

EEN GESCHIEDENIS VAN DE JOODSE FAMILIE FERNANDES EN HUN SLAVEN

Folio 480. - *Fernandes.*

NAMEN DER SLAVEN.	GESLACHT.		GEGORTEJAAR Gegist of Bekend.	MOEDERS NAMEN.	DATUM VAN AANGIFTE DER MUTATIEN.			Geloorte.
	Mannelijk.	Vrouwelijk.			Jaar.	Dag.	Maand.	
<i>Pierre</i>	X		1822	<i>Anna</i>	1850	30	<i>December</i>	
<i>Eduard</i>	X		1836	"	1850	30	<i>December</i>	
<i>Anna</i>		X	1807	<i>Gruwa (overl.)</i>	1850	7	<i>februarij</i>	
<i>Bebe'</i>	X		1815	<i>Anna</i>	1850	30	<i>December</i>	
<i>Christoff</i>	X		1831	"	1850	30	<i>December</i>	
<i>Antje</i>		X	1839	"	1850	30	<i>December</i>	
<i>Julia</i>	X		2 ^{de} m.	<i>Bebe'</i>	1850	30	<i>December</i>	
<i>Leetje</i>	X		1808	<i>onbekend</i>	1850	30	<i>December</i>	
<i>Barbara</i>	X		1844	<i>Leetje</i>	1850	30	<i>December</i>	
<i>Willem v.c</i>	X		1846	"	1850 30 1849 29	<i>December</i> <i>februarij</i>		1
<i>Isak v.c</i>	X		1849	<i>Bebe'</i>	1850	30	<i>December</i>	

*Voorspoed en tegenslag tijdens en
na de slavernij in Suriname*

De algemene geschiedenis is altijd verweven met persoonlijke levensverhalen. Een voortdurende wisselwerking. Zo speelde en speelt de Portugees-Joodse familie Fernandes een vooraanstaande rol in de Surinaamse samenleving. Hun voorvaderen waren actief als bakkers, handelaren en plantagehouders. De familie was dus al goed ingebed in de Surinaamse economie toen Isaak Fernandes (1866) het concern Fernandes oprichtte en uitbouwde. Daarbij geholpen door zoon Jule, die in 1938 een lucratieve licentie voor Coca-Cola wist binnen te halen.

Nizaar Makdoembaks onderzocht de geschiedenis van de familie Fernandes en hun slaven. Daarbij kwam onder meer in beeld hoe de grootouders van Isaak de slaven nog behandelden zoals door de eeuwen heen gebruikelijk was: als vee of werktuigen. Hun kinderen echter, de ouders en ooms en tantes van Isaak, gingen daar rond de afschaffing van de slavernij anders mee om. Van direct fortuin uit de slavernijtijden bleek voor de telgen Fernandes geen sprake. En tot op de dag van vandaag kan het concern bogen op een sociaal imago met hart voor haar werknemers.

Zoals zo vaak levert historisch onderzoek ook bijzondere bijvangsten op. Makdoembaks reconstrueert niet alleen hoe het de slaven van Fernandes rond de afschaffing verging, hij volgt ook de levensgeschiedenissen van enkelen van hen en hun nazaten in de decennia na de afschaffing. Dit doet hij aan de hand van slavenregisters, manumissieregisters en de archieven van de burgerlijke stand.

Daarbij ontvouwt zich een breed scala levenslopen vol tragiek – door kindersterfte en armoede – en sporadisch succes. Het is van belang dat nader onderzoek meer licht werpt op die verhalen. Want de slaven zijn in feite de wortels van de veelkleurige, hedendaagse Surinaamse samenleving.

Nizaar Makdoembaks is voormalig huisarts, onderzoeker en publicist. Van zijn hand verschenen meer dan twintig studies over de geschiedenis van de voormalige Nederlandse koloniën, waaronder *Homovervolging in tijden van slavernij* (2020), *Polaks slavernijverleden en Beekes genitaal verminkte Sophia* (2023) en *Coffij Makka Makka en het verzet van de Kwinti* (2023).

Een geschiedenis van de Joodse familie Fernandes en hun slaven

*Voorspoed en tegenslag tijdens
en na de slavernij in Suriname*

Nizaar Makdoembaks

Colofon

Redactie en aanvullend onderzoek

6575 Tekstbureau [www.6575.nl]

Tekstadviezen

Frans Meulenberg

Eindredactie

Kabos-Van der Vliet Redactie bureau [www.kabosvandervliet.nl]

Illustraties

Michiel Tan

Vormgeving

www.jouwboekdrukkerij.nl

Uitgeverij de Woordenwinkel

www.woordenwinkel.nl

© 2025 Nizaar Makdoembaks

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, filmopnamen of andere manieren, zonder voorafgaande toestemming van de auteur en uitgever.

ISBN 978-90-76286-40-2

NUR 688

Verantwoording omslag

Scan van het Slavenregister, inventarisnummer 37, folio 0480, met daarop de slaven van David de Abraham Fernandes, de opa van Isaak Fernandes, voordat zij via testament werden verdeeld over de kinderen van David en zijn vrouw Rachel.

Inhoud

Verantwoording woordgebruik	6
Verklarende woordenlijst	7
Voorwoord	9
Kersten	9
Onderzoek naar familie.....	15
Inleiding.....	17
Hoofdstuk 1 De familie Fernandes en het einde van de slavernij	23
1.1 Het gezin van Isaak Fernandes en Augusta Mathilda Levy	24
1.2 Het geboortegezin van Isaak Fernandes.....	32
1.3 Het geboortegezin van Isaaks vader, Daniel David Fernandes.....	36
1.4 De slaven van het gezin David en Rachel Fernandes	40
1.4.1 Kinderen gescheiden van hun moeder	45
Hoofdstuk 2 De 18^e-eeuwse Fernandessen in Suriname	49
2.1 Bakker Daniel Fernandes had geen makkelijk beroep.....	57
2.1.1 Bakker sloeg slaaf dood en kreeg alleen een spitsgaarde.....	64
2.2 Fernandes' plantages.....	65
2.2.1 Houtgrond Isak Fernandes aan de Marechalkreek	68
2.2.2 Buitengrond Uijtvlugt nabij Paramaribo en Wanica	75
2.3 Fernandessen en de behandeling van slaven.....	86
2.3.1 Slavin sloeg zoon Salomon Fernandes en kreeg Spaanse bok	86
2.3.2 Manueli van Fernandes 'doodgekapt' in Wanica.....	93
2.3.3 Doodstraf voor onderduiker Abba van Mordechai Fernandes	96
2.3.4 Moses Fernandes mishandelde zijn slavin Lucretie.....	98
2.3.5 Fernandes liet slaven dansen, onderschout Rits doodde feestende slavin ..	99
2.3.6 Isaac de Abraham Fernandes geen voogd voor kinderen vrije Luna	103
2.3.7 Slaaf Jan van Fernandes kreeg doodstraf voor woninginbraak	105
2.4 Fernandessen leverden slaven voor de jacht op onderduikers	107

2.5 Louis van Fernandes door deserteurs Vrij Corps dodelijk verwond.....	117
2.5.1 Mesquita deed Neptunes in 1771 voor f 1200,- in de verkoop	119
2.5.2 Neptunes in 1775 kapitein in het Vrij Corps	121
2.5.3 Februari 1777: Hannibal verstrekt inlichtingen omtrent onderduikers.....	122
2.5.4 Juli 1777: Neptunes en Isak blijken gedeserteerd uit het Vrij Corps.....	123
2.5.5 Augustus 1777: Hannibal voegt zich bij deserteurs Neptunes en Isak.....	125
2.5.6 Augustus 1777: De drie onderduikers smeken het bestuur om genade.....	132
2.5.7 September 1777: Deserteurs met gratie moordden opnieuw	137
2.5.8 December 1777: Het ware verhaal en doodstraf	139
2.6 Leden Fernandes op militiepost Jodensavanne in de strijd tegen Boni.....	145
Hoofdstuk 3 Bloedschande en andere Fernandes-geschiedenissen	151
3.1 Huisarrest Isaac Daniel Fernandes	151
3.2 Ester Fernandes in armoede vervallen na verbanning echtgenoot	155
3.3 Bloedschande en overspel Moses Fernandes	163
3.4 Fernandessen en de verbinding met Amsterdam: reizen en familiezaken ...	169
3.4.1 Broers Fernandes zorgen voor elkaars zaken en kinderen.....	175
Hoofdstuk 4 Fernandessen in de 19^e, 20^e en 21^e eeuw	186
4.1 Vele Fernandes-boedels onbeheerd in de eerste helft 19 ^e eeuw	188
4.2 De weduwe van Mordechai Fernandes en de grote stadsbrand van 1832....	192
4.3 Het Fernandes-concern in de 20 ^e en 21 ^e eeuw.....	199
Hoofdstuk 5 Hoe het de gemanumitteerde slaven van Fernandes verging	207
5.1 Paramaribo rond en na de afschaffing van de slavernij	208
5.1.1 Een woord over Frimangron.....	215
5.2 Gemanumitteerde slaven in de stad, 1863-1900.....	218
5.2.1 Kindersterfte hoger in Paramaribo en onder eenoudergezinnen.....	220
5.3 Naamgeving: Nanref en Nandes	224
5.4 Doortje Nanref, haar kinderen en kleinkinderen	229
5.4.1 Badina Nanref, haar kinderen en kleinkinderen	232
5.5 Anna Keetje Nandes en haar kinderen en kleinkinderen.....	244

5.5.1 Dochter Elisabeth (Bebe) Nandes	248
5.5.2 Kleinzoons Jacob en Henry Nandes	248
5.5.3 Kleindochter Julia Wilhelmina Nandes en J.C. de Vries	251
5.5.4 Kleinzoon Isaak Abraham Nandes.....	258
5.5.5 Zoons Richard Pierre en Eduard Anthonie Nandes	259
5.5.6 Dochters Antje Maria en Chrisje Jacqueline Nandes	262
5.6 De lijn naar Frank Essed	265
Conclusie.....	271
Noten.....	277
Literatuur.....	287
Lijst van Bijlagen	290
Bijlagen hoofdstuk 1	291
Bijlagen hoofdstuk 2	327
Bijlagen hoofdstuk 5	343

Verantwoording woordgebruik

In dit boek gebruik ik omwille van de leesbaarheid bewust de woorden 'slaaf', 'slaven', 'slavin' en 'slavinnen'. Het alternatief, 'slaafgemaakte' en variaties daarop, levert zulke doorlopend ongelukkige zinsconstructies en storende zinsbouw op dat ik daarvan afzie met de kanttekening: geen enkel mens wordt geboren als slaaf, mensen worden in slavernij gedwongen door anderen.

Verklarende woordenlijst

Askamoth	Overeenkomst of gemeente-reglement (ook: hascamoth)
Boasie	Lepra
Bosneger	Bevredigde weggelopen slaven, 2e helft van de 18e eeuw
Bevredigd	Waarmee vrede is gesloten, gezagsgetrouw: bevredigde Saramaccaner
Cabana	Loofhut
Conducteur	Onderofficier
Dresneger	Slaaf als ziekenverzorger in een plantagehospitaal
Eetenskast	Draagbare provisiekast
Fijt	Etterende ontsteking aan een vinger of teen
Gemakhuis	Watercloset (kleine ingesloten ruimte)
Gemeente B.V.S.	De Portugees-Joodse gemeente Bechara ve Shalom (Zegen en Vrede)
Hof	Hof van Politie en Criminele Justitie
Indianen	Inheemsen
Inheemsen	Oorspronkelijke bevolking van Suriname
Kabaatje/kabaaitje	Bovenkledingstuk met mouwen voor mannen
Kostgrond	Grond voor akkerbouw
Mahamad	College van lekenleiders van de Portugees-Joodse gemeenschap, zie ook Parnassim
Manumissie	De juridische term voor het volgens bepaalde rechtsregels vrijgeven van mensen die in slavernij leven (ook: manumitteren)
Neger	Mannelijke slaaf
Negerin	Slavin
Oxhoofd	Hier gebruikt als inhoudsmaat van 230,4 liter per oxhoofd
Pagaal	Koffermant, een gevlochten rechthoekige mand met losse deksel, vervaardigd door inheemsen
Parnassim	Bestuurders van de Portugees-Joodse gemeente
Peluw	Hoofdkussen
Purim	Vastenavond bij Joden
Redouten	Kleine schansen of verdedigingswerken
Schuilders	Ondergedoken slaven

Sopieskelder	In vakken verdeeld krat voor flessen dram of andere sterke drank
Spaanse bok	Lijfstraf: hierbij bond men iemands handen samen, wrong daarna de knieën tussen de samengebonden handen heen en stak dan een stok tussen de armen en de opgetrokken knieën
Vettewariër	kleine handelaars die onder meer vette goederen zoals olie of kaarsen verkochten
Wegloper	Van de eigenaren weggelopen slaven die meestal in de bossen onderduiken c.q. schuilen
Geld in cijfers:	
f 3,15	drie gulden en vijftien stuivers
f 3,15.11	drie gulden, vijftien stuivers en elf centen

Voorwoord

Onderzoek voor geschiedkundige publicaties levert vaak kleine bijvangsten op die op hun beurt de kiem blijken te zijn voor nieuw onderzoek. Zo ook in het geval van dit boek over de familie Fernandes en de slavernij. Het familiebedrijf Fernandes kent iedereen in Suriname en wereldwijd is vooral het frisdrankmerk met die naam beroemd. Bij de onderzoeken voor mijn in 2023 gepubliceerde studies *Polaks slavernijverleden* en *Beekes genitaal verminkte Sophia* en *Coffij Makka Makka en het verzet van de Kwinti* kwam ik de naam Fernandes al tegen, in een context die mij nieuwsgierig maakte naar de historische achtergrond van de familie.

Het eerste deel van dit boek gaat in zijn geheel over het historische Pad van Wanica-gebied en het tweede deel gaat daar deels over. Op een kaart van de plantages in dat gebied bleken Fernandes-telgen een buitengrond te bezitten genaamd Uijtvlugt. Over die buitengrond schreef Dikland in een monografie (2012) dat op deze locatie de huidige bakkerij Fernandes is gevestigd. Een vraag die direct bij mij opkwam, was: hoeveel toeval kan het zijn dat de huidige bakkerij Fernandes is gevestigd op grond die in koloniale tijden ook al toebehoorde aan een Fernandes? Deze vraag raakte voor mij aan een thema dat mij al langer boeit en grotendeels onderbelicht bleef in de geschiedschrijving over de koloniale periode: de rijkdom uit de slavernij die nooit uit Suriname is verdwenen en daar families en bedrijven groot en machtig heeft gemaakt.

Wanneer het gaat over de vraag wie er profiteerde van de slavernij en de Surinaamse plantage-economie, wijst men doorgaans eerst - en terecht - naar de Amsterdamse grachtengordel en het Nederlands koninkrijk. Echter, zij waren niet de enigen. Ook in Suriname zelf werd rijkdom vergaard en daar werd door sommigen nog generaties lang op voortgebouwd. Een in het oog springende exponent daarvan is bijvoorbeeld de firma Kersten.

Kersten

Anno 2025 is Kersten een verzamelnaam voor 13 operationele bedrijven die werkzaam zijn in vijf sectoren in Suriname, te weten energie, vrijetijdsindustrie, distributie, de bouw en verhuur van auto's en lichte of zware industriële machinerie. Dat alles begon midden in de hoogtijdagen van de slavernij en plantage-economie, met de Duitse christen-zending Christoph Kersten, die in 1768 de firma Kersten & Co. oprichtte te Paramaribo. (Anon. 1918: 17) Kersten wist op bijzonder succesvolle wijze het zendingswerk van de Moravische kerk (Hernhutters) waartoe hij behoorde

te combineren met allerhande economische activiteiten. Hij begon met een kleermakerij die zou uitgroeien tot een groot handelshuis met allerlei activiteiten. (Ibid.: 21-22) Nog steeds is de Moravian Church Foundation - Business Enterprises B.V., gevestigd te Amsterdam, de enige aandeelhouder van de firma Kersten, aldus hun website.[1]

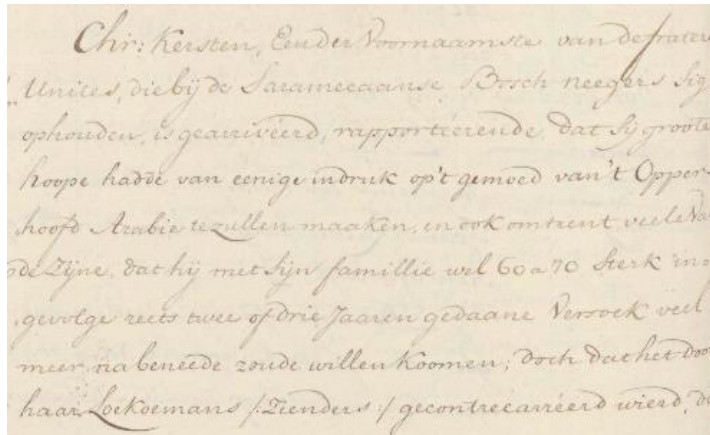
In de achttiende eeuw stonden de Moravische zendelingen erom bekend hart te hebben voor slaven. Zozeer zelfs dat rond 1828 aan hen werd gevraagd om zoveel mogelijk slaven te kerstenen. Dit verzoek kwam met een vooruitziende blik op de latere afschaffing van de slavernij. Eeuwenlang had men de slaven letterlijk gezien als beesten. Nu zij zeer waarschijnlijk vrije mensen in de samenleving zouden worden, was het noodzakelijk dat beeld te veranderen. Het kerstenen van slaven maakte hen in de ogen van de maatschappij van toen meer mens en minder beest.

In 1827 kwam commissaris-generaal Johannes van den Bosch naar Suriname om te onderzoeken hoe de slavernij af te schaffen zonder de kolonie in chaos te laten vervallen. Hij was het die in de richting van de Moravische broeders wees in dit verband:

‘[...] eerst zou de slavengemeenschap doordrongen moeten worden van de christelijke (huwelijks-)moraal, om het aantal geboorten te bevorderen en de betrokkenen voor te bereiden op de afbouw van de slavernij. Van den Bosch schatte dat daar zeker tien jaar voor nodig zou zijn. Ook kon kerstening niet worden overgelaten aan elk willekeurig kerkgenootschap. In 1823 was in Demerara in het naast Suriname gelegen Brits Guyana een slavenopstand uitgebroken die volgens de Britse planters geïnspireerd was door antislavernij-retoriek van zendelingen. Van den Bosch meende de juiste groep te hebben gevonden in de ebg, want de “leerstellingen der Moravische Broeders schijnen overigens, voor het algemeen belang, de meeste voordeelen aan te bieden, omdat zij het gemoed stemmen tot eene geduldige lijdzaamheid en tevredenheid met de aanwezige bestemming en afkeer inboezemen om die gewelddadig te veranderen”.’ (Van Galen 2019: 97, verwijst naar: Stipriaan 1993: 378)

Christoph Kersten zelf was een van de zendelingen die al in de achttiende eeuw door het gouvernement hoog werd aangeslagen als het ging om het kerstenen van

slaven en in de jungle wonende bevredigde gemeenschappen van voormalige onderduikers (van plantages weggelopen, voormalige slaven met wie vrede was gesloten). In 1770 deed Kersten verslag aan het gouvernement van zijn tijd bij de Saramaccaners onder leiding van opperhoofd Arabie en de tegenwerking van de zieners onder hen:

'Chr: Kersten, Een der Voornaamste van de fraters Unites, die bij de Saramaccanische Bosch neegers Sig ophouden, is gearriveerd, rapporteerende dat Sij groote hoope hadde van eenige indruk op 't gemoed van 't Opperhoofd Arabie te zullen maaken, en ook omtrent veele Van de Zijne, dat hij met Sijn famillie wel 60 a 70 Sterk ingevolge reets twee of drie Jaaren gedaane Versoek veel meer na benede zoude willen Koomen, doch dat het door haar Loekoemans / Zienders / gecontrecarreerd wierd, do

'Chr: Kersten, Een der Voornaamste van de fraters Unites, die bij de Saramaccanische Bosch neegers Sig ophouden, is gearriveerd, rapporteerende dat Sij groote hoope hadde van eenige indruk op 't gemoed van 't Opperhoofd Arabie te zullen maaken, en ook omtrent veele Van de Zijne, dat hij met Sijn famillie wel 60 a 70 Sterk ingevolge reets twee of drie Jaaren gedaane Versoek veel meer na benede zoude willen Koomen, doch dat het door haar Loekoemans (:Zienders:) gecontrecarreerd wierd, [...] [2, nadruk NM]

Ondanks hun anti-slavernij-inborst konden echter ook de Moravische broeders, en in hun kielzog de firma Kersten & Co., niet zonder slaven. Het was een kwestie die de broeders hoofdbrekens bezorgde. (Van Galen 2019: 95-6) Uit een verzoekschrift dat de firma in 1778 indiende bij het gouvernement blijkt duidelijk hoe werkzaamheden en financiën ook voor de Moravische broeders met elkaar verweven waren: ook bij hen liepen slaven weg en het financieel verlies werd dermate hoog aangeslagen dat men deze onderduikers - als zij gepakt werden - liever verhandelde dan straffe.

C. Kersten & Co. (missionarissen van de evangelische verenigde broederen te Saron in het district Saramacca) richtte zich op 7 januari 1778 schriftelijk tot gouverneur Jan Nepveu. De slaaf Sambo en de slavin Cornelia waren weggelopen, waarbij de laatste was verdronken en de eerste al snel was opgepakt door Saramaccaners:

Aan Den WeUEdle Gestrenge
 Heer den Heer Jan Nepveu
 Gouverneur General over de
 Colonie van Surinaame Rivieren
 en districten van dien &:-&:-
 Beneffens
 De Edele Achtbaare Heeren
 Raaden van Politie & Crimineele
 Justitie dezes vorz. Colonie &:-&:-

Geeft met alle Eerbied te kennen C: Kersten & Comp.
 het ongeluckige Gevalle de Missionarissen van
 de Evangel. vereenigde Broederen, in Jaaren aan de
 Sarameca by den Indianen woonende, ontmoeten
 met haare enkele Neger Familie, dewelke dereloe
 tot hulp en ondersteuning in haare kleine Huijskou
 ding voor een in den D. 1 d.

Paramaribo, 7 januari 1778: 'Aan Den WeUEdle Gestrenge Heer den Heer Jan Nepveu
 Gouverneur General over de Colonie van Surinaame Rivieren en districten van dien &:-
 &:-
 Beneffens
 De Edele Achtbaare Heeren Raaden van Politie & Crimineele Justitie dezes vorz. Colonie &:-
 &:-

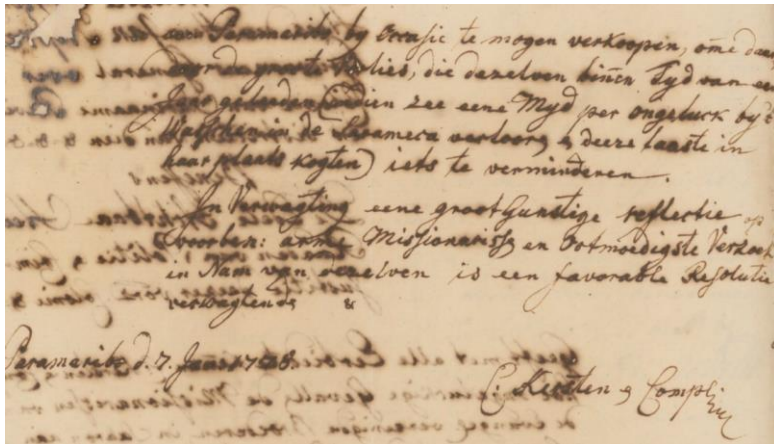
Geeft met alle Eerbied te kennen **C: Kersten en Comp.**..het ongeluckige Gevalle de
 Missionarissen van de Evangel. Vereenigde Broederen, in Jaaren aan de Sarameca bij den
 Indianen woonende, ontmoeten met haare enkele **Neger familie**, dewelke dezelve tot **hulp**
 en ondersteuning in haare Kleine **Huijshouding** [..]' [3, nadruk NM]

tot hulp en ondersteuning in haare kleine Huishou-
ding voor aan in den Vaderlande verzogte vrijwillige
Gave aangekocht hebben, en dewelke hune van 4 a 5
Jaaren heerwards tot groote Vestigting gediend, indien
dezelven alle de voorige Jaaren Zonder alle onder-
steuning van diergelyk hebben doorgebracht.
Indien nu, in Waarheid Zonder alle Reeden haar
Neeger genaamt Sambo met de Mijd Cornelia
sig in den Nagt van de 18. Nov. a.p. met een Corjar
van Saron absenteert en eergenoemde door de Saramac
Frij Neegers afgebragt en de tweede by het af-
brengen verdrinken is; Zo is 't aller Ootmoedigste
Verzoek aan UWelEdle Gestrenghe
Heer & UWelEdle Agtbaare Heeren, ome voor
benoemde Neeger Sambo onz weeder ter Hand te
moogen Laaten Koomen, om denselven hier

'...Huishouding voor een in den Vaderlande verzogte vrijwillige Gave **aangekocht** hebben, en dewelke hune van 4 a 5 Jaaren heerwards tot groote Vestigting gediend, indien dezelve alle de voorige Jaaren Zonder alle ondersteuning van diergelyk, hebben doorgebracht.

Indien nu, in Waarheid zonder alle Reeden haar Neeger genaamt **Sambo** met de Mijd **Cornelia** sig in den Nagt van de 18. Nov. a.p. met een Corjar van Saron absenteert en eergenoemde door de Saramac: Frij Neegers afgebragt en de tweede bij het afbrengen verdrinken is; Zo is 't aller Ootmoedigste Verzoek aan UWelEdle Gestrenghe Heer & UWelEdle Agtbaare Heeren, ome voor, benoemde Neeger Sambo onz weeder ter Hand te moogen Laaten Koomen, om denselven hier [...]' [4, nadruk NM]

Uit Kerstens relaas blijkt dat een slavin als hulp in de huishouding was aangekocht met vrijwillige giften uit Nederland. Zij deed onder andere dienst als wasvrouw en verongelukte daarbij een jaar eerder in de Saramaccarivier. Cornelia was ter vervanging aangekocht en haar vlucht en verdrinking beschouwde Kersten als een dubbel verlies. Nederig verzocht hij het gouvernement om de slaaf Sambo, die normaliter met de dood, verminking, en/of tewerkstelling zou zijn gestraft, aan de firma terug te geven om hem te kunnen verkopen en zo een deel van het financieel verlies door de dood van de wasvrouwen enigszins te dekken:

'...hier aan Paramaribo bij Occasie te mogen verkoopen, ome daardoor de groot Verlies, die dezelve binen Tijd van een Jaar geleeden (indien zee eene Mijd per ongeluck bij 't Wasschen in de Sarameca verloor en deze laaste in haar plaats Kogten) iets te verminderen.

In Verwachting eene groot Gunstige reflectie op voorben: arme Missionarissen en Ootmoedigste Verzoek in nam van dezelve is een favorable Resolutie verwagtings &

Paramaribo d. 7 Jan: 1778C: Kersten & Comp.' [5, nadruk NM]

Na de afschaffing van de slavernij bleef de firma bestaan en groeide uit tot een van de grootste en bekendste bedrijven van Suriname.

In 1900 had C. Kersten & Co. een winkel in het centrum van Paramaribo. [6]

Advertentie: CKC in december 1946 ook buiten de stad actief. [7]

In 2023 openen president Chan Santokhi (rechts) en vicepresident Ronnie Brunswijk, een nazaat van onderduikers (marrons), bij de stand van de firma Kersten een beurs in Paramaribo. [8]

Onderzoek naar familie Fernandes

Wat betreft de lotgevallen van de Joodse gemeenschap in Suriname, waartoe de familie Fernandes behoort, stelt Ipenburg in zijn boek over 400 jaar Surinaams Jodendom:

‘Over het algemeen, aldus de Parbode van september 2014, behoort het handjevol Surinaamse Joden nog steeds tot de elite: “de mensen met geld en grote zaken, zoals de families Fernandes, van Alen, Donk en Reeder 6 ”.’ (2015: 252)

Vastbesloten om uit te zoeken hoe de connecties liggen tussen de Fernandessen van voor en na de afschaffing van de slavernij, kwam ik voor verrassende vondsten en interessante historische thema's te staan.

Inleiding

De oprichter van het bedrijf dat zou uitgroeien tot het huidige Fernandes-concern was Isaak Fernandes. Hij werd kort na de afschaffing van de slavernij geboren (1866) en ook wel Jacques genoemd.[1] Zijn ouders ontvingen rond de afschaffing van de slavernij geld voor de manumissie van enkele slaven en slavinnen. Zij werden, evenals Isaaks grootouders, overgrootouders en verdere voorouders, in Suriname geboren. Ze woonden en werkten in Paramaribo en heersten daar ook over hun slaven. Isaaks vader was daar bijvoorbeeld eerste schrijver en later sociëteitshouder, terwijl zijn opa werkte als houder van een koffiehuis en kastelein (in hoofdstuk 1 komen het geboortegezin van Isaak, zijn voorouders en ook hun slaven uitgebreider in beeld).[2] Hoewel Isaak zijn eerste bedrijf pas begin twintigste eeuw begon, ruim na de afschaffing van de slavernij, was het dus heel goed mogelijk dat hij daarbij gebruik kon maken van in slavernijtijden verworven bezittingen en fondsen.

Isaak Fernandes was een zeer ondernemende man en gehuwd met Augusta Mathilda Levy.[3] Op zijn 29^e stond hij bekend als koopman, zo blijkt uit de overlijdensakte van de vrouw van zijn broer Uriah, Sera Helena Gomperts, uit 1895. Isaak en zijn broer Abraham traden op als getuige bij de aangifte van haar dood. Beide broers staan vermeld met het beroep 'koopman'.[4] Dit beroep oefende hij nog steeds uit ten tijde van de geboortes van hun kinderen Jule (1900) en Tilly (1903); ook op hun geboortecertificaten staat hij geregistreerd als 'koopman'.[5] In de jaren daarna begon hij met een zeepfabriek, een bakkerij en als verkoper van manufacturen. Zijn ondernemende inborst droeg hij al jong over op zijn zoon, met wie hij in 1918 het bedrijf I. Fernandes & Zoon oprichtte. Op dat moment maakten ook een houtzagerij en een carrousel (draaimolen) deel uit van het concern, later kwam daar nog een ijsjes- en staafijsfabriek bij. Via het Coca-Cola-contract dat Jule Fernandes in 1938 wist te bemachtigen, is het familiebedrijf uitgegroeid tot het huidige, gediversifieerde Surinaamse holdingbedrijf. (FBC 2014)

Mogelijk was het carrousel wel de eerste economische activiteit van Isaak, daar deze attractie al in 1898 in handen was van een Fernandes:

Van af Zaterdagavond dus begon men den verjaardag van H. M. de Koningin-Regentes te vieren. Het Gouvernementsplein het brandpunt der feestviering, was dan ook sedert dat oogenblik, vooral des avonds, vol menschen in hun Zondagspakje al kuierende, de kraampjes bekijkende, carousel rijdende; nu en dan afgewisseld door het binnentreden van zulk een kraampje om zich te verfrischen, te verlustigen of uit te rusten, naarmate die kraampjes zich daartoe leenden.

De muziek ging echter door. De orgelmuziek met stoomvermogen van Punseliés stoomcarousel smolt zich samen met de Inlandsche muziek, die de stoomcarousel van Fernandes accompagneerde en met die van de trommuziek van die der gewone malleenmolen, waarin de klanken bom!

Vanaf zaterdag 30 juli 1898 stond 'de stoomcarousel van Fernandes' op het feest voor de verjaardag van koningin-regentes Emma in Paramaribo.[6]

Al zou die draaimolen op dat moment ook van Isaaks ondernemende broer David jr. kunnen zijn geweest. In 1904 runde David jr. een zeer succesvolle luciferfabriek:

Reeds is door de lucifersfabriek van den heer D. Fernandes Jr. den import van lucifers in de kolonie een gevoeligen knak toegebracht.

Hoewel na veel gesukkel en niet-tegenstaande dat, zonder uitzondering, alle voor de fabricage vereischte grondstoffen uit den vreemde betrokken moesten worden, hebben de inlandsche lucifers de vreemde, grootendeels verdrongen.—

Een oudere broer van Isaak veroverde de Surinaamse markt voor lucifers.[7]

De zeepfabriek van Isaak gooide in 1912 hoge ogen bij een huisvlijttentoonstelling:

dat een kijkje waard was. Er waren ook weder heel fijne kunstbouquetten te bewonderen. En in de afdeling nijverheid, sloeg de inzending van de zeepfabriek Fernandes — in blokken waarvan de grootste honderden kilo's wogen — een bijzonder goed figuur. Ook het klapstoeltje van den heer Kruidenhof, verdient een eervolle vermelding.

De grote, lokaal geproduceerde zeepblokken maakten indruk op bezoekers.[8]

En voor de bakkerij zijn her en der op het internet verschillende oprichtingsjaren te vinden, waaronder 1910, 1912 of 1918, maar al in 1909 deed J. Fernandes een aanvraag voor aansluiting op de gasleiding van Paramaribo:

In het vorig nummer noemden wij enkele winkels die reeds aan de gasleiding zijn aangesloten. Wij zijn in de gelegenheid thans een volledige opgaaf te doen van winkels die aangesloten zijn, of aanvraag daartoe hebben gedaan (andere aansluitingen van particulieren behoeven natuurlijk geen vermelding).

Aansluiting gevraagd :

Abrahams	Hollandia.
Abrahams	Bakkerij.
J. Fernandes	Bakkerij.
E. Polak	Bakkerij.

In 1909 zochten meerdere Joodse bakkerijen aansluiting op de gasleiding.[9]

Dikland noemde, zoals gezegd, Fernandes' bakkerij in zijn monografie over buitengrond Uijtvlugt, ook wel Kokobiako genaamd, nabij Paramaribo:

'De grond begon op de kruising van de Gemenelandsweg en de 1e Rijweg. Het kavel waarop nu bakkerij Fernandes is gevestigd, was in 1801 al in die vorm aanwezig.'
(Dikland, 2012: 2)

Sinds 1963 is Fernandes' bakkerij gevestigd aan de Kernkampweg 82-84 in Paramaribo. Deze straat heette vroeger de Eerste Rijweg en vormde een verbinding tussen de Gemenelandsweg (tegenwoordig Verlengde Gemenelandsweg) en de Kwattaweg. Vanaf het kruispunt Eerste Rijweg-Gemenelandsweg strekte de buitengrond Uijtvlugt zich uit tot het achterland van Paramaribo. De grond was in handen van zekere Mordechai en Raphael Fernandes:

1730 nog 115 plantages bezaten, waren dat er in 1788 nog maar 46. (Ipenburg 2015: 207) Dit was de tijd waarin de opa van Isaak werd geboren. Een algemene deler hierbij bleef dat iedereen slaven bezat, weinig of veel, voor in huis of op het land. Niemand kon zonder de uit Afrika ontvoerde mensen die men in alle kringen van de samenleving als vee, als werktuig beschouwde – vaak letterlijk: in inventarisaties van plantages of inboedels noteerde men de slaven stevast bij het vee en de werktuigen.

Tijdens mijn onderzoek bleek dat de Portugees-Joodse familie Fernandes uit Amsterdam, of verschillende families met dezelfde naam, diep in de Surinaamse samenleving waren ingebed, vanaf het begin van de achttiende eeuw al en voor een groot deel in Paramaribo. Onder hen bakkers, slaggers, ambtenaren in diverse posities, plantagehouders, advocaten, deurwaarders, horeca-uitbaters, handelaars en beoefenaars van andere beroepen. Sommigen kwamen in het kader van de bevolkingsaanwas via een programma voor armlastige Portugese Joden, anderen vanuit al welgestelde families in Amsterdam die handelsbelangen hadden in de plantage-economie. Er bleken zoveel Fernandessen in Suriname te zijn dat een genealogisch onderzoek naar de voorvaders van Isaak Fernandes al snel uitliep op een monsterklus van na te lopen vertakkingen, notariële aktes, certificaten van de burgerlijke stand, Joodse archieven et cetera om een beeld te kunnen krijgen van wie bij wie hoorde en wie wat deed in Suriname.

Al in de slavernijtijd zelf zorgde deze omvangrijke familiestamboom voor verwarring. Om een voorbeeld te geven: in zijn monografie over plantage Uijtvlugt citeert Dikland een notariële akte uit 1840 waarin staat:

‘[...] dat het meer bedoeld perceel, bekend onder den naam van Uijtvlugt ook wel onder dien van Kokobiako primitief heeft toebehoord aan wijlen David van Abraham Fernandes, vervolgens aan diens kinderen Mordechai en Raphael Fernandes,’
(Dikland 2012: 3, nadruk NM)

Uit diverse testamenten van deze David van Abraham Fernandes blijkt echter dat het niet zijn kinderen, maar zijn neven betrof, in feite de zoons van Mordechai en Raphael. [12] David en zijn vrouw hadden geen kinderen, wat een nieuwe wending gaf aan de zoektocht naar genealogische verbindingen in de familie. Daarbij zijn soms hele stukken stamboom in kaart te brengen, terwijl andere delen onduidelijk of geheel leeg blijven.

Bij het onderzoek naar het slavenbezit van de familie van Isaak Fernandes vond ik meer informatie over de gemanumitteerde mensen dan verwacht. Door gebruik te maken van slavenregisters, manumissieregisters en archieven van de burgerlijke stand kon ik delen van de levens van de voormalige slaven in kaart brengen. Dit onthulde grote verschillen in de levens van deze mensen: sommigen bouwden een uitgebreide stamboom op, terwijl anderen te maken kregen met hoge kindersterfte en in armoede

leefden. Ook kon ik verbanden leggen met de slavernijgevolgen in andere Surinaamse families, zoals De Vries en Essed, waarin het vrouwelijk nageslacht van de slaven van Fernandes een belangrijke rol speelde.

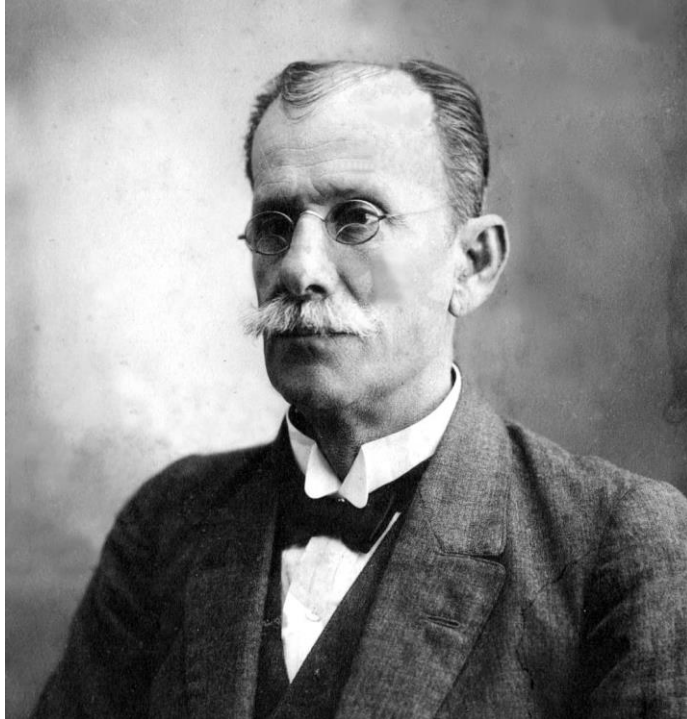
Een interessant fenomeen binnen de familie was dat de grootouders van Isaak de slaven echt nog behandelden zoals het voor witte slaveneigenaren door de eeuwen heen gebruikelijk was: als vee of werktuigen. Terwijl er regels waren rond het niet scheiden van moeders en kinderen, maakte de opa van Isaak gebruik van gaten in de regelgeving om toch zijn slavenbezit over zijn kinderen te kunnen verdelen. Dat daarbij moeders en kinderen gescheiden werden, nam hij klaarblijkelijk voor lief. Zijn kinderen echter, de ouders en ooms en tantes van Isaak, bleken er via manumissie voor gezorgd te hebben dat de moeders en kinderen weer werden verenigd.

Om antwoord te krijgen op de vraag in hoeverre de succesvolle firma Fernandes van de twintigste en eenentwintigste eeuw voorafgegaan werd door succesvolle Fernandes-familieleden in de zeventiende en achttiende eeuw, heb ik getracht zoveel mogelijk van deze geschiedenis in kaart te brengen, zonder te pretenderen daarin alomvattend te zijn. De genealogie geldt meer als leidraad voor de kleinere en grotere geschiedenissen van allerlei Fernandes-telgen in het koloniale Suriname. Zodoende is deze studie uitgemond in een omvangrijke verzameling Fernandes-verhalen. We beginnen met de familie-geschiedenis van het geboortegezin van Isaak en de slaven die in dat gezin bij de afschaffing van de slavernij vrijkwamen na betaling door de overheid aan Isaaks vader en diens familieleden.

Hoofdstuk 1 – De familie Fernandes en het einde van de slavernij

De oprichter van het Fernandes-concern maakte de slavernij niet meer mee. Ten tijde van zijn geboorte was de afschaffing ervan een feit en had zijn vader de laatste in de familie zijnde slaven gemanumitteerd tegen de vergoeding van de Nederlandse staat. Isaaks oudere broer en zus, Abraham en Rachel, hadden mogelijk wel herinneringen aan de slaven die in huis waren in hun kindertijd. Abraham was 4 en Rachel was 6 toen de slaven van het gezin Fernandes in 1862 vrije mensen werden. Het betrof een moeder, Doortje, haar kinderen Badina en Willem, en haar kleinkind Lotje, het dochttertje van Badina dat op dat moment een half jaar oud was. Ook de gezinnen van Isaaks ooms en tantes hadden slaven, allemaal doorgegeven door Isaaks opa en oma.

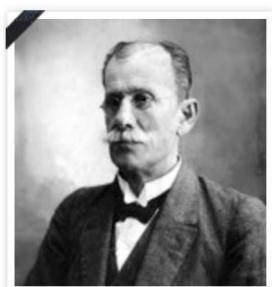
In dit hoofdstuk bespreek ik zowel het gezin dat Isaak Fernandes zelf stichtte, zijn geboort gezin, als het geboort gezin van zijn vader. Daardoor ontstaat ook een beeld van de slaven in deze tak van de familie rond de tijd van de afschaffing van de slavernij.

Portret van Isaak 'Jacques' de Daniel Fernandes.[1]

1.1 Het gezin van Isaak Fernandes en Augusta Mathilda Levy

Van Isaak en zijn gezin zijn alle belangrijke aktes van de burgerlijke stand terug te vinden. Toch gaat het niet altijd goed met het aanhalen daarvan. Zo schreef men zijn naam vaak met een c, mogelijk omdat hij in de volksmond als ‘Jacques’ bekend stond, en wordt als zijn geboortjaar nog wel eens 1867 aangemerkt, zoals op genealogiewebsite geni.com:

Isaac Fernandes

Ook bekend als: "Jacques"
Datum van Geboorte 1867
Plaats van geboorte: Paramaribo, Paramaribo District, Suriname
Overlijden:
Naaste familie: Zoon van [Daniël David Fernandes](#) en [Sara Urie Lyons](#)
Man van [Augusta Mathilda Levy](#)
Vader van [Jule Fernandes](#) en [Mathilda \(Tilly\) Fernandes](#)
Broer van [Rachel Pinto](#) ; [David Fernandes, Jr](#) ; [Alexander Fernandes](#) ; [Uriah Fernandes](#) ; [Coenraad Fernandes](#) ; [Phili \(Philip\) Fernandes](#) ; [Abraham Fernandes](#) en [Marianne Fernandes](#) « minder

Overigens klopt de vermelding van Coenraad en Phili Fernandes hier ook niet, zie 1.2.[2]

Isaak was een zoon van Daniel David Fernandes en Sara Urie Lyons (zie 1.2). Bij zijn overlijden in 1949 werd hij door het Joodse tijdschrift *Teroenga* als volgt omschreven:

In Memoriam.

Op 25 September 1949 (2 Tisjsrie 5710) overleed in de ouderdom van 82 jaar Isaak Fernandes, oud-Voorzitter van de Kerkeraad der Ned. Port. Isr. Gemeente.

De overledene was in elk opzicht een self-made man. Man van initiatief en doorzicht stichtte hij een zeepfabriek en was later eigenaar van een bakkerij en een houtbedrijf.

Jacques Fernandes zoals hij algemeen genoemd werd, was een philanthroop in de beste zin van het woord en geen arme die zijn hulp zocht ging ongetroost heen.

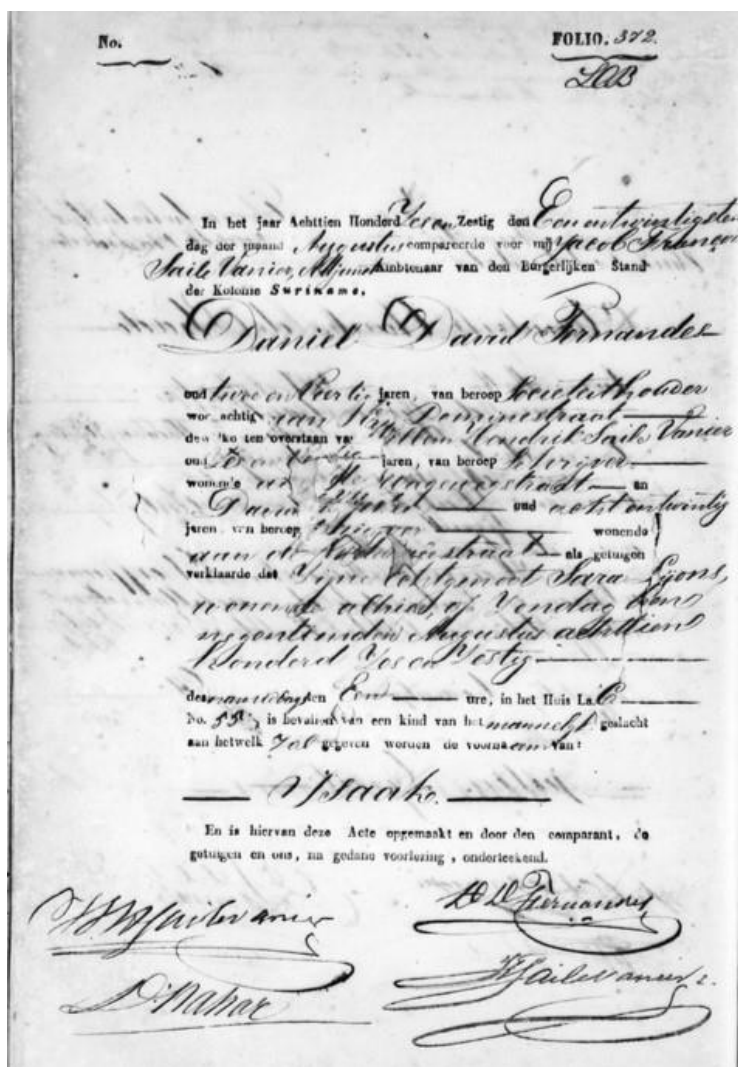
Zijn nagedachtenis zal bij de Joodse gemeenten in Suriname in hoge ere blijven.

IM Isaak Daniel Fernandes.[3]

De vermelde leeftijd van Isaak klopte niet. Hij werd geboren op 19 augustus 1866 en was 83 toen hij op 25 september 1949 stierf. Het krantenbericht over zijn geboorte is van 1866, maar ook daar staat niet de juiste datum vermeld:

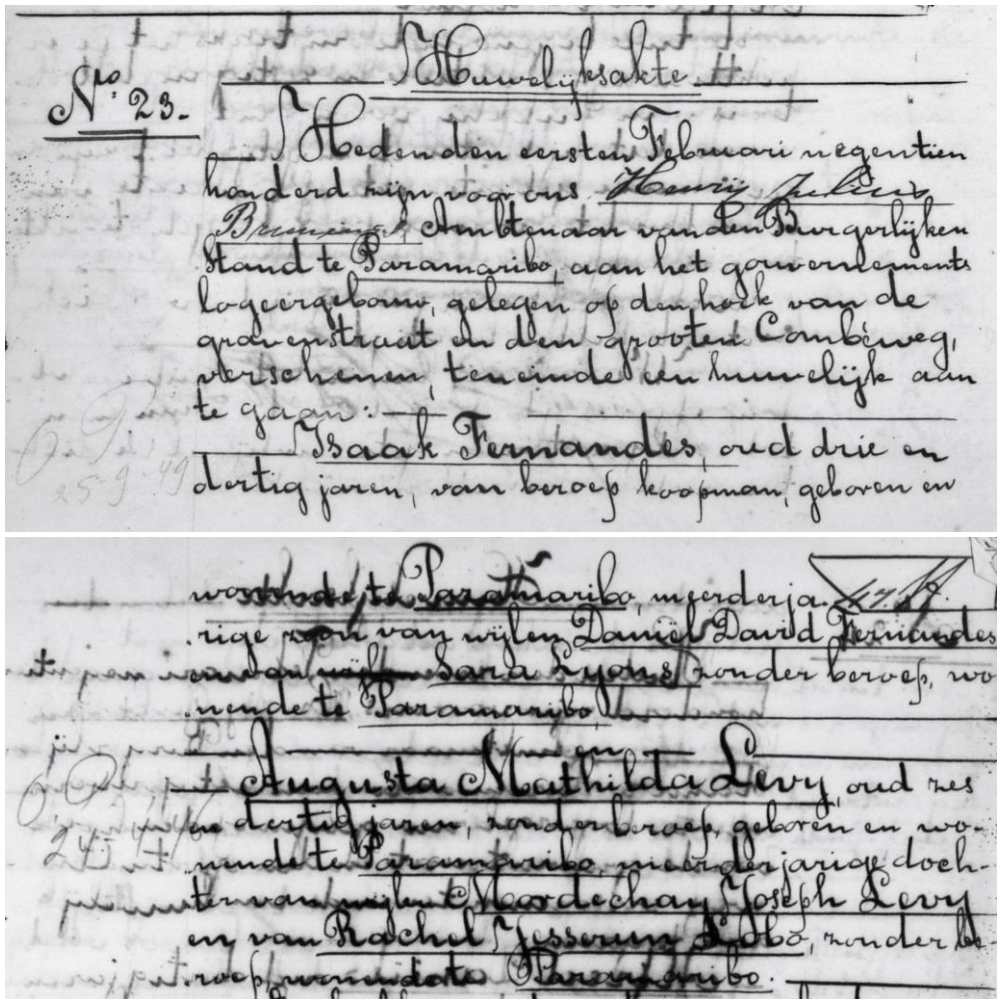

Het Koloniaal Nieuwsblad van 3 september 1966 vermeldde de geboorte van Isaak.

Geboortekte van Isaak, met vermelding van de geboortedag: zondag 19 augustus 1866. [4]

Isaak begon zijn carrière als koopman en was mogelijk daarnaast uitbater van een carrousel tegen de tijd dat hij ging trouwen. Op 1 februari 1900 huwde Isaak te Paramaribo de op dat moment 36-jarige Augusta Mathilda Levy:

Uitsnede van de huwelijksakte d.d. 1 februari 1900.[5]

Datzelfde jaar, op 1 december 1900 om precies te zijn, kwam hun zoon Jule ter wereld. Drie jaar later, op 28 oktober 1903, volgde zijn zus Tilly. Beide kinderen Fernandes huwden op hun beurt in de jaren 20: Tilly op 22 april 1926 te Paramaribo met Emile Jacques de la Fuente [6] en Jule op 23 februari 1927 te Amsterdam met Anna Marie Salomons.[7] Het was Emile die Jule zou aansporen om in 1939 het Coca-Cola-contract te bemachtigen dat de firma Fernandes groot zou gaan maken. Jule en Anna Marie kregen twee zoons, Rene (1928) en Jack (1934). Tilly en Emile kregen een zoon, Harold (1927).[8] Voor het overige zijn de archieven nog beperkt openbaar in verband met nog levende familieleden. De geboortecertificaten van Jule en Tilly zijn openbaar:

Op heden den derden dag der maand December
 negentien honderd is voor ons Cornelis
Frederik van Weede, ambtenaar van den Burgerlijken
 Stand te Paramaribo, verschenen :

Isaak Fernandes,

ondertien dertig jaren, van beroep koopman,
 wonende aan de Laramacastraat
 die, in tegenwoordigheid van Joseph Ben Polak,
 ondertien veertig jaren, van beroep bakker,
 wonende aan de Kromme Elzhoogstraat
 en van Abraham Elberga,
 ondertien dertig jaren, van beroep kleermaker,
 wonende aan de Prinsenastraat,
 als getuigen, heeft verklaard dat op Later dag den eersten
December negentien honderd
 des namiddags tien - ure, is bevallen van een kind
 van het manlijk geslacht afn. rechtgenoot Auguste
Kathilda Levy zonder beroep
 wonende aan de Laramacastraat in het
 huis behend onder letter L nummer
twaalf.

aan welk kind zal worden gegeven de voornaam :

Jule.

Van welke verklaring wij hebben opgemaakt deze akte, die door den
 comparant, de getuigen en ons, na gedane voorlezing, is ondertekend.

J. A. Polak
A. A. Elberga

Isaak Fernandes
Cornelis

Jule werd geboren in 1900 en niet in 1905, zoals op genealogiewebsites vermeld staat.[9]

Op heden den negen en twintigsten dag der maand October
 negentien honderd drie, is — voor ons Cornelis
Frederik van Nede, ambtenaar van den Burgerlijken
 Stand te Paramaribo, verschenen:

Isaak Fernandes,
 oud veertig jaren, van beroep koopman,
 wonende aan de Laramaestraat,
 die, in tegenwoordigheid van William Albert Levy,
 oud veertig jaren, van beroep geen,
 wonende aan de Laramaestraat,
 en Samuel Hoaras,
 oud twee en dertig jaren, van beroep winkelbediende,
 wonende aan de Purenestraat,
 als getuigen, heeft verklaard dat op Woensdag den acht en twintig-
sten October negentien honderd drie
 des voormiddags te vijf ure, is bevallen van een kind
 van het vroeglijk geslacht; zijn echtgenoot Augusta
Mathilda Levy, zonder beroep,
 wonende aan de Laramaestraat in het huis be-
kend als letter E nummer twaalf;

aan welk kind zal worden gegeven de voornaam:

Tilly

Van welke verklaring wij hebben opgemaakt deze akte, die door den
 comparant, de getuigen en ons, na gedane voorlezing, is ondertekend.

M. Levy
G. Hoaras

H. J. van Nede
Frederik van Nede

De bij de burgerlijke stand opgegeven naam was Tilly. [10]

Drie jaar voor Isaak overleed zijn vrouw Augusta Mathilda op 24 april 1946. In 1948 kwam Harold de la Fuente, die piloot was, om bij een vliegtuigongeluk in Puerto Rico. Zijn moeder Tilly overleed op 7 februari 1963 te Paramaribo.[11] Haar broer Jule Fernandes stierf op 87-jarige leeftijd te Amsterdam:

NRC Handelsblad, 15 juni 1988, p. 15.

Isaak en Jule en later René en Jack Fernandes hebben het zaadje dat Isaak in de jaren 10 van de twintigste eeuw plantte tot een enorme boom laten groeien. En dat deden ze vanaf het begin op een wijze die we tegenwoordig maatschappelijk verantwoord ondernemen zouden noemen, met veel oog voor de medewerkers en voor de maatschappelijke positie van een grote werkgever die hoge winsten maakt. Isaak en Jule staan nog steeds bekend om hun betrokkenheid bij de samenleving en filantropie. De goede behandeling van mensen stond altijd hoog in het vaandel van

het bedrijf. Mogelijk verhoudt zich dat tot de tijd die daaraan voorafging, de jaren van de afschaffing van de slavernij, decennia met veel maatschappelijke discussie over hoe je mensen wel of niet wil, kan en moet of zou moeten behandelen.

We gaan terug in de tijd om te kijken hoe de directe voorvaders van Isaak en Jule in die bewogen jaren manoeuvreerden (1.3). Daartoe is het nodig eerst zicht te krijgen op hoe de familie in elkaar stak (1.2), wat ook van belang is voor eerdere tijden (hoofdstuk 2 en 3).

Jack Fernandes, zoon van Jule, kleinzoon van Isaak, in 1946.

Foto uit de privecollectie van voormalig procureur-generaal Maarten de Niet (1893-1973), verkregen via en gepubliceerd met toestemming van aangetrouwd familielid.

1.2 Het geboortegzin van Isaak Fernandes

Isaak groeide op met 4 oudere broers: David jr., Uriah, Abraham en Alexander. Daarnaast had hij een oudere zus, Rachel, en een jongere zus genaamd Marianna. Alle geboorteaktes zijn opgenomen in bijlage. De geboorteakte van David jr. is nauwelijks leesbaar, maar hij heeft een tijd in Amsterdam gewoond en via gezinskaarten – ook opgenomen in bijlage 1 – was vast te stellen dat dit de juiste akte is. De uitzondering is Uriah, omdat ik zijn geboorteakte niet vond in de archieven. Het geboortjaar van Uriah kan 1860 of 1861 zijn. Genealogiewebsites nemen veelal de vermelding van nog twee broers van elkaar over, genaamd Coenraad en Phili, maar dit berust op een misverstand. Coenraad en Phili waren kinderen van David Fernandes jr. (zie bijlage 3). Dit overzicht van het gezin heb ik samengesteld op basis van de gegevens die te vinden zijn in bijlagen 1, 2 en 3:

Daniel David Fernandes & Sara Urie Lyons	Rachel 26-03-1856	
	David jr. 03-03-1858 & Selina Philip Emanuels	Coenraad 25-12-1887 Phili 08-03-1895
	Uriah tussen 1 jan. en 12 mei 1861	
	Abraham 25-05-1862	
	Alexander 21-10-1864	
	Isaak 19-08-1866 & Augusta Mathilda Levy	Jule 01-12-1900
		Tilly 28-10-1903
	Marianna 23-10-1868	

De verschillende geboorteaktes leren ons nog andere zaken over het gezin. Zo veranderde vader Daniel tussen de geboortes van Alexander en Isaak van beroep: in plaats van schrijver werd hij sociëteitshouder. En in de jaren na Isaaks geboorte, maar voordat zijn zus Marianne ter wereld kwam, verhuisde het gezin van de Dominéstraat naar de Hofstraat.

Tot eind 1862 woonden er ook nog 4 slaven bij het gezin Fernandes. In oktober van dat jaar gaf vader Daniel David Fernandes hun namen door om in aanmerking te kunnen komen voor de tegemoetkoming van f 300,- per slaaf die de Nederlandse staat in het kader van de afschaffing van de slavernij beschikbaar stelde aan eigenaren. Voor de drie vrouwen, Doortje (50 jaar), Badina (19 jaar) en Lotje (½ jaar), en de 17-jarige jongeman Willem ontving de vader van Isaak Fernandes f 1200,-. Anno 2021 was dit bedrag € 13.300,- waard.[12]

1862

Borderel van Aangifte.

De Ondergeteekende *D. D. Fernandes*
 woonachtig
 verklaart dat de hem in eigendom toebehoorende Slaven op heden bestaan in de navolgende
 hoofden :

NAMEN.	GESLACHT.		Ouderdom.	bedrijf of beroep	Godsdienst.	Verkregen regt op Manumissie.	Suspectver- klaarden aan de ziekte der Melaatschheid of Elephantia- stias.	Aanteekeningen.
	Mann.	Vrouw.						
✓ <i>Doorge</i>	—	1	50	<i>tuism:</i>	<i>gleno</i>			
✓ <i>Bacina</i>	—	1	19	<i>2den</i>	<i>"</i>			
✓ <i>Lotje</i>	—	1	<i>6/m:</i>	—	<i>"</i>			
✓ <i>Willelm</i>	1	—	<i>17</i>	<i>timmer- man</i>	<i>"</i>			
Totaal . . .	1	3						

confout bevende
De Commissie van receptie
14 October 1862
D. D. Fernandes

Men wordt verzocht, de namen der Slaven op te geven in de volgorde
 als zij in de slavenregisters zijn ingeschreven.

H. W. J.

Op 14 oktober 1862 gaf Daniel David Fernandes de namen op van de slaven.[13]

N° 636 / 10 juli

(a) No. **Ordonnantie dd.** No. **Dienst 186 3**

(b) **HOOFDSTUK XII der BEGROETING.**

(c) Het Gouvernement van Suriname is schuldig aan (d) *D. D. Fernandes* wegens (e) *tegenmoetkomingsgeld* ter zake hierna vermeld.

Dagteekening der gedane Leverancien enz. of tijdvak waarover de declaratie loopt.	Aflevering van de Begroeting.	Artikel.	ONDERWERP.	Geldelijk Bedrag.
1863	1/10		voor verleende tegenmoetkomings krachten art 8 der wet van 18 Aug ^s 1862 Staatsblad N ^o 164	f 1200 -
Bordeel N ^o 1798				
				Totaal : f 1200 -
ZEGGE (valci in schriftsetters) <i>Daniel David Fernandes</i>				
De ondergeteekende			verklaart (f)	
dat bovenstaande declaratie in allen deele naar waarheid en ter geeder trouw is opgemaakt (g) <i>ingevolg den tegenmoetkomingsstaaf</i>				
(h)			PARAMARIBO, den <i>10 July 1863</i> <i>D. D. Fernandes</i>	
Voldaan.		Fiat betaling uit de Koloniale Kas.		
<i>D. D. Fernandes</i>		Paramaribo, den <i>10 July 1863</i>		
Betaald den <i>10 July 1863</i>		De Administrateur van Financien;		
en geboekt onder No.		<i>Amorim</i>		
De Koloniale Ontvanger en Betaalmeester;		<i>Amorim</i>		

Op 10 juli 1863 tekende Daniel David Fernandes voor ontvangst van de f 1200,- tegemoetkoming.[14]

Deze slaven had vader Daniel verkregen via overerving. Zij kwamen uit de boedel van zijn vader, de opa van Isaak, en maakten deel uit van een klein bestand huisslaven dat na zijn dood werd verdeeld over Daniel en zijn broers en zussen.

1.3 Het geboortegezin van Isaaks vader, Daniel David Fernandes

De opa van Isaak Fernandes, David de Abraham Fernandes, huwde in 1807 met Rachel de Daniel Fernandes, de dochter van zijn halfbroer Daniel. De vader van David en Daniel, Abraham Haim de Daniel Fernandes, had zeker 13 kinderen uit 2 huwelijken. Daniel (1763) was de oudste zoon uit het eerste huwelijk, met Ribca de Semuel Haim Cahanet Nassy. David (1786) was meer dan 20 jaar jonger en de vierde zoon uit het tweede huwelijk, met Jeudith de Mosseh Cohen Nassy. Zoals in die tijd niet ongebruikelijk was, trouwde David dus met zijn nicht. Hiervoor moesten zij wel toestemming krijgen van het Hof van Justitie. Het hof verleende die toestemming op 3 juli 1807 en op 19 juli trouwden de grootouders van Isaak (zie bijlage 4). Het echtpaar kreeg 12 kinderen, 6 dochters en 6 zoons, van wie er 6 niet ouder werden dan 2 jaar. Tegen de tijd dat Isaak werd geboren (1867), had zijn vader nog 4 broers en zussen, te weten: Judith, Abraham, Rachel en Esther.

Abraham Haim de Daniel Fernandes 1735-1804 <i>Gehuwd in 1778</i> Jeudith de Mosseh Cohen Nassy 1759-1813			Judith David 1808-1872 Abraham David 1809-1871 Rachel David 1810-1878 <i>Daniel David</i> <i>1822-1888</i> Esther David 1824-1893 Als kind overleden: Geer David Benjamin David Ribca David Abigael David Daniel David Moses David Jahel David
Abraham Haim de Daniel Fernandes 1735-1804 <i>Gehuwd in 1758</i> Ribca de Semuel Haim Cahanet Nassy 1734-1778	Daniel Abraham Fernandes 1763-1832 <i>Gehuwd in 1787</i> Ester Benjamin Robles de Medina 1763-????	<i>Gehuwd in 1807</i> Rachel Daniel Fernandes 1791-1845	

De broers en zussen en voorouders van Daniel David Fernandes.[15]

Het gezin waarin de vader van Isaak Fernandes opgroeide en van waaruit zijn slavenbezit kwam, is terug te vinden in diverse wijkregisters van Paramaribo tussen 1828 en 1846. Die laten zien hoe het gezin zich verspreidde na het overlijden van beide ouders David en Rachel, wat van belang is voor de beschrijving van de vererving van de slaven. In bijlage 4 heb ik een aantal wijkregisters en geboortecertificaten opgenomen die de levensloop van het gezin in Paramaribo laten zien en aan de hand waarvan ik voorgaand overzicht van het gezin mede heb samengesteld.

Uit de wijkregisters leren we ook dat opa David kastelein was, maar op de geboortecertificaten van zijn vroeg overleden kinderen Benjamin en Ribca staat dat hij 'koffiehuis houder' was (zie bijlage 4). Na zijn overlijden staat zijn weduwe Rachel in de wijkregisters als 'collegiehouder' en na haar overlijden verschijnt hun zoon Abraham weer als kastelein in het wijkregister. Uit het een en ander zouden we kunnen opmaken dat de opa van Isaak Fernandes uitbater was van een koffiehuis dat later overging in handen van zijn vrouw en daarna van zijn zoon.

Het gezin woonde achtereenvolgens aan de Gravestraat, de Klipstenenstraat, de Heerenstraat (op twee adressen) en wederom aan de Klipstenenstraat.

WIJK LITT ^a . B. <i>Gravestraath Regt.</i>					
NUMMER VAN HET HUIS.	B E W O N E R S.				
	N A A M.	VOORNAAM.	OUDERDOM.	BEROEP.	RELIGIE.
48.	Fernandes.	David	42	Kastelen Postgr. Straat	
	Fernandes	Rachel	36		id.
	Fernandes	Judith	20		id.
	Fernandes	Abraham David	19	Schryver	id.
	Fernandes	Rachel David	17		id.
	Fernandes	Daniel David	6		id.
	Fernandes	Esther David	5		id.
	Fernandes	Geer David	7 j.		id.

Het wijkregister van 1828: de familie Fernandes woonde aan de Gravestraat 48.[16]

Ook na het overlijden van moeder Rachel in 1845 bleven Judith, dochter Rachel en Daniel bij elkaar wonen aan de Klipstenenstraat 78. In 1844 was dochter en zus Esther getrouwd met Isaak Jacob da Silva Pereira. Zij gingen naast het gezin Fernandes wonen op nummer 77 van de Klipstenenstraat:

Wijk SUB LA. B. Klipsteene Straat									
Opneming van den Staat der Bevolking der Stad Paramaribo, gedaan in 1845.									
NIEUW NUMMER	HOOFD- EN ANDERE VRIJE BEWONERS.								
	N A A M.	V O O R N A A M.	BLAAST.	KLEET.	WETEN- SCHA.	QUEDER.	VEROEP.	GOEDDIENST.	
Slaven, welke zich op het R. d. van den Houd. Bewoner bevinden, hetzij eigene Slaven, hetzij gekuurde Slaven, hetzij van eenige Plant, of Grond, hetzij van elders, of niet eenig ander oorzaak op het R. d. woonachtig.									
KLEURLINGEN. NEGERS									
Mans. Vr. Jonge Meisj. Mans. Vr. Jonge Meisj.									
77.	Silva	Franc da	1.	.	.	25			
	Silva, geb.	Esther da	1.	.	.	20			
	Fernandes								

Esther en haar broers en zussen werden bureu.[17]

Oudste zoon en broer Abraham David zou pas in 1871 (ook zijn sterfjaar) trouwen, met Antoinetta van Keun, maar hij ging al na het overlijden van zijn moeder in 1845 bij Antoinetta’s familie inwonen:

De West-Indiër van 26 februari 1871 kondigde de ondertrouw aan.

In de wijkregisterversmelding van de familie Keun staat Abraham ook vermeld en achter zijn naam zijn vier slaven aangetekend: een vrouw, 2 jongens en 1 meisje. Deze slaven had Abraham niet van huis uit meegekregen. Enkele jaren nadat hij bij de familie Keun ging wonen, werden de slaven van huize Fernandes verdeeld volgens de erfenis. Abraham werd daarin niet meegenomen. Hoe hij deze slaven in bezit kreeg, is onduidelijk.

WIJK SUB L^A.

Heeren Straat of

Opneming van den Staat der Bevolking der Stad Paramaribo,
gedaan in 1846

NIEUW NUMMER	HOOFD- EN ANDERE VRIJE BEWONERS.								Slaven, welke zich op het Erf van den Hoofd- Bewoner bevinden, hetzij eigene Slaven, hetzij gekochte Slaven, hetzij van enige Plant, of Grond, hetzij van elders, of uit enig ander oorzaak, op 't Erf woonachtig.							
	NAAM.	VOORNAAM.	SLAVEN.	GEZEL.	VRIJE NEGERS.	OVERBOOD.	BEROEP.	GODSDIENST.	KLEURLINGEN.				NEGERS.			
									Mans.	Vr.	Jongv.	Meisj.	Mans.	Vr.	Jongv.	Meisj.
50 ^a e	Fernandes	Abraham	1			34	Katol. Post. Str.						1	2	1	
	Kühn	Antoinetta		1		33										
	Kühn	Judith Johanna		1		8	Luthersk									
	Kühn	Esther Maria		1		7	"									
	Kühn	Quente Jacquin				5	"									
	Kühn	Anna Jacoba		1		4	Herr.									
	Kühn	Abraham		1		13	Luthersk									
	Geurke	Anna Maria														
	Geurke	Yaretha Clelia		1		79	"									
	Geurke	Jellania		1			"									
	Geurke	Geztrunda		1		5	"									
	Geurke	Harriet		1		3	"									

Het wijkregister van 1846 toont dat Abraham David Fernandes bij de familie Keun (Kühn) was gaan wonen en vier slaven in bezit had.[18]

In 1846 waren in huize Fernandes, op dat moment aan de Klipstenenstraat, ook 8 slaven aanwezig, getuige het wijkregister:

WIJK SUB L ^A . B.		Klipstenen Straat of Gracht.															
Opneming van den Staat der Bevolking der Stad Paramaribo, gedaan in 1846.																	
NIEUW NUMMER	HOOFD- EN ANDERE VRIJE BEWONERS.								Slaven, welke zich op het Erf van den Hoofd-Bewoner bevinden, hetzij eigene Slaven, hetzij gekochte Slaven, hetzij van enige Plant of Grond, hetzij van elders, of uit enig ander oorzaak, op 't Erf woonachtig.								Aanmerkingen.
	N A A M.	V O O R N A A M.	SLAVEN.	GEZEL.	WIJK SEGEL.	OVERBOOD.	BEROEP.	GODSDIENST.	KLEURLINGEN.				NEGERS.				
									Mans.	Vr.	Jongv.	Meisj.	Mans.	Vr.	Jongv.	Meisj.	
78	Fernandes	Judith David	4	.	.	36	—	} Red. H. Med. Loo	1	2	2	2		1			
		Isabella	4	.	.	34	—										
		David	4	.	.	23	—										
	Polak.	Judith Agnes	4	.	.	28	—										
		Anna Maria	4	.	.	72	—										
OUD NUMMER.																	
L. C. 51.																	

De familie had 7 kleurlingen en 1 negerin als slaven in bezit. [19]

1.4 De slaven van het gezin David en Rachel Fernandes

In 1814 werd slavenhandel in navolging en onder druk van Engeland door koning Willem I verboden. Omdat dit verbod op grote schaal werd overtreden, stelde men in 1826 een registratiesysteem voor slaven in werking, de zogeheten ‘slavenregisters’. (Dalhuisen & Hassankhan 2018: 80) Daarin is te zien dat de vader van Isaak Fernandes, Daniel David Fernandes, midden negentiende eeuw drie slaven (Doortje, Badina en Willem, Lotje was op dat moment nog niet geboren) in eigendom had via overerving.

Folio 2300		Fernandes										Daniel David			
NAMEN DER SLAVEN.		GESLACHT.		GEBORTEDATUM Gegist of Bekend.	MOEDERS NAMEN.	DATUM VAN AANKOOP DER MUTATIE.			GEBORTE.	VER		MEERDERING		MUTATIE	
		Mannelijk.	Vrouwelijk.			Jaar.	Dag.	Maand.		Aankoop of andere titel.	AANKWIJZING HOEDING.	Overlijden.	Verkoop andere titel.		
Doortje		1	1802	Onbekend		1819	30	December	1			Bij legaat verkregen van den boedel Wed. D. Fernandes volgens testam.			
Badina		1	1844	Doortje	1819	30	December	1							
Willem		1	1846	Doortje	1819	30	December	1							

De overdwars geschreven aantekening luidt: ‘Bij legaat verkregen van den boedel Wed. D. Fernandes volgens testam.’ [20]

Het testament waarin de opa van Isaak, David de Abraham Fernandes, de boedelverdeling regelde, is bewaard gebleven. Het was een gezamenlijk testament van hem en de oma van Isaak, Rachel de Daniel Fernandes. Dit testament lieten David en Rachel opstellen toen David ziek te bed lag, op 23 februari 1830. Er moest een tolk bij aanwezig zijn omdat Rachel het Nederduits niet machtig was, maar het zogenaamde Negerengels wel:

29.
 Mutueel Testament
 Op den drieëntwintigsten february des jaars
 achttienhonderd en dertig des nademiddags ten
 vijf uur, Compareerden voor mij Wilco Pieter Wilkens
 Klerk der Kolonie Suriname en
 in tegenwoordigheid van de na te noemen Getuigen.
 G. G. H.
 Tolk: Wilco Pieter Wilkens
 10. Mei 1864
 De Heer David Fernandes en Mejufvrouw
 Rachel Fernandes Echtelieden, wonende alhier
 aan Paramaribo aan de Heere Straat L.C.N.
 zijnde de Heer Comparant ziek te bed leggende
 echter beide derzelve volkomen in staat om te
 kunnen en mogen Tester, mij Gezworen klerk
 en Getuigen bekend; wordende de Mejufvrouw
 comparante uit hoofde van onervarenheid in de
 nederduitsche Taal door den beEedigen Tolk
 in de negerEngelsche spraak Andries Anthony Halfhede
 junior ten deze geassesseerd.

'Mutueel Testament

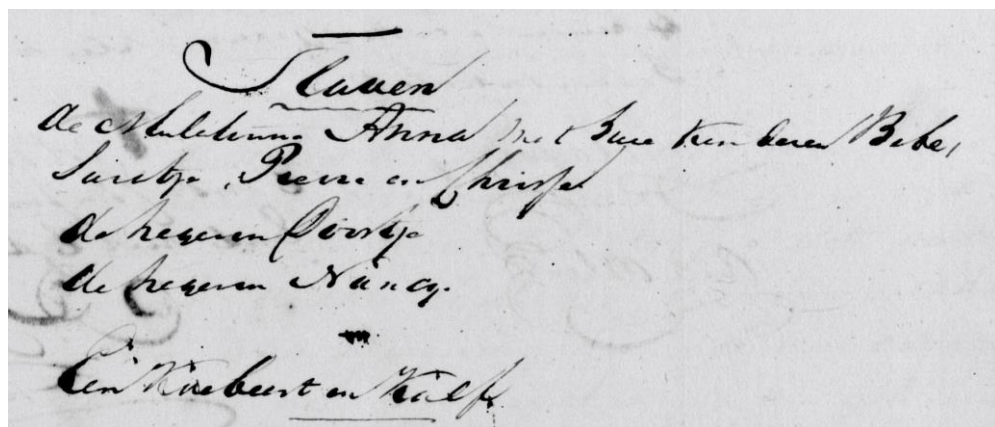
Op den drieëntwintigsten february des jaars achttienhonderd en dertig, des nademiddags ten vijf uur, Compareerden voor mij Wilco Pieter Wilkens gezwozen klerk der Kolonie Suriname en in tegenwoordigheid van de na te noemen getuigen,

De Heer David Fernandes en Mejufvrouw Rachel Fernandes Echtelieden, wonende alhier aan Paramaribo aan de Heere Straat [LCN] zijnde de Heer comparant ziek te bed leggende echter beide derzelve volkomen in staat om te kunnen en mogen Tester, mij Gezworen klerk en Getuigen bekend; wordende de Mejufvrouw comparante uit hoofde van onervarenheid in de nederduitsche Taal door den beEedigen Tolk in de negerEngelsche spraak Andries Anthony Halfhede junior ten deze geassesseerd [...]'[21].

Het volledige testament is opgenomen in bijlage 5.

In principe werd de nalatenschap zo geregeld dat de langstlevende eerste erfgenaam was en daarna hun wettige kinderen in gelijke delen en eigendom. Er werden alleen enkele speciale clausules opgenomen ingeval Rachel de langstlevende zou zijn en zou willen hertrouwen. Zo benoemde David in dat geval zijn neef Abraham de Moses Fernandes (de zoon van zijn halfbroer Moses de Abraham Fernandes) tot voogd over hun minderjarige kinderen. Verder stond ook in het testament dat er nog een verzegelde inventaris van de volledige boedel moest komen (zie bijlage 6).

Daags na het overlijden van David (3 mei 1831) werd op 10 mei 1831 de verzegelde inventaris op verzoek van Rachel geopend. Uit dit document blijkt het op dat moment actuele slavenbezit van het gezin, zoals nog steeds gebruikelijk was in die tijd, in één adem opgesomd met het dierenbezit:

'Slaaven
de Mulatinne Anna met hare Kinderen Bebe,
[Saartje], Pierre en Chrisje
de negerin Doortje
de negerin Nancy
-
Een koebeest en Kalf' [22]

Uiteindelijk zou Rachel niet hertrouwen, maar ongeveer 6 jaar na David komen te overlijden. Waarmee deze slaven overgingen in handen van hun kinderen. In de jaren na het opmaken en verzegelen van het testament kwamen onder deze slaven nog enkele kinderen ter wereld, getuige de boedelbeschrijving in de slavenregisters van 1850. Op dat moment waren Saartje en Nancy overleden of verkocht, want die komen in de lijst niet langer voor. Wel zien we de andere namen terug, aangevuld

met meer kinderen van Anna en ook kinderen van Bebe. De lijst van 1850 toont precies welke slaven er op dat moment waren en wat hun onderlinge relaties waren:

Folio 480. - *Fernandes.*

NAMEN DER SLAVEN.	GESLACHT.		GEBORTEJAAR Gegist of Bekend.	MOEDERS NAMEN.	DATUM VAN AANGIFTE DER MUTATIE.			VER		MEE
	Mannelijk.	Vrouwelijk.			Jaar.	Dag.	Maand.	Geboorde.	Aankoop of andere titel.	
<i>Pierre</i>	X		1827	<i>Anna</i>	1850	30	<i>December</i>			
<i>Eduard</i>	X		1836	"	1850	30	<i>December</i>			
<i>Anna</i>		X	1807	<i>Guwa (overl.)</i>	1850	7	<i>february</i>			
<i>Bebe</i>	X		1818	<i>Anna</i>	1850	30	<i>December</i>			
<i>Christje</i>	X		1831	"	1850	30	<i>December</i>			
<i>Antje</i>		X	1839	"	1850	30	<i>December</i>			
<i>Julia</i>		X	2 ^{de} j.	<i>Bebe</i>	1850	30	<i>December</i>			
<i>Doortje</i>	X		1808	<i>onbekend</i>	1850	30	<i>December</i>			
<i>Badina</i>	X		1844	<i>Doortje</i>	1850	30	<i>December</i>			
<i>Willem s.c.</i>	X		1846	"	1850 30 1849 29	<i>December february</i>				
<i>Izak s.c.</i>	X		1849	<i>Bebe</i>	1850	30	<i>December</i>			

Anna kreeg in 1836 nog een zoon genaamd Eduard, in 1839 een dochter genaamd Antje en ook nog twee kleinkinderen van haar dochter Bebe: een meisje genaamd Julie en een jongen genaamd Izak. Doortje kreeg ook twee kinderen, in 1844 een dochter genaamd Badina en in 1846 een zoon genaamd Willem.[23]

De kinderen en kleinkinderen van Anna gingen naar Davids zussen Judith en Rachel, behalve Chrisje, die werd nagelaten aan zus Esther. David zelf erfde Doortje en haar kinderen. Anna was de wasvrouw van het gezin en zij werd op 7 februari 1850 gemanumitteerd, wat waarschijnlijk de aanleiding was om de gehele registratie van de boedel op te nemen in het register. Pierre en Eduard kwamen in gezamenlijk eigendom van Rachel en Judith. Bebe, Julia en Izak in het bezit van Judith en Antje van Rachel.

VERMINDERING.		Aanmerkingen.
Verkoop of andere titel.	AANWIJZING HOEDANIG.	
1 813 1850 30 Decemb.	Gelegaterd aan Judith David - en Rachel David Fernandes ingevolge Testament	
1 813 1850 30 Decemb.	Idem als voren. - Vrijgemaakt en thans genaamd Anna Doetje Mendes Anna Mendes	
1 813 1850 30 Decemb.	Gelegaterd aan Judith David Fernandes ingevolge Testament.	
1 813 1850 30 Decemb.	Idem aan Esther da Silva geb. Fernandes.	
1 813 1850 30 Decemb.	Idem aan Rachel David Fernandes.	
1 813 1850 30 Decemb.	Idem als Bebe .	
1 813 1850 30 Decemb.	Idem aan D. V. Fernandes.	
1 813 1850 30 Decemb.	Idem als Doetje	
1 813 1850 30 Decemb.	Idem als Doetje.	
1 813 1850 30 Decemb.	Idem als Bebe .	

De tweede pagina van het register van 1850 met folionummer 480 toont de verdeling van de slaven over de kinderen Fernandes.[24]

Anna werd mogelijk juist op dat moment gemanumitteerd om het mogelijk te maken dat men haar kinderen over de verschillende Fernandes-telgen kon verdelen.

1.4.1 Kinderen gescheiden van hun moeder

In 1782 was een wet in werking getreden die stelde dat men moeders en hun kinderen niet langer mocht scheiden bij verkoop. In 1828 en '29 werd deze wet ververst:

'Alleen als straf en met toestemming van het gouvernement kon van dit verbod worden afgeweken en mocht de band tussen moeder en kind door gescheiden verkoop verbroken worden.

[..]

Dat de wet op de seporate verkoop geen dode letter was, blijkt uit de talrijke verzoeken met betrekking tot de gescheiden verkoop. In de periode 1832-1863 werden requesten ingediend waarin om toestemming verzocht werd de band tussen moeder en kind door verkoop te verbreken.' (Ten Hove 1996: 41-2)

In 1850 vatte de toenmalig minister van Koloniën Charles Ferdinand Pahud de strekking van de wet bondig samen:

'Slaven [zei de minister] mogen, gedurende het leven van hunne moeder en zoo lang zij tot den slavenstand behooren, nimmer afgezonderd van deze worden verkocht, verruild, weggeschonken of op eenige andere wijze in den eigendom van eenen derde overgaan, zoo als dit wederkeerig niet met de moeder, afgezonderd van hare kinderen, mag plaats hebben; zoodat kinderen met hunne moeder of de moeder met hare kinderen, nooit anders dan gelijktijdig en steeds aan een en den zelfden persoon kunnen worden veralieneerd, onder welken titel die alienatie ook moge plaats vinden.' (Hoëvell 1855: 49)

Zoals alle wetgeving 'voor' slaven, was deze echter niet bedoeld om hen te beschermen:

'Slaven waren geen rechtspersoon. De wet erkende niet dat ze bestolen, verkracht of vermoord konden worden. Wetten die grenzen stelden aan de mishandeling van slaafgemaakten op plantages hadden de bedoeling om de maatschappelijke rust te

bewaren, niet om individuele rechten te beschermen.’ (Fatah-Black 2018: 43)

Dit gold zeker ook deze wet, die volgens de achttiende- en negentiende-eeuwse maatstaven een inbreuk vormde op het recht van eigendom. Reden voor de wetgever om het leed van de wet voor de slaveneigenaren te willen verzachten:

‘Daarom heeft men uitzonderingen toegelaten. **Art. 3** der publikatie van 3 Maart 1829 G.B. No. 1 bepaalt, dat **het verbod tot scheiding van moeder en kind zal ophouden van kracht te zijn**, wanneer het kind of de kinderen, of **ook de moeder mogten worden verkocht voor den vrijdom**; mits de kooper zich verbindt, drie jaren na de dagteekening van het kontrakt, brieven van manumissie te verzoeken. - Art. 4 laat de scheiding ook toe, wanneer zij tot straf wordt voorgedragen. - Art. 5 maakt insgelijks eene uitzondering, wanneer het voor den eigenaar hoogst wenschelijk, of ook voor den slaaf van belang kan geacht worden, dat de scheiding plaats vindt. - Terwijl eindelijk **art. 7 de scheiding in al die gevallen toelaat**, waarin voor **moeder of kind van de onmiddellijke verkrijging der vrijheid** sprake is.

Ook het Ministeriele Verslag laat, met eene treffende naïviteit, onmiddellijk op zijne mededeeling, dat kinderen niet van de moeder mogen gescheiden worden, de opsomming dezer uitzondering volgen. (Hoëvell 1855: 51, nadruk NM)

De artikelen 3 en 7 maakten van het manumitteren van de moeder een gemakkelijke manier om een scheiding van moeder en kinderen mogelijk te maken. Als vrije vrouw behoorde zij niet meer tot de slavenstand voor wie de wet bedoeld was, maar haar kinderen nog wel. Met die kinderen kon men vervolgens doen wat men wilde. Ten Hove beschrijft echter een interessant fenomeen dat zich duidelijk ook bij de slaven van de familie Fernandes manifesteerde:

‘De gescheiden verkoop van moeder en / of kind was dus toegestaan wanneer de koper de bedoeling had de aangekochte slaaf te manumitteren. De koper verplichtte zich binnen drie jaar deze manumissie te realiseren. De te manumitteren slaaf hoefde door deze verkoop niet gescheiden te raken

van zijn of haar verwanten. Veelal zorgde deze gemanumitteerde later voor de vrijwording van de in slavernij verkerende verwanten.'
(1996: 46, nadruk NM)

De wet was gericht op separate verkoop van moeders en kinderen. Of deze bepaling ook gold bij vererving van slaven, in plaats van het verkopen, is onduidelijk. Wel lijkt het er sterk op dat de uitzondering is toegepast om het testament van de opa en oma van Isaak uitvoerbaar te maken: moeder Anna Keetje werd vrijgemaakt om haar kinderen volgens testament te verdelen over de zussen Judith, Rachel en Esther.

Nu woonden die zussen op dat moment allemaal in aangrenzende huizen, dus van een brute fysieke scheiding was geen sprake, maar David en Rachel moeten voorzien hebben dat hun dochters zouden trouwen en dan verhuizen en zij zouden dan ieder een of twee van de slaven mee kunnen nemen. Rachel en Judith hadden daarbij overigens nog iets uit te zoeken want zij kregen ieder een kind van Anna volledig in eigendom, maar moesten er ook eentje delen. Dit was niet ongevoelen tijdens de slavernij, omdat men slaven als werktuigen zag die men in 'stukken' kon opdelen. Zo verkocht bijvoorbeeld een zekere Raphael Fernandes in 1768 tegelijk met 1/24^e van een huis in Paramaribo ook een 'portie' van zijn slaaf Pedro ten behoeve van zijn minderjarige zoon Abraham:

met en bevestigden den Heer Raphael
Fernandes als vader & voogd
oversyn minderjarige zoon
Abraham van Raphael Fernan-
des hadde gepassiert als
van ~~een~~ koop, en ~~de~~ koop ten
behoeve van opgemeene Raphael
Abraham van Raphael
Fernandes ^{den} En Vercentwintigste
juni in Een Streeks Staende en
gelegen tot Paramaribo aan
de Waterkand, en ~~aangetekend~~ ^{een portie} ~~aangetekend~~

*in een Neger genaamt Pedro tot
Paramaribo en dat voor de somme
van veenhondert en dertien gulden*

'[...] den heer Raphael Fernandes als vader & Voogd over zijn minderjarige Zoon Abraham van Raphael Fernandes hadde gepasseert acte van verkoop, en koop ten behoeve van opgemelde Abraham van Raphael Fernandes, van Een Vierentwintigste part in Een Huys staende en gelegen tot Paramaribo aen de Waterkant, en een portie in een Neger genaamt Pedro [...]'[25, nadruk NM]

Het lijkt erop dat de kinderen Fernandes zelf niet gelukkig waren met de behandeling van Anna en haar kinderen. Al snel na de verdeling van de slaven verkochten zij de kinderen aan haar terug 'voor den vrijdom', wat betekende dat ze drie jaar de tijd had om te voldoen aan de voorwaarden voor manumissie. Welke bedragen er met de verkoop gemoeid waren, valt niet te achterhalen.

NAMES DER SLAVEN.	GESLACHT. Manlijk. Vrouwlijk.	GEBORTEJAAR Geboort. of Bekend.	MOEDERS NAMEN.	DATUM VAN AANKOMST DER MUTATIE.			VER. Geboorte. Aankomst of andere titel.	MUTATIE N van of VERMINDERING		
				Jaar.	Dag.	Maand.		AANWIJZING HOEDING.	Overlijden.	Verkoop of andere titel.
<i>Chrisje</i>	1	1751	<i>Anna (vrij)</i>	1852	15	Mei	<i>behoort</i>	<i>an J. da Silva (g. f. 1797)</i>		
<i>Antje</i>	1	1759	<i>Idem</i>	1852	6	Juli	"	<i>an R.D. Fernandes (g. f. 1795)</i>		
<i>Bebe</i>	1	1761	<i>Anna (vrij)</i>	1852	30	Dec.	"	<i>an J.D. Fernandes (g. f. 1796)</i>		

Het slavenregister laat zien hoe Anna Keetje Nandes, de vrijgekomen moeder van Chrisje, Antje en Bebe, haar dochters terugkocht van respectievelijk: J. da Silva, de man van zus Esther, R.D. of wel zus Rachel, Fernandes en J.D., ofwel zus Judith, Fernandes.[26]

Anna Keetje slaagde erin haar kinderen en kleinkinderen allemaal vrij te krijgen tussen 1849 en 1854. Meer hierover en over hoe het hen daarna verging, als ook Doortje en haar kinderen en kleinkinderen, komt in hoofdstuk 5 aan de orde.

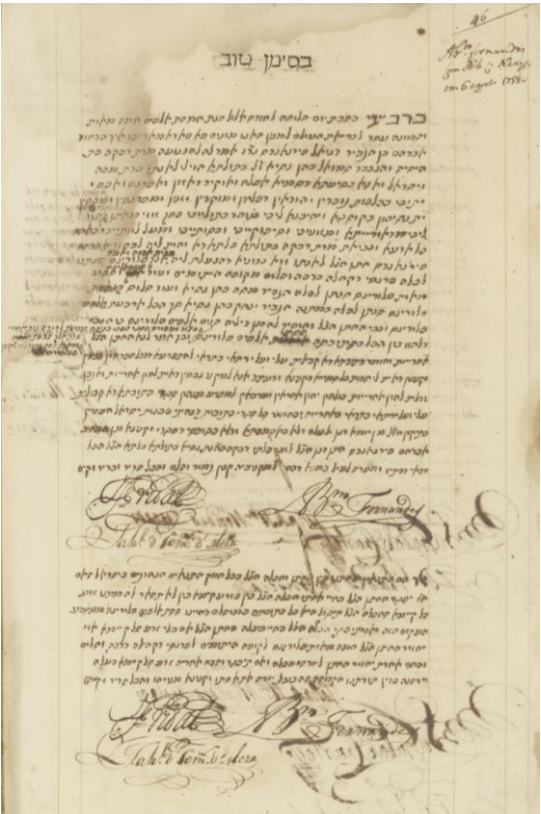
Hoofdstuk 2 De 18^e-eeuwse Fernandessen in Suriname

Zoals gezegd begon mijn ontdekkingstocht nadat ik veelvuldig de naam Fernandes tegenkwam in koloniale archiefstukken uit de 18^e eeuw. Het was niet altijd met zekerheid vast te stellen of dit nu wel of niet verre verwanten van Isaak Fernandes betrof. Op genealogiewebsites komt een stamboom voor die een deel van de 18^e-eeuwse Fernandessen direct verwant maakt aan de overgrootvader van Isaak: Abraham Haim de Daniel Fernandes[1]:

Ouders	Kinderen	Partners
Daniel de Abraham Fernandes geboren rond 1715 in Spanje, overleden in Paramaribo Gehuwd met: Abigael d'Anavia geboren rond 1715	Abraham Haim de Daniel Fernandes 1735-1804 geboren in Amsterdam, overleden in Paramaribo, besnijder van beroep	In 1778 gehuwd met: Jeudith de Mosseh Cohen Nassy 1759-1813 In 1758 gehuwd met: Ribca de Semuel Haim Cahanet Nassy 1734-1778
	Mordechai de Daniel Fernandes 1732-1801 geboorteplaats onbekend	In 1778 gehuwd met: Abigael de Jacob de Miranda 1739 – na 1836 In 1757 gehuwd met: Esther de Daniel de Pinto 1737 –
	Raphael de Daniel Fernandes 1740 – Paramaribo	In 1759 gehuwd met: Ribca de Rephael Fernandes Henriquez
	Sara de Daniel Fernandes 1735-1794 Suriname	Gehuwd met: Jahacob de Miranda 1725-1812
	Isaac de Daniel Fernandes 1737 –	

	geboorteplaats onbekend	
	Mosseh/Moses de Daniel Fernandes 1738 - Paramaribo	Gehuwd met: Ribca de Ishak de Britto

Echter, van de doorgehaalde namen kon ik vaststellen dat zij behoren tot een tak Fernandessen die 'De Abraham' heet en niet 'De Daniel'. Met name de testamenten van David de Abraham Fernandes wezen uit dat de genoemde Raphael, Isaac en Mordechai zijn broers waren en niet die van de overgrootvader van Isaak Fernandes (zie ook 2.2).[2] Omdat de betovergrootvader van Isaak Fernandes ook 'De Abraham' heet, bestaat de kans dat er toch een familieband is, bijvoorbeeld doordat Daniel een halfbroer was van de broeders David, Raphael, Mordechai en Isaak. Dit kon ik echter niet met zekerheid vaststellen.

Huwelijkscontract van Abraham Haim de Daniel Fernandes en Ribca de Samuel Haim Cahanet
Nassy, 6 augustus 1758.[3]

Van de overgrootvader van Isaak is bekend dat hij in Amsterdam werd geboren, maar het grootste deel van zijn leven in Suriname doorbracht. Zijn jongere zus werd in hetzelfde jaar als hij in Suriname geboren. Het is dan ook zeer aannemelijk dat het gezin van Daniel en Abigael in 1735 van Amsterdam naar Paramaribo verhuisde. Helaas ontbreekt het jaar 1735 in het archief van de gouvernementssecretarie, met de namen van de inkomende emigranten op passagierslijsten.

Men had in die periode al een tijdje niet zo'n best beeld van de Joodse gemeenschap in Suriname. Eekhout vatte de ontwikkelingen in de 18^e eeuw bondig samen in een lezing van 1926 over de toekomst van Suriname:

'Van den eersten aanvang af pogingen tot kolonisatie, aanvankelijk door uitgeweken Engelschen en Portugeesche Joden, later ook door Nederlanders en Franschen. [...] In de jaren 1680/90 tellen wij reeds een 200 plantages, meest in handen der Joden. Dit waren de dagen van de rijke stad op de Joden-Savanna, eenige uren stroomopwaarts van Paramaribo aan de Suriname-rivier. Van al die glorie is niets overgebleven dan alleen de verbrokkelde muren van een groote steenen synagoge en de prachtige gebeeldhouwde marmeren zerken op het kerkhof [...]. Reeds in 1800 waren van de toenmalige ± 600 plantages geen 50 meer in handen der Joden.'
(1926: 104, nadruk NM)

In 1720 had gouverneur Jan Coutier in een verslag voor de directeurs van de SvS geen lovende woorden over voor de Joden in Suriname:

De Joodsche Natie in't generael, alhier te
 Landen, Verarmt en verslimmert
 sig mede merkelyk, sijnde alleen onder
 haer, een seer gering getal, die nog eenige
 goede, en buijten schulden staende
 plantagien, bezitten, ende andre maer
 bijloopers, die door haer onmacht, in
 geen staet en sijn, om den inkoop van
 eenige slaaven te kunnen doen, na
 de conditien, op dewelke deselve
 tegenwoordig worden verkogt, maer
 die door de vermogenste, onder haer,
 ter naeuwwer noot, worden boven water
 gehouden; ik swijge dan, dat sij in
 staet soude sijn, om haere oude schulden
 so aen uwelEd. Groot Agt. af te wijgen

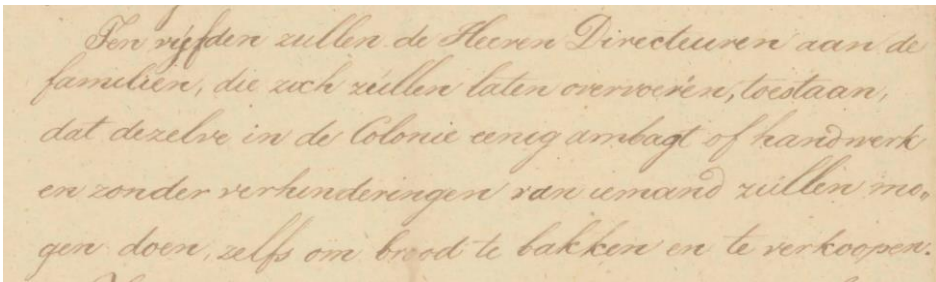
Verslag van Jan Coetier, 28 maart 1720: 'De Joodsche Natie in 't generael alhier te landen, **Verarmt en verslimmert** Sig mede merkelyk, Sijnde alleen onder haer, een **Seer gering** getal, die nog eenige goede, en **buijten Schulden** Staende **plantagien** besitten, ende **andre** maer bijloopers (**klaplopers**), die door haer onmacht, in geen Staet en Sijn, om den inkoop van eenige **Slaaven** te kunnen doen na de Conditien op dewelke deselve tegenwoordig worden verkogt, maer die door de vermogenste onder haer ter naeuwwer noot, worden boven water gehouden; ik swijge dan, dat Sij in Staat Soude Sijn, om haere **oude Schulden** Soo aen UWelEd: Groot Agtb: als mijn (Heeren van de **West Ind: Comp^e** te kunnen afleggen).'[4, nadruk NM]

Coutier voorzag dat de Joden hun hoge schulden bij de SvS en de WIC niet zouden kunnen afbetalen omdat de weinige rijken onder hen de vele armen moesten helpen het hoofd boven water te houden.

Toch zocht men de kolonie verder te vullen met arme Joodse gezinnen uit Amsterdam. Op 3 **juli 1733** tekende de SvS en de Parnassim van de Portugees-Joodse Natie een contract betreffende de vestiging van **honderd arme Joodse families** in Suriname:

‘De Sociëteit van Suriname, de juridische eigenaar van de kolonie, en de Amsterdamse Portugees-joodse gemeente kwamen een aantal voorwaarden overeen voor de vestiging van arme joden in Suriname. De Sociëteit betaalde reiskosten, garandeerde comfort en privacy voor de kolonisten tussendecks, en zorgde voor voldoende proviand. Vlees en kaas, koosjere producten, mochten ze zelf meenemen, evenals bagage: per persoon één kist.’ (Cohen, 2015)

Deze afspraken waren gebaseerd op een voorstel van Joan H. van Meel, een van de directeuren van de SvS (zie bijlage 1). De voorstellen van Van Meel betroffen ook de werkzaamheden die de gezinnen in Suriname zouden kunnen verrichten:

Ten vijften zullen de Heeren Directeuren aan de familien, die zich zullen laten overvoeren, toestaan, dat dezelve in de Colonie eenig ambagt of handwerk en zonder verhanderingen van iemand zullen mogen doen, zelfs om brood te bakken en te verkoopen.

*‘Ten vijften zullen de Heeren Directeuren aan de familien, die zich zullen laten overvoeren, toestaan, dat dezelve in de Colonie eenig ambagt of handwerk en **zonder verhanderingen** van iemand zullen **mogen doen**, zelfs om **brood te bakken** en te verkoopen.’ (bijlage 1, p. 3, nadruk NM)*

Het is goed mogelijk dat vader Daniel van deze regeling gebruikmaakte. In 1745 stond men ene ‘Daniel Fernandus’ toe om bakker te worden in de kolonie:

Meede noch geleesen de requesten door Hendr^k
 Hameck Jan Pers en daniel Fernandus aan deesen
 Hove gepresenteert Waer bij de twee eerste verfoeken
 als slagters en den laesten als broodbacker te
 werden aangestelt;
 Waar Overgedelibereert is goedgevonden hun
 gedaene verfoekemits betaalende de recognitie
 ten voordeele der cassa der modique Lasten daar
 opstaende te Consenteeren en werden sij als slagters
 en Broodbacker bij deesen aangestelt en sal hier van
 aan den Ontfanger der modique Lasten extract.
 werden gegeven.

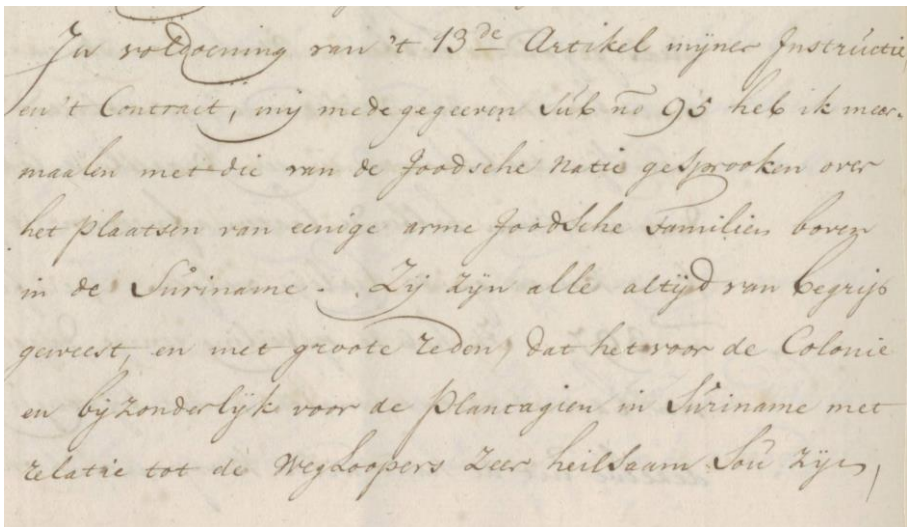
Verslag van het hof, 21 februari 1745: 'Meede noch geleesen de requesten door Hendr^k. Hameck, Jan Pers en **daniel Fernandus** aan deeser Hove gepresenteert Waar bij de twee eerste **versoeken** als slagters en **den laesten als broodbacker te werden aangestelt**;

Waar Overgedelibereert is goed gevonden hun gedaene versoeke mits betaalende de recognitie ten voordeele de Cassa der Modique Lasten daar opstaende te Consenteeren en werden sij als Slagters en Broodbacker **bij deesen aangestelt**, en Sal hier van aan den Ontfanger der Modique Lasten extract werden gegeven.'[5, nadruk NM]

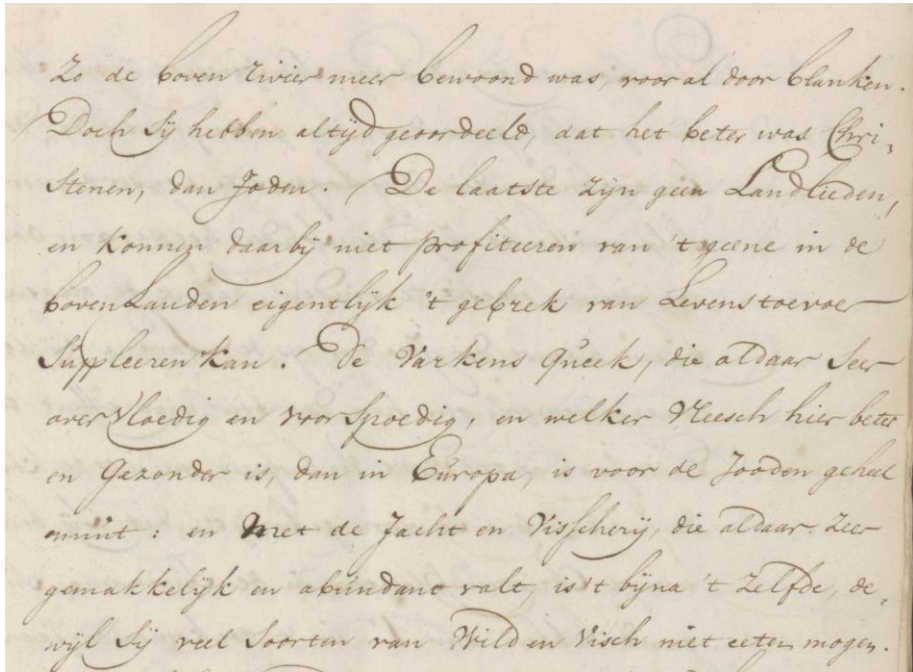
Twee jaar na Daniel Fernandes, kreeg ook Jacob de Miranda na het indienen van een verzoek daartoe toestemming van het hof om brood te bakken en te verkopen. Mogelijk was dit de Jacob de Miranda die Daniels dochter Sara zou huwen.

extradeeren vijff&twintig duijsend Ackers Lands; dat de gem: Parnassim het selve contract hadden gereclameert & versogt dat Sij als nu gesurchargeert met arme families, soo uijt deeze Stad, als die tot haar uijt de Portugese Inquisitie gevlugt, sedert eenige tijd waaren overgekoomen; [..]'[7, nadruk NM]

Al eerder, **in december 1745**, berichtte gouverneur Jan Mauricius aan de directeuren van de SvS dat hij in lijn met de hem meegegeven opdracht had geprobeerd om meer **arme Joodse families** aan de **Boven-Suriname** te plaatsen. Hij was hierover in overleg getreden met de Parnassim op Jodensavanne. Voor hemzelf en de kolonie zat het belang er vooral in dat hoe meer witte mensen er in de regio woonden, des te minder ruimte er zou zijn voor de onderduikers. Ook zouden er dan meer gemotiveerde mensen zijn om patrouilles en jachtpartijen tegen de onderduikers te ondernemen. De Parnassim echter waren niet enthousiast over de plannen van Mauricius. Zij stelden dat hij beter Christenen kon nemen om de streek Boven-Suriname te laten bewonen. Argumenten waren dat de Joden geen mensen voor het achterland waren en dat hun eetgewoonten slecht samengingen met de hoofdvoedselbronnen in die streek: varkensvlees en visserij.

*In volgaening van 't 13de Artikel mijner Instructie
en 't Contract, mij medegegeven sulc no 95 heb ik meer-
maalen met die van de Joodse natie gesproken over
het plaatsen van eenige arme Joodse families boven
in de Suriname. Zij sijn alle altijd van begrip
gewest, en met groote reden, dat het voor de Colonie
en bijzonderlyk voor de plantagien in Suriname met
relatie tot de weglappers zeer heilsaam sou sijn,*

Zo de boven rivier meer bewoond was, vooral door blanken.
 Doch Sij hebben altijd geoordeeld, dat het beter was Christen-
 enen, dan Joden. De laatste Zijn geen Landlieden,
 en Konnen daarbij niet profiteeren van 't geene in de
 bovenlanden eigentlijk 't gebrek van Levens toevoer
 Suppleeren Kan. De Varkens Queek, die aldaar Seer
 overvloedig en voorspoedig, en welker Vleesch hier beter
 en Gezonder is, dan in Europa, is voor de Jooden geheel
 onnut: en met de Jacht en Visscherij, die aldaar Zeer
 gemakkelijk en abundant valt, is 't bijna 't Zelfde, de-
 wijl Sij veel Soorten van Wild en Visch niet eeten mogen.

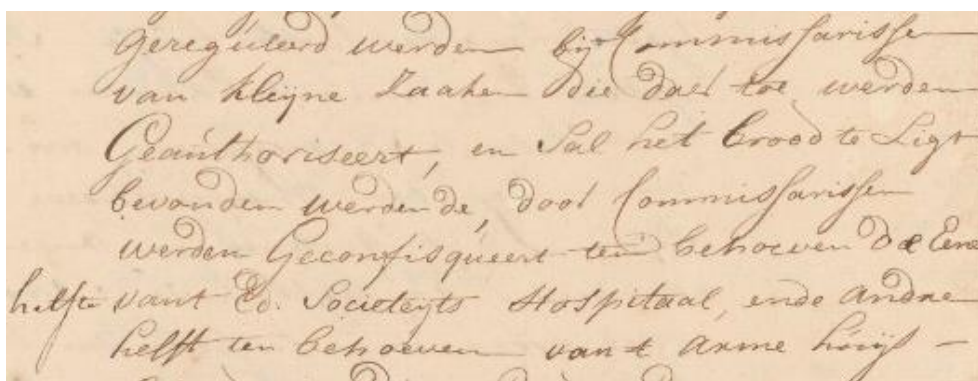
Journaal gouverneur Jan Mauricius aan de Amsterdamse sociëteit van
 Suriname, 7 december 1745: 'In voldoening van 't 13de Artikel mijner Instructie
 en 't Contract, mij mede gegeven Sub no 95 heb ik meermaalen met die van de
 Joodsche Natie gesproken over het **plaatsen van eenige arme Joodsche
 Familien boven in de Suriname**. Zij Zijn alle altijd van begrip geweest, en met
groote reden, dat het voor de Colonie en bijzonderlijk voor de **Plantagien** in
 Suriname met **relatie tot de Wegloopers** Zeer heilsaam Sou zijn, zo de boven
 rivier meer bewoond was, vooral door blanken. **Doch Sij hebben altijd
 geoordeeld, dat het beter was Christenen, dan Joden**. De laatste Zijn geen
Landlieden, en Konnen daarbij niet profiteeren van 't geene in de bovenlanden
 eigentlijk 't gebrek van Levens toevoer Suppleeren Kan. De **Varkens Queek** die
 aldaar Seer overvloedig en voorspoedig, en welker Vleesch hier beter en Gezonder
 is, dan in Europa, is voor de **Jooden geheel onnut**: en met de **Jacht en Visscherij**,
 die aldaar Zeer gemakkelijk en abundant valt, is 't bijna 't Zelfde, dewijl Sij veel
Soorten van Wild en Visch niet eeten mogen.' [8, nadruk NM]

2.1 Bakker Daniel Fernandes had geen makkelijk beroep

Een bakker in het 18^e-eeuwse Suriname had te maken met allerlei regelgeving,
 soms ook openlijk tegen joodse bakkers gericht. Gouverneur Crommelin besloot in

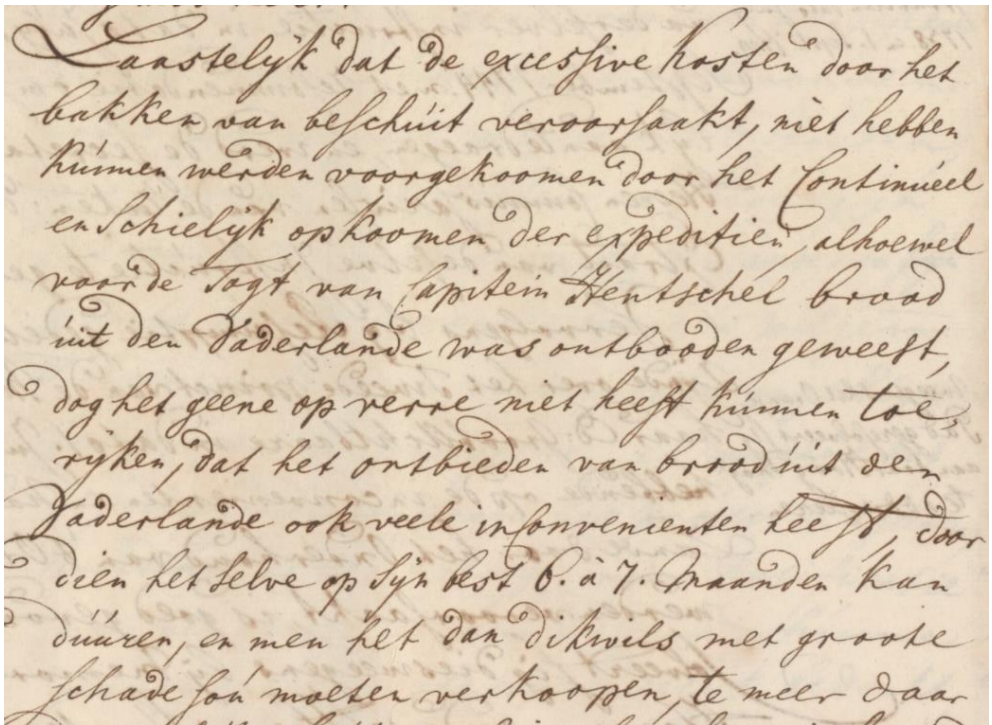
1767 dat Joden geen bakkers mochten zijn, maar na protest in Den Haag van Izaak Pinto namens de Joodse Natie werd dit verbod ingetrokken. (Nassy, 1788 (1974): 176)

Laat ik een voorbeeld noemen: de prijs-gewichtverhoudingen. Door regelmatige inspecties kon het ambtenarenapparaat de regels betreffende verordeningen rond broodbakken en verkopen redelijk goed handhaven. Al in 1736 besloot men via een resolutie dat als bij een inspectie bleek dat brood te licht was voor de vraagprijs dit brood voor straf werd geconfisqueerd om ten goede te komen aan het ziekenhuis en het armenhuis:

Over het gewicht van brood in relatie tot de prijs nam het hof in 1736 een resolutie aan die onder meer de volgende straf inhield: '(...) bij Commissarissen van kleine Zaaken die daer toe werden Geauthoriseert, en Sal het brood te Licht bevonden werden, door Commissarissen werden Geconfisqueert ten behoeven de Eene helft vant Ed: Societeijts Hospitaal, ende Andere helft ten behoeven vant Arme huis.'[9]

De prijs van brood bleef een belangrijke kwestie. In 1757 vond militiekapitein Hentschel, die veelvuldig jacht maakte op onderduikers, de prijs van brood zoveel te hoog dat hij broden uit Holland liet importeren, die na een half jaar arriveerden. Hoewel er niets gezegd werd over de smaak of dat het brood bedorven was geraakt na zo'n lange reis over zee, vermeldde men wel dat deze oplossing ook veel nadelen had:

Laastelyk dat de excessive Kosten door het
bakken van beschuit veroorzaakt, niet hebben
kunnen werden voorgekoomen door het continuëel
en schielijk opkoomen der expeditien, alhoewel
voor de Tocht van Capitein Hentschel brood
uit den Vaderlande was ontbooden geweest,
dog het geene op verre niet heeft kunnen toe-
rijken, dat het ontbieden van brood uit den
Vaderlande ook veele inconvenienten heeft, door
dien het selve op Sijn best 6. à 7. Maanden kan
duuren, en men het dan dikwils met groote
schade sou moeten verkoopen, te meer daar

Verslag van het hof, 20 december 1757: 'Laastelyk dat de excessive Kosten door het bakken van beschuit veroorzaakt, niet hebben Kunnen werden voorgekoomen door het Continueel en Schielijk opkoomen der expeditien, alhoewel voor de Tocht van Capitein Hentschel brood uit den Vaderlande was ontbooden geweest, dog het geene op verre niet heeft kunnen toerijken, dat het ontbieden van brood uit den Vaderlande ook veele inconvenienten heeft, doordien het Selve op Sijn best 6. a 7. Maanden Kan duuren, en men het dan dikwils met groote Schade Sou moeten verkoopen, [...] [10]

Mogelijk was dit de aanleiding voor het gouvernement om 10 dagen later te besluiten broodbakkers te visiteren en het gewicht van broden te laten onderzoeken:

Laastelyk is by den Hove goed gevonden en geresolveert Commissarissen van kleine Zaaken te gelasten om op morgen by de Bakkers rond te gaan en te examineeren of het Gewicht der brooden die se bakken conform is, aan de laatst genoomene Resolutie van deesen Hove en van die geene die daar in gebreeken mogten werden bevonden deselve aan te geeven aan den Heer Raad Fiscaal en voorts by hun Ed: te handelen als na Costume

Verslag van het hof, 30 december 1757: 'Laastelyk is bij den Hove goed gevonden en geresolveert Commissarissen van Kleine Zaaken te gelasten om op morgen bij de Bakkers rond te gaan en te examineeren of het Gewicht der brooden die Se bakken conform is, aan de laatst genoomene Resolutie van deesen Hove en van die geene die daar in gebreeken mogten werden bevonden deselve aan te geeven aan den Heer Raad Fiscaal en voorts bij hun Ed: te handelen als na Costume.' [11]

In december 1761 besloot het hof broden door de bakkers te laten merken na ontvangen klachten van het clandestien bakken van broden. Het ging hierbij om lieden die brood bakten zonder dat zij hiervoor een toestemmingsbrief van het hof hadden; ze betaalden dus ook geen belasting. Dit was nadelig voor de bakkers met een vergunning. Daarom besloot het hof dat de bakkers met een vergunning voortaan hun broden met de eerste letter van hun naam moesten merken. Dit gebeurde namelijk ook in Holland. Op de ongemerkte of te lichte broden zou men beslag leggen.

Eijndelyk geveende Ondergesz: aan deese Hove nogh te Kennen geveende dat by haar Verscheijde Klagten Zijn ingebragt dat 'er Sig lieden Vinden, dewelke ter Sluijks, brood bakten, zonder dies wegens met een permissie brief van deesen Ed: Achtb: Hove voor,

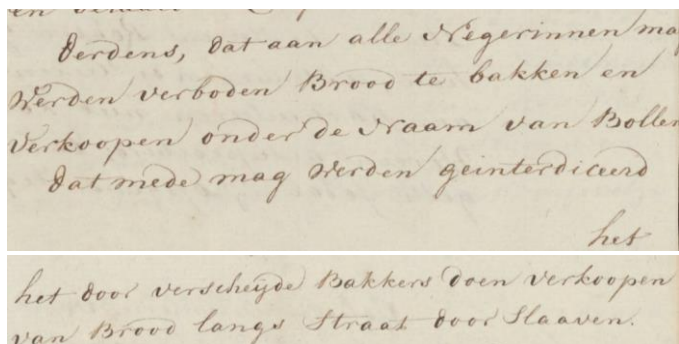
Verslag van het hof, 17 december 1761: 'Eijndelyk geveende Ondergesz: aan deese Hove nogh te Kennen geveende dat bij haar Verscheijde Klagten Zijn ingebragt dat 'er Sig lieden Vinden, dewelke ter Sluijks, brood bakten, zonder dies wegens met een permissie brief van deesen Ed: Achtb: Hove voor [sien]'

Bijzondeljk gaverondtongesz: aandes Hove moge
 te kennen glevende dat by haar verschoyde Klagten syn
 ingebuagt dat 'er sig luden vinben, welke ter
 sluyts, broot bakten, zonder dus wegens met een
 pennis, bueff van deesen Ed: Achtb. Hove voor,
 sien te sijn, inde gewoonlyke recognitis te hebben
 betaald; als meede, als niet bekent sijnde, sig
 aan geene Taks bonden en daar door aan de gead-
 miteerde brootbackers veel nadeel toevoegen
 Wes wegens de ondergesz: tot Remedieering van
 't selve, als meede tot faciliteering der Recher-
 chen, van commissarissen in commissis, omtrent
 het brood, Eerbiedigh, en onder correcties, sijn
 Proponeerende, dat deesen Ed: Achtbaaren Hove
 mogen goedvinden, dat aande geadmitteerde backers
 gelast wierden, dat zij in't toekomende haar brood
 met de Eersten Letter van haar naam Soude hebbe
 te Merken, Zo als Sulx inden vaderlanden gebruy-
 kelyk is, endat al het brood 't welk ongemerkt
 bevonden Wierd, gelijk als dat het Welk te licht is
 Zoude werden geconfisqueerd

te sijn, ende gewoonlijke Recognitis te hebben betaald; als meede, als niet bekent
 sijnde, sig aan geene Taks bonden en daar door aan de geadmitteerde brootbackers
 veel nadeel toevoegen.

Wes wegens de ondergesz: tot Remedieering van 't Selve, als meede tot faciliteering
 der Recherchen, van Commissarissen in Commissis, omtrent het brood, Eerbiedigh,
 en onder Correcties, sijn Proponeerende dat deesen Ed: Achtbaaren Hove mogen
 goedvinden, dat aan de geadmitteerde backers gelast Wierden, dat Zij in't
 toekomende haar brood met de Eersten Letter van haar naam Soude hebbe te
 Merken, Zo als Sulx inden vaderlanden gebruikelijk is, endat al het brood 't welk
 ongemerkt bevonden Wierd, gelijk als dat het Welk te licht is Zoude werden
 geconfisqueerd.'[12]

Slaven verkochten broden langs de straten van Paramaribo. In augustus 1775 werd dit verboden:

Verslag van het hof, 8 augustus 1775: '[..], Dat aan alle Negerinnen mag Werden verboden Brood te bakken en Verkoopen onder de Naam van Bollen dat mede mag werden geinterdiceerd het door verscheijde Bakkers doen verkoopen van Brood langs Straat door Slaaven.' [13]

Ondanks het verbod is dit fenomeen, het langs de straten en wegen verkopen van verschillende goederen door arme 'hosselaars', tot de dag van vandaag gebleven in Suriname. Na 1863, na de afschaffing van de slavernij, vond het zonder vergunning plaats.

In mei 1780 besprak het hof over klachten van houtvesters over het bakken van kleine broden door de bakkers, terwijl er geen sprake was van een gebrek aan meel:

Vervolgens wierd door den Houtvesteren in Consideratie gegeven dat hoe zeer er een Tamelijke voorraad aan Meel thans in de Colonie is, de Brooden Eevenwel altoos eeven klein blijven, wordende door de Bakkers opgegeeven dat volgens de prijs van het Meel Sij het brood niet groter kunnen bakken, hoe Seer men verseekert is, dat het meel thans op een reedelijke prijs verkogt word, dat hij daar over met Commissarissen in Commissie geaboucheerd hebbende, deede in het begrip waaren dat de Bakkers met de...

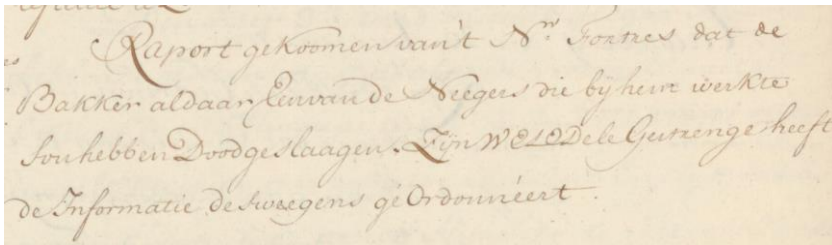
Verslag van het hof, 25 mei 1780: 'Vervolgens wierd door den Houtvesteren in Consideratie gegeven dat hoezeer er een Tamelijke voorraad aan Meel thans in de Colonie is, de Brooden Eevenwel altoos eeven klein blijven, wordende door de Bakkers opgegeeven dat volgens de prijs van het Meel Sij het brood niet groter kunnen bakken, hoe Seer men verseekert is, dat het meel thans op een reedelijke prijs verkogt word, dat hij daar over met Commissarissen in Commissie geaboucheerd hebbende, deese in het begrip waaren dat de Bakkers met de...'

de verkoopers van het Meel conviceeren dat bij de omraag van Commissarissen de verkoopers de prijs hooger moeten opgeeven, dan deselve in de daad is. Het welke bij den Hove in overreëging zijnde genoomen, en om daar inne so veel mogelijk Officiaelen te voorzien.

'...de verkoopers van het Meel Convinieeren dat bij de omvraag van Commissarissen de verkoopers de prijs hooger moeten opgeeven, dan deselve in de der daat is. Het welke bij den Hove in overweeing Zijnde genoomen, en om daar inne So veel mogelijk Efficacieus te voorsien.'[14]

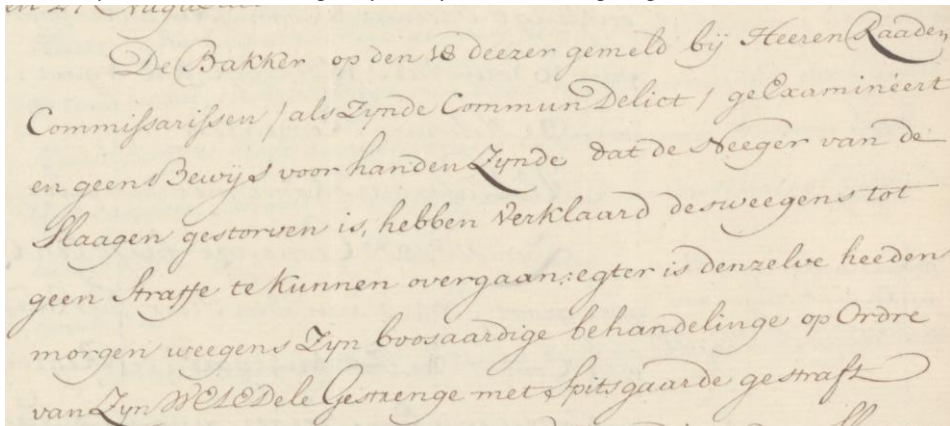
2.1.1 Bakker sloeg slaaf dood en kreeg alleen een spitsgaarde

Ook de bakkers konden hun bakkerijen in Suriname niet runnen zonder slaven. Zij deden het langdurige zware werk dat vaak gepaard ging met mishandelingen en weinig eten. Soms vielen er doden. De witte dader hoefde geen zware straf van het hof te vrezen. In augustus 1770 sloeg de bakker op het Nieuwe Fort (fort Nieuw Amsterdam) een van zijn slaven dood. Het hof vond geen bewijs dat de slagen van de witte bakker de dood van de slaaf hadden veroorzaakt. Wel strafte de gouverneur hem met een 'spitsgaarde':

Raport gekoomen van't N.^w Fortres dat de Bakker aldaar Een van de Neegers die bij hem werkte Sou hebben Doodgeslaagen. Zijn WEL Edele Gestrenge heeft de Informatie desweegens geOrdonneert.

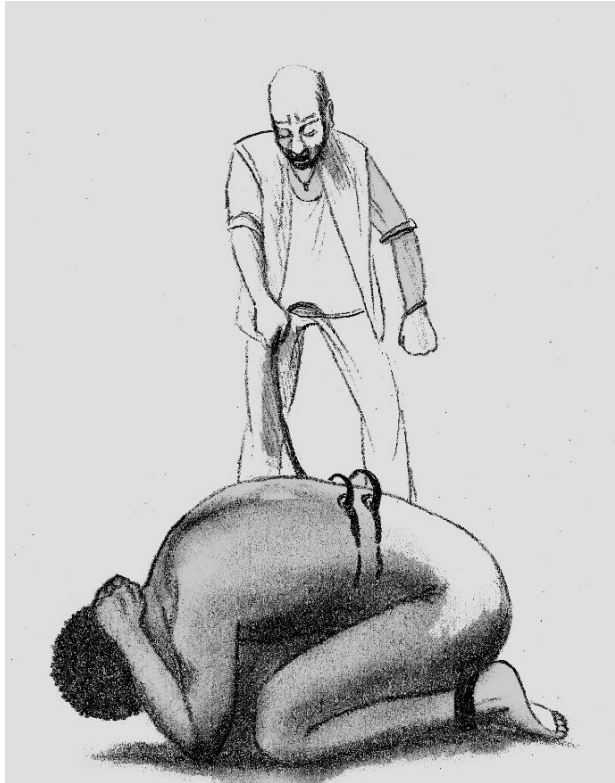
Verslag van het hof, 18 augustus 1770: 'Raport gekoomen van't N.^w Fortres dat de Bakker aldaar Een van de Neegers die bij hem werkte Sou hebben Doodgeslaagen. Zijn WEL Edele Gestrenge heeft de Informatie desweegens geordonneert.'[15]

De Bakker op den 18 deezer gemeld bij Heeren Raaden Commissarissen / als Zijnde Commun Delict / geExamineert en geen Bewijs voor handen Zijnde dat de Neeger van de Slaagen gestorven is, hebben Verklaard desweegens tot geen Straffe te kunnen overgaan; egter is denzelve heeden morgen weegens Zijn boosaardige behandeling op Orde van Zijn WEL Edele Gestrenge met spitsgaarde gestraft

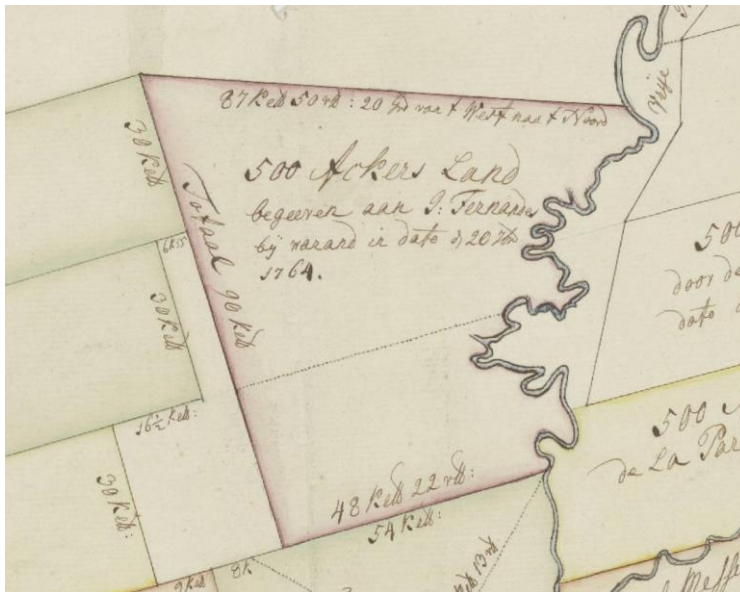
Verslag van het hof, 27 augustus 1770: 'De Bakker op den 18 deezer gemeld bij Heeren Raaden Commissarissen (als Zijnde Commun Delict) geExamineert en geen Bewijs voor handen Zijnde dat de Neeger van de Slaagen gestorven is, hebben

Verklaard desweegens tot geen Straffe te Kunnen overgaan. egter is denzelve heeden morgen weegens Zijn boosaardige behandeling op Ordre van Zijn WEL Edele Gestrenge met Spitsgaarde gestraft. [16]

2.2 Fernandes' plantages

In de 18^e eeuw waren Fernandessen op minstens twee plekken in Suriname actief met plantages: aan de Marechalkreek en aan het Pad van Wanica:

Op de kaart van Liefstinck uit 1770 staat aangegeven dat I. Fernandes deze 500 akkers vanaf 1764 in bezit had.[17]

'Gedolven Canaal van Wanica' (Den Heijer, 2012: 306) in de 18e eeuw, later Dominékreek vernoemd. Het verbindt de Wanicakreek die langs het Pad van Wanica loopt, met de Surinamerivier (links). Rechts ligt grond van Mordechai en Raphael Fernandes. Kaart van J.H. Moseberg, 7 maart 1787.[18]

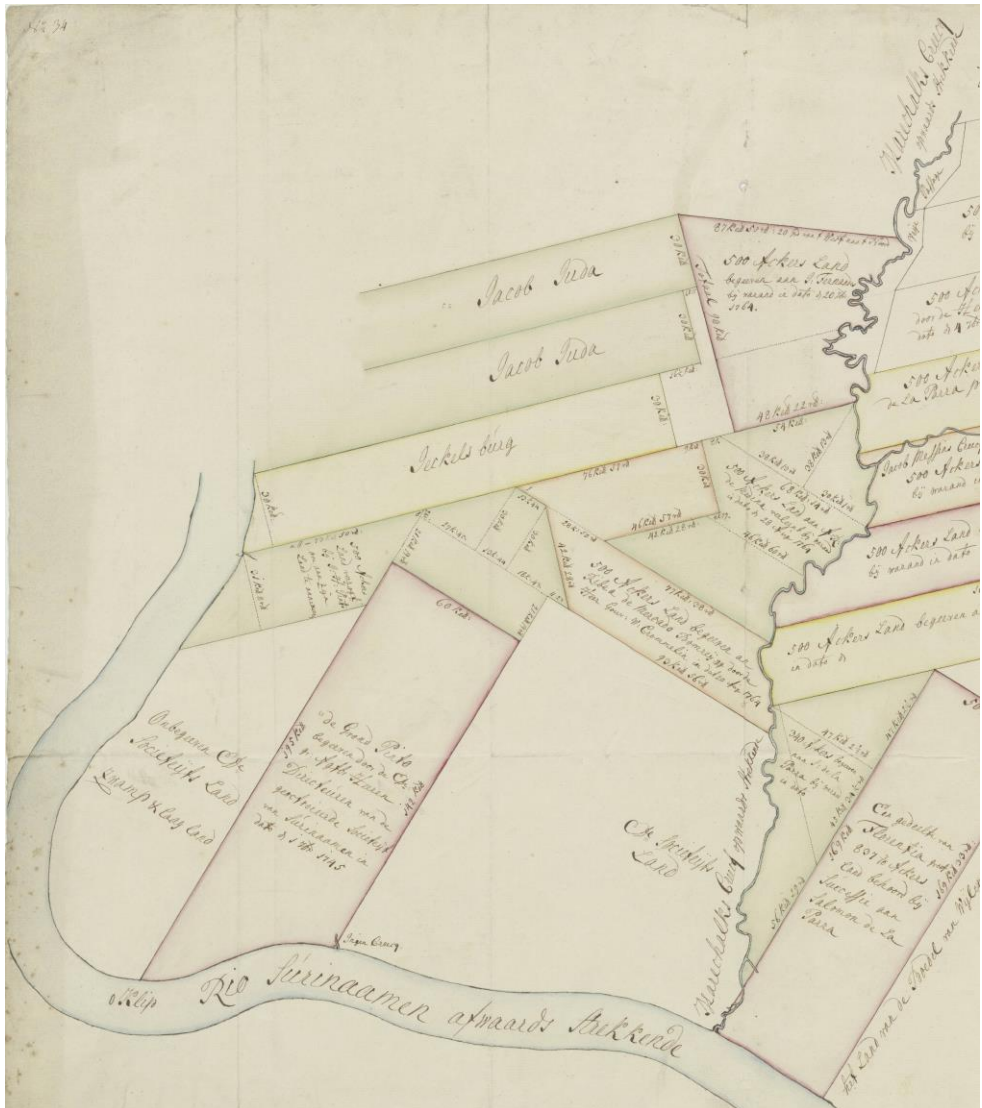
In de 19^e eeuw ging een A. Fernandes een samenwerking aan met ene M. Naar en ene M.C. Nassy en gedrieën bezaten zij diverse plantages, waarvan een overzicht is opgenomen in de *Surinaamsche Almanak* van 1843.[19]

PLANTAGELIJST uit de *Surinaamse Almanak* 1843

Plantaadje	Concessien	Product	Eigenaren	Rivier/Kreek
Beaulieu	1000	Kost.	C. Nassy M. & Naar M. n.u. & Fernandes Jr. A.	Parakreek
Beaulieu, Land van	1000	Verl.	C. Nassy M. & Naar M. n.u. & Fernandes Jr. A.	Parakreek, mond der Corroupinakreek
Mijn Hoop en Celle	500	Verl.	Fernandes, Minderj. kind. v.d. wed. A.H.	Corroupinakreek
Valkenburg	1391	Hout	Fernandes, Minderj. kind. v.d. wed. A.H.	Corroupinakreek
Berseba		Kweekgr.	Naar M. & Fernandes A. & C. Nassy M. nux	Suriname, mond der Marechalskreek
De Goede Hoop	568	Kweekgr.	Naar M. & Fernandes	Suriname, mond der Marechalskreek
La Simplicite Varenhorsoe	2000	Kweekgr.	Naar M. & Fernandes A. & C. Nassy M. nux	Suriname, mond der Marechalskreek
Urapanica	700	Kweekgr.	Naar M. & Fernandes A. & C. Nassy M. nux	Suriname, mond der Marechalskreek
Zorg en Rust	300	Kweekgr.	Naar M. & Fernandes A. & C. Nassy M. nux	Suriname, mond der Marechalskreek

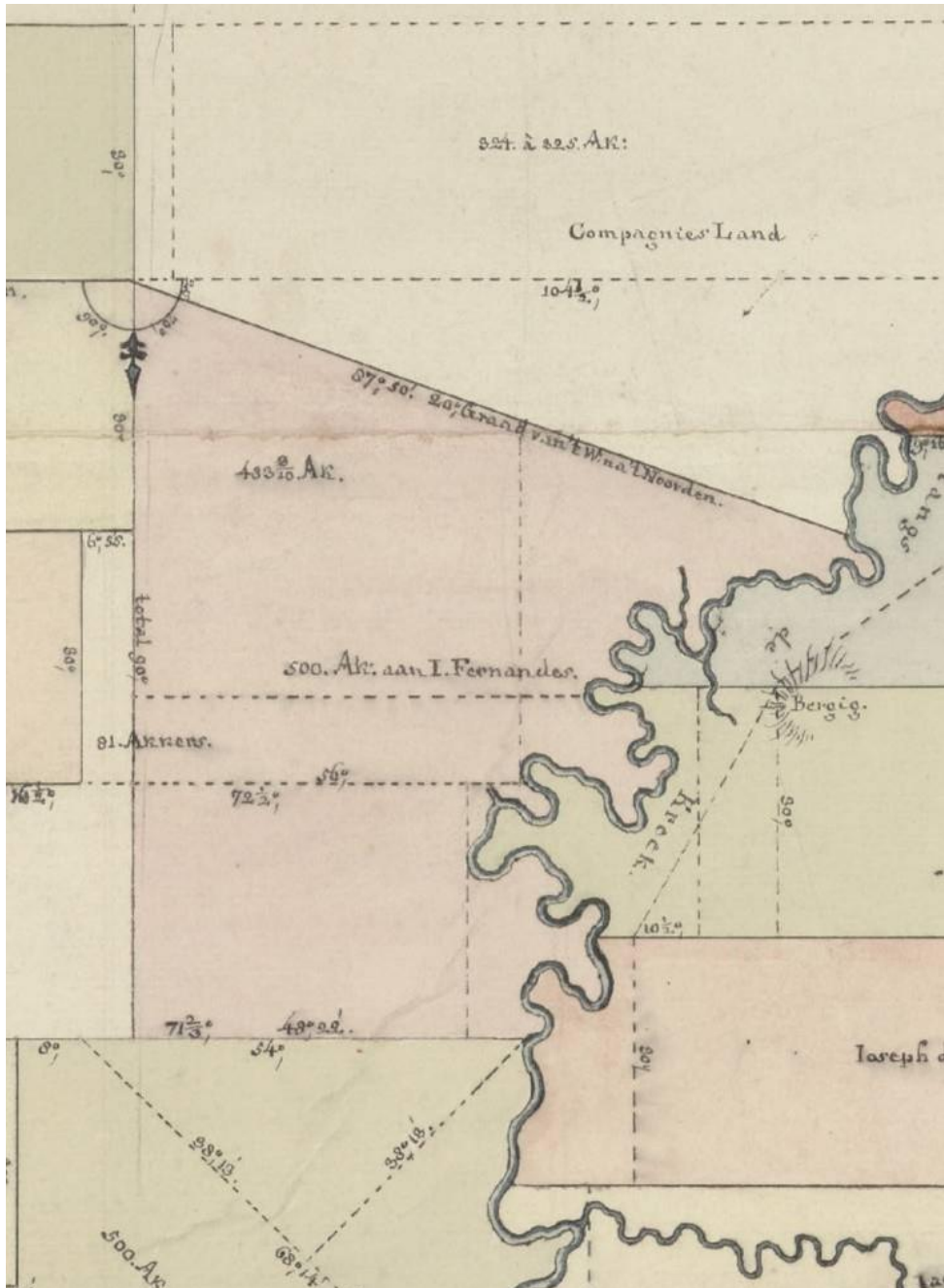
2.2.1 Houtgrond Isak Fernandes aan de Marechalkreek

Over deze plantage is weinig bekend. Hij komt voor op een aantal kaarten die een beeld geven van het verloop van het bezit. Een grotere uitsnede van de kaart van Lieftinck uit 1770 laat zien waar de plantage precies lag, tegen de gronden van Jacob Juda aan, de eigenaar van plantage Rheijnsberg aan de andere kant van de Suriname-rivier:

De landen verderop aan de Marechalkreek waren in 1770 nog niet uitgegeven.[20]

Ook op een kaart van deze streek vervaardigd door landmeter Heneman in 1784 staat de grond naast die van Fernandes nog vermeld als '*Compagnies Land*':

De grond van I. Fernandes in 1884.[21]

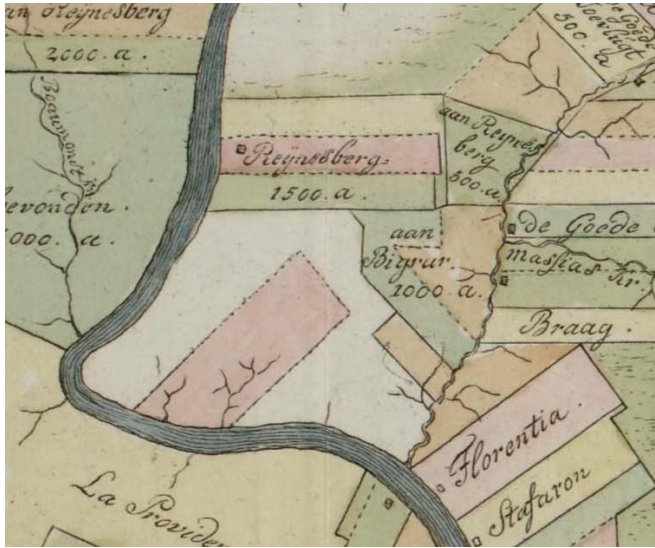
Op een kaart van A.H. Helleday uit 1785 is te zien hoe de grond dichtbij 's-Lands houtzagerij lag. De grond naast de landerijen van J. Juda is gemarkeerd als zijnde in eigendom van ene Schneider, maar dit was mogelijk incorrect:

Kaart van A.H. Helleday, 1785.[22]

[illegible]

De overzichtskaart van Moser uit 1801 staat de grond vermeld als behorende
aan het stadsgelegen land van Reijnesberg:

De grond van Fernandes hoorde in 1801 bij Reijnsberg aan de Surinamerivier.[23]

Isaac Fernandes verkocht houtwaren van zijn grond aan de Marechalkreek onder andere aan het gouvernement, getuige deze afrekeningen uit 1778 en 1782:

Isaac Fernandus verkocht in 1778 diverse houtmaterialen voor het gouvernement.[24]

In 1782 verkocht Isac Fernandes kopiehoutwaren aan de eigenaren van Suriname.[25]

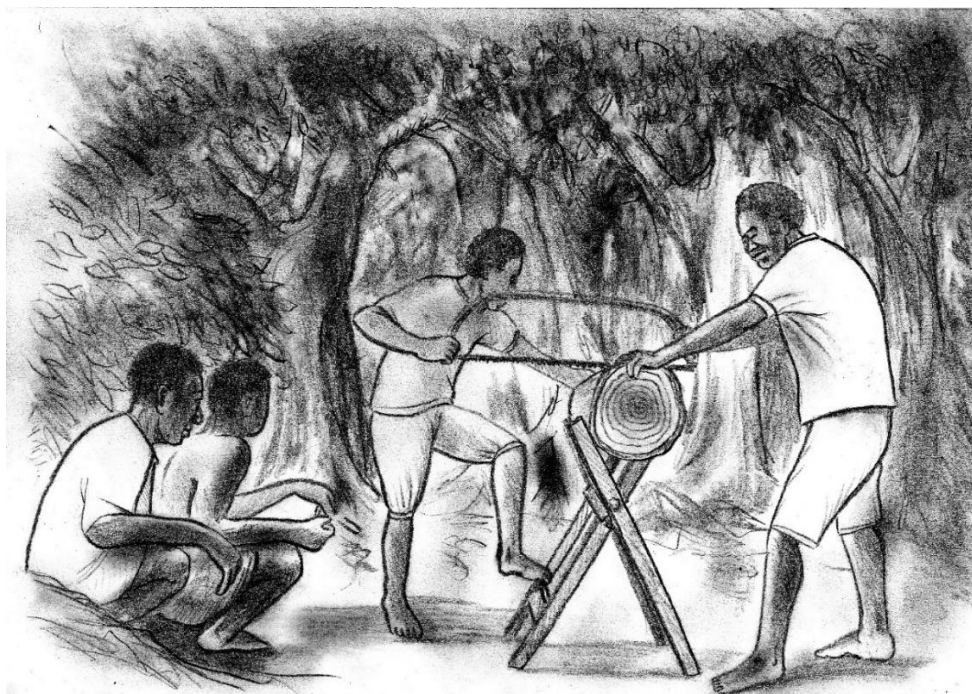
Gouverneur Johan Mauricius ondervond op een bootreis in 1744 naar de Marechalkreek in Boven-Suriname dat men zonder slaven geen houtzagerij kon opzetten. Enkele passages uit zijn journaal maken dit duidelijk:

In oktober 1744 brachten slaven gouverneur Mauricius naar de 'Maarschalxkreek' in Boven-Suriname. Hij bezocht ook directeur Brendel van een houtgrond.[26]

Mauricius' opmerking in de onderste passage demonstreert de noodzakelijkheid van slaven bij het proces van het opzetten van een houtzagerij:

'[...] Ontrent een klein úúr in de Kreek heeft de Directeur Brendel op een hoogte een Woonplaats aangelegt. Hij is geëngageerd op een Sesde van 't hout dat gemaakt Sal worden.[..]

'[...] Nú is 't swaarste gedaan, en hij Kan nu, als men hun **meer Slaaven geeft**, de **Houtzagerij** met Kragt doorsetten.' [27, nadruk NM]

Slaven deden het zware werk voor hun meester Isaac Fernandes.

Het werk in de periode van een maand van de slaven van Isaac Fernandes zag er mogelijk ook zo uit als dat van hun makkers enkele decennia eerder in april 1744 in de houtzagerij van de Sociëteit aan de Marechalkreek (Boven-Suriname).

		<i>558-</i>	
		<i>Journal 1744</i>	
<i>April</i>	<i>7</i>	<i>4 Negers aen de Saag, 4 om 't Pad te kappen</i>	
	<i>8</i>	<i>4 aen de Saag, 2 om hout te zoeken, en te vallen</i>	
		<i>2 om 't Pad te kappen</i>	
		<i>tot den 15 het selve werk</i>	
	<i>15</i>	<i>4 aen de Saag, 4 om hout te kanten</i>	
		<i>tot den 23 het selve werk</i>	
	<i>23</i>	<i>4 aen de Saag, 3 om stamphen uit te Roijen</i>	
	<i>23</i>	<i>8^e ten Muzen weggelopen</i>	
	<i>24</i>	<i>4 aen de Saag, 3 om stamphen uit te Roijen</i>	
		<i>tot den 31 het selve werk</i>	

Journal, april 1744: April 7, 4 Negers aen de Saag, 4 om 't Pad te kappen

April 8, 4 aen de Saag, 2 om hout te Soeken, en te vallen, 2 om 't Pad te kappen tot den 15 het Selve werk

April 15, 4 aen de Saag 4 om hout te kanten tot den 23 het selve werk

April 23, 4 aen de Saag 3 om stompen uit te roeijen

April 23, de Een neeger weggelopen

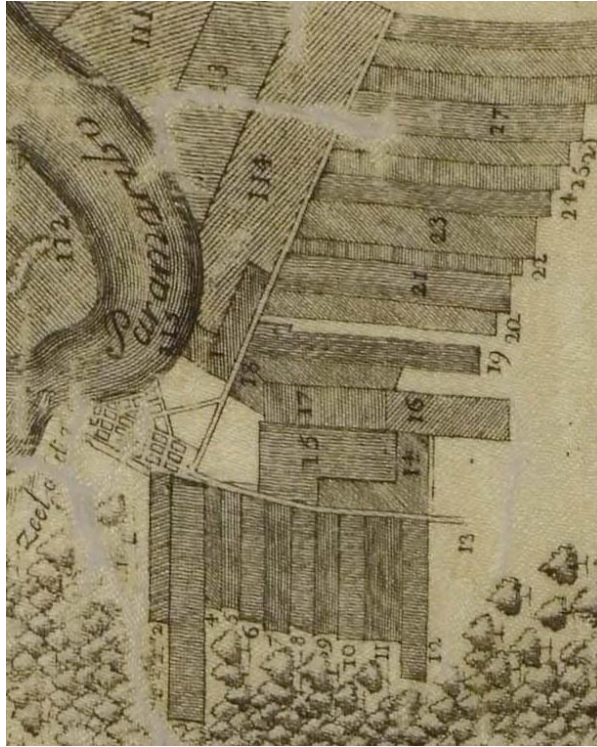
April 24, 4 aen de Saag, 3 om Stompen uit te Roeijen tot den 30 het selve werk.'[28]

Foto houtkap Pfeiffer in Suriname, 1928.[29]

2.2.2 Buitengrond Uijtvlugt nabij Paramaribo en Wanica

De grond nabij Paramaribo die in eigendom was van Fernandes stond al ingetekend op de oude kaart van Lavaux uit 1737:

De nummers 16 en 17 waren in 1737 respectievelijk in bezit van Papot en de erven Van de Werff.
(Dikland 2012)

De kaart van Moseberg vervaardigd in 1787 toont de eigenaren van het perceel:

Mordechai en Raphael Fernandes waren in 1787 samen eigenaren van deze grond nabij
Paramaribo.[30]

Op de al eerder getoonde overzichtskaart van Heneman is gedetailleerder te zien welke grond precies aan de gebroeders Fernandes toebehoorde:

In de periode 1789-1796 bestond de grond van Fernandes uit deze percelen.[31]

Ook in 1801 was de grond nog in eigendom van Fernandes. Op deze locatie richtten Isaak en zijn zoon Jule Fernandes later een grote bakkerij voor brood en gebak op en ze verhuisden de frisdrankenfabriek (Coca-Cola, Fernandes-limonades) uit het centrum van de stad naar deze locatie. Plantage L'Hermitage is nu een winkelcentrum. [32]

Geen enkele kaart vermeldt de naam Uijtvlugt. Deze komt echter wel terug in diverse stukken rondom deze plantage. Een overzicht van het bezit en de namen waaronder deze grond bekend stond, is te vinden in een rapport over de grond uit 1840. Op dat moment was de plantage in beheer van het Departement Onbeheerde Boedels. Klaarblijkelijk droegen zij niet naar behoren zorg voor de grond, want buurman Roperhoff, eigenaar van de naastgelegen plantage L'Hermitage, had veel overlast van de mensen die het perceel bewoonden. Het rapport werd opgesteld naar aanleiding van Roperhoffs klachten en zijn poging het perceel in eigendom te krijgen (zie bijlage 2). Hier een extract over de voormalige eigenaren:

Gelezen het hierop ingewonnen rapport van fungerende Curatoren en weesmeesters dd 11 dezer maand N° 33, houdende in sub stantie, dat het meer bedoeld perceel, bekend onder den naam van Uijtvlugt, ook wel onder dien van Kokobiako.

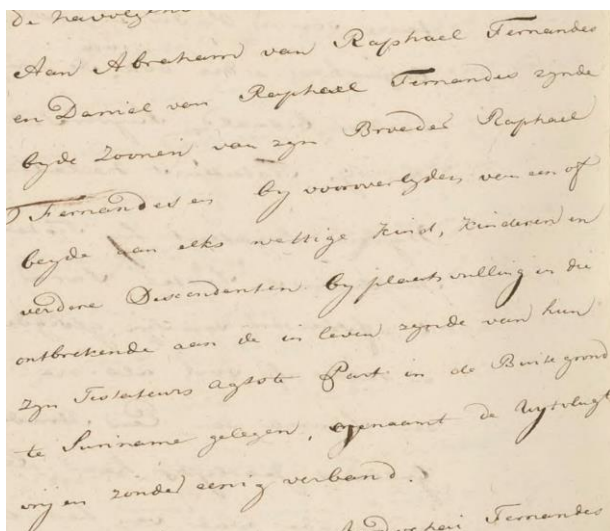
, Kokobiako primitief heeft toebehoord aan wijlen David van Abraham Fernandes, vervolgens aan diens kinderen Mordechai en Raphaël Fernandes, in eindelyk door de ontvolging van D. B. Fernandes, een der kinderen van Raphaël Fernandes, voor $\frac{1}{8}$ - en door het overlyden van de weduwe Mordechai Fernandes, voor het geheel onder beheer van opgemeld Departement gedeevolueerd;

'Gelezen het hierop ingewonnen rapport van fungerende curators en weesmeesters dd 11 dezer maand no. 33, houdende in substantie, dat het meer bedoeld perceel, bekend onder den naam van Uijtvlugt ook wel onder dien van Kokobiako primitief

heeft toebehoord aan wijlen David van Abraham Fernandes, vervolgens aan diens kinderen Mordechai en Raphael Fernandes, en eindelijk door de ontvolgting van D.R. Fernandes, een der kinderen van Raphael Fernandes, voor 7/8 en door het overlijden van de weduwe Mordechai Fernandes voor het geheel onder beheer van opgemeld departement gedevolveerd is,' (zie bijlage 2)

De achtergrond hiervan was door het veelvuldig gebruik van dezelfde namen en het veelvuldig weglaten van de vaders naam als tweede achternaam een ingewikkelde puzzel. Uiteindelijk heb ik kunnen vaststellen dat de grond Uijtvlugt, dus ook de locatie van de latere bakkerij en frisdrankfabriek van Fernandes, niet in het bezit was van de familielijn van Isaak Fernandes. Het betreft hier een andere lijn van Fernandessen die alleen mogelijk in de 17^e eeuw ergens verwant waren; dit heb ik niet vast kunnen stellen.

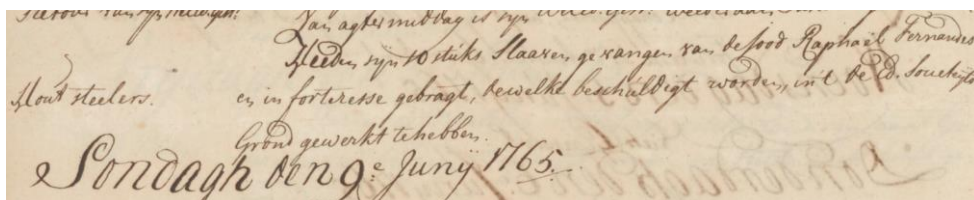
Overigens vermeldt het rapport abusievelijk dat de Mordechai en Raphael Fernandes die de grond in eigendom hadden kinderen waren David de Abraham Fernandes: het waren zijn broers. David werd in 1719 geboren en trouwde in 1745 Judith Alphoina of Alpuin.[33] Het testament dat dit echtpaar liet opmaken in 1777 noemt 'de Uijtvlugt' als onderdeel van de erfenis, wat bewijst dat de plantage in deze lijn 'de Abraham' van Fernandessen zat en niet de lijn van 'de Daniel' Fernandes waar Isaak Fernandes van afstamt.

A photograph of a handwritten Dutch document, likely a testament, written in cursive script on aged paper. The text is written in dark ink and is somewhat faded. The document mentions 'Raphael Fernandes' and 'Daniel van Raphael Fernandes' as sons of 'Raphael Fernandes'. It also mentions 'David de Abraham Fernandes' and 'Judith Alphoina of Alpuin'. The document is dated 1777 and mentions 'de Uijtvlugt' as part of the inheritance. The signature at the bottom is 'Mordechai Fernandes'.

'De Buitegrond te Suriname gelegen, genaamt de Uijtvlugt' was in 1777 eigendom van de familie Raphael (– en Mordechai) Fernandes. Abraham en Daniel, beiden waren zonen van Raphael Fernandes. De genoemde testateurs waren David de Abraham Fernandes en zijn echtgenote Judica Alpuin, leden van de Portugees-Joodse natie te Amsterdam. [34]

Gezien het feit dat Daniel en David allebei 'de Abraham' heetten, hun geboortejaren dicht bij elkaar liggen (respectievelijk 1715 en 1719) en de eerste vanuit Amsterdam naar Suriname ging terwijl de tweede in Amsterdam bleef wonen, is het heel goed mogelijk dat zij broers waren en dat er in die zin toch een verre verwantschap is tussen deze twee Fernandes-takken. Dit heb ik echter niet met zekerheid kunnen vaststellen. Wel is duidelijk dat het perceel in 1840 niet langer in handen was van de familie van David de Abraham Fernandes. Onduidelijk blijft ook hoe het dan in de 20^e eeuw in handen kwam van de afstammelingen van Daniel de Abraham Fernandes die er onderdelen van het bekende Fernandes-concern huisvestten.

Uit een bericht over slaven van Raphael Fernandes die in 1865 waren opgepakt, is op te maken dat de grond Uijtvlugt hoogstwaarschijnlijk toen al in bezit was van de familie Fernandes:

Journal, 8 juni 1765: 'Hout Steelers: Heeden zijn 10 stuks Slaaven gevangen van de Jood Raphaël Fernandes en in de forteresse gebragt, dewelke beschuldigt worden, in 't de Ed. Societeijts Grond gewerkt te hebben.' [35, nadruk NM]

Zoals op voorgaande kaarten te zien is, lag de Sociëitsgrond pal naast het Fernandes-perceel. Hoe het afliep met deze slaven na hun arrestatie is niet bekend.

Uit een ander incident aan het Pad van Wanica leren we dat de grond ook in 1767 nog omschreven werd met de vermelding dat deze voorheen aan Van de Werff behoorde. Mogelijk wisselde de grond dan ook niet ver voor 1765 van eigenaar. In januari 1767 overvielen onderduikers de grond van Wolff aan het Pad van Wanica en doodden en onthoofden daar de witten en een slaaf die onderweg was naar de grond van Fernandes:

'Ook heeft Sijn Welde. Gestr. Heeden morgen Rapport ontfangen dat de Schuijlders op de grond van Wolff voor deezen toebehoort hebbende den Major Bleij hier digte bij Paramaribo gepasseerde nacht waaren geweest, en den blanken aldaar vermoord, en 't hoofd meede genomen, beneevens nog een Neeger op 't Pat gaande nae de grond van de Jood Fernandes, eertijds toebehoort hebbende d' Erve van der Werff.

Verslag van het hof, 27 januari 1767: 'Ook heeft Sijn Wel Ed: Gestr: heeden morgen Rapport ontfangen dat de **Schuijlders** op de grond van **Wolff** voor deezen toebehoort hebbende den Major Bleij hier digte bij **Paramaribo** gepasseerde nacht waaren geweest, en den **blanken** aldaar **vermoord**, en 't hoofd meede genomen, beneevens nog een **Neeger** op 't Pat gaande nae de grond van de **Jood Fernandes**, **eertijds toebehoort hebbende d' Erve van der Werff**. [36, nadruk NM]

Ook in 1770 vermeldde men nog dat de grond van Van de Werff op Fernandes was overgegaan. Hoewel op alle kaarten de naam Fernandes of Raphael en Mordechai Fernandes staat, was de grond in 1770 in eigendom van 'Fernandes en A. Jessurun'. De grond gelegen achter Paramaribo richting Pad van Wanica was voor zijn handel en leefbaarheid afhankelijk van de infrastructuur. Gebrekkige wegen en afwatering moesten de autoriteiten, met bijdragen en medewerking van de grondeigenaren, in orde maken. Men was al begonnen een zijweg aan te leggen van de grond Uijtvlugt naar het Pad van Wanica, maar die was nooit afgemaakt. Fernandes gaf bij het bestuur van Suriname aan dat hij van plan was de weg te voltooien en dat hij daarbij ook 125 akkers waarop hij aanspraak maakte aan de Lands Grond zou overdragen:

Vervolgens heeft zijn Wel. Edel. Gestrenge aan de Hoore kennisse gegeven dat Fernandes. en d' A. Jessurun fbr. 99 als Eijgen aaren van de Grond. eertijds gehoord hebbende aan de Wee. van der Werff. volgens. zekere Intekenning van diverse Ingeveetenen, en voor de Somme Daar van. Provenuerende de d' Weg die reed. voor. heen eens begonnen dog niet voltoijt. was. beginnende voor Bij de laude Grond tot na Wanica. Dashed aangenoomen. te maaken, en voortv. aan de

aangenoomen. a
gemeene Wijde van zijn Land. te zullen Cedeeren
125. Akkers. Wijland dat zeer Convenieert voor de
gemeene Lands Wijde gelegen is. T. Welk bij
den Hooft is geaccepteert, en voorts zijn de
Heeren de Beauveser, Roux, en Saffin, ge-
committeerd om de noodige Toezigt op den
Uijt Voer daar van te willen hebben gelijk
meede om een Plan te Formeeren zoo tot
onderhoud. van gemelde Weg als andersints
en zal hun Edl.^e hier van Extract gegeven worden

Verslag van het hof, 26 februari 1770: 'Vervolgens heeft zijn Wel. Edle Gestrenge aan den Hooft Kennisse gegeven dat **Fernandes** en A. Jessurum: qq als Eijgenaaren van de Grond. eertijds gehoord hebbende aan de Wee^{dwe}. van der Werff. volgens zekere Intekening van Diverse Ingeseetenen, en voor de Somma daar van. Provenieerende de Zij.Weg die reeds voor.heen eens begonnen dog niet voltooijt was. beginnende voor bij de **Lands Grond** na **Wanica Pad** hadde aangenoomen te maaken, en voorts aan de **gemeene Wijde** van zijn Land te zullen Cedeeren 125. Akkers Wijland dat zeer Convenieert voor de **gemeene Lands Wijde** geleegeen is. 'T Welk bij den Hooft is geaccepteert, en voorts zijn de Heeren de Beauveser, Roux, en Saffin, gecommiteerd om de noodige Toezigt op den Uijt Voer daar van te willen hebben gelijk meede om een Plan te Formeeren zoo tot onderhoud van gemelde Weg als andersints en zal hun Edl.^e hier van Extract gegeven werden.' [37, nadruk NM]

2.2.2.1 Compagnieschap Raphael Fernandes en Aron Jessurun junior

Een van de eerste stukken die melding maken van de grond Uijtvlugt is een taxatie uit 1767. Deze taxatie vermeldt echter alleen de naam Jessurun en geen enkele Fernandes. Bij naspeuringen in de notariële archieven van Amsterdam bleek dat Raphael Fernandes en Aron Jessurun junior in 1768 samen een handelshuis begonnen:

Dr Heer Raphael Fernandes
 wonende tot Surinamen, dooch seghkens berisende
 binnen deese stad, tot eenre
 En
 Dr Heer Jacob Jessurun, wonende binnen deese
 stad, als vader en voogd van een overlijt minderjarige
 Zoon Aron Jessurun Junior, wonende tot Suriname,
 voor wien hij ten deelen, voor so veel des noods, in
 staat onder alle lasten, tot andere Dijde;
 En verklaarden te hebben gecontracteert en gesloten
 een Compagnieschap soo van negatieven als formis
 hier tusschen den Compavaant ter eenre, en voornoemde
 Aron Jessurun Junior, op volgende conditie
 Dat deese Compagnieschap sal worden gedreeven tot
 Suriname op den naam en firma van Fernandes en
 Jessurun, en stand griffioen den tijd van vier eerst be-
 mende jaaren, ingaande op dato dezes, en den naam
 van Fernandes en Jessurun, voor so verre de com-
 pagnieschap betreft, de twee eerste jaaren alleen
 getekent worden door den Compavaant ~~Compavaant~~
 Raphael Fernandes ende twee laatste jaaren, die
 naamttekening ook voor so verre de Compagnieschap
 betreft mogen getekent worden door voornoemde
 Aron Jessurun Junior;

Aron Jessurun junior was nog minderjarig toen hij in 1868 met Raphael Fernandes het
 handelshuis Fernandes & Jessurun begon.[38]

Het is waarschijnlijk dat bij het bepalen van de waarde van beide toekomstige
 compagnons de noodzaak ontstond om ook de grond Uijtvlugt te laten taxeren en
 dat Aron Jessurun junior daartoe de opdracht gaf. Beide heren gingen het
 compagnieschap aan voor een startperiode van 4 jaar en de verdeling van inbreng en
 opbrengsten was: $\frac{2}{3}^e$ Fernandes en $\frac{1}{3}^e$ Jessurun.

Arons vader Jacob was destijds zelf compagnon van ene Abraham de Raphael
 Mendes Dacosta. Deze laatste liet in samenspraak met Jacob Jessurun 1769 een
 overzicht van 'Transport van koopmanschappen' opstellen. De bijgevoegde facturen
 geven een beeld wat Aron en Raphael zoal verscheepten en verhandeldden. Hieruit
 blijkt duidelijk dat de grond Uijtvlugt niet het hoofdbestanddeel van Raphael
 Fernandes' inkomsten was, maar eerder een bijzaak. Zijn fortuin maakte hij met

handel in luxegoederen zoals spiegels, wollen dekens, Franse zakdoeken, kousen, pijpen, porselein en Hollandse jenever. (Cohen 1991: 26)

I **M**
 N° 6 Vier kisten Porselein
 5 a 6 Drie kisten & 2 Manden Cleerde Weat
 19 a 20 Twee kisten Typen
 21 a 22 Een kist & een vat Ton
 23 a 36 Twalf Vaates Booten

II N° 444 Vier & Keertig Vaates & Kistjes Spykens
 Vier hondert Vijftig Izerepotten
 vyftig Losse Kaaren

F N° 30 Dertig Des Kelders med Jenever
 31 a 35 Vyff Vaates dito

R N° 42 Een Pull Top & Bier

Beeloopende te Saamen een Soma van
 Veertig duysent neggen hondert drie neggen
 493 Gulden Twee Stuivers & acht penningen
 Lynde Weegens 76 Portie Voor Rekening van
 Jacob Jessurun 1793h: 10 Amsterdam
 Den 11 Maart 1769 —

Laatste items door Fernandes & Jessurun geladen en verscheept. De volledige lijst is opgenomen in bijlage 3.

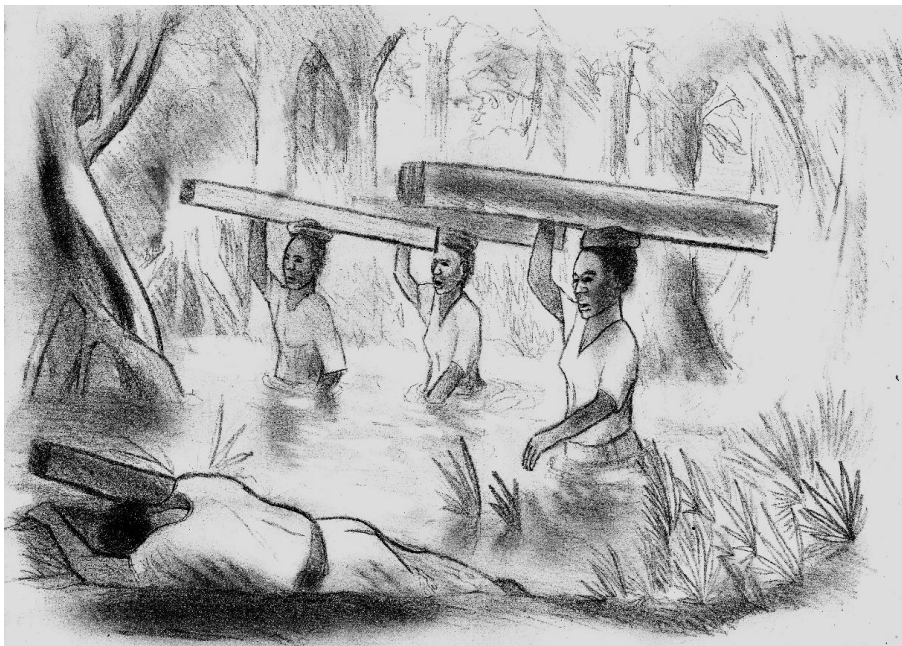
De waarde van deze ene lading handelsproducten, 40.993 gulden, was ruim tweemaal zo hoog als de waarde van de grond Uijtvlugt, die in 1767 werd getaxeerd op een totale waarde van 15.415 gulden, inclusief de 14 slaven die het werk deden:

137 Taxatie der Grond Uijtvlugt 7^e. Naam ten Verkoop van Aaren Joffman Jansen door de Heeren Dirc van der Meulen J. D. S. Bore	
Land 600 Akker. Daarvan 100 Akk. herf 10 Akker met 800 fatten Boome	
Daarop	
Van Houten	
Van Houten	
Van de Houten	
Regulering	
Wat alle ten Aaren Joffman	5975. --
20 Houten bueften de grootte 10 Akker, 2 Paarden	1940. --
Slaaven	
Prime	600 --
Coen	620 --
Coen	630 --
Coen	625 --
Coen	600 --
Coen	500 --
Coen	500 --
Coen	525 --
Coen	500 --
Coen	500 --
Coen	400 --
Coen	500 --
Coen	500 --
Coen	450 --
Hout	
De volgende zijn de fidele Proben ten Aaren van Joffman Jansen veelhonderd & vijftig Gaten, Hout, 1000	15415 --
Alles geprint in de Grond Uijtvlugt 1767 den 22^e July 1767. J. D. S. Bore Jansen Jansen, ten Aaren Joffman Jansen J. D. S. Bore Jansen Jansen, ten Aaren Joffman Jansen J. D. S. Bore Jansen Jansen, ten Aaren Joffman Jansen	
Handteekening met den Original aan my Gedeputeerde en Gedeputeerde van den 22^e July 1767	
Dit attest J. D. S. Bore J. D. S. Bore	

Taxatie van Grond Uijtvlugt d.d. 22 juli 1767.[39]

2.3 Fernandessen en de behandeling van slaven

De koloniale archieven bevatten een omvangrijke verzameling documenten rond de Fernandessen en hun slaven. De inhoud betreft zowel de behandeling door de eigenaren, als door lotgenoten en door onderduikers of inheemsen. Deze stukken benoemen vaak niet met naam en toenaam de eigenaren. Alsof er maar één Fernandes was in de kolonie spreekt men van ‘de slaaf van Fernandes’, wat het lastig maakt te herleiden welke Fernandes men dan bedoelde. Klaarblijkelijk moest de locatie van een gebeurtenis daarin een belangrijke rol spelen. Zo kunnen we gevoeglijk aannemen dat als het gaat om een slaaf of slavin van Fernandes rondom het Pad van Wanica, dit mensen betrof die te werk waren gesteld op de plantage Uijtvlugt die in eigendom was van de broers Raphael en Mordechai Fernandes. En speelt een geschiedenis zich af rond de Marechalkreek, dan zal het eerder een slaaf van de houtgrond van I. Fernandes zijn.

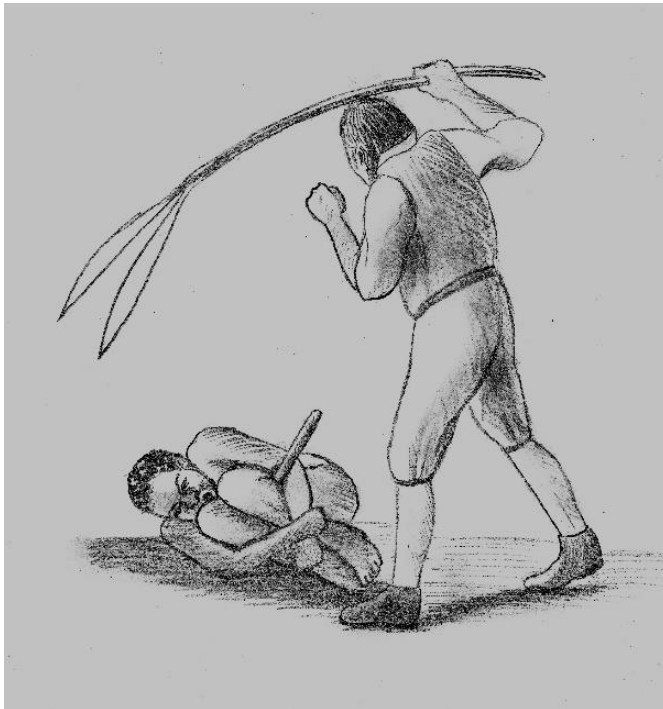

Uit de jungle wegsjouwen van hout kostte levens van slaven.

2.3.1 Slavin sloeg zoon Salomon Fernandes en kreeg Spaanse bok

In tegenstelling tot de bakker van Fort Zeelandia ondergingen slaven zware lijfstraffen na een misstap. Een in Suriname door het Hof van Politie en Criminele Justitie vaak gevonniste zware lijfstraf was de beruchte Spaanse bok. De beul die ging

zwepen, bond de handen van de veroordeelde samen, hierna wong hij de gebogen knieën tussen de samengebonden armen en stak dan een stok in de opening tussen de armen en gebogen opgetrokken knieën. De stok werd aan een uiteinde stevig in de grond gefixeerd. De beul kon daarna de straf uitvoeren. Soms overleefden de gezweepten deze straf niet.

Geselen van een slaaf in de 'Spaanse bok'-houding.

Een rechtszaak was het gevolg toen in augustus 1748 Shalomon Fernandes en ene Turgeman in een handgemeen raakten. Hierbij sloeg een slavin van Turgeman de zoon van Fernandes. Zij werd op verzoek van raad-fiscaal Nicolaes Antoni Kohl na autorisatie door het hof gearresteerd:

Den Raad Fiscaal Draagt den Raade
 Voor, dat ter occasie dat Salomon Fernan-
 dez en Turgeman handgemeen waeren,
 Een Negerin Van Voorz. Turgeman sig
 niet had ontsien, de Soon Van Voorz. fernan-
 dez te slaen, Weshalven den Raad Fiscaal
 Versoekt authorisatie om de Voorz. Negerin
 te doen apprehendeeren. / Was geteekent /
 Nicolaes Antoni Kohl;

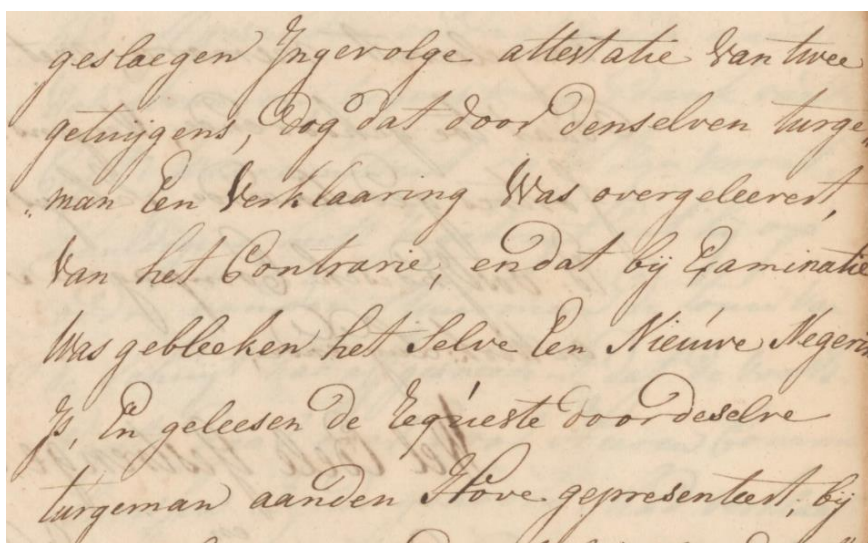
'Den Raad Fiscaal draagt den Raade Voor, dat ter Occasie dat Salomon Fernandez en Turgeman handgemeen waeren, Een Negerin Van Voorz: Turgeman sig Niet had ontsien, de Soon Van Voorz: fernandez te slaen, Weshalven den Raad Fiscaal Versoekt Authorisatie om de Voorz. Negerin te doen apprehendeeren (:Was getekent:)

Nicolaes Antoni Kohl; '[40]

Omdat de slavin van Turgeman de zoon van Fernandes - een witte persoon - had geslagen, en twee getuigen dit bevestigden, kreeg zij straf. Een witte slaan leidde meestal tot een zeer zware straf zoals amputatie van een of beide handen. Het hof bevestigde de verklaring van Turgeman dat de vrouw nieuw was; daarom werd ze veroordeeld tot alleen maar geseling, een zogenaamde Spaanse bok, voor de deur van het huis van Fernandes:

Gehoord het rapport vanden Heer
 Raad fiscaal, Wegens de gedetineerde
 Negerin van Salomon Turgeman, der
 Welke is beschuldigt een blanken te hebbe

Verslag van het hof, 24 en 26 augustus 1748: 'Gehoord het rapport Van den Heer Raad fiscaal, Wegens de gedetineerde Negerin Van Salomon [sic] Turgeman, dewelke Is beschuldigt een blanken te hebbe'

geslaegen Ingevolge attestatie Van twee
getuigens, dog dat door Denselven turgeman
Een Verklaring Was overgeleeverd,
Van het Contrarie, en dat bij Examinatie
Was gebleeken het Selve Een Nieuwe Negerin
Is, En geleesen de Requeste door deselve
turgeman aanden Hove gepresenteert, bij

'geslaegen Ingevolge attestatie Van twee getuigens, dog dat door denselven turgeman Een Verklaring Was overgeleeverd, Van het Contrarie, en dat bij Examinatie Was gebleeken het Selve Een Nieuwe Negerin Is, En geleesen de requeste door deselve turgeman aan den Hove gepresenteert, bij...'

burgeman aanden Hove gerepresentert; bij
 den Hove geconsidereert het selve Een Nieuwe
 Negerin Is, Goedgevonden, deselve Negerin
 te Condemneeren Omme Voor de Deur Van
 Eenem Fernandus, Wiens Zoon Zij Soude
 hebbe geslaege, met een Soo genaemde
 Spaanse Bok Strengelyk te Werden gegee-
 selt, en als dan aan haar Meester, mits
 betaelende de Kosten, te Werden gerestitu-
 eert, en Sal Zijn Ed: hier Van Extract Werden
 gegeven;

'...bij den Hove geconsidereert het Een Nieuwe Negerin Is, Goed gevonden deselve
 Negerin te Condemneeren Omme Voor de Deur Van Eenem Fernandus, Wiens
 Zoon Zij Soude hebbe geslaege, met een Soo genaemde Spaanse Bok Strengelyk te
 Werden gegeeseld, en als dan aan haar Meester, mits betaelende de Kosten, te
 Werden gerestitueert, en Sal Zijn Ed: hier Van Extract werden gegeven;' [41]

2.3.1.1 In 1781 verbod op Spaanse bok en strafoefeningen op Jodensavanne

Slaven van Joden, inwoners op en rond de Jodensavanne, werden regelmatig
 eigenhandig door hun eigenaren in het openbaar met zweepslagen gestraft. Pas
 midden 1781 verbood gouverneur Bernard Texier de inwoners van Jodensavanne
 deze publieke strafoefeningen vlakbij de kerk op de Savanne:

1781. Publicatie

Alzo het Collegie Van M. M. Aan Ons heeft te Kennen
gegeven en gedemonstreerd dat Vele Ingezetenen Op de Savana de gewoonte
hebben aldaar Rondsom de Hazara hunne Slaaven met een sogenaamde
spaanse bok te straffen, en dus Een plaats die tot heiligen dienst geschikt
is Zeer Verkeerdelyk maaken tot Een plaats Van Straff oeffeningen.

Zo is het dat Wij als Repraesenteerende, Haar Edele Groot Agtbaare de Heeren Directeuren en Regeerders de Enigste
Plaatselijke Heeren dezer Colonie, en Teffens Considereerende dat diergelijke
publique Straff oeffeningen in een Welgeregelde Staat Sonder Consent
Van den Competenten Regters Zeer Verkeerdelyk en Ongeoorloofd zyn, goed
vinden dat Wy ons goed vinden by deen, om als en Een uytlyk inge-
sieden op de Savana, te Verbieden gelyk Wy Verbieden by deen Van
guene Publique Straff oeffeningen hoegenaams op de Savana te Exercereen,
maar in tegendeel hunne Slaaven aan dergelyke misdaden, die meer
dan een Maatige Correctie verdienen, huni Schuldig maaken, elien in
handen Van den Raad Fiscaal Over te geven, om na behooren gestraffe
te Worden, Op poene, dat tegens de Contractanten, na Vecken sal
Weiden geschiedt.

En Op dat Niemand hier van Enige Onvretenheid Ver-
wende sagdeure in de Synagoge Worden Gepubliceerd en geoffende
Mits Gedaan alhier aan Parapariito d 26
Juni 1781 (Wasgeff.) B. Texier

Waknaarment

Publicatie gouverneur B. Texier, 26 juni 1781: 'Alzo het Collegie Van M. M. Aan Ons heeft te Kennen gegeven en gedemonstreerd dat Vele Ingezetenen Op de Savana de gewoonte hebben aldaar Rondsom de Hazara hunne Slaaven met een Sogenaamde Spaanse bok te straffen, en dus Een plaats die tot heiligen dienst geschikt is Zeer Verkeerdelyk maaken tot Een plaats Van Straff oeffeningen. Zo is het dat Wij als Repraesenteerende, Haar Edele Groot Agtbaare de Heeren Directeuren en Regeerders de Enigste Plaatselijke Heeren dezer Colonie, en Teffens Considereerende dat diergelijke publieque Straff oeffeningen in een Welgeregelde Staat Sonder Consent Van den Competenten Regters Zeer Verkeerdelyk en

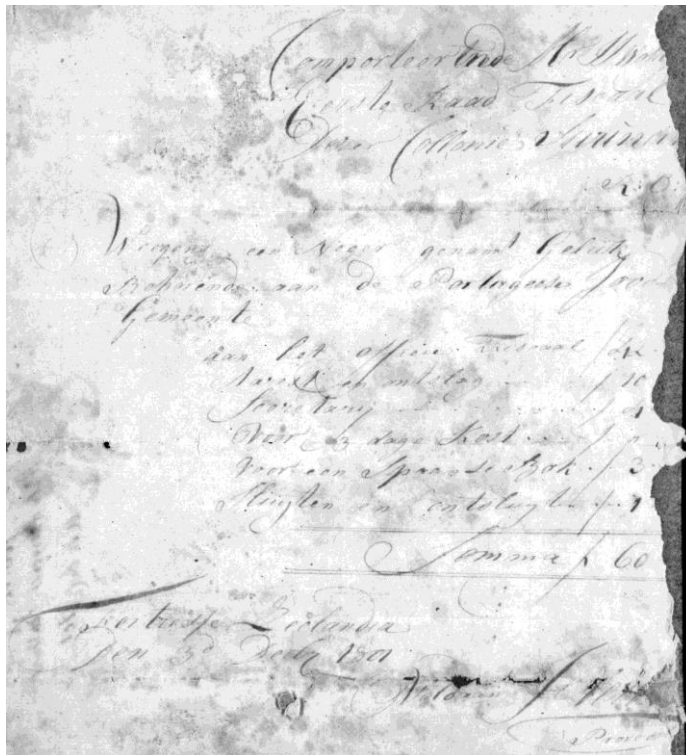
Ongeoorloofd Zijn, goed gevonden hebben gelijk Wij goed Vinden bij deese, om alle en Een iegelijk ingeseeten op de Savane, te Verbieden gelijk Wij Verbieden bij deesen Van geene Publieke Straff Oeffeningen hoegenaamd op de Savane te Exerceeren, maar in tegendeel hunne Slaaven aan diergelijke misdadaen, die meer dan een maatige Correctie meriteeren, hun Schuldig maaken, ilico in handen Van den Raad Fiscaal over te geeven, om na behooren gestrafte te Worden, Op poene, dat tegens de Contra Venteurs, na rechten Sal Werden gehandelt.

En Op dat Niemand hier van Eenige Onweetenheid Voor Wende Sal deeze in de Sinagogue Werden gepubliceerd en geaffigeerd

Aldus Gedaan alhier aan Paramaribo & 26 Junij 1781 (:Was get:) B: Texier
Ishak Naar Meza.[42]

2.3.1.2 Wel nog Spaanse bok op Fort Zeelandia, Portugese Joden weken uit

De slaaf Geluk, behorende bij de Portugese Joodse Natie, onderging in december 1801 een Spaanse bok op het Fort Zeelandia:

Geluk werd begin december 1801 op het Fort Zeelandia gestraft met een Spaanse bok. Hij verbleef drie dagen op het fort. De provoost (bewaker) Vervuurt ontving hiervoor f 60,12. Van dit bedrag was f 42,- (70%) het loon van de officier-fiscaal.[43]

Het jaar daarna stuurde men twee slaven van de synagoge op de Jodensavanne naar het Fort om daar de straf te ondergaan die de Joden niet meer zelf mochten uitdelen:

Nota der Kosten Wegen twee
Negers Hercules & Pierott
Behoorende de Portugesche Jode
Kerk op de Joden Savanne

Voor Arrest en ontslag	/ 20		11
Voor Kost van den 29 ^{en} octob.	/ 12	---	16
Sluyten en ontsluiten	/ 2	---	11
Tusschen Rekening			
den 29 ^{en} Nov 1802	/ 34	---	16

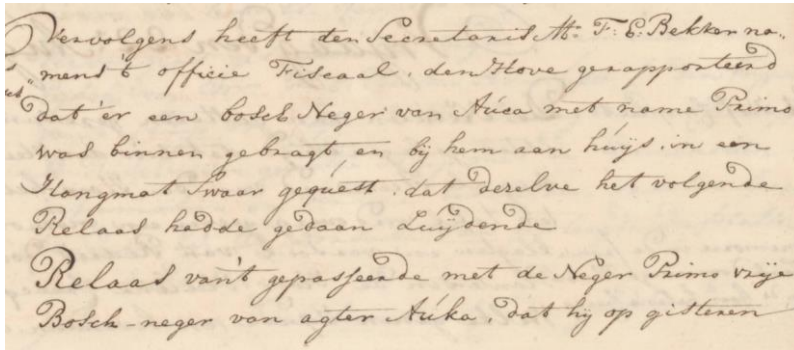
Vervuut
Provoost

In november 1802 ondergingen Hercules en Pierott, twee slaven van de Portugese Joodse kerk op de Jodensavanne, straf in het Fort Zeelandia. De kosten bedroegen f 34,16. Vervuut was de provoost.[44]

2.3.2 Manueli van Fernandes 'doodgekap't' in Wanica

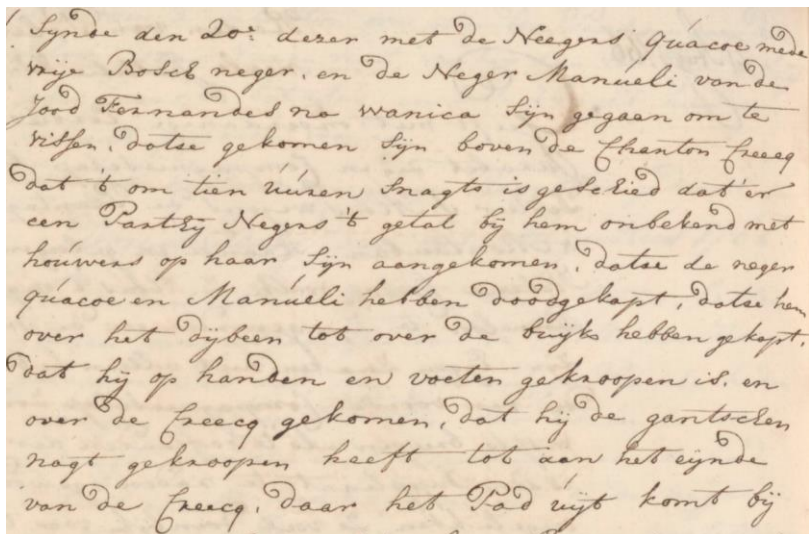
De voeding van slaven van de stad en buiten Paramaribo bevatte weinig eiwitten van vleessoorten. Gebruikelijk was uit Holland geïmporteerde goedkope zoute vis (bakkeljouw) te gebruiken. Ze vulden dit tekort aan met verse vis die ze zelf gingen vangen in de moerassen en kregen bij het pad van Wanica. Deze vissers liepen wel het risico door andere lotgenoten van hun vangst en bijbehorende spullen beroofd te worden. Om geen getuigen achter te laten moest de beroofde worden gedood, want zo'n beroving kon bij een arrestatie tot de doodstraf leiden.

De slaaf Manuelli van de Jood Fernandes en de vrije bosneger Quacoe van achter Auca werden op 20 augustus 1766 bij het vissen in Wanica door een groep slaven doodgekap en hun vriend Primo van achter Auca ernstig verwond. G.W. Wittchow, J.E. Vieira en N. Rocher brachten het hof op de hoogte:

Vervolgens heeft den Secretaris Mr. F.E. Bekker namens 't office Fiscaal, den Hove gerapporteerd dat er een bosch Neger van Auca met name Primo was binnen gebracht, en bij hem aan huis in een Hangmat Swaar gequest. dat dezelve het volgende Relas hadde gedaan Luijdende Relas van't gepasseerde met de Neger Primo vrije Bosch-neger van agter Auca, dat hij op gisteren...

Verslag van het hof, 21 augustus 1766: 'Vervolgens heeft den Secretaris Mr. F.E. Bekker namens 't office Fiscaal, den Hove gerapporteerd dat er een bosch Neger van Auca met name **Primo** was binnen gebracht, en bij hem aan huis in een Hangmat Swaar gequest. dat dezelve het volgende Relas hadde gedaan Luijdende Relas van't gepasseerde met de Neger Primo vrije Bosch-neger van agter Auka, dat hij op gisteren...'

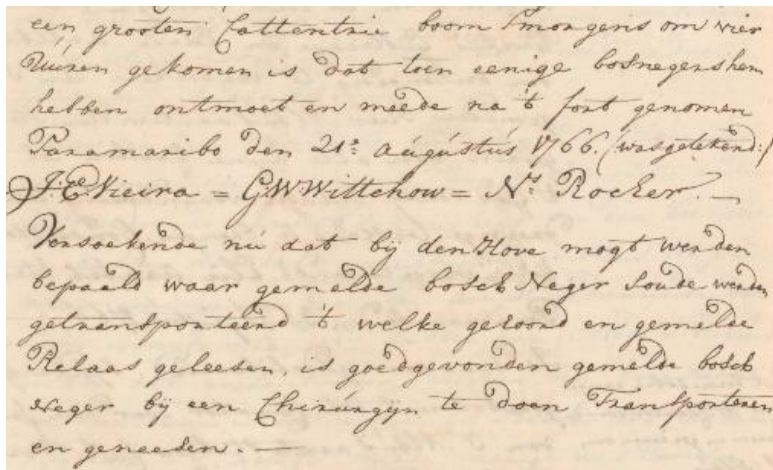

Sijnde den 20^e dezer met de Neegers Quacoe mede vrije Bosch neger, en de Neger Manuelli van de Jood Fernandes na wanica Sijn gegaan om te vissen, datse gekomen Sijn boven de Chanton Creecq dat 't om tien Uuren Snagts is geschied dat er een Parthij Neger's 't getal bij hem onbekend met houwens op haar Sijn angekommen, datse de neger quacoe en Manuelli hebben doodgekap, datse hem over het dijbeen tot over de heijts hebben gekapt, dat hij op handen en voeten gekroopen is, en over de creecq gekomen, dat hij de gantschen nagt gekroopen heeft tot aan het eynde van de creecq, daar het Pad rijt komt bij

'...gisteren Sijnde den 20^e dezer met de Neegers **Quacoe** mede vrije Bosch neger, en de Neger **Manuelli** van de **Jood Fernandes** na **Wanica** Sijn gegaan om te vissen, datse gekomen Sijn boven de Chanton Creecq dat 't om tien Uuren Snagts is geschied dat er een Parthij Neger's 't getal bij hem onbekend met houwens op haar

*Sijn aangekomen, datse de neger Quacoe en Manueli hebben **doodgekapt**, datse hem over het dijbeen tot over de buijk hebben gekapt, dat hij op handen en voeten gekroopen is, en over de creecq gekomen, dat hij de gantschen nagt gekroopen heeft tot aan het eijnde van de Creecq, daar het Pad uijt komt bij...*'[45]

De zwaargewonde slaaf Primo kreeg medische hulp van een chirurgijn:

een grooten **Cattentrie boom** Smorgens om vier Uuren gekomen is dat toen eenige bosnegers hem hebben ontmoet en meede na 't fort genomen
 Paramaribo den 21^e Augustus 1766. (was getekend:)
 J.E. Vieira = G.W. Wittchow = N. Rocher.
 Versoekende nu dat bij den Hove mogt werden bepaald waar gemelde bosch Neger soude werden getransporteerd 't welke gehoord en gemelde Relas geleesen, is goedgevonden gemelde bosch Neger bij een Chirurgijn te doen Transporteren en geneesen. —

'[bij] een grooten **Cattentrie boom** Smorgens om vier Uuren gekomen is dat toen eenige bosnegers hem hebben ontmoet en meede na 't fort genomen.

Paramaribo den 21^e Augustus 1766. (:was getekend:) J.E: Vieira, G.W: Wittchow, N. Rocher.

Versoekende nu dat bij den Hove mogt werden bepaald waar gemelde bosch Neger Soude werden getransporteerd 't welke gehoord en gemelde Relas geleesen, is goedgevonden gemelde bosch Neger bij een Chirurgijn te doen Transporteren en geneesen.'[46, nadruk NM]

Deze kankantrieboom staat er anno 2023 nog steeds, aan de gedempte Dominékreek, achter de Ansarischool aan de Kankantriestraat:

Foto NM, oktober 2023.

2.3.3 Doodstraf voor onderduiker Abba van Mordechai Fernandes

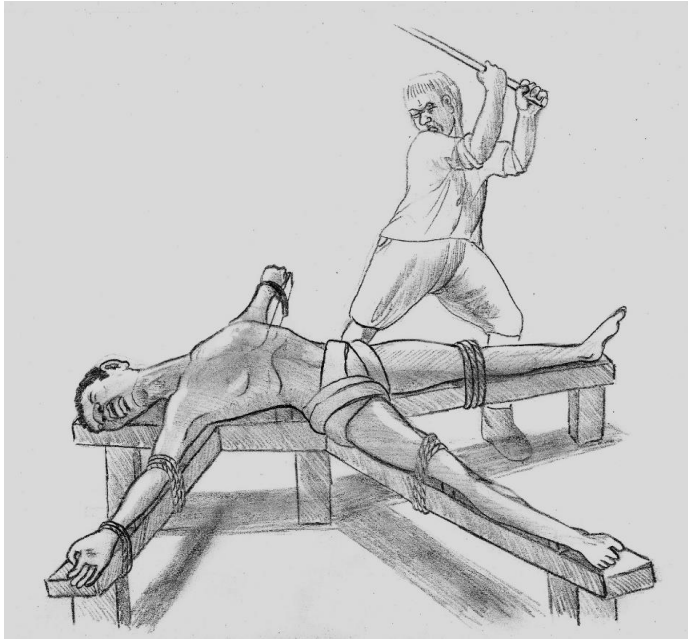
Vooraf slaven die slechte behandelingen ondergingen, overmatig zwaar werk deden of regelmatige mishandelingen moesten verduren, zochten een uitweg in weglopen en in de bossen onderduiken. Het risico bij opsporing, de doodstraf, was hun bekend, maar het was hun de vrijheid, zelfs al was die tijdelijk, toch waard. De slaaf Abba van Mordechai Fernandes was zo iemand. Abba kreeg op 8 december 1768 wegens desertie (weglopen en onderduiken) de doodstraf via ophanging. Anderen werden geradbraakt:

Ook gelezen diversche memorien van dezelve
 (de Neegers Andries van I. Snijders ter Zaake van
 desertie, Dami van La Jalousie, en pansou van
 Gabaij Faro, Abba van mordachaij. Fernan-
 des Cajo van boa, Esperance, alle ter Zaake van
 desertie, en abuijs van A. Arleaud, meede over
 desertie en moord, met de Examinatie, en stukken
 daar toe relatieff, &c. —

Is daar over gedelibereerd Zijnde goetgevonden
 en geresolveert de neegers, andries van Snijders
 Pansoe van Gabaij Faro, Abba van mordachaij
 Fernandes te condemnneeren, om met de koorde te
 worden gestraft, dat ende dood na volgt, Abuijs
 Levendig te worden gerabraakt, als bij Sententie

‘Ook gelezen diversche memorien van dezelve de Neegers Andries van I: Snijders
 ter Zaake van **desertie**, Dami van La Jalousie, en pansou van Gabaij Faro, **Abba**
 van **Mordachaij Fernandes** Cajo van boa Esperance, alle ter zaake van desertie,
 en abuijs van A. Arleaud, meede over desertie en moord, met de Examinatie en
 stukken daar toe relatieff, &c,

Is daar over gedelibereerd Zijnde goetgevonden en geresolveert de neegers, Andries
 van Snijders, Pansoe van Gabaij Faro, Abba van Mordechaj **Fernandes** te
 condemnneeren, om met de **koorde** te werden gestraft, dat ende dood na volgt, Abuijs
 Levendig te worden gerabraakt, als bij Sententie... [47]

Radbraken van de slaaf Abuijs.

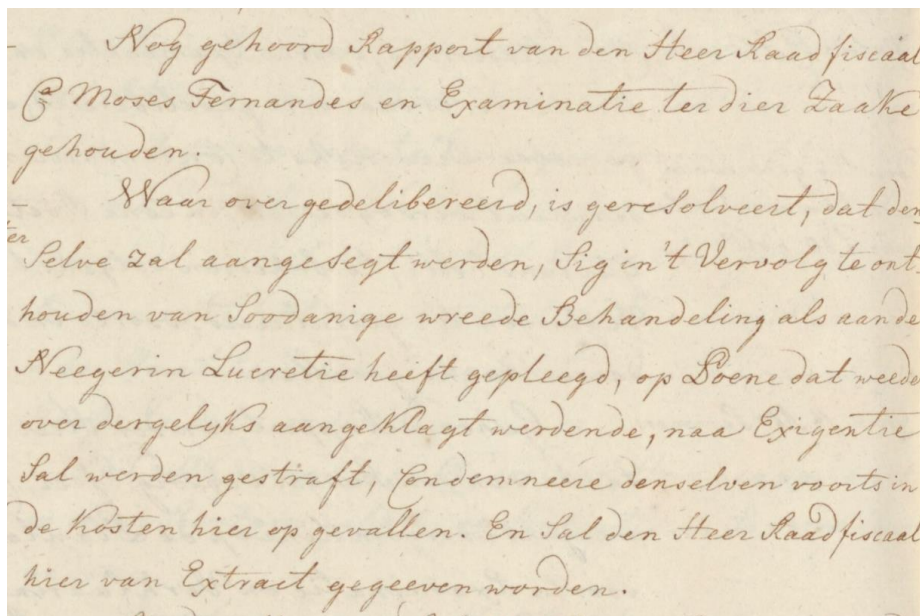
2.3.4 Moses Fernandes mishandelde zijn slavin Lucretie

Veel mishandelde slaven waren niet in staat om van hun eigenaren weg te vluchten. Vooral slavinnen, solisten, lukte dit niet. Niet kunnen communiceren met andere onderduikers in het bos, en geen voedingsmiddelen kunnen verzamelen en opsparen lagen hieraan ten grondslag. Dit waren zaken die de slavin Lucretie van Fernandes mogelijk bezighielden na de mishandeling en wrede behandeling door haar eigenaar, die daar niet direct voor werd gestraft.

Lucretie probeert aan de wrede behandeling te ontkomen.

Moses Fernandes werd in december 1772 door het Hof van Politie en Criminele Justitie alleen gewaarschuwd voor de wrede behandeling van zijn slavin mevrouw Lucretie:

Nog gehoord Rapport van den Heer Raad fiscaal
Moses Fernandes en Examinatie ter dier Zaake
gehouden.
Waar over gedelibereerd, is geresolveert, dat den
Selve zal aangesegt werden, Sig in't Vervolg te ont-
houden van Soodanige wreede Behandeling als aan de
Neegerin Lucretie heeft gepleegd, op Poene dat weeder
over dergelyks aangeklagt werdende, naa Exigentie
Sal werden gestraft, Condemneere denselven voorts in
de Kosten hier op gevallen. En Sal den Heer Raad fiscaal
hier van Extract gegeven worden.

Verslag van het hof, 17 december 1772: 'Nog gehoord Rapport van den Heer Raad fiscaal **Moses Fernandes** en Examinatie ter dier Zaake gehouden.

Waar over gedelibereerd, is geresolveert, dat denselve zal aangesegt werden, Sig in 't Vervolg te onthouden van Soodanige **wreede Behandeling** als aan de Neegerin Lucretie heeft gepleegt, op Poene dat weeder over dergelyks aangeklagt werdende, naa Exigentie Sal werden gestraft, Condemneere denselven voorts in de Kosten hier op gevallen. En Sal den Heer Raad fiscaal hier van Extract gegeven worden.' [48, nadruk NM]

2.3.5 Fernandes liet slaven dansen, onderschout Rits doodde feestende slavin

De gebroeders Fernandes lieten regelmatig op hun buitengrond slaven van verschillende eigenaren uit de buurt dansen ('baljaren') en hun andere bijbehorende culturele activiteiten ('pleij') uitvoeren. De witten in de buurt protesteerden steeds dat ze hinder hadden van het geluid. Niet zelden mondde een woordenwisseling uit in de dood van een deelnemer van een pleij en ingrijpen van de raad-fiscaal. De Fernandessen gingen dan ook niet vrijuit en kregen wel eens boetes.

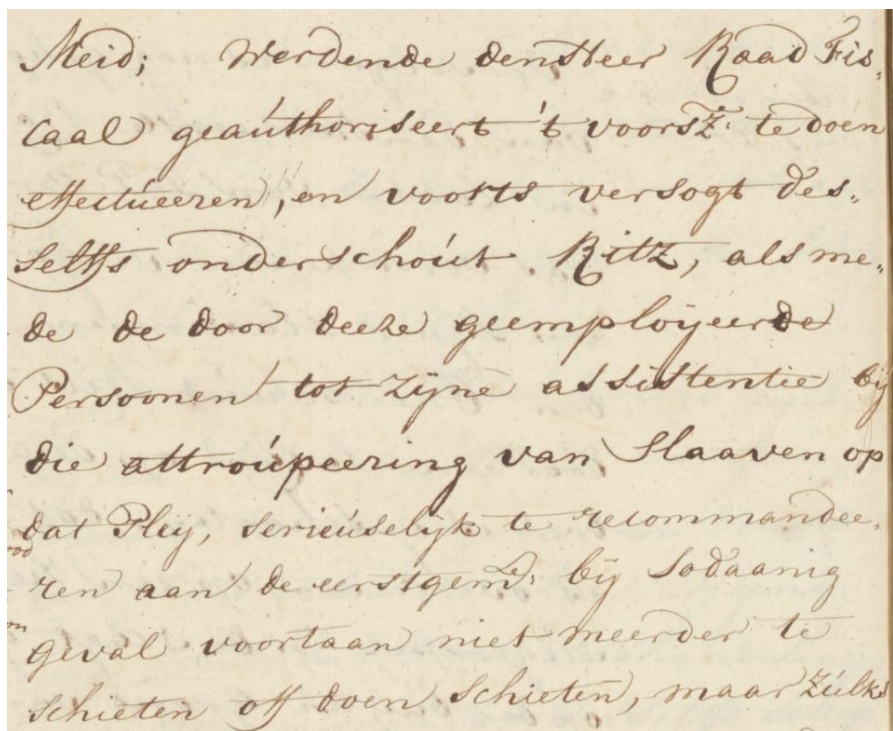
Op 19 december 1775 besprak de raad-fiscaal van het hof de zaak van J.P. Brandon. Onderschout Rits of zijn assistent doodde een vrouwelijke slaaf van

Brandon op een in de **avond** gehouden **pleij of baljaren** op de buitengrond van Fernandes. Hij verzocht om een vergoeding van deze schade aan zijn eigendom. **Fernandes** kreeg een **boete** van f 500,- wegens het overtreden van de wet tegen het houden of het toelaten van de *Pleij of Balliaren*.

Vervolgens is nog gehoord Rapport
van den Heer eerste Raad Fiscaal
in Zaake van J. P. Brandon, welke
had verzoekende vergoeding voor
een lijner Slavinne, welke door
den Onder Schoot Rits ofte wel
Doodene le (en) op deze lijne or,
bre is geschooten, dat hij ver van
is overtreden, op een Keer Pleij of
Regerspel in de Vragt gehouden
op de bujten Grond van eene Fer,
nandes, voorts gelezen alle de
stukken hier toe Specterende,
Is, na Deliberatie, bij den Hove
verstaan, dat den Heer Raad Fis,
caal denzelve Fernandes zal be,
keuren in de boete van t Placaat
op het ongepermitterd Balliaren
en Pleij houden van f 500. holl.
Zullende de derde van die boete
welk ordinair werd bekeert voor
den aanbrenge, werden betaald
aan J. P. Brandon, tot bedomage,
ment van de doodgeschootene Rege,
meis

'Vervolgens is nog gehoord Rapport van den Heer eerste Raad Fiscaal in Zaak van J.P. Brandon, Welke Was versoevende vergoeding voor een Sijner Slavinnen, Welke door den Onderschoot Rits off te wel door eene le Cun op deeze Zijne ordre is geschooten, dat zij er van is overleeden, op een Zeeker **Pleij** off **Negerspel** in de Nagt gehouden op de **buijten Grond** van eene **Fernandes**; voorts geleezen alle de Stukken hier toe Specteerende, Is, na deliberatie, bij den Hove verstaan, dat den Heer Raad Fiscaal denselve **Fernandes** Zal bekeuren in de boete van 't Placaat op het ongepermitteerd **Balliaren** en **Pleij houden** van f 500- holl. Zullende de derde van die boete welk ordinair werd bekeert voor den aanbrengrer, Werden betaald aan J.P. Brandon, tot de domagement (schade) van de doodgeschootene Neger Meid... '[49, nadruk NM]

Onderschoot Ritz en zijn assistenten kregen het advies bij deze situaties niet meer te schieten:

Meid; Werdende den Heer Raad Fis-
caal geauthoriseert 't voorsz. te doen
effectueeren, en voorts versogt des-
selfs onderschoot. Ritz, als me-
de de door deere geemployeerde
Persoonen tot Zijne assistentie bij
die attroupeering van Slaaven op
dat Pleij, serieuselyk te recommandee-
ren aan de eerstgem. bij Sodaanig
geval voortaan niet meerder te
schieten off doen schieten, maar zulks

'...Meid; Werdende den Heer Raad Fiscaal geauthoriseert 't voorsz. Te doen effectueeren, en voorts versogt desselfs onderschoot **Ritz**, als mede de door deeze geemployeerde Persoonen tot Zijne assistentie bij die attroupeering van Slaaven op dat Pleij, serieuselyk te recommandeeren aan de eerst gem: bij Sodaanig geval

voortaan niet meerder te schieten off doen schieten, maar Zulks...'[50, nadruk NM]

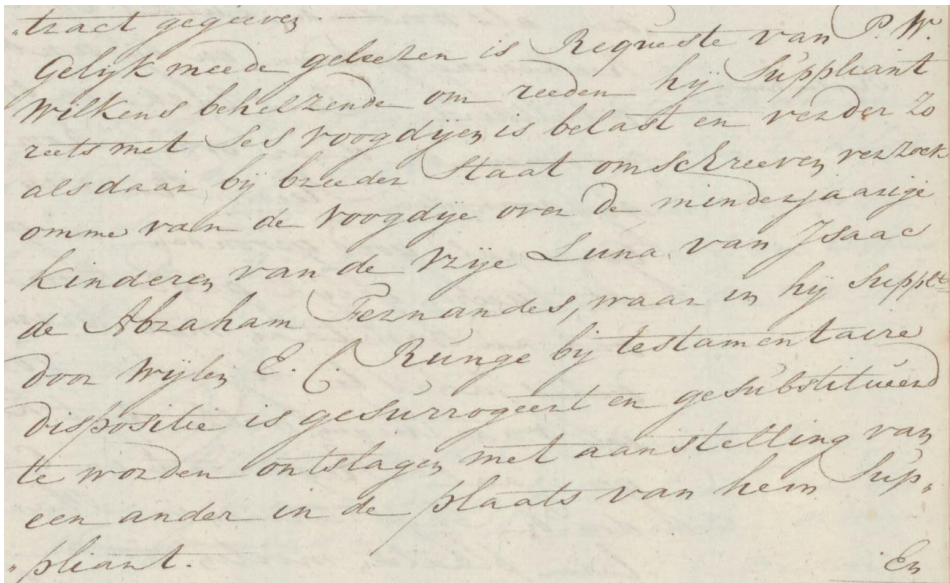
De raad-fiscaal stelde vast dat het schieten bij een pleij overgelaten moest worden aan een patrouille van de burgerwacht.

...Zulks over te laten, des noods aan Zodaanige Patrouille van de Burger Waght
als tot Zijn assistentie behoort te versoecken, op poene van deportement.
En aan de andere, Zig in het toekomende niet meerder tot dergelijke Expedition te laten employeeren
op Sodaanige poene als den Hove na Exigentie Zal vermeenren te behooren: En Zal den Heer eerste
Raad Fiscaal Extract gegeven worden, als mede aan J. P. Brandon,
voor Zo verre hem aangaat.

'...Zulks over te laten, des noods aan Zodaanige Patrouille van de Burger Waght als tot Zijn assistentie behoort te versoecken, op poene van deportement. En aan de andere, Zig in het toekomende niet meerder tot dergelijke Expedition te laten employeeren op Sodaanige poene als den Hove na Exigentie Zal vermeenren te behooren: En Zal den Heer eerste Raad Fiscaal Extract gegeven worden, als mede aan J.P. Brandon, voor Zo verre hem aangaat.'[51]

2.3.6 Isaac de Abraham Fernandes geen voogd voor kinderen vrije Luna

P.W. Wilkens was met maar liefst zes voogdijen belast en in september 1790 verzocht hij de raad-fiscaal om ontslag van de voogdij over de minderjarige kinderen van de vrije Luna van Isaac de Abraham Fernandes. Hij was met die voogdij belast door wijlen E.C. Runge bij testamentaire beschikking. De voogdij over de kinderen van Luna werd overgenomen door Johannes de Bije.[52] Of wijlen E.C. Runge de vader was van de minderjarige kinderen van de vrije Luna, meldden de autoriteiten niet. Vaak was dit wel het geval.

A photograph of a handwritten manuscript in cursive script, likely from a Dutch court record. The text is written on aged, slightly yellowed paper. The handwriting is fluid and characteristic of the late 18th century. The visible text is a portion of a larger document, starting with '...tract gegeven.' and ending with '...pliant.' and a small signature 'E.' in the bottom right corner. The text describes a request for the removal of a guardian (voogdij) over the children of a freed person (vrije Luna) from a testamentary appointment by a deceased person (E.C. Runge).

...tract gegeven.
Gelijk meede gelezen is Requeste van P.W.
Wilkens behelzende om reeden hij Suppliant
reets met Ses voogdijen is belast en verder Zo
als daar bij breeder Staat omschreeven verzoek
omme van de Voogdije over de minderjarige
Kinderen van de Vrije Luna van Isaac
de Abraham Fernandes, waar in hij Supple
door wijlen E.C. Runge bij testamentaire
dispositie is gesurrogeert en gesubstitueerd
te worden ontslagen met aanstelling van
een ander in de plaats van hem Sup,
pliant.

Verslag van het hof, 2 september 1790: 'Gelijk meede gelezen is Requeste van **P.W. Wilkens** behelzende om reeden hij Suppliant reets met Ses voogdijen is belast en verder Zo als daar bij breeder Staat omschreeven verzoek omme van de Voogdije over de minderjarige Kinderen van de **Vrije Luna van Isaac de Abraham Fernandes**, waar in hij Suppl:^t door wijlen **E.C. Runge** bij testamentaire dispositie is gesurrogeert en gesubstitueerd te worden ontslagen met aanstelling van een ander in de plaats van hem Suppliant.
En...'

En is hier over weezende gedelibereert, goed
 gevonden en geresolveert den Suppliant in
 gevolge Zijn verzoek te ontslaan gelijk
 ontslagen word bij deezen van de Voogdij
 over de minderjarige kinderen van de Vrije
 Luna van Isaac de Abraham Fernandes bij
 Requeste vermeld, en in plaats van hem
 Suppliant tot Voogd over voormelde minder-
 jarige kinderen te benoemen en aan te
 Stellen gelijk gedaan word bij deezen
 Johannes de Bije.

'...En is hier over weezende gedelibereert, goed gevonden en geresolveert den Suppliant in gevolge Zijn verzoek te ontslaan gelijk ontslagen word bij deezen van de Voogdij over de minderjarige kinderen van de **Vrije Luna van Isaac de Abraham Fernandes** bij Requeste vermeld, en in plaatse van hem Suppliant tot Voogd over voormelde minderjarige kinderen te benoemen en aan te Stellen gelijk gedaan word bij deezen **Johannes de Bije**. [53, nadruk NM]

Deze Luna of Loena was in 1884 vrijgemaakt door Isaac de Abraham Fernandes.

Zijt Van Orteladene Persoonen alhier
 aan Paramaribo intengaan 1784. oren.
 gegueven, aansijn Weldele gestreng
 den Heer Mr. J. G. Wichers, Gouverneur
 ginaal oren de Colonie van Suriname
 Rincen & Districten Panden mitgaders
 Colonel oren algeramentlyke militie
 ouer landen Ke. Ke. Ke.

12. Cap. R. Luytjens / Lyn Mootman /
 14. Jacob vink / onder Stuurman. bij Cap. J. Haas /
 19. Loena van I. Abrahm Fernandes / vry wegeuier /

Op 19 maart 1784 overleed slavin Loena van I. Abraham Fernandes.[54]

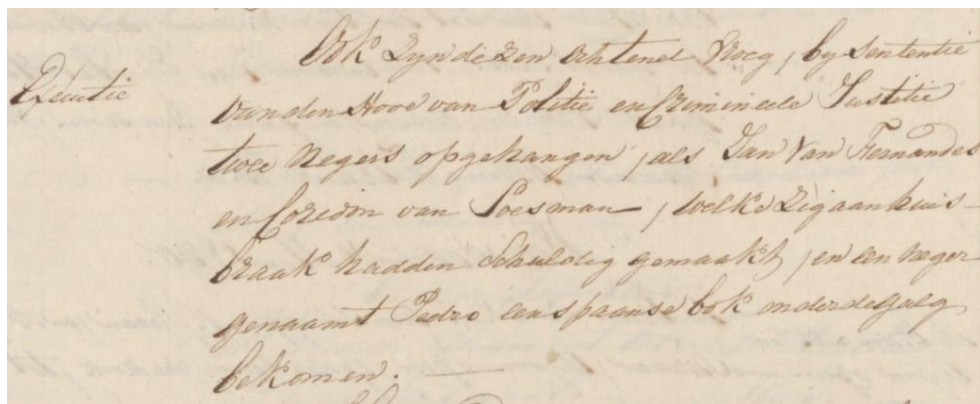
2.3.7 Slaaf Jan van Fernandes kreeg doodstraf voor woninginbraak

In februari 1790 eiste het hof de doodstraf tegen de slaven Jan van Fernandes en Coridon van Soesman (Zadok Soesman was een Jood) wegens woninginbraak. Ze zouden worden opgehangen:

En is vervolgens gehoord de crimineele Eijdschen en
 conclusien gedaan en genoomen by Mr. C. Karseboom,
 Eerste Raadfiscaal deeze Colonie R: O: op en de
 Jeegens de neegers Coridon van Soesman & Jan van Fer-
 nandes, beide beklaagden & gedetineerdens ter Zake
 van gepleegde huisbraak en dieverij, & gelet op de
 daar by overgelegde Examinatie, & verdere Stukken Van
 bewijs, na rijpe deliberatie, goed gevonden & geresol-
 veert, dezelve beklaagden & gedetineerde neegers Coridon
 van Soesman & Jan van Fernandez ter Zaake Voormeld
 te Condemneeren, gelijk gedaan word by deezem, om te
 worden gebracht ter plaatse men gewoon is Crimineele
 Justitie aan neegers ter Executie te leggen, en aldaar
 met den Koorde te worden gestraft, dat er de
 dood navolge, vervolgens hunne hoofden van hunne
 doode Lichaamen te worden afgehouden en gesteld
 op Staaken tot dat dezelve door de Lugt en gevogeltens
 des heemels Zullen weeten Verteert & hunne
 Lichaamen begraven onder de galge, Zullende de
 Kosten & misen van Justitie worden gebracht tot Lasten
 van des Lande.

Verslag van het hof, 22 februari 1790: 'En is Vervolgens gehoord de Crimineele Eijdschen en Conclusien gedaan en genoomen bij Mr: C: Karseboom Eerste Raad fiscaal deeze Colonie R:O: op en de Jeegens de neegers Coridon van Soesman & Jan van Fernandes, beide beklaagden & gedetineerdens ter Zake van gepleegde huisbraak en dieverij & gelet op de daarbij overgelegde Examinatie & verdere Stukken Van bewijs, na rijpe deliberatie, goed gevonden & geresolveert, dezelve beklaagde & gedetineerde neegers Coridon van Soesman & Jan van Fernandez ter Zaake Voormeld te **Condemneeren**, gelijk gedaan word bij deezem, om te worden gebracht ter plaatse men gewoon is Crimineele Justitie aan Neegers ter **Executie** te leggen en aldaar met den **Koorde** te worden gestraft, dat er de **dood** navolge, vervolgens hunne hoofden van hunne doode Lichaamen te worden afgehouden en gesteld op Staaken tot dat dezelve door de Lugt en gevogeltens des heemels Zullen weezen Verteert & hunne Lichaamen begraven onder de galge, Zullende de Kosten & misen van Justitie worden gebracht tot Lasten van den Lande.'

In maart 1790 vond de executie plaats:

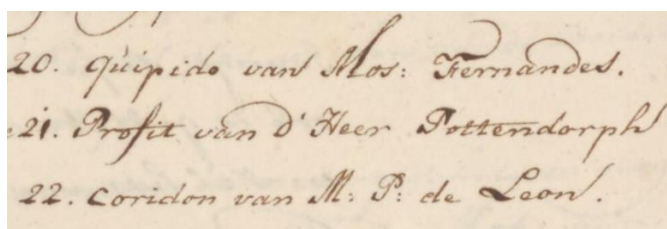

De executie
Ook Zijn dezen ochtend Vroeg, by Sententie
Van den Hove van Politie en Crimineele Justitie
twee Negers opgehangen, als Jan Van Fernandes
en Coridon van Soesman, welke Zig aan huis
braak hadden ophuldelig gemaakt, en een Neger
genaamt Pedro een Spaanse bok onder de galg
bekomen.

Journal, 12 maart 1790: 'Executie, Ook Zijn dezen ochtend Vroeg, bij Sententie Van den Hove van Politie en Crimineele Justitie twee **Negers opgehangen**, Als **Jan Van Fernandes** en Coridon van Soesman, Welke Zig aan **huisbraak** hadden Schuldig gemaakt, en een Neger genaamt Pedro een Spaanse bok onder de galg bekomen.' [56, nadruk NM]

2.4 Fernandessen leverden slaven voor de jacht op onderduikers

Voor de verschillende families Fernandes was het verkopen of verhuren van slaven aan het Vrij Corps een lucratieve activiteit. Voor de slaven was dit niet zonder risico. Ze moesten met het leger hun weggelopen en ondergedoken broeders en zusters helpen opsporen en 'uitroeien', en soms legden ze zelf het loodje.

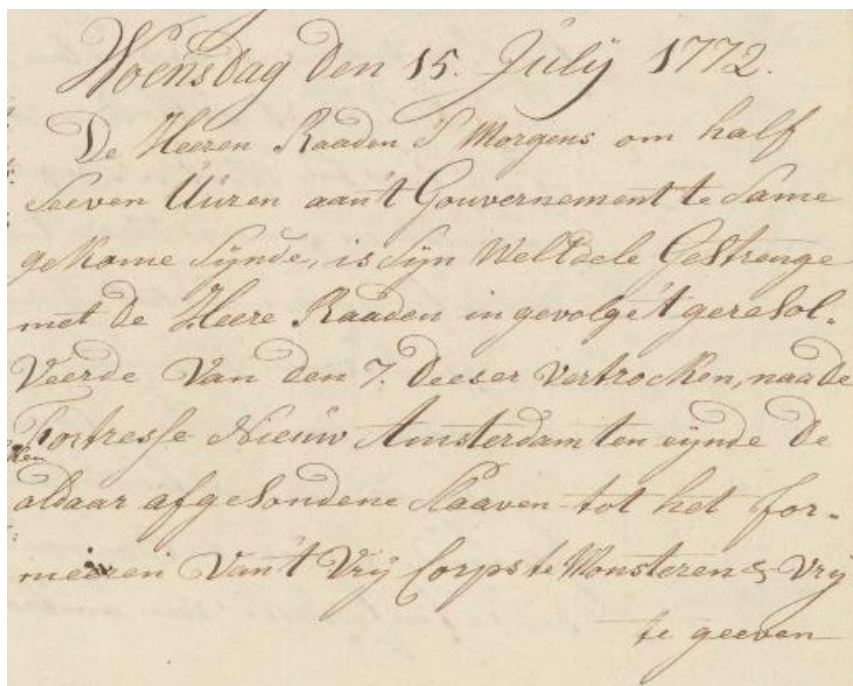
20. Quipido van Mos: Fernandes.
21. Profit van d'Heer Pottendorph.
22. Coridon van M. P. de Leon.

In februari 1765 verhuurde Moses Fernandes zijn slaaf, de heer Quipido, voor het doen van een commando tegen onderduikers.[57]

Het in 1772 opgerichte Vrij Corps onder leiding van J. Friderici werd met vrijgekochte en gehuurde slaven bemand. Hun taak was het opsporen of doden van weggevluchte en ondergedoken slaven. In ruil daarvoor verkregen ze hun vrijheid, zij het niet zonder meer. Zolang ze in dienst waren, kon men de beloofde vrijheid bij slecht gedrag weer ontnemen. Ook kon men de slaaf in dat geval terugsturen naar

de plantage. Slaven in het Vrij Corps konden zich ook vrijkopen. Zij kregen een klein salaris van 9 gulden per maand, maar voor iedere gedode onderduiker stond een premie van 50 gulden klaar, waarvan de slaaf die de marron had gedood 25 gulden voor zichzelf mocht houden. (Dewulf 2018: 78)

Het een en ander was vastgelegd in een verordening van 15 juli 1772:

Woensdag den 15. Julij 1772.
De Heeren Raaden 'S Morgens om half
Seeven Uuren aan't Gouvernement te Same
gekome sijnde, is Sijn WelEdele Gestrenge
met de Heere Raaden in gevolgt gerasol.
Veerde Van den 7. Deeser vertrocken, na de
Fortresse Nieuw Amsterdam ten eijnde de
aldaar afgesondene Slaaven tot het for-
meeren Van't Vrij Corps te Monsteren & Vrij
te geeven

'De Heeren Raaden 'S Morgens om half Seeven Uuren aan 't Gouvernement te Same gekome sijnde, is Sijn WelEdele Gestrenge met de Heere Raaden in gevolgt 't geresolveerde Van den 7. Deeser vertrocken, naa de Fortresse Nieuw Amsterdam ten eijnde de aldaar afgesondene Slaaven tot het formeeren Van 't Vrij Corps Monsteren & Vrij te geeven...'

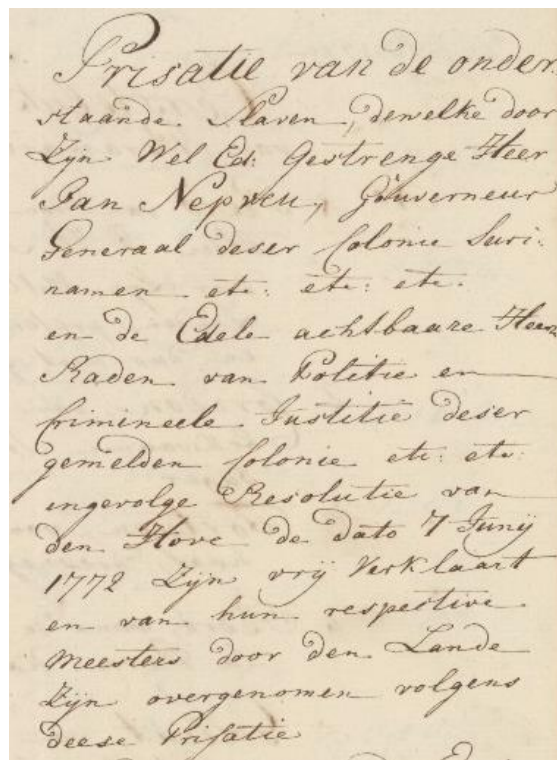
te geeven, Alwaar gearriveert zijnde, beneevens
de Daar toe benoemde gestwoore Priiseurs, De
Heeren Pelichet, Oostendorp en F. Saffin,
heeft Zijn Wel Edele Gestrenge na de noodige
Deliberatie met de Heeren Raaden, in het
Gouvernement Huijs aldaar, de ingevolge
Lijst op gegeeve en gecommandeerde Slaa-
ven sig aldaar bevindende, Doen oproepen,
en aan ider Derselve Voorgehoude de Pre-
sentatie Van aan haar de Vrijheid te Schen-
ken, mits de conditien bij het Reglement

ten dien fine ontworpen den 7. Junij 759.
Julij 1772. Vast gesteld, en himn afgevraagd
of sij Daar toe Moet en Bequaamheid genoeg
gevoelt en geneege Waare 't selve Vrijwillig
op sig te neeme, en dat sij sig daarop onder
eenigeckhroom Vrijelijck moeste expliceren,
in gevolge Van welke Hondert Tien
Sig Vrijwillig Daar toe Welgeneege hebben
gehoord, Zijnde de Overige aldaar sig bevin-
dende ten Getalle Van amment Veertig
Huijs

'...te geeven, Alwaar gearriveert zijnde, beneevens de Daar toe benoemde gestwoore
Priiseurs, De Heeren Pelichet, Oostendorp en F. Saffin, heeft Zijn Wel Edele
Gestrenge na de noodige Deliberatie met de Heeren Raaden, in het Gouvernements
Huijs aldaar, de ingevolge Lijst op gegeeve en gecommandeerde Slaaven Sig aldaar
bevindende, Doen oproepen, en aan ider Derselve voorgehoude de Presentatie Van

aan haar De Vrijheid te Schenken, mits De Conditien bij het Reglement ten Dien fine ontworpen Den 7. Junij 7. & 9. Julij 1772. Vast gesteld, en hun afgevraagd of Sij Daar toe Moet en Bequaamheid genoeg gevoelde en geneegee Waare 't Selve Vrijwillig op Sig te neeme, en dat Sij Sig daarop Sonder eenige Schroom Vrijelijk moeste expliceeren in gevolge Van Welke Hondert Sestien Sig Vrijwillig daar toe Welgeneegee hebben getoond, Sijnde de Overige aldaar Sig bevindende ten Getalle Van omtrent Veertig Stuks...'[58]

In verband met de resolutie moest men gedegen taxaties van de slaven maken. Hoewel het hier de algehele bescherming van de kolonie betrof, droegen de slavenmeesters hun 'bezit' niet zomaar kosteloos over. Het bestuur nam de slaven van hen over tegen de prijs vastgesteld bij de speciaal daarvoor uitgevoerde taxatie:

Prisatie van de onderstaande Slaven, dewelke door Zijn Wel Ed. Gestrenge Heer Jan Nepveu, Gouverneur Generaal deser Colonie Surinamen etc: etc: etc. en de Edele achtbaare Heeren Raden van Politie en crimineele Justitie deser gemelden Colonie etc: etc: ingevolge Resolutie van den Hove de dato 7 Junij 1772 Zijn vrij Verklaart en van hun respective Meesters door den Lande Zijn overgenomen volgens deese Prisatie'

'Prisatie van de onderstaande Slaven, dewelke door Zijn Wel Ed. Gestrenge Heer Jan Nepveu, Gouverneur Generaal deser Colonie Surinamen etc: etc: etc. en de Edele achtbaare Heeren Raden van Politie en Crimineele Justitie deser gemelden Colonie etc: etc: ingevolge Resolutie van den Hove de dato 7 Junij 1772 Zijn vrij Verklaart en van hun respective Meesters door den Lande Zijn overgenomen volgens deese Prisatie':[59, nadruk NM]

Het overgrote deel van deze slavenhouders die in 1772 hun slaven verkochten aan het gouvernement was Joods:

1772

Christelyk De Slaven	
van Paramaribo	Hollands Geld
1. Piero van den Ed. Achtt. Heer J. H. Laffin, welke door Lijn Mel Ed. aan den Landen present is gesaan en dus niet gepriveert	
2. Fridon, van Josua Robles bekwaame Nijder en Sager	1300 ⁿ
3. Fortuyn, van H. Goot. naar, Dreneger	1435 ⁿ
4. Pedro, van de Wedme de la Para, Kantar	1100 ⁿ
5. Golliat van Raphael del Castillo, Sager	1100 ⁿ
6. Jordinaal, van Piorno Kantar	1400 ⁿ
7. Bejntie, van H. D. Sobre, Nijder en Sager	1535 ⁿ
8. Neptunus, van het Land	1200 ⁿ
9. Lakeij, van de Wedme J. van Bergen, bekwaame Nijder Nijder	2000 ⁿ
10. Cupido, van Ab. Fernandes Nijder	1000 ⁿ
transporteerd	
12070 ⁿ	

Slaaf Cupido (nr. 10) was van Abraham Fernandes. Twee slaven waren vissers van beroep en de overigen waren actief in de productie van houtwaren.[60]

Leden van de families Fernandes verkochten niet alleen hun slaven ten behoeve van het Vrij Corps, ze verhuurden ze ook. Op 22 juli 1772 vertrok van post 's Lands Welvaart een patrouille van vrijgemaakte slaven onder leiding van Cart Godlob Mangold (ook Manghold), sergeant bij het Corps Vrije Neegers. Isaak Fernandes leverde zijn slaaf **Cupido** voor deze expeditie:

„ 40. Dofsoe van Suy-nigheid
 „ 41. David van Doctor Augvesand
 „ 42. Luamina van Kermangg
 „ 43. Cupido van J. Fernandus

Cupido van Is. (Isaak) Fernandus moest op onderduikers jagen.[61]

Van Ab. (Abraham) Fernandes kocht het land een slaaf die eveneens Cupido heette voor f 1000,- om hem toe te kunnen voegen aan het Vrij Corps:

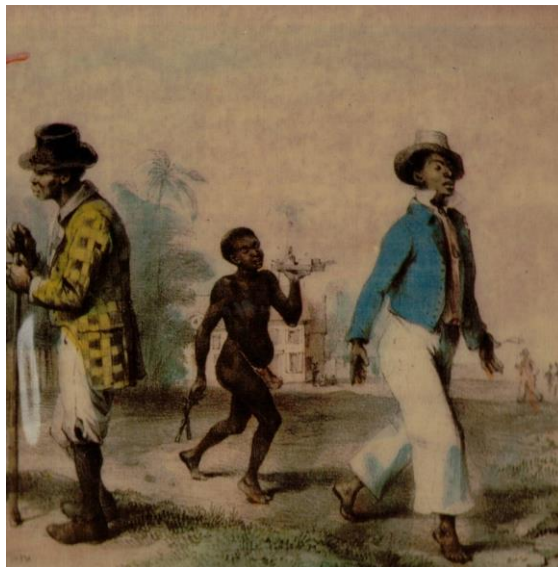
Cupido, van Ab. Fernandes
 Vierf 1000,-

Aangekocht om dienst te doen bij de redimoesoos (zie paragraaf 5.1.1).[62]

Een van beide Cupido's overleed in 1773:

1773, 31 Priipons, Gravenhage gestorve Januarij
 32 Cupido, Fernandes Idem februarij,

De slaaf Cupido van Fernandes in dienst bij het Vrij Corps is in 1773 gestorven.[63]

Een slavenkapper met zijn bediende. Afbeelding: Benoit.[64]

Ongeveer vijftien procent van de slaven in Suriname oefende een ambacht uit en stonden daarmee het hoogst in aanzien. Ambachtsslaven zoals kappers huurden soms andere slaven in om voor hen te werken. (Neslo, 2016: 150-1) De slavenmacht die voor het Vrije Corps werd geselecteerd, bestond voor een flink deel ook uit ambachtslieden:

dy 1772	Ex Transport.	12070 ⁿ
11	Jupido, van de Wed ^{we} Braak Muranda, timmer Neger	1735 ⁿ
12	Jadet, van Dickie timmer Neger	2000 ⁿ
13	Harlequin, van de Wed ^{we} van Enkhuizen, timmer Neger	2365 ⁿ
14	Replieg, van Kermann timmer Neger	1300 ⁿ
15	Adoe, van de Weduwe Bennelle, timmer Neger	1500 ⁿ
16	Wiel van Barend Geertke bequaam timmer Neger	3400 ⁿ
17	Jupido van mevrouw Godeffroy, kock etc	1400 ⁿ
18	Bosloe, van A. Rijndorp timmer Neger	2000 ⁿ
19	David, van Dr. Augresant stal neger	1165 ⁿ
20	Luamina, van Kermann timmer Neger	2000 ⁿ
21	Primo, van A. Lemmers timmer Neger	1435 ⁿ
22	Prins, van A. H. de Bong, Smit	2435 ⁿ
	transporteere	34805 ⁿ

Deze door het land gekochte slaven voor het Vrije Corps waren voor het merendeel timmerlieden.[65]

1772	Pr Transport	3480 ⁵ ..
23	Jojo, van J. de Mesquita junior kleermaker	243 ⁵ ..
24	Coffij, van den Boedel de Beaureker, Sager en Kan- ter	1800 ⁵ ..
	Negers zijt de Divisie van Suriname	
25	Soliman, van Meersorg metsel Neger	935 ⁵ ..
26	Coridon, van F. Barbera idem	1135 ⁵ ..
27	Leander van Mervelli Veldneger	950 ⁵ ..
28	Coffij, van Rakkarak Snyper Koker en Visser	1100 ⁵ ..
29	Champagne, van Flevia Veldneger	950 ⁵ ..
30	Bienvenue, van't Eyland Veldneger	1050 ⁵ ..
31	Luacoe van den Ed. Nochtb. J. J. Rouleau, welke door Zijn Mel. Ede. aan den Lande, wordt gepresent gedaan, en dus niet geprijsert	"
32	Jan Baas, van Aurora, Veldneger	835 ⁵ ..
	Transporteure	4599 ⁵ ..

Naast een enkele metselaar waren ook veldslaven goed vertegenwoordigd in de selectie. De andere ruim tachtig geselecteerden die hier niet worden vermeld, verschilden in beroep niet van deze ruim dertig mannen.[66]

R. Fernandes, Abm. Fernandes en Moses Fernandes verhuurden in 1774, 1776 en 1777 slaven aan het staatsleger van kolonel L.H. Fourgeoud:

Guattailleerde Staat, in Dukeningh. Van 1771
Kosten aan Commando Slaaven, huur van Taastuigen,
Vermist, en vergoede Nieuw, Virus, etc. welke zijn geempen
dier, en bij den Landen gedraagen, gedurende den tijd dat
de Troepen van den Staat, onder Commando van den Heer
Colonel Fourgeoud, binnen de Colonie Surinaamen hebbe,
gemilliteerd
1774. Slaaven Huur al Surinaams

23. ---	Mislukt beoog	Dito	68.12.
--- ---	R. Fernandes	Dito	73. d.
--- ---	Plant. Goed accedee	Dito	216. d.
--- ---	Knoossomompe	Dito	208. 16.

1776	Abm. Fernandes	72. 12.
"	J. J. masken	66. 10.
"	Plant. Laureane	65. --

1776
Feb. 12. Ter Transport 133032.
Plantagie Toevlucht voor Heegerhuut 285.
Abm. Raph. Curice 7to 168.
Moses Fernandes 7to 63.

27. ---	Moses Fernandes	7to	79. 16.
28. ---	Plant. de goede verragting	7to	519. d.
29. ---	Eliazer Levy Cohen	7to	25. d.

Tussen 1774 en 1777 verhuurden R., Abm. en 2 x Moses Fernandes slaven aan het leger van kolonel Fourgeoud om de onderduikers uit te roeien.[67]

Men zette de gehuurde slaven overigens niet alleen in bij de jacht op onderduikers. Ook voor het aanleggen, onderhouden en versterken van de fortificaties van

het Vrije Corps moesten zij dienst doen. Dit blijkt onder meer uit de gedetailleerde opgave van commandoslaven uit Paramaribo, inclusief hun opgetelde werkdagen en de kosten voor hun vergoeding:

*Lyst der commando Slaven van Paramaribo de welke alhier en op de Redouten hebben gewerkt aan de Fortificatien in de Maanden Sep-
tember, October, November en December 1782.*

N ^o	Namen der Negers	Overnaemen	In Werk gestelt	Verrijgde Zondagen	Overturen	Wint. Werkdagen per dag	Sommen		Remarques
							p.	st.	
1.	Pagie	Heijfelder	D. B. Lijst.	14.	78.	10. st.	39.	.	
2.	Generaal	Jaber	id.	15.	77.	id.	38.	10.	
3.	Jean	Heijmons	id.	40.	52.	id.	26.	.	
4.	Primo	Peger	id.	14.	78.	id.	39.	.	
5.	Quamina	J. D. De Vries	id.	14.	78.	id.	39.	.	
6.	Goliath	Pomme	id.	13.	79.	id.	39.	10	
7.	Primo	Doorman	id.	14.	78.	id.	39.	.	
8.	Bienvenue	J. W. Augustus	id.	14.	78.	id.	39.	.	
9.	Wilhem	Leche	id.	17.	75.	id.	37.	10.	
10.	Gonde	Janes & Sinaap	id.	16.	76.	id.	38.	.	
11.	Philander	M. L. Arons	id.	14.	78.	id.	39.	.	
12.	Quassie	J. A. Haas	id.	14.	78.	id.	39.	.	
13.	Boetuyt	Simons	id.	14.	65.	id.	32.	10.	D. 3 ^e Decker afgepene
14.	Proffit	R. Fernandes	id.	14.	78.	id.	39.	.	

*Fortus N^o Amsterdam D. B. Deek:
1782.*

Somma f: 2490.-

J. C. Hurten

R. (Raphael) Fernandes verhuurde in 1782 slaven die op de redouten (kleine schansen of verdedigingswerken) werkten.[68]

Omdat het aantal leden van het in 1772 opgerichte Vrij Corps afnam, huurde het gouvernement in de jaren 90 van de achttiende eeuw opnieuw slaven in van Fernandes en andere slavenhouders ter versterking van het Vrij Corps. Isaac Fernandes verhuurde in 1792, 1793, 1794 zijn slaaf Avans voor de divisie 's Lands Vrij Corps in Commewijne:

122 Quacoe D. B. L. S. A. B.
 123 Arans J. Fernandes
 124 Thomas S. H. Brandon

1792

115. Quacoe D. B. L. S. A. B.
 116. Arans J. Fernandes.
 117. Thomas S. H. Brandon.

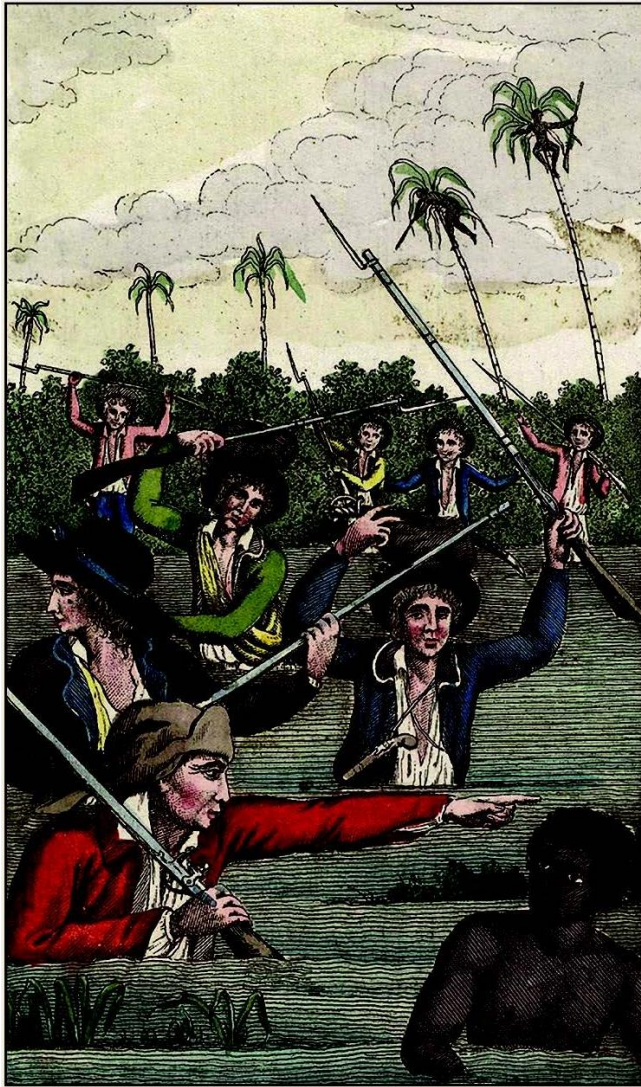
1793

100 Quacoe D. B. L. S. A. B.
 109 Arans J. Fernandes.
 110 Thomas S. H. Brandon.

1794[69]

2.5 Louis van Fernandes door deserteurs Vrij Corps dodelijk verwond

In 1777 speelde één van de slaven van Raphael Fernandes een belangrijke rol in een opmerkelijk verhaal. Drie redimoesoos (zie paragraaf 5.1.1) van het Vrij Corps dat jacht maakte op ondergedoken slaven, genaamd Neptunes, Isak en Hannibal, misdroegen zich zo dat het Hof van Politie en Criminele Justitie zich genoodzaakt zag deze belangrijke steunpilaren in de strijd tegen de marrons gerechtelijk te veroordelen.

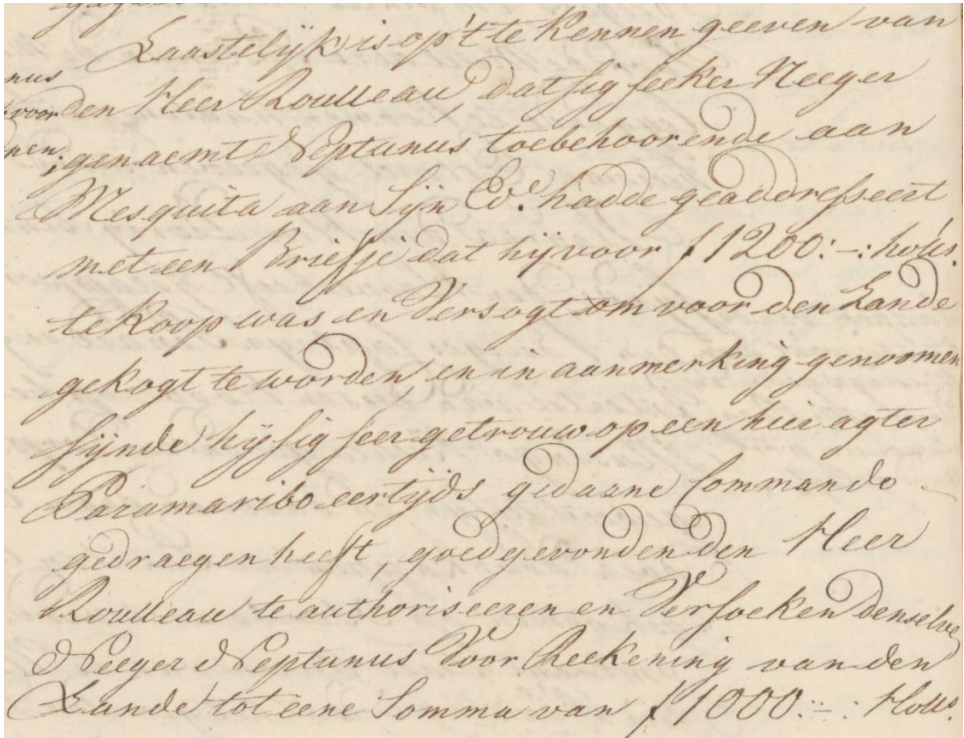

'Samen met het koloniaal gezag organiseerden de planters militaire expedities tegen de marrons. Portugese joden namen hieraan deel, maar hadden ook hun eigen autonome burgerwacht. Hier achtervolgen soldaten, burgers, indianen en tot slaaf gemaakten marrons door de moerassen van het onbegaanbare oerwoud. Dezen schieten vanuit de palmbomen op de voorbijtrekkende schare. De marrons bemachtigden wapens bij de plunderingen van de plantages. De afbeelding staat in een boek van een auteur die zelf deelnam aan de veldtochten tegen de Boni-marrons tussen 1773 en 1777.' (Cohen, 2015)

Met de hand ingekleurde gravure in: John Gabriel Stedman, *The Narrative of a Five Years' Expedition against the Revolted Negroes of Surinam*, Londen, 1806 (uit collectie van Edwin van Drecht).

2.5.1 Mesquita deed Neptunes in 1771 voor f 1200,- in de verkoop

Al in januari 1771 kocht de overheid de slaaf Neptunes van Mesquita voor f 1200,- (men wilde aanvankelijk maar f 1000,- betalen). Neptunes was zeer waardevol gebleken bij een commando tegen de onderduikers achter Paramaribo. De inkoopprijs die Mesquita had betaald, bedroeg rond de f 300,-.

Laastelijk is op't te Kennen geeven van
den Heer Roulleau, dat sig seker Neeger
genaamt Neptunus toebehoorende aan
Mesquita aan Sijn Ed.^e hadde geaddressseert
met een Brieffje dat hij voor f 1200.-: holl.
te Koop was en Versogt om voor den Lande
gekogt te worden, en in aanmerking genoomen
sijnde hij sig seer getrouw op een hier agter
Paramaribo eertijds gedaane Commando
gedraegen heeft, goedgevonden den Heer
Roulleau te authoriseeren en Versoeken denselven
Neeger Neptunus Voor Reekening van den
Lande tot eene Somma van f 1000.-: Holl.

'Laastelijk is op 't te Kennen geeven van den Heer Roulleau, dat Sig Seeker Neeger, genaamt Neptunus toebehoorende aan Mesquita aan Sijn Ed.^e hadde geaddressseert met een Brieffje dat hij voor f 1200:-holl.^s te Koop was en Versogt om voor den Lande gekogt te worden, en in aanmerking genoomen sijnde hij Sig Seer getrouw op een hier agter Paramaribo eertijds gedaane Commando gedraegen heeft, goed gevonden den Heer Roulleau te authoriseeren en Versoeken denselven Neeger Neptunus Voor Reekening van den Lande tot eene Somma van f 1000:- Holl....'

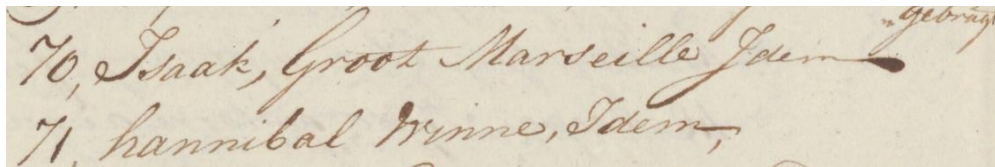
te Koopen, en daervoor door Heeren Reekenmeesteren
de Noodige ordonnantie te laten slaan, sullende
gemelde Neeger Wanneer niet in dienst van
eenige Commandos gebruikt word bij den
Provoost Kunnen geemploijeert worden, en dus
bij hem en tot zijn dienst zijn.
Laastelijk zijn de Extra ordinaire Notulen
Van den 20^e. 22^e. 27 & 28 December laastleden
geresumeert;

'...Holl. Te Koopen, en daervoor door Heeren Reeken Meesteren de Noodige
ordonnantie te laten Slaan, Sullende gemelde Neeger, Wanneer niet in dienst van
eenige Commandos gebruikt word bij den Provoost Kunnen geemploijeert worden,
en dus bij hem en tot Zijn dienst Zijn;
Laastelijk Zijn de Extra ordinaire Notulen Van den 20^e. 22^e. 27 & 28 December
laastleeden geresumeert;'

Waarna op't Rapport van den Heer
J. J. Rouleau dat den Neeger Neptunes van
Mesquita breeder in de Notulen van den 16^e.
deeser gemeld, niet onder de f 1200:- Hollands
te bekoomen was, is goed gevonden Sijn Edele
te Versoeken, Denselven tot die Prijs voor den
Lande te willen Koopen met authorisatie op
Heeren Reekenmeesteren daertoe de ordonnantie
te slaan, en sal Sijn Edele hiervan Extract
sonder Resumptie gegeven worden;

'...geresumeert;
Waarna op 't Rapport van den Heer J: J: Rouleau dat den Neeger Neptunes van
Mesquita breeder in de Notulen van den 16^e. deeser gemeld, niet onder de f 1200:-
: Hollands te bekoomen was, is goed gevonden Sijn Edele te Versoeken, Denselven
tot die Prijs voor den Lande te willen Koopen met authorisatie op Heeren Reeken
Meesteren daertoe de ordonnantie te Slaan, en Sal Sijn Edele hiervan Extract
Sonder Resumptie gegeven worden; '[70]

De overheid poogde af te dingen, maar dit mislukte en men betaalde de vraagprijs voor Neptunes. De andere twee slaven die met Neptunes de hoofdrol speelden in deze geschiedenis kwamen van de plantages Groot Marseille en Winne:

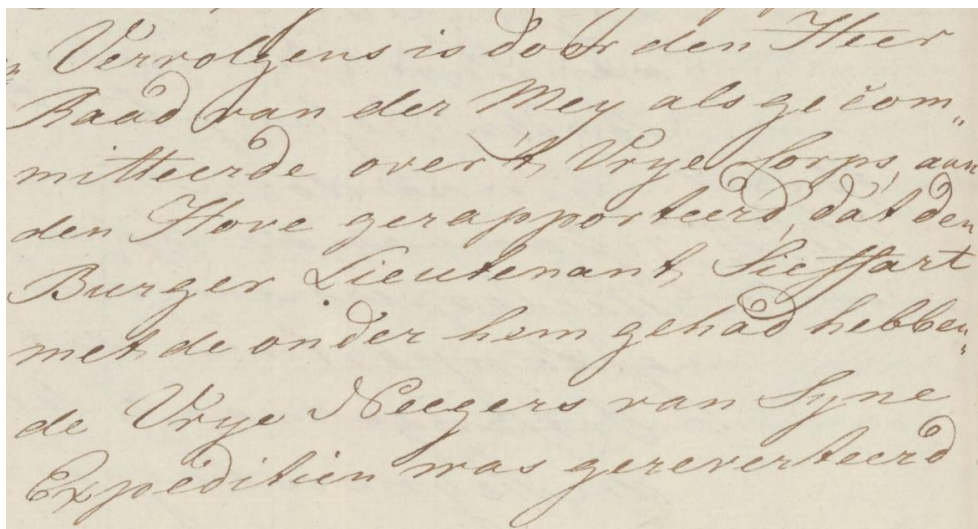

Handwritten text in Dutch script, likely from a ledger or inventory. It lists two entries: '70, Isaak, Groot Marseille Idem' and '71, Hannibal Winne, Idem'. The word 'Idem' indicates they are from the same source. There is a small 'gebragt' (brought) written in the top right corner.

Isaak en Hannibal respectievelijk afkomstig van Groot Marseille en Winne.[71]

2.5.2 Neptunes in 1775 kapitein in het Vrij Corps

Vier jaar nadat men hem had aangeschaft als jager op onderduikers had Neptunes het tot kapitein van het Vrij Corps geschopt. Ook al waren niet al zijn tochten even succesvol. In juli 1775 ondernamen burgerluitenant Sieffart en kapitein Neptunes een expeditie tegen onderduikers. Dit commando vond onder leiding van Sieffart plaats achter Paramaribo en boekte geen resultaat, aldus een rapportage aan het Hof van Politie en Criminele Justitie:

Handwritten Dutch text in cursive script, likely a report or official document. The text reads: 'Vervolgens is door den Heer Raad van der Meij als geëomm., mitteerde over 't Vrye Corps, aan den Hove gerapporteerd, dat den Burger Lieutenant, Sieffart met de onder hem gehad hebben, de Vrye Neegers van Syne Expeditien was gereverteerd'.

'Vervolgens is door den Heer Raad van der Meij als gecommitteerde over 't Vrije Corps aan den Hove gerapporteerd, dat den Burger Lieutenant Sieffart met de onder hem gehad hebbende Vrije Neegers van Zijne Expeditien was gereverteerd...'

op eenige Mans na, welke op
 Patrouille uit waren en aan de
 welke hy Ordre hadde gesonden
 meede aftekomen. Zijnde den
 Neeger Capiteyn Neptunes met
 Sijn Patrouille mede weder geko-
 men Sonder eenig Weglooper
 te hebben opgedaan.
 En dat dien Burger Officier
 Sal Supediteeren Schriffte-lyke
 Journaal en Rapport van die
 Expeditie.
 Voor welke Kennisgevinge
 gem. Heer Raad is werden bedankt.

'...gereverteerd op eenige Mans na, welke op Patrouille uit waren en aan de welke hij Ordre hadde gesonden meede aftekomen. Zijnde den Neeger Capitein Neptunes met Sijn Patrouille mede weder gekomen Sonder eenig Weglooper te hebben opgedaan.

En dat dien Burger Officier Sal Supediteeren Schriffte-lyke Journaal en Rapport van die Expeditie. Voor welke Kennisgevinge gem. Heer Raad is werden bedankt. '[72]

2.5.3 Februari 1777: Hannibal verstrekt inlichtingen omtrent onderduikers

In februari 1777 ging onderofficier A. Vinsac op patrouille naar *Peninica* om vijf onderduikers op te sporen. Die zouden zich daar ophouden volgens inlichtingen van Hannibal. Het een en ander valt op te maken uit een bericht van kolonel L.H. Fourgeoud aan de gouverneur en raden van politie en criminele justitie. Fourgeoud uitte zijn bezorgdheid over de kans dat zijn eigen manschappen in die regio de leden van het Vrije Corps van Vinsac zouden beschieten. De kolonel stelde voor een herkenningsteken af te spreken:

Uijt Uwel Edele Gestr. en Ed. Achtb. Notulen van den
 11^e Febr. Gezien hebbende de Noodigheij en Intentie Van
 Uwel Ed. Gestr. en Ed. Achtb. om den Conducteur A. Vinsac,
 uijt te Senden nae de Kant Van Peninica op 't Schuijl-Nest
 van nog 5. Stux Wegloopers die Zig Volgens de Opgaafte Sander
 laatst Gevange Neegers onder de Vrije Neeger Hannibal
 en andere aldaar nog moeten bevinden. Zoo heb ik d' Eere
 UWel Edl. Gestr. en Ed. Achtb. Voor die Communicatie te
 bedanken. UWel Ed. Gestr. en Ed. Achtb. Versoekende aan
 mij te willen doen Opgeeven Een Woord of Teijken, waarmede
 de die Neegers en Enige Patrouilles mogten doen Zullen
 te kennen Zijn, dewijl bij non advertentie van het Zelve Onge-
 lukken Zouden kunnen Voorkoomen, aangezien Eenig Detachementen,
 off Patrouilles door mij uijtgezonden, dan niet van onderrigt
 Zijnde, ongetwijffelt daarop Zouden vuuren;

Fourgeoud, 1777: 'Uijt Uwel Edele Gestr. en Ed: Achtb: Notulen van den 11^e. Febr: Gezien hebbende de Noodigheij en Intentie Van U Wel Ed: Gestr. en Ed: Achtb: om den Conducteur A. Vinsac, uijt te Senden nae de Kant Van Peninica op 't Schuijl-Nest van nog 5. Stux Wegloopers, die Zig Volgens de Opgaafte Van de laatst Gevange Neegers onder de Vrije Neeger Hannibal en andere aldaar nog moeten bevinden. Zoo heb ik d' Eere UWel Edl: Gestr. en Ed: Achtb: Voor die Communicatie te bedanken; UWel Ed: Gestr. en Ed: Achtb: Versoekende aan mij te willen doen Opgeeven Een Woord of Teijken, waarmede die Neegers die Eenige Patrouilles mogten doen Zullen te kennen Zijn, dewijl bij non advertentie van het Zelve Ongelukken Zouden kunnen Voorkoomen, aangezien Eenig te Detachementen, off Patrouilles door mij uijtgezonden, dan niet van onderrigt Zijnde, ongetwijffelt daarop Zouden vuuren.' [73]

2.5.4 Juli 1777: Neptunes en Isak blijken gedeserteerd uit het Vrij Corps

De bevredigde Boschneegers (Aukaners) Dikje en Jan Baas waren in juli 1777 aan de Saramaccarivier aan het vissen toen zij schielijk werden benaderd door Neptunes en Isak. Ze waren gedeserteerd uit vrees voor een veroordeling tot de doodstraf. De deserteurs vroegen de vissers aan de autoriteiten over te brengen waarom zij waren weggelopen, klaarblijkelijk hopen op clementie:

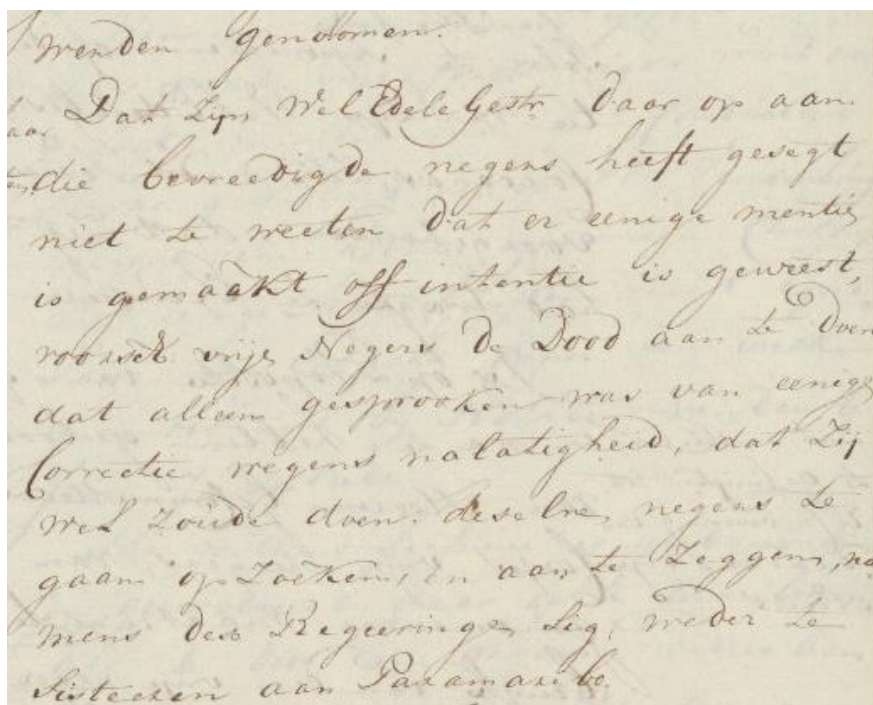
Vampote
 Waar na door Welgem: Sijn WelEdele
 Gestr: Den Heere Gouverneur, wiert te
 Kennen gegeven te Zijn geïnformeerd,
 door de Laast afgekoomene bevreedigde
 Boschneegers. Dikje & Jan Baas, hoe
 dat Zij aan 't Vissen sijnde met een
 Corjaar

'Waar na door Welgem: Sijn WelEdele Gestr: Den Heere Gouverneur, wiert te
 Kennen gegeven te Zijn geïnformeerd, door de Laast afgekoomene bevreedigde
 Boschneegers. Dikje & Jan Baas, hoe dat Zij aan 't Vissen sijnde met een Corjaar...'

Corjaar op de rivier Saramaca, waaren
 Aangeropen, door de negers van 't vrije
 Corps Neptunes, en Isak, welke Zij aan
 de oversijde van voorsch: Rivier bevon-
 den, en door hun versogt de Regee-
 ringe, alhier te willen Rapporteeran,
 dat Zij gedezerteerd Zijn uijt vreesen
 dat ter oorzaak van tegens hen op-
 geratte ongenoegen, hen 't leeven Zoude
 werden genoomen.

'...Corjaar op de rivier Saramaca, waaren Aangeropen, door de negers van 't vrije
 Corps Neptunes en Isak, welke Zij aan de oversijde van voorsch: Rivier bevonden,
 en door hun versogt de Regeeringe, alhier te willen Rapporteeran, dat Zij
 gedezerteerd Zijn uijt vreesen dat ter oorzaak van tegens hen opgevatte ongenoegen,
 hen 't leeven Zoude werden genoomen.' [74]

De gouverneur droeg Dikje en Jan Baas op de deserteurs weer op te zoeken en hen ervan te verzekeren dat, hoewel zij nalatig waren geweest, er geen enkele intentie was van overheidswege om hen te doden. Zij konden zich het beste weer komen melden in Paramaribo:

Wenden Gendomen.
 aa. Dat Zijn WelEdele Gestr daar op aan
 die bevreedigde negers heeft gesezt
 niet te weten dat er eenige mentie
 is gemaakt off intentie is geweest,
 voorsch: vrije Negers de Dood aan te doen.
 dat alleen gesproken was van eenige
 correctie wegens nalatigheid, dat Zij
 wel Zoude doen. deselve negers te
 gaan op Zoeken, en aan te Zeggen, na
 mens des Regeeringe Sig, weder te
 sisteeren aan Paramaribo.

'...genoomen.

Dat Zijn WelEdele Gestr daar op aan die bevreedigde negers heeft gesezt niet te weten dat er eenige mentie is gemaakt off intentie is geweest, voorsch: vrije Negers de Dood aan te doen. dat alleen gesproken was van eenige Correctie wegens nalatigheid, dat Zij wel Zoude doen. deselve negers te gaan op Zoeken, en aan te Zeggen, namens des Regeeringe Sig, weder te sisteeren aan Paramaribo. [75]

2.5.5 Augustus 1777: Hannibal voegt zich bij deserteurs Neptunes en Isak

Blijkbaar lukte het Dikje en Jan Baas niet om de deserteurs terug te vinden, want een maand later was luitenant F.L. de Courlon op pad met enkele slaven om hen alsnog te vinden en terug te halen naar Paramaribo. Uit het journaal van De Courlon blijkt dat Hannibal zich intussen bij Neptunes en Isak had gevoegd. Alle drie waren zij zeer bevreesd voor een mogelijke doodstraf. De Courlon liet door de slaven Louis van Paria en Quassie van Saramaca overbrengen dat deze vrees ongegrond was, maar dat wilden de drie deserteurs niet van de slaven aannemen. Zij wilden dit van

de luitenant zelf vernemen, maar ook toen hij hen gesproken had, wilden ze nog een dag uitstel voor ze hem zouden antwoorden of ze mee terug zouden gaan:

193

Journaal gehouden agter Wanika, bij
de drie Neegers van 't Vrije Corps, Neptunis
Izak en Hannibal

Woensdag den 20 Augustus 1777.

'S Morgens Circa 6 Uuren de reijs aangenoomen van Paramaribo na Wanika, om 12 Uuren aldaar aangekomen vond de Neeger Quassie van Sarameca, met een Corjaal mij afwagende, en quam om 2 Uuren in de Tawajarie Creecq, vond Louis van Paria, en de drie Neegers Neptunis, Izak en Hannibal aldaar, vond Neptunis niet sekuur, Izak zonder hoop van zijn leeven, Hannibal in Een geruste Staat, maar zij hebben mij wel ontfangen en alle Respect beweesen. Louis van Paria en Quassie van Sarameca verklaard mij, dat zij beide de drie Neegers voorsz. alles hebben voorgesteld, dat zij hunne leeven Sullen behouden, als zij weeder aan Paramaribo komen, maar dat die Neegers niet zeker op hunne gesegde zijn, dat Zij zelfs van mij willen hooren. Neptunis verklaard dat Louis en Quassie hunne drie, alles hebben voorgesteld, maar dat zij na mij hett

De Courlon, 'Journaal gehouden agter Wanika, bij de drie Neegers van 't Vrije Corps, Neptunes, Izak en Hannibal.

Woensdag den 20 Augustus 1777.

'S Morgens Circa 6 Uuren de reijs aangenoomen van Paramaribo na Wanika, om 12 Uuren aldaar aangekomen vond de Neeger Quassie van Sarameca, met een Corjaal mij afwagende, en quam om 2 Uuren in de Tawajarie Creecq, vond Louis van Paria, en de drie Neegers Neptunis, Izak en Hannibal aldaar, vond Neptunis niet sekuur, Izak zonder hoop van zijn leeven, Hannibal in Een geruste Staat, maar zij hebben mij wel ontfangen en alle Respect beweesen.

Louis van Paria en Quassie van Sarameca verklaard mij, dat zij beide de drie Neegers voorsz. alles hebben voorgesteld, dat zij hunne leeven Sullen behouden, als zij weeder aan Paramaribo komen, maar dat die Neegers niet zeker op hunne gesegde zijn, dat Zij zelfs van mij willen hooren.

Neptunis verklaard dat Louis en Quassie hunne drie, alles hebben voorgesteld...

[76]

De dag daarna legden de drie deserteurs verklaringen af aan de luitenant. Te beginnen met Neptunes, die vertelde zich zeer sterk geïntimideerd te hebben gevoeld door de heer Dirk van der Meij, lid van de het Hof van Politie en Criminele Justitie. Van der Meij had Neptunes overgehaald zich te melden bij de post Vredenburg, wat hij ook vast van plan was. Echter, hij had Van der Meij om enige dagen uitstel gevraagd, waarop deze hem had bedreigd met de kogel. Omdat dit dreigement van een Raad kwam, had hij het zeer serieus genomen en was uit angst gedeserteerd:

Neptunes verklaart dat Louis en Quassie hunne drie, alles hebben voor-
gesteld, maar dat sij na mij hebben gewagt om beeter verseekert te zijn; dat
sij hunne verblijf hebben gehad in de Rivier Sarameca, wel 6 Uuren van
Wanika Creecq bovenwaarts, door Louis en Quassie hunne drie doen afkoomen,
in de Wanika Creecq voor de Mond van de Tawajarie Creecq.
Hebbende hun alles voorgedragen, En geen de minste Antwoorde bekomen,
na dat sij met malkanderen gebesigneerd hebben, hebben si mij uitgesteld te
antwoorden, op morgen.

Donderdag den 21 Augustus 1777.

Neptunes verklaart
Dat den Edele Achtbaare Heer Dirk van der Meij hem heeft geper-
soneert om op de Post Vredenburg te gaan, niet onwillig geweest zijnde, maar
dat hij niet wel was geweest, tusschen, Enige daagen, uitstel heeft verzocht,
om sijn Uitvechting klaar te maaken, door den voornomde Heer aan hem,
En Kogel voor de Kopf heeft belooft tot Geschied van andere, dat sijn een ontzagge-
lyke Kuis aan hem vervoornomde heeft; En verklaart voorts dat hy altoos heeft
gebragt, om de andere Negers met hysf wapen te exerceren, met Opschieten
en andere jonge Geschiedt hun voor te houen, tot best en Welstand van't Land
Leijt door En voornomde Dreygemonten, hem fumaar op't hard Lijf, indien t
de conducteur sijn hadt gesocht na wel in de Mond te slaan, maar van den Heer
Raad, die als Hoofd om hem gesteld, sijn hem niet ongeloflyk voorkomt.

'...voorgesteld, maar dat Sij na mij hebben gewagt om beeter verseekert te zijn; dat
Sij hunne verblijf hebben gehad in de Rivier Sarameca, wel 6 Uuren van Wanika
Creecq bovenwaarts, door Louis en Quassie hunne drie doen afkoomen, in de
Wanika Creecq voor de Mond van de Tawajarie Creecq.

Hebbende hun alles voorgedraagen, Edog geen de minste Antwoord bekoomen, na dat Zij met malkanderen gebesoigneerd hebben, hebben se mij uitgesteld te antwoorden op morgen.

Donderdag den 21 Augustus 1777.

Neptunis verklaart.

Dat den Edele Achtbaare Heer Dirk van der Meij hem heeft gepersuaadeert om op de Post Vreedenburg te gaan, niet onwillig geweest zijnde, maar dat hij niet wel was geweest, tweedens, Eenige daagen uijtstel heeft versogt, om Zijn Uijtrusting klaar te maaken, door den voornoemde Heer aan hem, Een Koogel voor de Kop heeft beloofd tot Exempel van andere, dat zulx een ontsaggelijke Vrees aan hem veroorzaakt heeft, En verklaart verders dat hij altoos heeft getragt, om de andere Neegers van 't Vrije Corps te exerceeren, met Bossloopen en andere goede Exempel hun voor te houden, tot best en Welvaard van 't Land.

Zegt door Een sodaanige Dreijgementen, hem swaar op 't hard leijd, indien 't de Conducteur Sulx hadde gesegt was wel in de Wind te Slaan, maar van Een Heer Raad, die als Hoofd over hun gesteld, Sulx hem niet ongelooflijk voorkomt en...'[77]

Nadat deze hartenkreet beloofde Neptunes het land voortaan weer naar behoren te zullen dienen. Isak verklaarde aan de luitenant dat hij was gedeserteerd na een desastreuze vergissing: hij had een slaaf doodgeschoten van wie hij ten onrechte aannam dat het een onderduiker was. Uit angst voor de te verwachten strafmaatregelen had hij zich verscholen, samen met Neptunes en Hannibal, die getuigen waren van het voorval:

En beloofd verder Sijn getrouwe Dienst te bewijzen aan 't land.
 Isak verklaart
 Als dat hy van Wanika is gekoomen, met hunne drien de Post Polak heeft gepasseerd Circa 8 Uuren des avonds, vinde Een Neeger op de Eerste bogte in't Pad van Wanika, met Een boss brand hout op de Kop, van hem aff geraesumeerd, als dat geen Slaaven van de Blanken des nagts uijt Sal gaan, om brand hout te haalen, onder gesprek gekoomen, vraagende, Ojoe de Neeger Smeijende het Hout needer zonder te antwoorden, Sig aan't loopen begeevende, terwijl de twee andere Neptunis en Hanibal roepe Tambooj leg ik aan op de Neeger, niet anders denkende of het was een Schuijlder Neeger, op hem Vuur gegeven, en dat met groff Haagel, daarna hoorde, dat het Een Neeger van Werth is geweest, om dat onverwagte Ongeluk voor te koomen hebben geresolveerd om op Wanika, of andersints, zij zelve om te brenge, om van de Justitie te bevrijen, en dat hy een Neeger zijnde, maar uijt Sijn onnosel Verstand begrijpt dat Zulx niet ongestraft Kon gelaaten worden, en ben bereijde, om weer in mijn voorige Dienst te begeeven.
 Neptunis en Hanibal Confirmeerden het gesegde van Isak dat het waar en Soo is geschied...

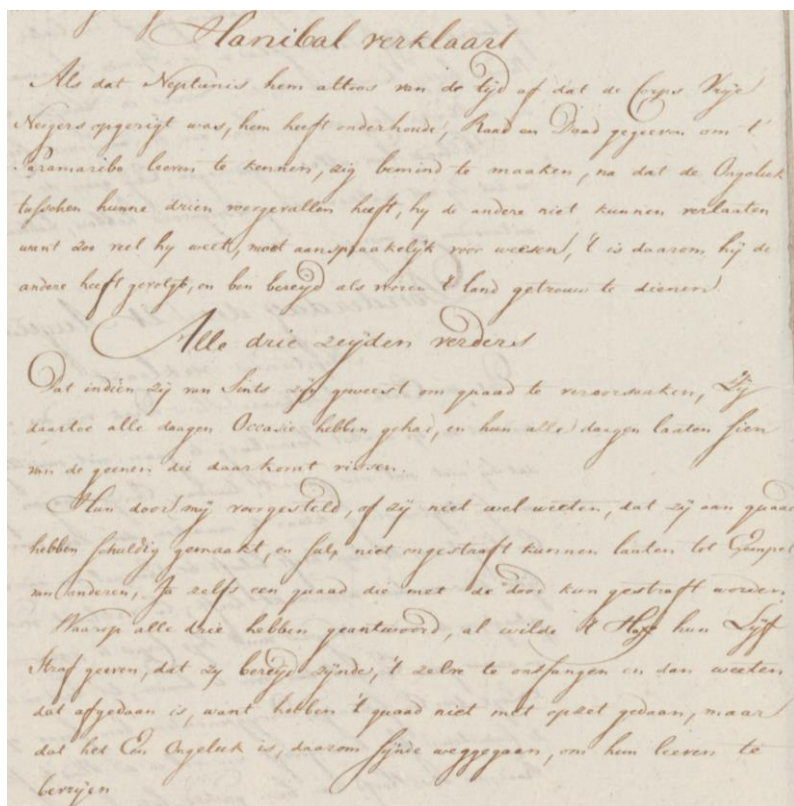
'...En beloofd verder Sijn getrouwe Dienst te bewijzen aan 't land.

Isak verklaart

'Als dat hij van Wanika is gekoomen, met hunne drien de Post Polak heeft gepasseerd Circa 8 Uuren des avonds, vinde een Neeger op de Eerste bogte in't Pad van Wanika, met Een boss brand hout op de Kop, van hem aff geraesumeerd, als dat geen Slaaven van de Blanken des nagts uijt Sal gaan, om brand hout te haalen, onder gesprek gekoomen, vraagende, Ojoe de Neeger Smeijende het Hout needer zonder te antwoorden, Sig aan't loopen begeevende, terwijl de twee andere Neptunis en Hanibal roepe Tambooj leg ik aan op de Neeger, niet anders denkende of het was een Schuijlder Neeger, op hem Vuur gegeven, en dat met groff Haagel, daarna hoorde, dat het Een Neeger van Werth is geweest, om dat onverwagte Ongeluk voor te koomen hebben geresolveerd om op Wanika, of andersints, zij zelve om te brenge, om van de Justitie te bevrijen, en dat hij een Neeger zijnde, maar uijt Sijn onnosel Verstand begrijpt dat Zulx niet ongestraft Kon gelaaten worden, en ben bereijde, om weer in mijn voorige Dienst te begeeven.

Neptunis en Hanibal Confirmeerden het gesegde van Isak dat het waar en Soo is geschied... [78]

Tot slot verklaarde Hannibal aan de luitenant dat hij wegens zijn betrokkenheid bij dit ongeluk vreesde mede aansprakelijk te worden gehouden en ook de doodstraf te zullen krijgen. Hij was daarom met Neptunes en Isak meegegaan. Alle drie verklaarden zij bereid te zijn een lijfstraf te ondergaan voor het doden van de slaaf in de hoop dat hun levens gespaard zouden blijven omdat het een ongeluk was:

'Hannibal verklaart

'Als dat Neptunis hem altoos van de tijd af dat de Corps Vrije Neegers opgerigt was, hem heeft onderhoude, Raad en Daad gegeven om 't Paramaribo leeven te Kennen, zig bemind te maaken, na dat de Ongeluk tusschen hunne drien voorgevallen heeft, hij de andere niet kunnen verlaaten want Zoo veel hij weet, moet aanspraakelijk voor weesen, 't is daarom hij de andere heeft gevolgt, en ben bereijdt als vooren 't land getrouw te dienen.

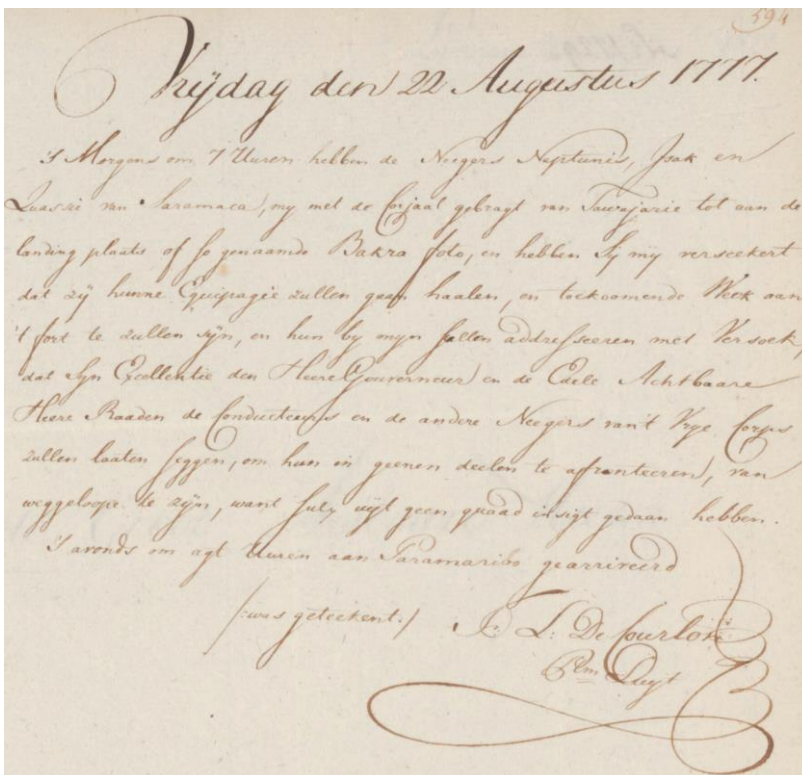
Alle drie zijden verders

Dat indien zij van Sints zijn geweest om quaad te veroorsaaken, Zij daartoe alle daagen Occasie hebben gehad, en hun alle daagen laten Sien van de geenen die daar komt vissen.

Hun door mij voorgesteld, of zij niet wel weten, dat zij aan quaad hebben schuldig gemaakt, en Sulx niet ongestraft Kunnen laten tot Exempel van anderen, Ja zelfs een quaad die met de dood kan gestraft worden.

Waarop alle drie hebben geantwoord, al wilde 't Hof hun Lijf Straf geven, dat zij bereijde zijnde, 't zelve te ontvangen en dan weten dat afgedaan is, want hebben 't quaad niet met opzet gedaan, maar dat het Een Ongeluk is, daarom Sijnde weggegaan, om hun leeven te bevrijen.[79]

Neptunes, Isak en Hannibal beloofden luitenant De Courlon om zich binnen een week, na het ophalen van hun uitrusting, bij het fort te melden:

394

Vrijdag den 22 Augustus 1777.

'S Morgens om 7 Uuren hebben de Neegers Neptunis, Isak en Quassie van Saramaca, mij met de Corjaal gebragt van Tawajarie tot aan de landing plaats of so genaamde Bakra foto, en hebben Sij mij verseekert dat zij hunne Equipage zullen gaan haalen, en toekomende Week aan 't fort te zullen sijn, en hun bij mijn Sullen adresseeren met Versoek, dat Sijn Excellentie den Heere Gouverneur en de Edele Achtbaare Heere Raaden de Conducteurs en de andere Neegers van 't Vrije Corps zullen laten sijn, om hun en geenen deel te afstanteeren, van ongeloge te sijn, want sulx uijt geen quaad crijgt gedaan hebben.

's Avonds om acht Uuren aan Saramaribo gearriveerd

(was geteekent.) L. De Courlon
Rm. Dyt

'...Vrijdag den 22 Augustus 1777

'S Morgens om 7 Uuren hebben de Neegers Neptunis, Isak en Quassie van Saramaca, mij met de Corjaal gebragt van Tawajarie tot aan de landing plaats of So genaamde Bakra foto, en hebben Sij mij verseekert dat zij hunne Equipage zullen gaan haalen, en toekomende Week aan 't fort te zullen sijn, en hun bij mijn Sullen adresseeren met Versoek, dat Sijn Excellentie den Heere Gouverneur en de Edele Achtbaare Heere Raaden de Conducteurs en de andere Neegers van 't Vrije Corps

Zullen laten Seggen, om hun in geenen deelen te afronteeren, van weggeloope te
Zijn, want Sulx uijt geen quaad in sigt gedaan hebben.

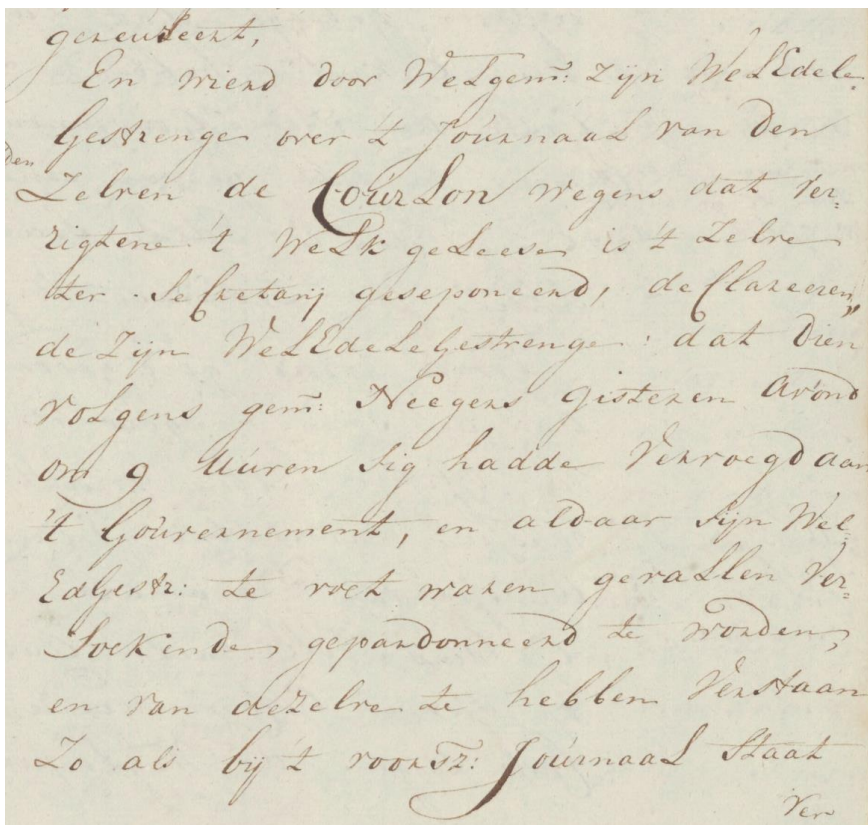
'S avonds om agt Uuren aan Paramaribo gearriveerd

(: was geteekent:) F.L. De Courlon.

Pm. Luijt. '[80]

2.5.6 Augustus 1777: De drie onderduikers smeken het bestuur om genade

Neptunes, Isak en Hannibal hielden woord. Op 26 augustus 1777 keerden zij terug in Paramaribo en wierpen zich letterlijk aan de voeten van de gouverneur om hem te smeken genadig te zijn:

gerecenseert,
En wierd door Welgem: Zijn Wel Edele
Gestrenge over 't Journaal van den
Zelven de Courlon Wegens dat ter
rigtene 't Welk gelezen is 't Zelve
ter Secretarij geseponneerd, de declareeren
de Zijn Wel Edele Gestrenge: dat dien
Volgens gem: Neegers gisteren Avond
om 9 Uuren sig hadde Vervoege aan
't Gouvernement, en aldaar Zijn Wel
Edelg: te voet waren gevallen Ver
zoekende gepardonneerd te worden,
en van dezelve te hebben Verstaan
Zo als bij 't voorsz: Journaal Staat

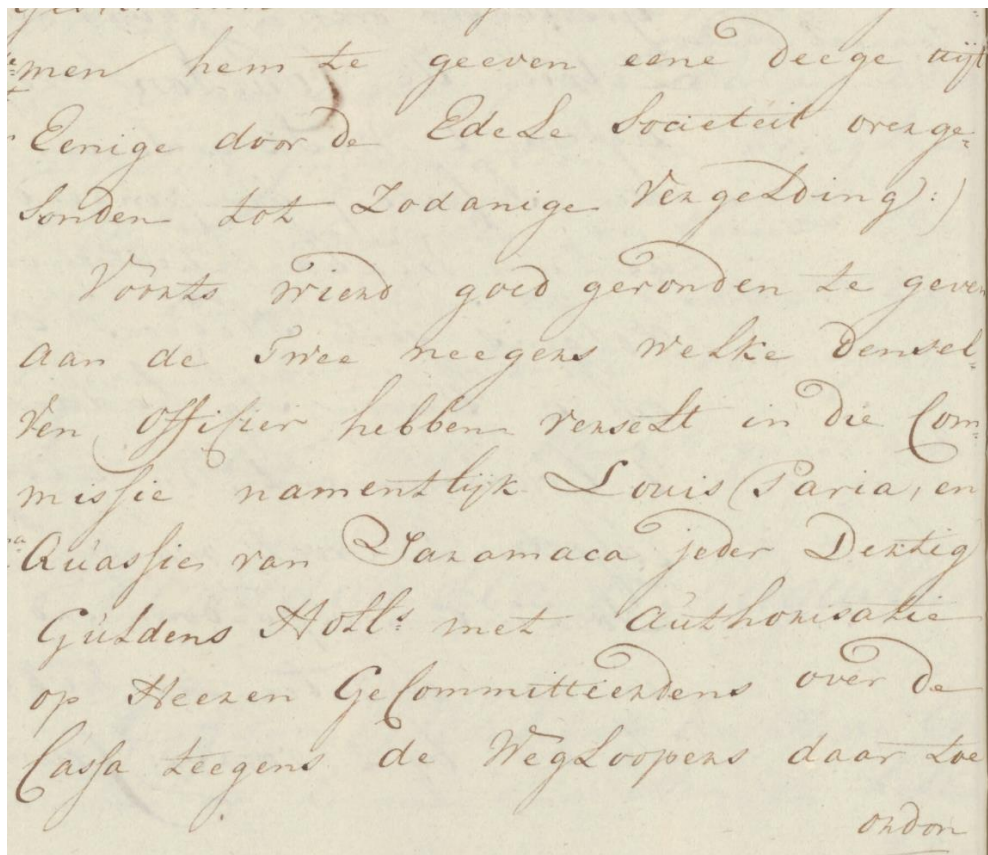
Verslag van het hof van 27 augustus 1777: 'En wierd door Welgem: Zijn Wel Edele
Gestrenge over 't Journaal van den Zelven de Courlon Wegens dat Verrigtene. 't
Welk gelezen is 't Zelve ter Secretarij geseponneerd, declareerende Zijn Wel Edele
Gestrenge. dat dien Volgens gem: Neegers gisteren Avond om 9 Uuren sig hadde
Vervoege aan 't Gouvernement, en aldaar Zijn Wel EdGestr: te voet waren gevallen
Versoekende gepardonneerd te worden, en Van dezelve te hebben Verstaan Zo als
bij 't voorsz: Journaal Staat Vermeld...' [81]

Het hof waardeerde het succes van luitenant De Courlon enorm en bood hem als erkenning een bijzondere degen aan:

'...Vermeld, dat in 't Bosch Zijn gegaan uijt vreesen haar leeven te Zullen Verliesen.

't Welk gehoord, en Zijn Wel Edele Gestrenge voor die Communicatie weesende bedankt. Wierd op desselfs Propositie goed gevonden te doen binnen Staan den voorsz: Lieutenant De Courlon, en wierd hem te Kennen gegeeuen het genoeg van den Hove over het voorsz: door hem ter uitvoer gebracht, dat Zulx Zoude worden Erkent (:hebbende Zijn WelEd: Gestr: den Heere Gouverneur Aangenoomen hem te geeuen eene deege uijt...' [82]

De Courlons helpers, de slaven Louis Paria en Quassie, ontvingen ieder een beloning van dertig gulden voor hun bijdrage aan het terugbrengen van Neptunes, Isak en Hannibal:

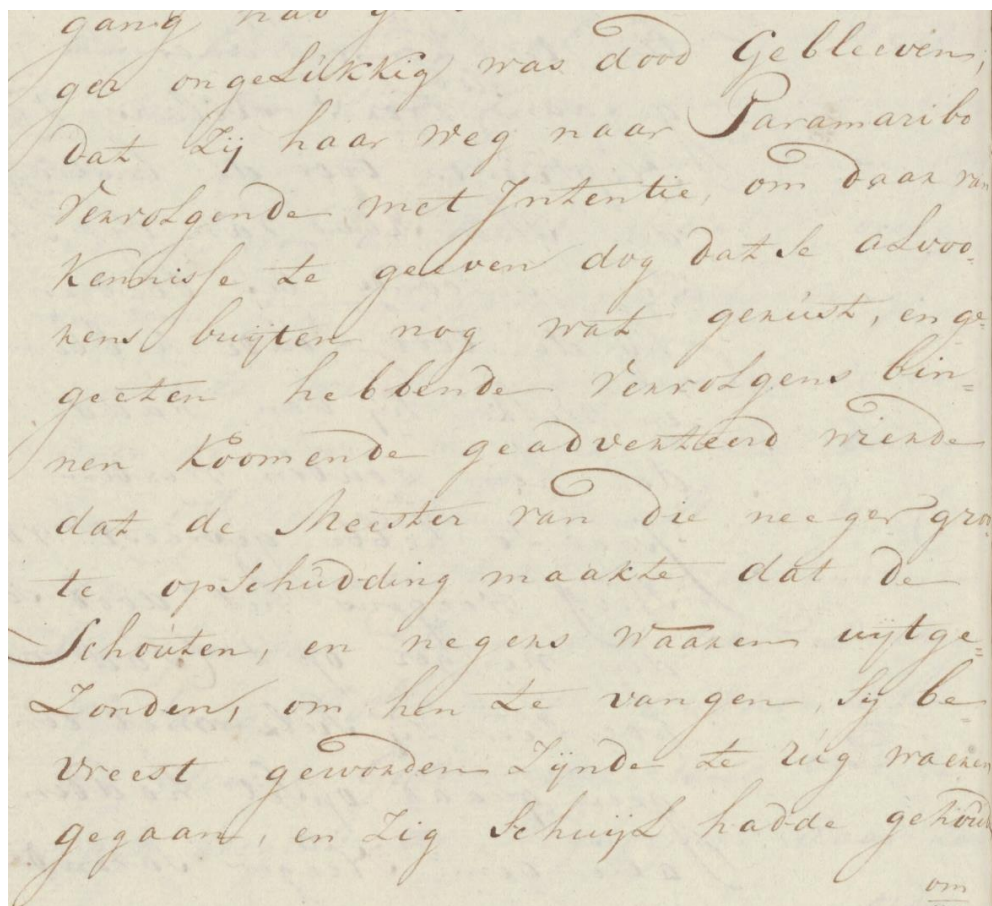

men hem te geeven een dege vijf
 Eenige door de Edele Societait overge-
 sonden tot zodanige Vergelding:))
 Voorts wierd goed gevonden te geven
 aan de Twee neegers welke densel-
 ven Officier hebben verselt in die Com-
 missie namentlijk Louis Paria, en
 Quassie van Saramaca ieder Dertig
 Guldens Holl^s met Authorisatie
 op Heeren Gecommitteerden over de
 Cassa teegens de Wegloopers daar toe
 ordon

'...uijt Eenige door de Edele Societait overgesonden tot Zodanige Vergelding:)
 Voorts wierd goed gevonden te geven aan de Twee neegers welke denselven Officier
 hebben verselt in die Commissie namentlijk Louis Paria, en Quassie van Saramaca
 ieder Dertig Guldens Holl^s. met Authorisatie op Heeren Gecommitteerden over de
 Cassa teegens de Wegloopers daar toe ordonnantie...' [83]

De drie deserteurs werden door de raad van politie en criminele justitie nog-
 maals aan de tand gevoeld over hun motivatie om te deserteren. Zij bleven bij
 dezelfde redenen die zij al aan luitenant De Courlon gaven. Een detail dat Isak nog
 aan het verhaal toevoegde, was dat zij, nadat hij op het Pad van Wanica per ongeluk
 de slaaf had doodgeschoten, van plan waren om naar Paramaribo te gaan en het
 gebeurde op te biechten. Maar dat zij onderweg hoorden dat de eigenaar van die

slaaf groot misbaar had gemaakt en direct een patrouille achter hen aan stuurde. Dit had hun vrees om gedood te zullen worden alleen maar meer aangewakkerd en hen ertoe aangezet hun plan te laten varen en alsnog op de vlucht te slaan:

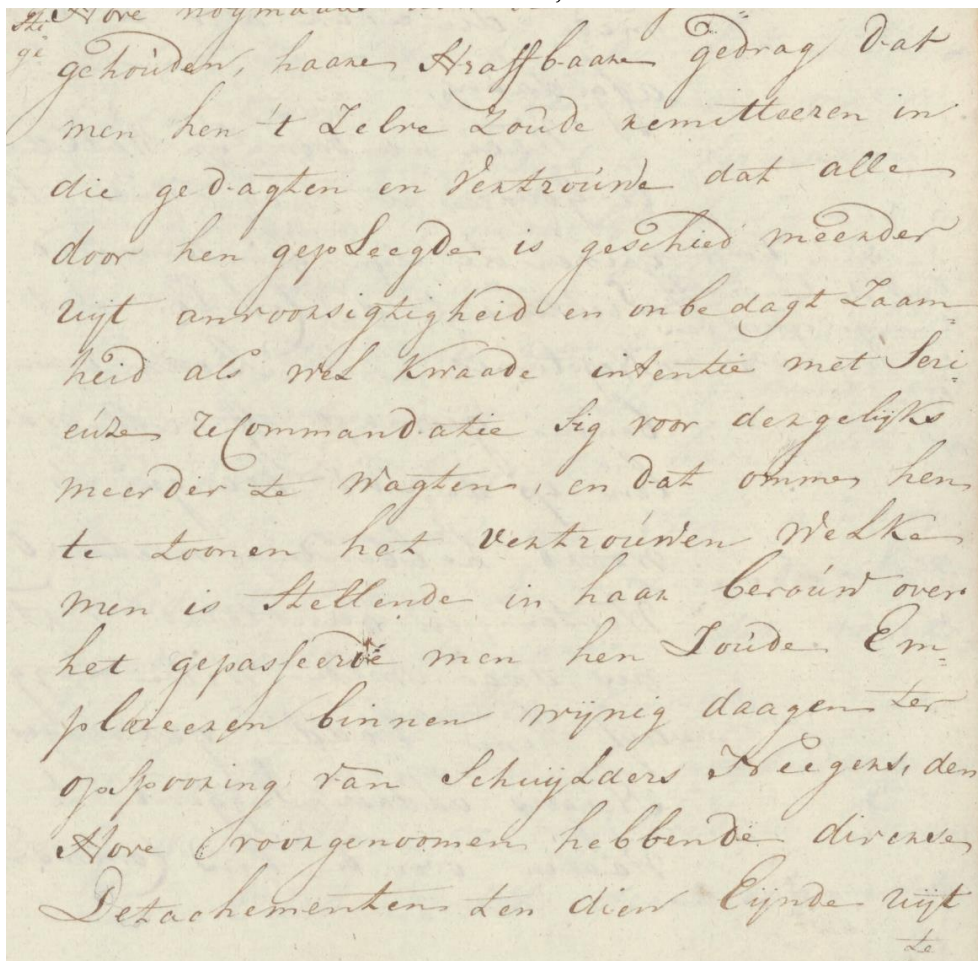

gang naar
geen ongelukkig was dood gebleven;
dat Zij haar weg naar Paramaribo
vervolgende met Intentie, om daar van
Kennis te geven dog dat Se alvoor
rens buijten nog wat gerust, en ge
geeten hebbende Vervolgens bin
nen Koomende geadverteerd wierde
dat de Meester van die neeger gro
te opschudding maakte dat de
Schouten, en negers waaren uytge
zonden, om hen te vangen, Zij be
vrees geworden Zijnde te rug waeren
gegaan, en Zig Schuijl hadde gehouden.

'...Gebleeven, dat Zij haar Weg naar Paramaribo Vervolgende met Intentie, om daar van Kennisse te geeven dog dat Se alvorens buijten nog wat gerust en gegeeten hebbende Vervolgens binnen Koomende geadverteerd wierde dat de Meester van die neeger groote opschudding maakte dat de Schouten, en negers waaren uytgezonden, om hen te vangen, Zij bevrees geworden Zijnde te rug waeren gegaan, en Zig Schuijl hadde gehouden...' [84]

Naar aanleiding van het consistente verhaal van de drie deserteurs besloot het hof dat de strafbare feiten die zij wel degelijk hadden begaan meer uit ondoordachtetheid en onvoorzichtigheid waren voortgekomen dan uit kwade opzet. Men was bereid het berouw dat de drie toonden serieus te nemen en hen per direct weer in

dienst te nemen om op onderduikers te gaan jagen. Daarbij zouden ze dan hun goede trouw en beloofde dienstbaarheid moeten bewijzen:

9^e gehouden, haare Afsaffbaare gebrag dat
men hen 't Zelve Zoude remitteeren in
die gedagten en Vertrouwen dat alle
door hen gepleegde is geschied meerder
uijt onvoorsigtigheid en onbedagt Zaam-
heid als wel Kwaade intentie met Seri-
euse recommandatie Sig voor dergelijks
meerder te Wagten, en dat omme hen
te toonen het vertrouwen Welke
men is Stellende in haare berouw over
het gepasseerde men hen Zoude Em-
ploieeren binnen Wijnig daagen ter
opsporing van Schuijlders Neegers, den
Hove voorgenoomen hebbende diverse
Detachementen ten dien Eijnde uijt

'...dat men hen 't Zelve Zoude remitteeren in die gedagten en Vertrouwe dat alle door hen gepleegde is geschied meerder uijt onvoorsigtigheid en onbedagt Zaamheid als wel Kwaade intentie met Serieuze recommandatie Sig voor dergelijks meerder te Wagten, en dat omme hem te toonen het vertrouwen Welke men is Stellende in haare berouw over het gepasseerde men hen Zoude Emploieeren binnen Wijnig daagen ter opsporing van Schuijlders Neegers den Hove voorgenoomen hebbende diverse Detachementen ten dien Eijnde uijt te...' [85]

Neptunes, Isak en Hannibal kregen dus gratie en beloofden zich in ruil daarvoor volledig voor het gouvernement te zullen inzetten. Het hof beschouwde de zaak daarmee als afgedaan:

te Zenden, by welke occasie Verwagt Wierd dat Zij blijken van hun getrou-
heid en ijver Zouden geeven.
En wierd Zulx door die Neegers beant-
woord met betuyging Van Dankbaarheid
over de Genade aan hen beweesen berouw
over het gepasseerde, en belofte Sig voort-
taan beter te gedraagen ten dienste
Van den Landen; berijft Zijnde op de Eer-
ste Ordres uijt te gaan Werwaarts
men hen Zouden willen Zenden, Waar-
mede die Zaak alzo is gehouden voor
afgedaan,

'...te Zenden, bij welke Occasie Verwagt Wierd dat Zij blijken van hun
getrouwheid en ijver Zouden geeven.

En wierd Zulx door die Neegers beantwoord met betuyging Van Dankbaarheid over
de Genade aan hen beweesen berouw over het gepasseerde, en belofte Sig voortaan
beter te gedraagen ten dienste Van den Landen: berijft Zijnde op de Eerste ordres
uijt te gaan Werwaarts men hen Zoude willen Zenden, Waarmede die Zaak alzo is
gehouden voor afgedaan,...' [86]

2.5.7 September 1777: Deserteurs met gratie moordden opnieuw

Enkele weken nadat Neptunes, Isak en Hannibal gratie hadden gekregen, werd op de Post Polak een zwaargewonde slaaf binnengebracht. Deze Louis van Raphael Fernandes vertelde dat hij en de slaaf Quamina van Stolting door Neptunes en Hannibal waren uitgenodigd om mee te gaan vissen in de Wanicakreek. Eenmaal daar aangekomen, hadden ze hen naar de overkant gebracht en daar Quamina doodgeschoten en hemzelf zwaar verwond. Hij werd daar gevonden door bevredigde Aukaners die hem naar Post Polak brachten. Na het aanhoren van dit verslag besloot het hof op 10 september 1777 dat Neptunes en Hannibal, en Isak als die zich weer bij hen had gevoegd, als extreem gevaarlijk beschouwd moesten worden wanneer zij opnieuw zouden deserteren. Men was het erover eens dat zij

gevangengenomen moesten worden, maar vreesde tegelijk dat de drie voortvluchtig zouden blijven bij een ondoordachte aanpak. Een week later nam men alsnog het besluit om de drie op te sporen en te detineren:

Waar na door de Heeren Raad Fiscaal
en Raaden van der Meij & Limes is Rap-
port Gedaan, hoe dat ingevolge het
geresolveerde op den 10 Deeser ter op-
sigte de neegers van 't Vrije Corps
Neptunes Isak & Hannibal hebben
de Overgelegt hoe best die Neegers
in Detentie te Krijgen, de Heeren Ra-
den dezelve in den Raad Kaamer
hebben doen Komen, als omme met
haar te Aboucheeren over de Uijt
te Senden Patrouillies van 't Vrije
Corps, en met Dezelve daar over
in gespraak zijnde den Heer Raad
Fiscaal is binnen getreeden, gerogt
zijnde door de Dienaar der Justitie

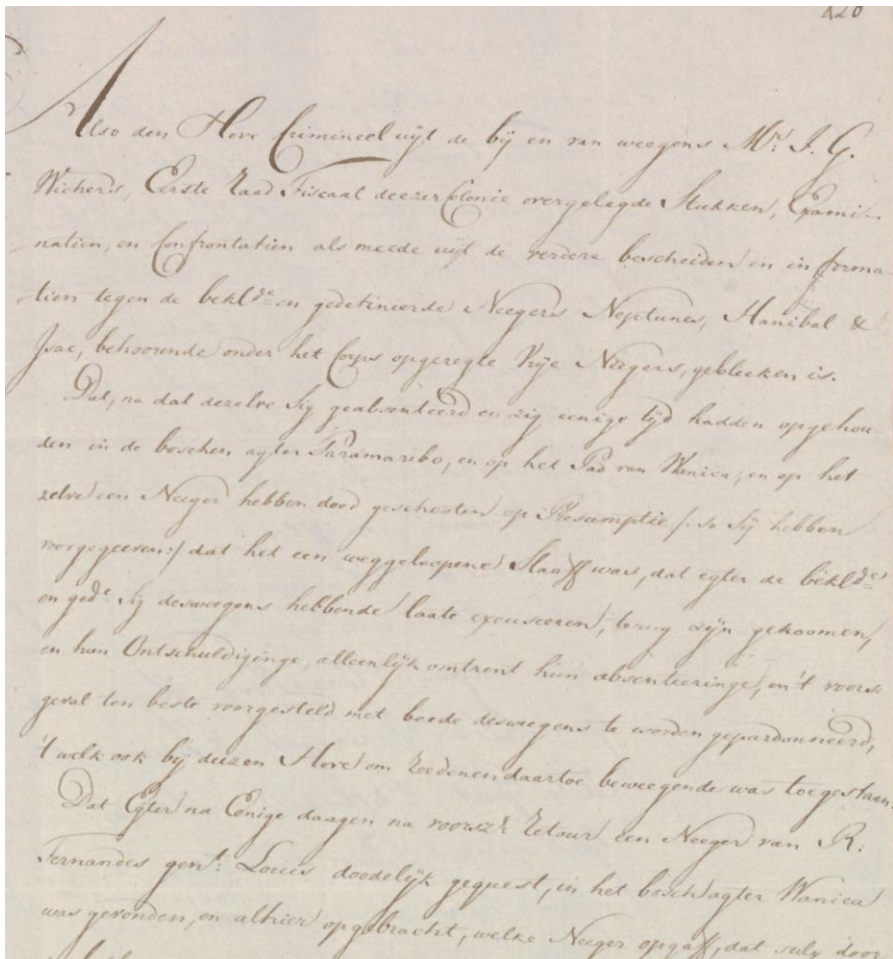
Zal over Komen.
Na welke aanspraak geboijt zijn
de dezelve drie neegers in Detentie
zijn Wenden gebragt.

Verslag van het hof van 18 september 1777: 'Waar na door de Heeren Raad Fiscaal en Raaden Van der Meij & Limes is Rapport Gedaan, hoe dat ingevolge het geresolveerde op den 10 Deeser ter opsigte de neegers van 't Vrije Corps Neptunes, Isak & Hannibal hebbende Overgelegt hoe best die Neegers in detentie te Krijgen, de Heeren Raaden dezelve in den Raad Kaamer hebben doen Komen, als omme met haar te Aboucheeren Over de Uijt te Senden Patrouillies Van 't Vrije Corps, en met

dezelve daar over in gesprek Zijnde den Heer Raad Fiscaal is binnen getreden,
gevolgt Zijnde door de Dienaars der Justitie Zal overkomen.
Na welke aanspraak gebijt Zijnde dezelve drie neegers in Detentie zijn Werden
gebragt. [87]

2.5.8 December 1777: Het ware verhaal en doodstraf

In december 1777 verschenen de drie gedetineerde leden van het Corps Vrije Neegers (Redimoesoe) voor het Hof van Politie en Criminele Justitie wegens het dodelijk verwonden van slaaf Louis van Raphael Fernandes in Wanica:

Also den Hove Crimineel uijt de bij en van wegens Mr. J. G.
Wichers, Eerste Raad Fiscaal deezer Colonie overgelegde Stukken, Examina-
tation, en Confrontation als meede uijt de verdere bescheiden en informa-
tien tegen de bekl^d en gedetineerde Neegers Negetunes, Manibal &
Jac, behoorende onder het Corps opgevoelde Vrije Neegers, gebleeken is.
Dat, na dat dezelve sy geantwoorde en zij eenige tijd hadden opgehou-
den in de bescheiden, ayfser Anamaribo, en op het Eas van Wanica, en op het
reder een Neeger hebben dood geschoten op Presumptie s. s. sy hebben
vergeessen, dat het een weggelopenen Slaaff was, dat eger de bekl^d
en ged^e sy deswegen hebbende laate excuseren, tering sijn gekoomen,
en hun Ontschuldiging, alleenlijc ontrent hun absentering, en't waer
geval ten beste voorgesteld met beide deswegen te worden geparaoneerd,
'welk ook by dezen Hove om redenen daartoe beweegende was toegestaan.
Dat Eger na enige daagen na waerick Letsur een Neeger van R.
Fernandes gent: Louis dodelijk gequest, in het beschlagter Wanica
was gevonden, en alhier opgebracht, welke Neeger opgaft, dat sely door

Verslag van het hof, 4 december 1777: 'Also den Hove Crimineel uijt de bij en van
wegens Mr. J.G. Wichers, Eerste Raad Fiscaal deezer Colonie overgelegde Stukken,
Examination en, Confrontation als meede uijt de verdere bescheiden en informatie

tegen de bekl.de en gedetineerde Neegers Neptunes, Hanibal & Isac, behoorende onder het Corps opgeregte Vrije Neegers, gebleeken is.

Dat, na dat dezelve Sig geabsenteerd en zig eenige tijd hadden opgehouden in de boschen agter Paramaribo, en op het Pad van Wanica, en op het zelve een Neeger hebben dood geschooten op Presumptie (: so Sij hebben voorgegeeven :) dat het een weggeloopene Slaaff was, dat egter de bekl.de en ged.e Sij desweegens hebbende laate excuseeren, terug zijn gekoomen, en hun Ontschuldiging, alleenlijk omtrent hun absenteeringe, en 't voors: geval ten beste voorgesteld met beede desweegens te worden gepardonneerd: 't welk ook bij deezen Hove om reedenen daartoe beweegende was toegestaan.

Dat Egter na Eenige daagen na voorsz: Retour een Neeger van R. Fernandes gent: Louis doodelijk gequest, in het bosch agter Wanica was gevonden, en alhier opgebracht, welke Neeger opgaff, dat sulx door...' [88]

Na een samenvatting van de gebeurtenissen in juli en augustus kwam het ware verhaal naar buiten. In onderduik hadden Neptunes, Hannibal en Isak de slaven Quamina van Stolting en Louis van Fernandes ontvoerd, naar hun onderduikplaats meegenomen en hen opgedragen om daar een kostgrond voor hen te maken en te bewerken. Nadat hun gratie was verleend, waren deze slaven de enige getuigen van het feit dat zij wel degelijk van plan waren geweest om weg te blijven. Mogelijk wilden de drie deze getuigen daarom uit de weg ruimen. Uit het relaas van december blijkt dat Neptunes de opdracht gaf aan Isak en Hannibal om Quamina en Louis dood te schieten, waarna men Quamina daadwerkelijk doodde en Louis voor dood achterliet:

was gevonden, en alhier opgebracht, welke Neeger opzegg, dat sulx door
 de beklagden en gedet. was gedaan, die daarop in hegtenis gesteld
 zijnde, vervolgens is komen te blijken, dat zij geduurende haar absen-
 tie, zig meede niet ontsien hebbende om Selve of door hun Last en
 toedoen twee Neegers Quamina van Stolting en Louis van Raphael
 Fernandes te vervoeren, met hun meede te neemen en in hun Schuil-
 plaats te houden en te gebruiken tot het vallen van Een kostgrond.
 Dat de bekl. en gedetineerde in Onderhandeling zijnde van terug te keeren,
 en sulx op een vaste Voet gebracht hebbende, den bekl. en gedet. Neeger
 Neptunes de andere bekl. en gedet. Neegers Hanibal en Isac, Last
 heeft gegeven, de gemelde Neeger Quamina van Stolting en Louis van
 R. Fernandes dood te schieten, welke Last door die bekl. en gedet.
 is nagekoomen, met dat gevolg dat na de gemeene gerugten Quamina
 den Dood gemaakt heeft, zijnde de andere Neeger Louis dodelijk ge-
 kvest en gewond geworden.

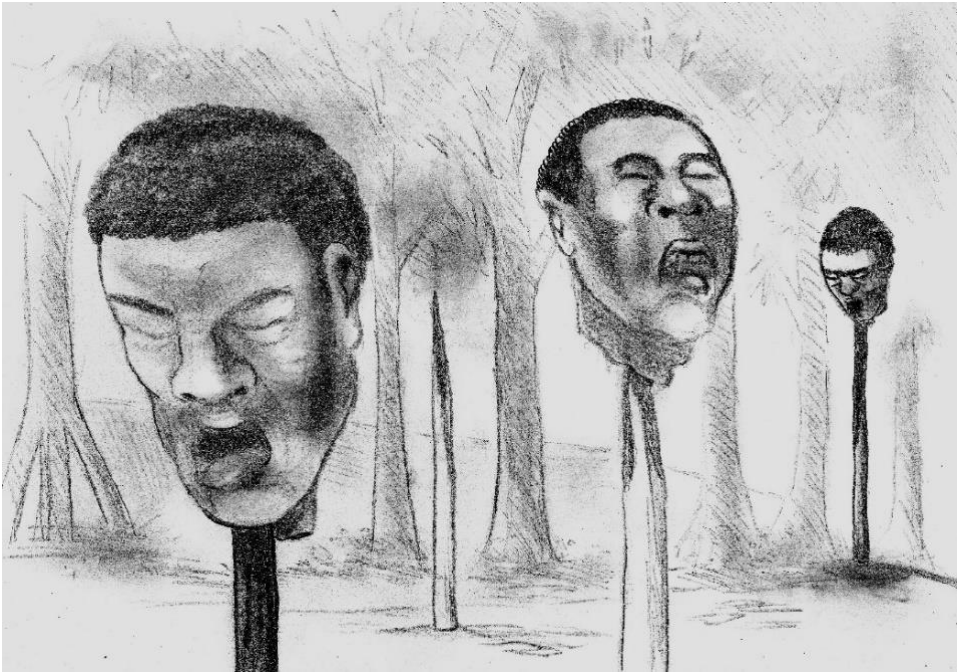
‘...door de beklagden en ged.e was gedaan, die daarop in hegtenis gesteld zijnde
 vervolgens is komen te blijken, dat zij geduurende haar absentie, zig meede niet
 ontsien hebbende om Selve of door hun Last en toedoen twee Neegers Quamina van
 Stolting en Louis van Raphael Fernandes te vervoeren, met hun meede te neemen
 en in hun Schuilplaats te houden en te gebruiken tot het vallen van Een Kostgrond.
 Dat de bekl.de en gedetineerde in Onderhandeling zijnde van terug te keeren, en
 sulx op een vaste Voet gebracht hebbende, de bekl.de en gedet.e Neeger Neptunes de
 andere bekl.de en gedet.e Neegers Hanibal en Isac, Last heeft gegeven, de gemelde
 Neeger Quamina van Stolting en Louis van R: Fernandes dood te schieten, welke
 Last door die bekl.e in gedet.de is nagekoomen, met dat gevolg dat na de gemeene
 gerugten quamina den dood gemaakt heeft, zijnde de andere Neeger Louis dodelijk
 gekvest en gewond geworden...’[89]

Bovendien bleek bij nadere beschouwing dat de drie ook zelf al een kostgrond
 hadden aangelegd en deze bij hun eerdere verhoren niet alleen verzwegen hadden,
 maar ook nu bij hun verhoor in eerste instantie ontkenden:

Dat verder is gebleeken, dat de bekl^de en ged^e over de Rivier Saramaca een kleine Kostgrond hebben aangelegt gehad.
 Van alle 't welke de bekl^de en ged^e te Neegers Neptunes, Hanibal & Isac niet alleen in den Hove binnen staande geen gewag hebben gemaakt, Neen! maar zelfs na de Ontdekking daarover gevraagd zijnde het geval het geen Se na der hand hebben geconfesseerd, eerst hebben durven ontkennen, zo dat ten volle hun quade Intention blijkbaar zijn;
 Alle 't welke Zaake zijn die in Een land waarin de Justitie werd gehandhaafd niet kunnen worden getollereerd, maar anderen ten Exempel diende te worden gestrafft.
 So is 't dat het Hoff na rijpe Deliberatie overwoogen hebbende alle het geene ter Materie konde dienen ofte moveeren doende regt uijt Naame ende van weegens Haar Hoog Mogende de Heeren Staaten Generaal den Ver Eenigde Nederlanden, als meede van Haar Edele Groot Achtbaare de Heeren Directeuren der Edele

'Dat verder is gebleeken, dat de bekl.de en ged.e over de Rivier Saramaca een kleine Kostgrond hebben aangelegt gehad. Van alle 't welke de bekl.de en gedet.e Neegers Neptunes, Hannibal & Isak niet alleen in den Hove binnen Staande geen gewag hebben gemaakt, Neen! maar zelfs na de Ontdekking daarover gevraagd zijnde het geval het geen Se na der hand hebben geconfesseerd, eerst hebben durven ontkennen, zo dat ten volle hun quade Intention blijkbaar zijn;
 Alle 't welke Zaake zijn die in Een land waarin de Justitie werd gehandhaafd niet kunnen werden getollereerd, maar anderen ten Exempel diende te worden gestrafft.
 So is 't dat het Hoff na rijpe Deliberatie overwoogen hebbende alle het geene ter Materie konde dienen ofte moveeren doende regt uijt Naame ende van weegens Haar Hoog Mogende de Heeren Staaten Generaal den Ver Eenigde Neederlanden, als meede van Haar Edele Groot Achtbaare de Heeren Directeuren der Edele... [90]

De gratie die Neptunes, Hannibal en Isak hadden verkregen, werd ingetrokken en zij werden veroordeeld tot onthoofding, waarna hun hoofden op staken tentoongesteld zouden worden als afschrikwekkend voorbeeld.

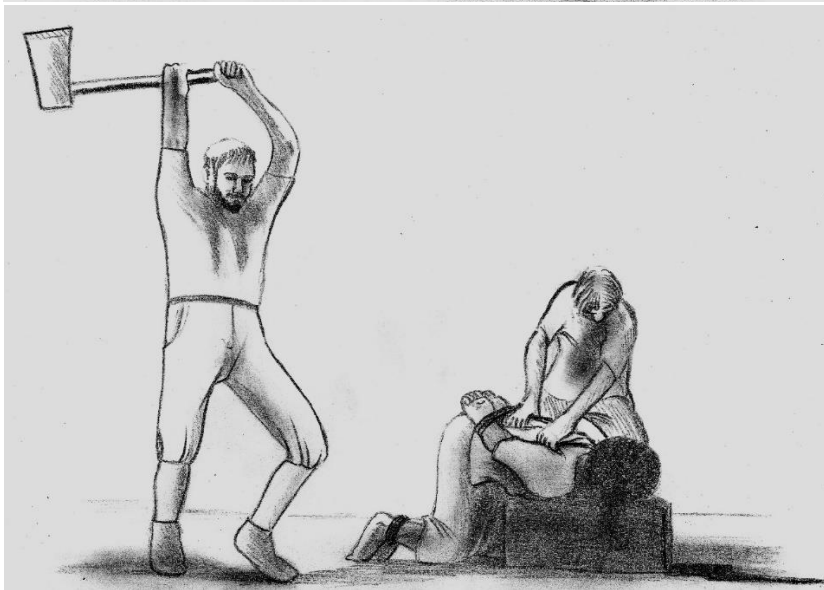
De hoofden van Neptunes, Hannibal en Isak werden op een staak tentoongesteld totdat ze door de lucht en aasgieren waren verteerd.

Edele Groot Achtbaare de Meeren Directeuren der Edele
 Geotrojerde Societijt deeser Colonie; verklaren dezelve van de hun
 gegevene Vrijheid te weese vervallen.
 Condemneere de beklagde en gedetineerde Neezers omme gebragt te
 worden ter plaatse daar men gewoon is, crimineele Justitie aan slaaven
 te administreeeren en aldaar hunne Koppen te worden afgehouden,
 en op Paalen gezet, zullende hunne Cadaavers onder de galg worde be-
 graaven, met Condemnatie van alle dezelve in de Kosten & Mise van
 Justitie.
 Aldus Gesentencieerd in Onze Vergadering gehouden alhier
 aan Paramaribo den 4 December 1777. was geteekent: Jan Nepveu
 (onderstond:) Ter Ordonnantie van den Edele Hove (en geteekent:)
 A. de Millij
 Accordeert met Syn Origineel
 (was geteekent:) A. de Millij

'...Edele Geotrojerde Societeit deeser Colonie; verklaren dezelve van de hun gegevene Vrijheid te weese vervallen.

Condemneere de beklagde en gedetineerde Neezers omme gebragt te worden ter plaatse daar men gewoon is, Crimineele Justitie aan Slaaven te administreeeren en aldaar hunne Koppen te werden afgehouden, en op Paalen gezet, zullende hunne Cadaavers onder de galg worde begraven, met Condemnatie van alle dezelve in de Kosten & Mise van Justitie.

Aldus gesentencieerd in Onze Vergadering gehouden alhier aan Paramaribo den 4 December 1777 (: was geteekent :) Jan Nepveu (: onderstond :) Ter Ordonnantie van den Edele Hove (: en geteekent :) A: de Millij'[91]

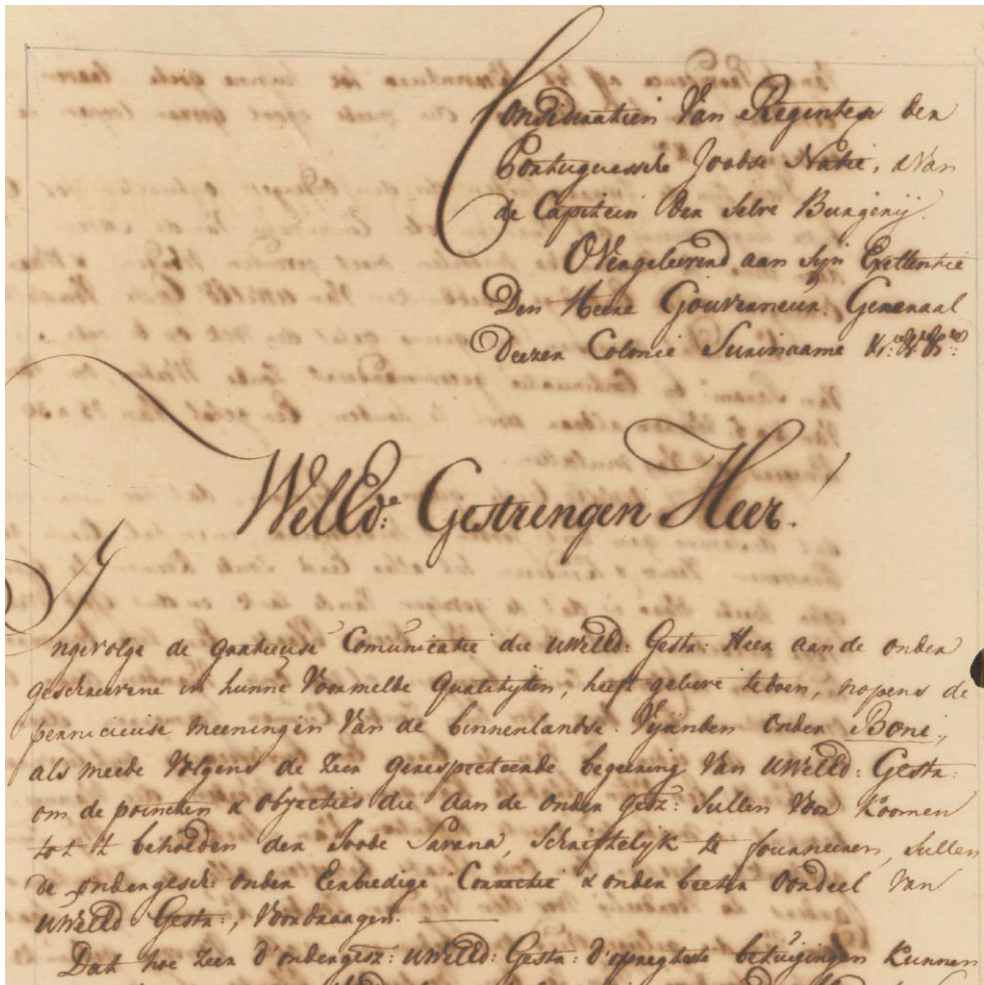

Er vond een nauwkeurige registratie van de onthoofding van Neptunes en Hannibal plaats. De beul was nog bezig het hoofd van Isak af te houwen.

2.6 Leden Fernandes op militiepost Jodensavanne in de strijd tegen Boni

Regenten, onder anderen S.H. Brandon en kapitein De Granada van de Portugese Joodse Natie, schreven midden 1782 gouverneur Bernard Texier over de zwakte van hun divisie tegen de volhardende Marron-aanvoerder Boni en zijn makkers en stelden voor om de militaire post op de Jodensavanne commandodienst te laten

doen. Ze luidden ook de noodklok voor de Jodensavanne, omdat veel bewoners hun heil in Paramaribo zochten.

Consideration Van Regenten der
Portugeessche Joodse Natie, & Van
de Capitein der selve Burgerij.
Overgeleeverd aan Sijn Excellencie
Den Heere Gouverneur, Generaal
Dezer Colonie Suriname N: 1782.

WelEd: Gestrengen Heer.

Ingevolge de gratieuse Communicatie die UWelEd: Gestr: Heer aan de onder
geschreevene in hunne Voormelde Qualitijten, heeft gelieve te doen, nopens de
perniciouse meeningen Van de binnenlandse Vijanden Onder Boni, als meede
Volgens de Zeer gerespecteerde begeering Van UWelEd: Gestr: om de pointen &
objecties die Aan de onder gez: Sullen Voor Koomen tot 't behoeden der
Joode Savana, schriftelyk te souanreken, sullen
de ondergesch: onder Eerbiedige Consectie & onder besten Ondeel Van
UWelEd: Gestr:, Voorbaagen.

Dat hoe zeer d' ondergesch: UWelEd: Gestr: d' opgezette betuygingen kunnen

Brief regenten en kapitein Portugeese Joodse Natie aan B. Texier, juli 1782:

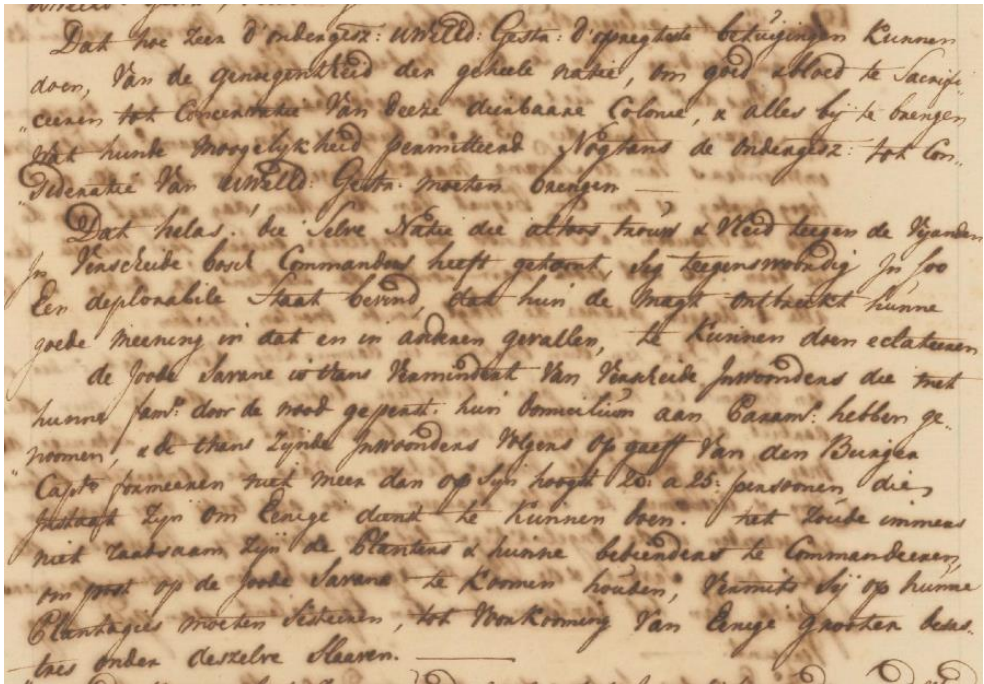
'Consideration Van Regenten der Portugeessche Joodse Natie, & Van de Capitein der Selve Burgerij Overgeleeverd aan Sijn Excellentie Den Heere Gouverneur Generaal Dezer Colonie Suriname &&&:

WelEd.: Gestrengen Heer!

Ingevolge de gratieuse Communicatie die UWelEd: Gestr: Heer aan de onder geschreevene in hunne Voormelde Qualitijten, heeft gelieve te doen, nopens de perniciouse meeningen Van de **binnenlandse Vijanden** Onder Boni, als meede Volgens de Zeer gerespecteerde begeering Van UWelEd: Gestr: om de pointen & objecties die Aan de gez: Sullen Voor Koomen tot 't behoeden der **Joode Savana**,

Schriftelijk te fourneeren, Sullen de ondergesch: Onder Eerbiedige Correctie & onder beeter Oordeel Van UWelEd Gestr., Voordraagen.

Dat hoe Zeer d' Ondergesz: UWelEd: Gestr: d'opregtste betuygingen Kunnen...[92, nadruk NM]

Dat hoe Zeer d' ondergesz: UWelEd: Gestr: d'opregtste betuygingen Kunnen
doen, Van de genoegentheid der geheele natie, om goed & bloed te Sacrificeeren
tot concervatie Van deze dierbaare Colonie, & alles bij te brengen
wat hun de mogelijkheid permitteerd Nogtans de ondergesz: tot Consideratie Van
UWelEd: Gestr: moeten brengen —

Dat helas: 'de Selve Natie die altoos trouw & Vleid teegen de Vijanden In
Verscheide bosch Commandos heeft getoont, sig teegenwoordig In Soo Een
deplorabele Staat bevind, dat hun de magt Ontbreekt hunne goede meening in dat en in anderen gevallen, te Kunnen doen eclateeren
de Jooide Savane is thans Vermindert Van Verscheide Inwoonders die met
hunne fam: door de nood geperst. hun Domicilium aan Param: hebben ge-
noomen, & de thans Zijnde Inwoonders Volgens op gaeff Van den Burger Capt'n
formeeren niet meer dan op Sijn hoogst 20: a 25: personen die Instaat Zijn Om
Eenige dienst te Kunnen doen. het Zoude immers niet raadsaam Zijn de Planters
& hunne bedienders te Commandeeren, om post op de Jooide Savane te Koomen
houden, Vermits Sij op hunne Plantagies moeten sisteeren, tot Voorkooming Van
Eenige grooten desastres onder deszelve Slaaven. (...)

'...Kunnen doen, Van de genoegentheid der geheele Natie, om goed & bloed te Sacrificeeren tot concervatie Van deze dierbaare Colonie, & alles bij te brengen wat hun de mogelijkheid permitteerd Nogtans de Ondergesz: tot Consideratie Van UWelEd: Gestr: moeten brengen.

Dat helas die Selve Natie die altoos trouw & Vleid teegen de Vijanden In Verscheide bosch Commandos heeft getoont, sig teegenwoordig In Soo Een deplorabele Staat bevind, dat hun de magt Ontbreekt hunne goede meening in dat en in anderen gevallen, te Kunnen doen eclateeren.

de Jooide Savane is thans Vermindert Van Verscheide Inwoonders die met hunne fam: door de nood geperst. Hun Domicilium aan Param: hebben genomen, & de thans Zijnde Inwoonders Volgens op gaeff Van den Burger Capt'n formeeren niet meer dan op Sijn hoogst 20: a 25 personen die Instaat Zijn Om Eenige dienst te Kunnen doen. het Zoude immers niet raadsaam Zijn de Planters & hunne bedienders te Commandeeren, om post op de Jooide Savane te Koomen houden, Vermits Sij op hunne Plantagies moeten sisteeren, tot Voorkooming Van Eenige grooten desastres onder deszelve Slaaven.(...)[93, nadruk NM]

Na overleg met de gouverneur besloten regenten van de Portugese Joodse Natie op Jodensavanne en hun kapitein De Granada van de burgerdivisie in augustus en september 1782 om de post op de savanne gedurende zes weken te versterken met dertig Joodse inwoners uit Paramaribo. In de groep van augustus bevonden zich **Raphael, Is(aak) en Mord(echai) Fernandes** en in de tweede groep bevond zich **Abraham Fernandes**.

Uyt den Burgeren Inwoonders Van Paramaribo die gecommandeert
 Sullen Zijn, om Voor den tijd Van 6. Weeken, Post te gaan houden op de Joodse
 Savane onder d'ordres Van den Mant: Heer Capt. De Granada, Wel Voorsien
 met Oorlogs Amunitione, Kunnende ieder Burger Een andere goede man
 in Sijn Plaats Stellen, met die Verstaande nog nogtans geen Inwoonders Van
 de Savane off Plantage daer voor te Kunnen employeeren. Welke burgers
 Verplicht Sullen Zijn op de Savane te Compareeren op Vrijdag 9^e dezes off paene
 Van Soodanige Boeten als naa behooren.

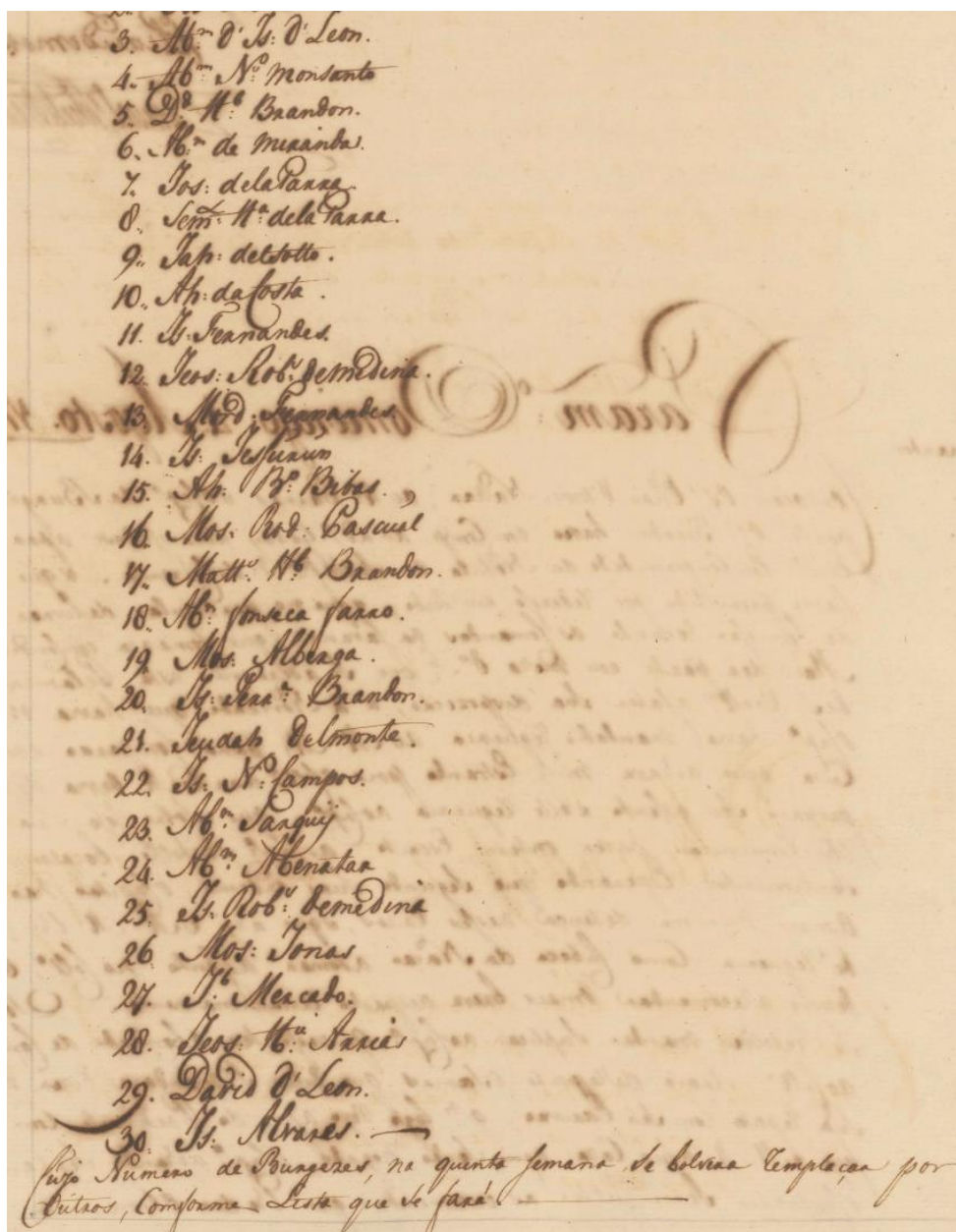
N° 1. Rephael Fernandes.
 2. Jos. d'Anavia.
 3. Ab. m d'Is: d'Leon.

Paramaribo, 4 augustus 1782: 'Lijst van Burgeren Inwoonders Van Paramaribo die gecommandeert Sullen Zijn, om Voor den tijd Van 6. Weeken, Post te gaan houden op de Joodse Savane onder d'ordres Van den Mant: Heer Capt. De Granada, Wel Voorsien met Oorlogs Amunitione, Kunnende ieder Burger Een andere goede man in Sijn Plaats Stellen, met die Verstaande nog nogtans geen Inwoonders Van de Savane off Plantage daer voor te Kunnen employeeren. Welke burgers Verplicht Sullen Zijn op de Savane te Compareeren op Vrijdag 9^e dezes op paene Van Soodanige Boeten als naa behooren.'

'N° 1. Rephael Fernandes.

2. Jos: d'Anavia

3. Ab.m d'Is: d'Leon.[94]

Nr. 11. en 13. respectievelijk Is. en Mord. Fernandes.[95]

17. Ab.^m Fernandes.
 18. Mo^r. Fonseca.
 19. Mo^r. Lopes.
 20. Felomoh Vidal.
 21. Fem. de J. f. Nany.
 22. Mo^r. Desam. Rob. Bemedeira.
 23. Gab.^l Montezano.
 24. Bup. Belmonte.
 25. J. A.^o Feras.
 26. D.^o Bemercado B. Vay.
 27. Mo^r. Lelesma.
 28. Mo^r. Mendonça.
 29. Jos. Azevedo.
 30. D.^o G. Costa.

Louis Geannesteerd by t. folleque Van de
 M. M. op den 3. Septr. 1782.
 Accordant met t. Lyst door de
 Regenten geformeerd. Quod attester.
 Was gety. Dand Deh. C. Nany adp.

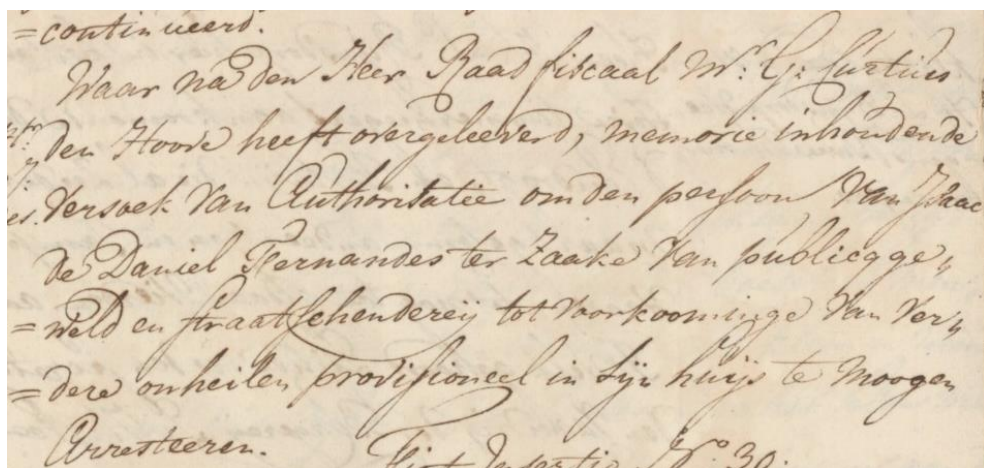
Begin september 1782 vertrok de tweede groep van dertig Joodse burgers uit Paramaribo naar de militaire post op Jodensavanne om de vorige groep af te lossen. Ook de heer Ab.^m Fernandes op nr. 17 was hierbij betrokken.[96]

Hoofdstuk 3 Bloedschande en andere Fernandes-geschiedenissen

De documenten over de Fernandes-telgen in de archieven zijn zeer talrijk. Zowel de nationale archieven van Suriname en Nederland als het Stadsarchief Amsterdam beschikken over uitgebreide dossiers, vooral over de tak ‘de Abraham Fernandes’ en in mindere mate ook van ‘de Daniel Fernandes’ en ‘de Moses Fernandes’. In dit hoofdstuk laat ik enkele van die geschiedenissen voorbijkomen en met name ook de levendige familie- en handelsrelaties die men vanuit Suriname met Amsterdam onderhield.

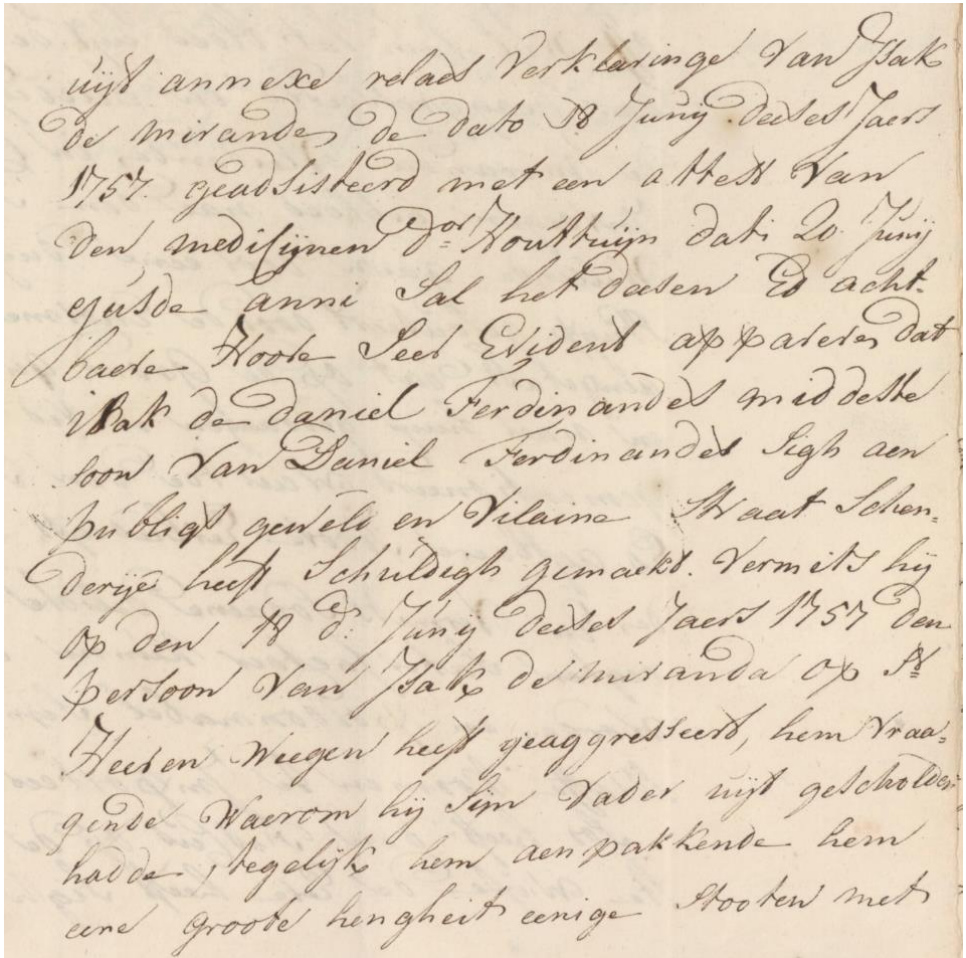
3.1 Huisarrest Isaac Daniel Fernandes

Conflicten tussen een Fernandes met andere Joodse inwoners in de kolonie beperkten zich niet altijd tot woordenwisselingen. Soms eindigde zo’n ontmoeting met fysiek contact. Raad-fiscaal G. Curtius liet op 24 juni 1757 **Isaac de Daniel Fernandes** in zijn huis arresteren (huisarrest) wegens geweld en straatschenderij bijna een week eerder tegen **Isak de Miranda**, die zich medisch had moeten laten behandelen bij dokter Houttuijn. Blijkbaar was vader Daniel Fernandes dezelfde persoon als de bakker Daniel Fernandes.

A photograph of a handwritten Dutch document in cursive script. The text is written on aged, slightly discolored paper. It begins with 'Waar na den Heer Raad fiscaal mr: G: Curtius' and continues with 'den Hooft heeft overgeleeverd, memorie inhoudende Versoek Van Authorisatie om den persoon Van Isaac de Daniel Fernandes ter Zaake Van publicq geweld en StraatSchenderij tot Voorkoomingge Van Verdere onheilen provisioneel in Sijn huijs te Moogen Arresteren.' The document is dated 'Dinst In de stie 24 Junij 1757'.

‘Waar na den Heer Raad fiscaal mr: G: Curtius den Hooft heeft overgeleeverd, memorie inhoudende Versoek Van Authorisatie om den persoon Van **Isaac de Daniel Fernandes** ter Zaake van publicq geweld en StraatSchenderij tot Voorkoomingge Van Verdere onheilen provisioneel in Sijn huijs te Moogen Arresteren.’ [1, nadruk NM]

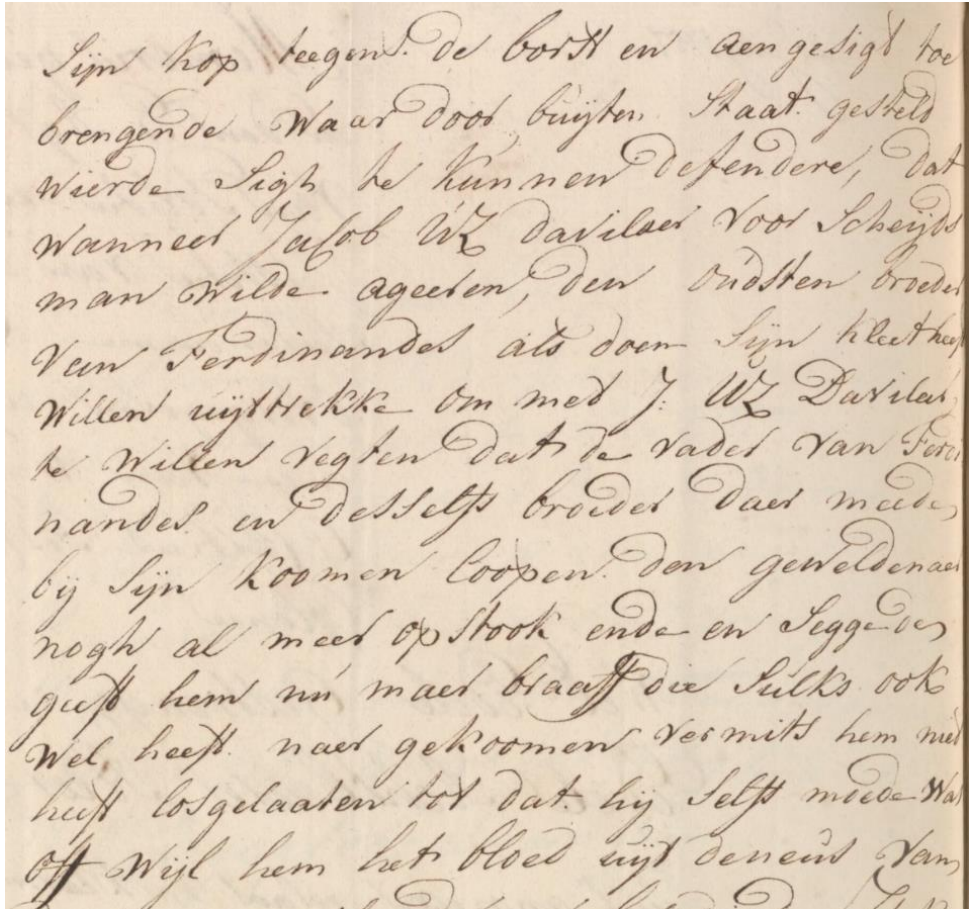
Isak de Daniel Fernandes had op 18 juni 1757 in de Heeren Weegen Isak de Miranda een paar slagen toegediend. Op 21 juli 1757 ontving de gouverneur een memorie van het hof met de volgende informatie:

uijt annexe relaas Verklaringe Van Isak de
de mirandes de dato 18 Junij deeser Jaers
1757. geassisteerd met een attest Van
den medicijnen Dr. Houttuin dat 20 Junij
ejusde anni Sal het deesen Ed acht.
laete Hoore Seer Evident appareren dat
Isak de Daniel Fernandes middelste
soon Van Daniel Fernandes sich aen
publiq geweld en Vilaine Straat Schen-
derije heeft Schuldigh gemaekt. Vermits hij
op den 18 de Junij deeser Jaers 1757 den
persoon Van Isak de Miranda op de
Heeren Weegen heeft geagresseert, hem Vraa-
gende Waerom hij Sijn Vader uijt gescholden
hadde, tegelijk hem aenpakkende hem
eene groote hengheit eenige Stooten met

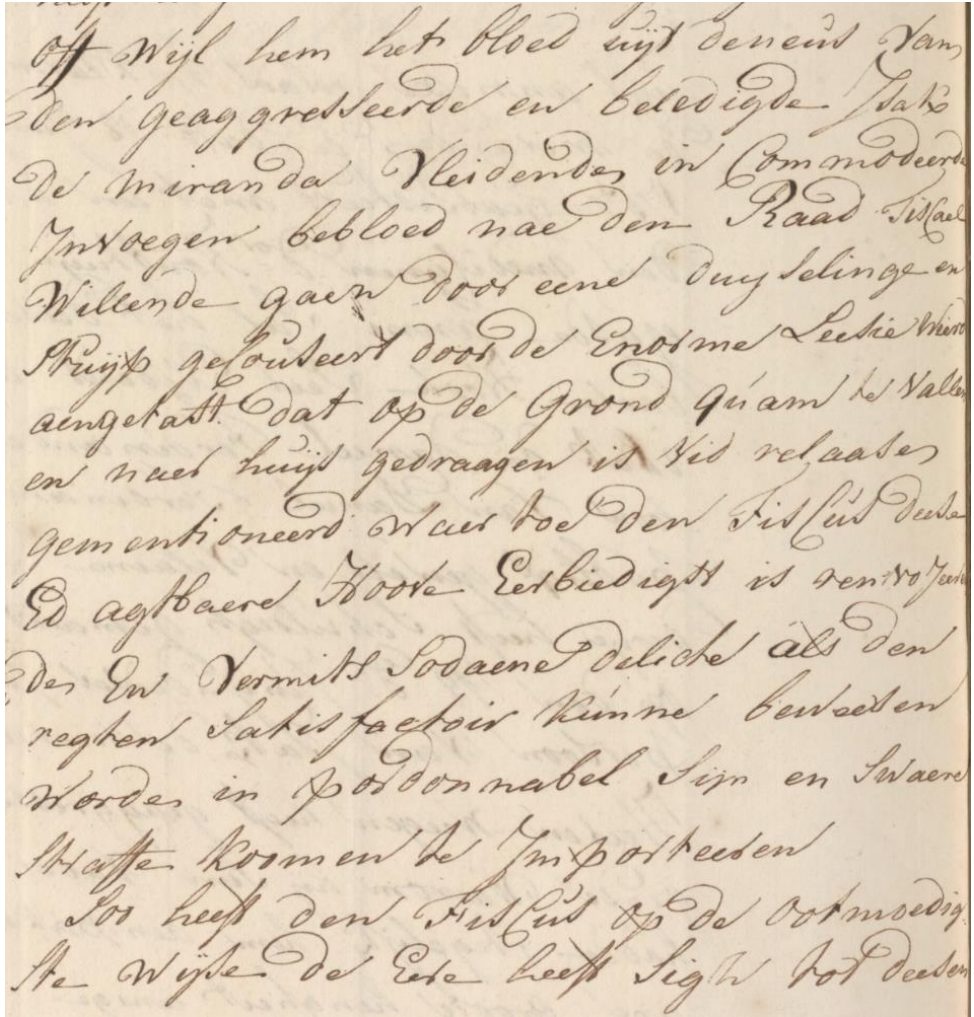
'...uijt annexe relaas Verklaringe Van Isak de Miranda de dato 18 Junij deeses Jaers 1757. geassisteerd met een attest Van den medicijnen dr. Houttuin dat 20. Junij Jus de ani Sal het deesen Ed achtbaare Hoove Seer Evident appareren dat Isak den Daniel Fernandes middelste Soon Van Daniel Fernandes sich aen publiqs geweld en Vilaine Straat Schenderije heeft Schuldigh gemaekt. Vermits hij op den 18 de: Junij deeses Jaers 1757 den persoon Van Isak de Miranda Op de Heeren Weegen heeft geagresseert, hem Vraagende Waerom hij Sijn Vader uijt gescholden hadde, tegelijk hem aenpakkende hem eene groote hengheit eenige Stooten met...' [2]

De oudste broer van Isak de **Daniel Fernandes** (Isak Fernandes) wilde zich in het gevecht mengen en Jacob Davilaer wilde hen uit elkaar halen. De Miranda liep een bloedneus op.

'...met Sijn Kop teegens de borst en Aengesigt toe brengende Waar door buijten Staat gesteld Wierden Sigh te Kunnen defendere, dat Wanneer **Jacob W? Davilaer** Voor Scheijds man Wilde Ageeren, den **Oudsten broeder** Van **Fernandes** als doen Sijn Kleet heeft Willen uijttrekken Om met J: WZ Davilaer te Willen Vegten dat de **Vader Van Fernandes** en desselfs broeder daar meede bij Sijn Koomen loopen. Den geweldenaer nogh al meer op Stook ende en Seggende geeft hem nu maer braeff die Sulks ook Wel heeft naer gekoomen Vermits hem niet heeft losgelaaten tot dat hij Selft meede Was Off Wijl hem het **bloed** uijt de **neus** Van...' [3, nadruk NM]

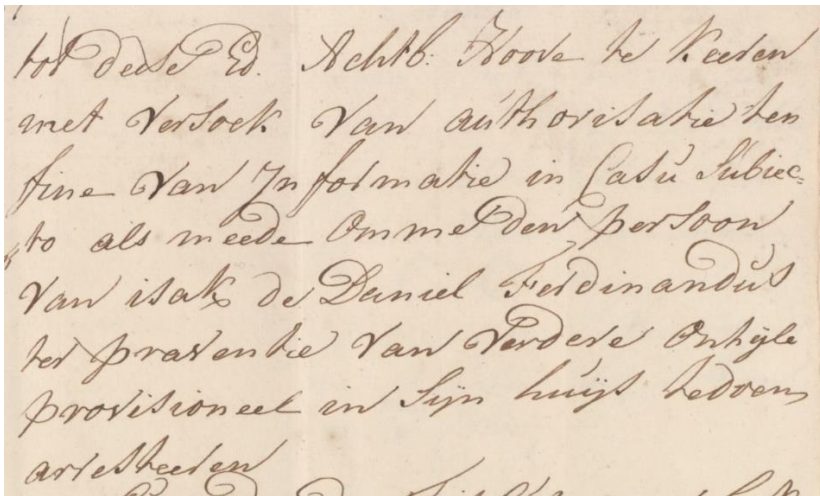
De gewonde Isak de Miranda werd naar huis gedragen.

Off Wyl hem het bloed tijt deens van
den geaggreseerde en beleidige Isak
de Miranda Vleidende in Commodeerde
Invoegen bebloed nae den Raad Fiscaal
Willende gaen door eene duy selinge en
Stuijp gecouseert door de Enorme Leesie Wierd
aengetast dat op de Grond quam te Vallen
en naer huijs gedraagen is Vid ? relaase
gementioneerd Waer toe den Fiscus deese
Ed agtbaere Hooft Eerbiedigt is renvoJeerds
Des En Vermits Sodaene Delichte als den
regten Satisfactoir Kunne beweesen
Worden in pordonnabel Sijn en Swaere
Straffe Koomen te Importeeren
Soo heeft den Fiscus op de Ootmoedigste
Wijse de Eere heeft Sigh tot deesen...

'...Van den geaggreseerde en beleidige **Isak De Miranda** Vleidende in Commodeerde Invoegen **bebloed** nae den Raad Fiscaal Willende gaen door eene duy selinge en Stuijp gecouseert door de Enorme Leesie Wierd aengetast dat op de Grond quam te Vallen en naer huijs gedraagen is Vid ? relaase gementioneerd Waer toe den Fiscus deese Ed Agtbaare Hooft Eerbiedigt is renvoJeerds? En Vermits Sodaene delichte als den regten Satisfactoir Kunne beweesen Worden in pordonnabel Sijn en Swaere Straffe Koomen te Importeeren
Soo heeft den Fiscus op de Ootmoedigste Wijse de Eere heeft Sigh tot deesen...' [4, nadruk NM]

Op 24 juni 1757 besloot raad-fiscaal G. Curtius de zoon van Daniel Fernandes, Isak de Daniel Fernandes, in zijn huis te arresteren.

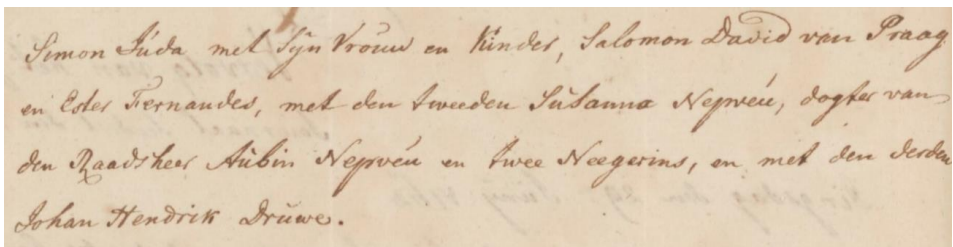

tot de Ed. Achtb. Hoove te Keeren
met Versoek Van authorisatie ten
fine Van Informatie in Casu Subie-
cto als meede Omme den persoon
Van Isak de Daniel Ferdinandus
ter praventie Van Verdere Onhijle
provisioneer in Sijn huys dedoen
arresteeen

'...deese Ed. Achtb: Hoove te Keeren met Versoek Van authorisatie ten fine Van Informatie in Casu Subiecto als meede Omme den persoon Van **Isak de Daniel Fernandes** ter praventie Van Verdere Onhijle Provisioneel in Sijn huys dedoen **arresteeen**.'[5, nadruk NM]

3.2 Ester Fernandes in armoede vervallen na verbanning echtgenoot

Begin april 1765 werd David Gomes da Costa verbannen uit de kolonie als straf wegens het verhandelen van kruit aan de vrije slaaf Quassie. De slavernij maakte van een wapenwinkel lucratieve handel. Er was een grote vraag naar dwang- en verdedigingsmiddelen tegen slaven. Voor de verbanning zat Gomes da Costa goed genoeg bij kas om zijn vrouw Ester Fernandes naar het vaderland te laten reizen:

Simon Luda met Sijn Vrouw en kindes, Salomon David van Praag
en Edes Fernandes, met den Sweeden Sabanna Negeren, dogter van
den Raad heer Aubin Negeren en twee Negerins, en met den Joden
Johan Hendrik Drüwe.

Op 30 juni 1762 vertrokken passagier Ester Fernandes en anderen met Christiaan Berkerken naar Amsterdam.[6]

Gomes da Costa en zijn echtgenote Ester Fernandes verkochten wapens en kruit aan de witte inwoners van de kolonie die met slaven te maken hadden. Er was een verbod op zaken doen met slaven en vrije zwarten. Het kwam voor dat vrije zwarte wapenbezitters hun wapens en kruit doorverkochten aan weggevluchte en ondergedoken slaven. Het negeren van dit verbod kwam Gomes da Costa duur te staan.

Bij gebrek aan middelen besloot zijn vrouw Ester Fernandes met hem mee te gaan met hun kinderen. Dit maakte de leefsituatie van het gezin er echter niet beter op. In september 1767 keerden ze vanuit **Sint Eustatius** terug in de kolonie en verzochten het hof te mogen blijven tot aan de behandeling van een verzoek over de uitspraak tegen Gomes da Costa.[7] David zelf was mee het land in gesmokkeld en zat ondergedoken op de Jodensavanne of op Joodse plantages. Hij kon niet veel betekenen voor zijn vrouw en drie kinderen. Op 9 februari 1768 verzocht Ester Fernandes het hof om gratie te verlenen aan haar man:

dag den 10 Februari 1768
 Voor middag heeft Sijn Wel Edele Gestrenge in
 het Hof van Politie gepraesideerd.
 Eenem David Gomes d'Acosta, die in den Jare
 1765 van hier gebannen was wegens kruit negotie
 met de Vrije Neger Quassie, is zedert enige tijd clan-
 destinelijk met een Engels Vaartuij in deze Colonie
 gekomen, en zich schuijl gehouden hebbende op de
 Joden Savanne of enige Joden plantagien in rio
 Suriname, zo heeft desselfs Vrouw op gisteren een
 request aan den Hove van Politie gepraesenteerd,
 tenderende tot gratie & remissie van het Vonnis
 van bannissement. Het zelve in handen van
 den Heer Raad Fiscaal gesteld zijnde om daar
 op te berigten, is zulk heden ingekomen: en
 vervolgens daar over ter deliberatie getreden zijnde
 heeft den Heer Gouverneur verklaard van begrip
 te zijn, dat dit gedane versoeck niet van de Hove
 dependent was, maar alleen aan Sijn Wel Edele
 Gestrenge alleen competerende te zijn, als de
 Hoge Overigheid representerende: waar op de Heer
 Heenberg, zonder na enige redenen te luistieren
 nog af te wagten het sentiment van de andere
 Raaden, terstond declareerde dat dan maar het
 versoeck moeste van de hand gewezen worden,
 waar op de andere Raaden hem ook toevielen, en

Verslag van het hof, 10 februari 1768: 'Voor middag heeft Sijn Wel Edele Gestrenge in het Hof van Politie gepraesideerd.

Eenem David Gomes d'Acosta, die in den Jare 1765 van hier gebannen was wegens kruit negotie met de Vrije Neger Quassie, is zedert enige tijd clandestinelijk met een Engels Vaartuij in deze Colonie gekomen, en zich schuijl gehouden hebbende op de Jodensavanne of enige Joden plantagien in rio Suriname, zo heeft desselfs Vrouw op gisteren een request aan den Hove van Politie gepraesenteerd, tenderende tot gratie & remissie van het Vonnis van bannissement. Het zelve in handen van den Heer Raad Fiscaal gesteld zijnde om daar op te berigten, is zulk heden ingekomen: en Vervolgens daar over ter deliberatie getreden zijnde heeft den Heer Gouverneur Verklaard van begrip te zijn, dat dit gedane Versoeck niet van den Hove dependent was, maar aan Sijn Wel Edele Gestrenge alleen competerende te

zijn, als de Hoge Verigheid repraesenterende: waarop de Heer Steenberg, zonder na enige redenen te luijsteren nog af te wagten het Sentiment van de andere raaden, terstond declareerde dat dan maar het Versoek moeste **van de hand** gewezen worden, waar op de andere raden hem ook toevielen, en...'[8, nadruk NM]

Dit dat appoint oock zo gesteld is als te zien Sub no 1494 hier nevens. Sijn Wel Edele Gestrenge heeft dus nodig geoordeeld deze piece in 't Journaal te insereren om ten allen tijden te kunnen blijken en tot een regel te verstrekken tegens diergelijke ondermijningen van het regt des Gouverneurs, dat de raden zoeken op alle Wijs na zig te trekken.

'...en dus dat appoint oock zo gesteld is als te zien **Sub no 1494** hier nevens. Sijn Wel Edele Gestrenge heeft dus nodig geoordeeld deze piece in 't Journaal te insereren om ten allen tijden te kunnen blijken en tot een regel te Verstrekken tegen diergelijke **ondermijningen** van het regt des Gouverneurs, dat de raden zoeken op alle Wijs na zig te trekken.'[9, nadruk NM]

1494 Request van Ester Fernandes, huisvrouw van Gomes d' Acosta, om te hebben remissie van haer mans bannissement, fine dato febr. 1768 nevens berigt van d' 2^e raad Fiscaal en appt. in dato 9 & 10 febr. 1768

Inventaris van bijlage Sub no. 1494: 'Request van Ester Fernandes, huisvrouw van Gomes d' Acosta, om te hebben remissie van haer mans bannissement, fine dato febr: 1768 nevens berigt van d' 2^e raad Fiscaal en appt. In dato 9 & 10 februari 1768.'[10]

Twee jaar na de afwijzing van haar rekest deed Ester Fernandes andermaal een gratieverzoek voor haar man. Hiervan is haar smeekbede wel bewaard gebleven:

Geeft met alle Needrigheid te Kennen Ester Fernandes Henriques
 huisvrouw van David Gomes daCosta,
 Dat de Suppl^{te} gemelde man ingevolge de aan hem gedaene
 aansegginge Sig uijt deese Colonie begeeven hebbende en den
 Suppl^{te} haer gemelde man niet Kunnende Verlaten Sig met
 denselve tot hun hertgrievendleed op Reis heeft moeten begeeven
 waardoor na veele omswervingen en geleedene armoede
 Sij L: tot een Extreme miserie Sijn gebragt,
 Dat tot remediering van haar ondragelijke armoede de
 Suppl^{te} genoodsaakt is geworden sig wederom naar deese
 Colonie te begeeven dog tot haer Uijtterste leed moet ondervinden
 dat door de Swakheid van haar Kunne en misschen van de hulp
 en adistentie van haar man Sij brood gebrek Komt te
 lijden

Passage uit de brief van Ester Fernandes aan het hof, 9 februari 1768: 'Geeft met alle Needrigheid te Kennen **Ester Fernandes Henriques** huisvrouw van David Gomes daCosta,

Dat de Suppl^{te} gemelde man ingevolge de aan hem gedaene aansegginge Sig uijt deese Colonie begeeven hebbende en den Suppl^{te} haer gemelde man niet Kunnende Verlaten Sig met denselve tot hun hertgrievendleed op **Reis** heeft moeten begeeven waardoor na veele **omswervingen** en geleedene **armoede** Sij L: tot een **Extreme miserie** Sijn gebragt,

Dat tot remediering Van haar **ondragelijke armoede** den Suppl^{te} genoodsaakt is geworden Sig wederom naar Deese Colonie te begeeven dog tot haer Uijtterste leed moet ondervinden dat door de Swakheid van haar Kunne en misschen van de hulp en adistentie van haar man Sij **brood gebrek** Komt te **lijden**. [11, nadruk NM]

Ester Fernandes deed verslag van de omzwervingen en lotgevallen van haar gezin en verzocht gouverneur Crommelin om haar man te laten terugkeren en gratie te verlenen om haar ondragelijke armoede beter te maken, want zonder hem leed zij broodgebrek. Op voorhand beloofde ze dat haar man, wanneer hem werd toegestaan terug te keren, zich voortaan netjes aan de regels zou houden:

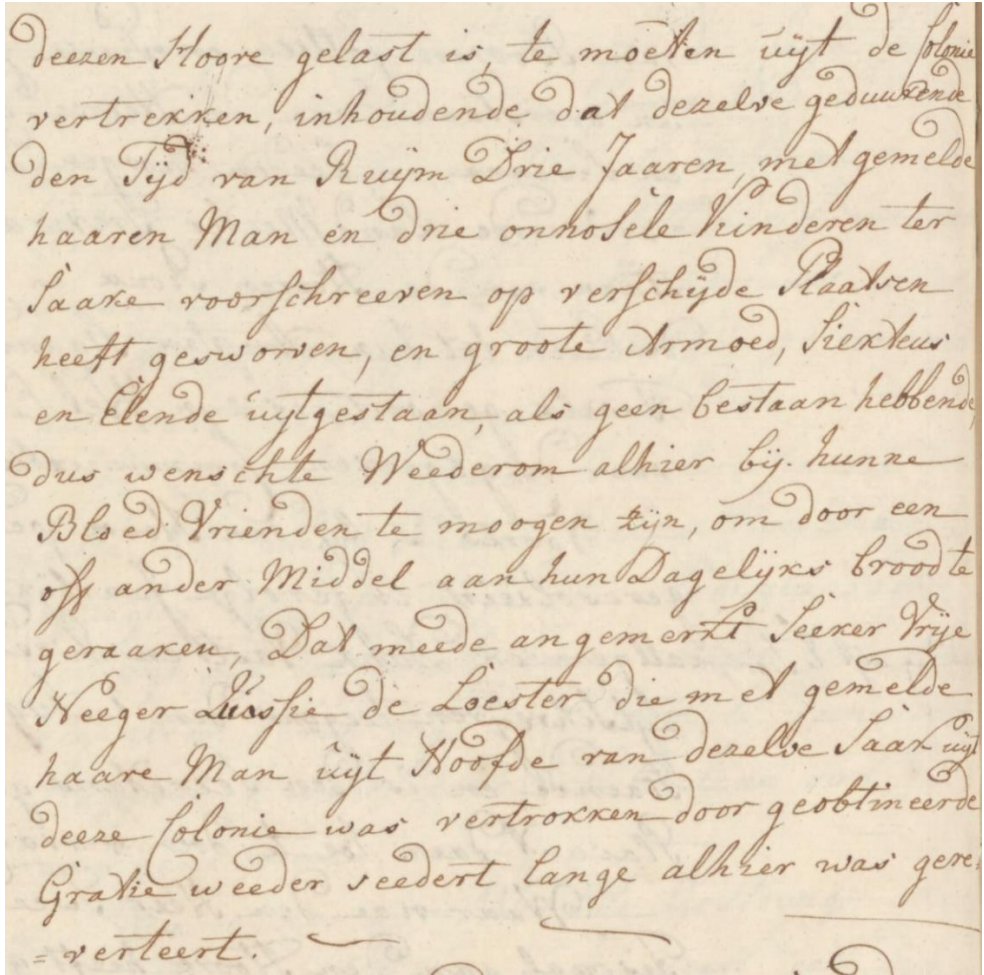
2 tyden
 Welhalven aangezien de Supp^{te} gemelde man lange Jaeren
 in deese Colonie heeft getrafigueert en hij Sig nooit van te
 Vooren in eenige manieren heeft ontgaan maar ter con-
 trarie aan Sijn broodwinninge op een eerlijke wijze heeft
 trachten te geraken soo als de Supp^{te} in die vaste verseeke-
 ringe is dat gemelde haar man in 't toekomstige onder
 eenige de minste discrepantie heilighlijc al ontkoomen,
 Waarbij geconsidereert de Supp^{te} gemelde man reeds
 Jaeren in ballingschap en in de uiterste Elende heeft doorge-
 bragt, al nu seer gaerne bij Sijn vrouwen en familie in deese
 Colonie soude willen begeeven, maar daer toe niet kan over-
 gaan alvorens van deelen Edele Achtbaere Raad te hebben
 geobtaineerd gratie en remissie

'...Weshalven aangesien de Supp^{te} gemelde man **lange Jaeren** in deese Colonie
 heeft getrafigueert en hij Sig nooit van te Vooren in eenige manieren heeft ontgaan
 waar ter Contrarie aan Sijn **broodwinninge** op een eerlijke wijze heeft trachten te
 geraken Soo als de Supp^{te} in die vaste verseeke-
 ringe is dat gemelde haar man in 't
 toekomstige Sonder eenige de minste discrepantie heilighlijc Sal nakoomen,
 Waarbij geconsidereert de Supp^{te} gemelde man reeds **Jaeren in ballingschap** en
 in de uiterste Elende heeft doorgebracht, al nu seer gaerne bij Sijn vrouw en familie
 in deese Colonie soude willen begeeven, maar daer toe niet Kan overgaan alvorens
 van deesen Edele Achtbaere Raad te hebben geobtaineerd **gratie en remissie**'. [12,
 nadruk NM]

Na beraad van het hof over het feit dat Ester Gomes Da Costa, haar man en hun
 drie onschuldige kinderen nu al jaren in grote armoede verkeerden, besloot men
 David Haim Gomes Da Costa gratie te verlenen en kreeg hij toestemming terug te
 keren:

Laastelijc gelezen de Aqueste van
 m^{te} Ester Gomes Da Costa Huijs Vrouw van
 David Haim Gomes Da Costa die over enige
 Jaeren ter Laaxe van enige Procedures by
 deeren Floore gerentileert, by Resolutie van

Verslag van het hof, 7 mei 1770: 'Laastelijk geleezen de Requeste van Ester Gomes Da Costa Huijz Vrouw van David Haim Gomes Da Costa die over eenige Jaaren ter Saake van Eenige Procedures bij deezen Hooft geventileert, bij Resolutie van [...]'

Deezen Hooft gelast is, te moeten uijt de Colonie
 vertrekken, inhoudende dat dezelve gedurende
 den Tijd van Ruijm Drie Jaaren, met gemelde
 haaren Man en drie onnossele Kinderen ter
 Saake voorschreeven op verschijde Plaatsen
 heeft geworven, en groote Armoede, Siektens
 en Elende uijtgestaan, als geen bestaan hebbende,
 dus wenschte Weederom alhier bij hunne
 Bloed Vrienden te moogen zijn, om door een
 off ander Middel aan hun Dagelijks brood te
 geraaken, Dat meede angemerkt Seeker Vrije
 Neger Quassie de Loester die met gemelde
 haare Man uijt Hoofde van dezelve Saak uijt
 Deese Colonie was vertrokken door geobtimeerde
 Gratie weeder seedert lange alhier was gere-
 =verteert.

'[...] deezen Hooft gelast is, te moeten uijt de Colonie vertrekken, inhoudende dat dezelve gedurende den Tijd van Ruijm Drie Jaaren, met gemelde haaren Man en drie onnossele Kinderen ter Saake voorschreeven op verschijde Plaatsen heeft geworven, en groote Armoede, Siektens en Elende uijtgestaan, als geen bestaan hebbende, dus wenschte Weederom alhier bij hunne **Bloed Vrienden** te moogen zijn, om door een off ander Middel aan hun **Dagelijks brood** te geraaken, Dat meede angemerkt Seeker Vrije Neger Quassie de Loester die met gemelde haare Man uijt Hoofde van dezelve Saak uijt deze Colonie was vertrokken door geobtimeerde Gratie weeder seedert lange alhier was gereverteert. [13, nadruk NM]

Sij mitsdien needrig was verzoekende in
Aan merking van hun Elendige Staat met
Drie onnossele Kinderen, dat aan hun meede
't Beneficie van Gratie voor haar Man mogt
worden verleent en toegestaan, belovende
deselve zig Eerlijk en wel Sal Comporteer
en nimmer de minste Reedenen van Klagten
weegens zijn gedrag zal vernoomen werden.
Waar over gedelibereert zijnde en in aan
merking genoomen de Armoedige Staat van

'Sij mitsdien needrig was verzoekende in Aan merking van hun Elendige Staat met Drie onnossele Kinderen, dat aan hun meede 't Beneficie van Gratie voor haar Man mogt worden verleent en toegestaan, belovende deselve zig Eerlijk en wel Sal Comporteer en nimmer de minste Reedenen van Klagten weegens zijn gedrag zal vernoomen werden.

Waar over gedelibereert zijnde en in aan merking genoomen de Armoedige Staat van de...

De Supplient en Kinderen, is goed gevonden
en geresolveert de versoogte Gratie aan D.
H. G. Da Costa te verleenen, en hem mitsdien
te Permitteren om wederom in deese Colonie
te mogen koomen, met Recom mendatie zig
in 't Versolg wel en Eerlijk te gedraagen,
Dewijl anders bij zodanige Klagten als wederom
tot zijn Lasten soude kunnen koomen de rooijge
Saaken daar by zullen worden gesumuleert;
en val de Suppliente hier van Extract.
gegeven worden.

*'...de Suppliante en Kinderen, is goed gevonden en geresolveert de versogte **Gratie** aan D.H.G. Da Costa te **verleenen**, en hem mitsdien te Permitteren om weederom in deeze Colonie te moogen Koomen, met Recommendatie zig in 't Vervolg wel en Eerlijk te gedraagen, dewijl anders bij zodanige Klagten als weederom tot zijn Lasten zoude Kunnen Koomen de voorige Saaken daar bij zullen worden gecumuleert, en sal de Suppliante hier van Extract gegeven worden.'*[14, nadruk NM]

3.3 Bloedschande en overspel Moses Fernandes

Joodse slavenhouders hadden een grote mate van seksuele vrijheid. De man-vrouwverhoudingen werden door religieuze en culturele regels in goede banen geleid. De van de Nederlandse staat verkregen 'Privileges' boden mogelijkheden om bij bepaalde morele overtredingen de zaak in eigen kring op te lossen. De zogeheten Mahamad of '*machamad*' van de Portugees-Joodse Natie was bevoegd om corrigerend op te treden. Niemand van de gemeente mocht ingaan tegen een besluit van de Mahamad op straffe van excommunicatie. (Ipenburg 2015: 117-9) Om een schandaal te voorkomen werden kwesties die in de ogen van het gouvernement een misdaad waren niet bij de raden van politie en justitie aangekaart, maar via de Mahamad geregeld.

'De mahamad fungeerde als rechtbank voor kleine civiele zaken. Op grond van de door de Engelsen gegeven en door de Nederlandse koloniale overheid bevestigde privileges kon men zelf recht spreken over kwesties tot een bedrag van 10.000 pond suiker. In 1741 werd dat gelijk gesteld met vijf- of zeshonderd gulden. Ook had men het recht om "lastige mensen met slecht gedrag te verbannen". De Mahamad behoefde alleen maar de gouverneur de redenen op te geven en men werd weggestuurd.' (Ipenburg 2015: 119, verwijzend naar Nassy 1788 (1974))

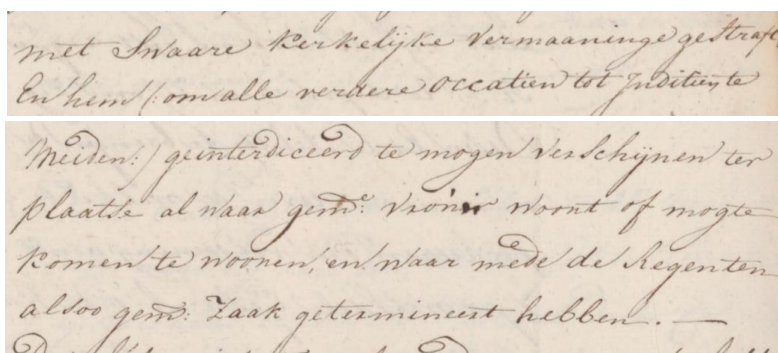
Toch waren er gouverneurs, zoals Jan Nepveu, die na een klacht van een ontevreden lid van de Portugees-Joodse gemeente, de Joodse Natie min of meer dwongen om zo'n gebeurtenis bij de justitiële autoriteiten te melden en het dossier over te dragen. Dit was het geval in een zaak rond Moses Fernandes die werd beticht van overspel, in die tijd een misdrijf.

De echtgenotes van de heren Moses Fernandes en Moses Bueno de Mesquita waren zusters. In 1776 maakte de heer Fernandes zich schuldig aan overspel en bloedschande met mevrouw Debora de Medina, de vrouw van Moses Bueno de Mesquita. Deze Moses verklaarde:

'[dat hij] ondervonden heeft een ongeoorloofde verkeering tusschen den persoon van Moses Fernandes en den ondergeschreeve huisvrouw Debora gebore De Medina. Waar op den ondergeschreven hem Moses Fernandes in het minnelijke daar over heeft onderhouden met verzoek zulx te menageeren, maar gemelde Moses Fernandes met een vuil aan de oogmerk bezoedelt, heeft daar inne hardnekkiglijk gepoursuiveert.'

[A-18]

Moses Bueno de Mesquita wilde de eer van zijn huis behouden en diende daarom een klacht in bij het Collegie van de heren van de M.M. (Mahamad) van de Portugees-Joodse Natie. Deze oordeelden ten faveure van de aanklager en het werd Moses Fernandes verboden zich in de buurt van mevrouw Debora de Medina te vertonen:

met Swaare Kerkelijke vermaanninge gestraft,
En hem (om alle verdere occatien tot inditien te
Meiden) geinterdicteerd te mogen verschijnen ter
plaatse al waar gemelde vrouw woont of mogte
komen te woenen, en waar mede de Regenten
alsoo gemde Zaak getermineert hebben.

Fernandes was door de Joodse Natie volgens de Joodse wet '[...] met swaare kerkelijke vermaanninge gestraft. En hem (om alle verdere occatien tot inditien te meiden) geinterdicteerd te mogen verschijnen ter plaatse al waar gemelde vrouw woont of mogte komen te woenen, en waar mede de Regenten alsoo gemelde zaak getermineert hebben.'

[15]

Echter, het bleek Moses Bueno de Mesquita al snel dat Fernandes zich niet hield aan de afspraken met de Joodse regenten en de relatie met zijn vrouw voortzette. Sterker nog, om de veroordeling te omzeilen poogde Fernandes een woning voor de vrouw te huren vlak bij de zijne:

Den ondergeschr. nu' vertrouwende, dat
 wat de Kragt der Reede niet konde uitwerken,
 die des gerigts en des Bands Zoude doen op
 des gemoeds van gem: Mos: Fernandes.
 maar helaas! Wanneer een Mensch met
 Zulke onmensche Sentimenten behebt
 Zijn, is'er geen wet, nog geregt in Staat
 hem daar van t'onthouden; Want kort
 daar na heeft gem: Moses Fernandes on-
 geagt de last van de M.M. en op zig ge-
 noomen band van Excommunicatie, in Zijn
 oude ongepermitteerde verkeerung met de
 ondergeschr. huisvrouw voortgegaan! Toda-
 nig dat hy Fernandes middeleen gevonden
 heeft om des ondergeschr. huisvrouw te per-
 moveeren iijst haar huis te gaan, en daar
 toe voor haar (: volgens 't publicq gerugt:)
 een Kaamer vlak over Zijn wooning gehuurt,
 om daar te woonen.

Passage uit de getuigenis van Bueno de Mesquita, 19 september 1777: 'De ondergeschr. nu vertrouwende, dat was de Kragt der Reede niet konde uitwerken, die des gerigts en des Bands Zoude doen op des gemoeds van gem: **Mos: Fernandes**. Maar helaas! Wanneer een Mensch met Zulke **onmensche** Sentimenten behebt Zijn, is er geen wet, nog geregt in Staat hem daar van t'onthouden; Want Kort daar na heeft gem: Moses Fernandes ongeagt de last van de M:M: (Machmad) en op zig genoomen band van **Excommunicatie** in Zijn oude ongepermitteerde verkeerung met de ondergeschr. huisvrouw te permovereen iijst haar huis te gaan, en daar toe voor haar (: volgens 't publicq gerugt:) een **Kaamer** vlak over Zijn **Wooning** gehuurt, om daar te woonen.' [16, nadruk NM]

Dit alles was voor Bueno de Mesquita reden om de kwestie aan te kaarten bij de koloniale **Justitie**. En dat was voor de gouverneur en de raden van justitie weer aanleiding om zich weer eens te buigen over de mate van vrijheid die de Mahamad toekwam en de vrijheid die deze zich toe-eigende.

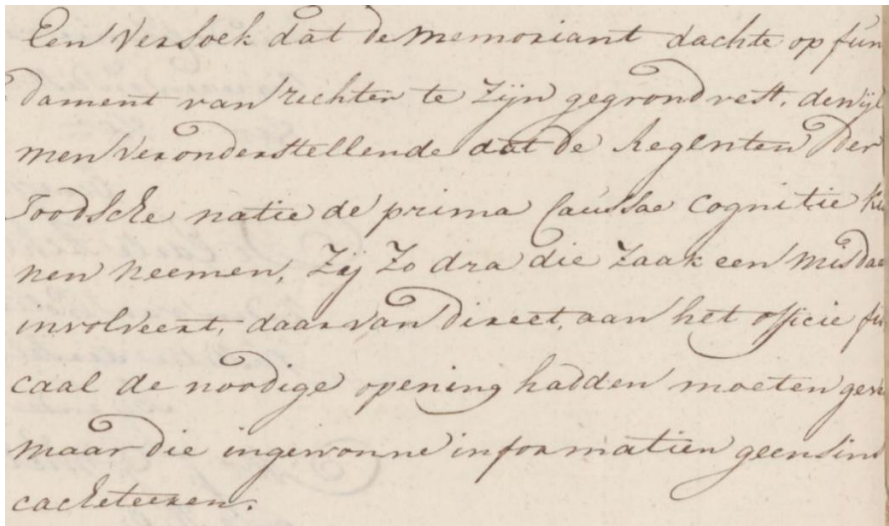
Op 2 maart 1778 bracht raad-fiscaal Wichers de klacht van de heer Moses Bueno Mesquita als zaak in bij het hof. Wichers wilde graag de stukken over de zaak op basis waarvan de Mahamad Fernandes had beoordeeld, opvragen om zelf een oordeel te kunnen vellen over de strafbaarheid.

De Memoriant R.O. heeft de eere U Wel Edele Gestrenge en Edele Achtbaare te Informeeren dat een relaas hebbende ontvangen van Mos: Bueno Mesquita, behelsende klacht van overspel en bloedschande tegen Moses fernandes. Zig bij non sessie hadde geadresseert aan Zijn Wel Edele Gestrenge den Heer Gouverneur te Kennen gevende, dat in de Zee bij de Machamad eenige onderzoek was gedaan, dat gemelde fernandes daar op gestrafft gecorrigeert zijnde, die Stukken in handen van het officie fiscaal mogte werde gestelt, om daar uit te Kunnen Zien in hoe verre die actie was gefundeert, of niet.

‘De Memoriant R.O. (Eerste Raad Fiscaal J.G. Wichers) heeft de eere U Wel Edele Gestrenge en Edele Achtbaare te Informeeren dat een relaas hebbende ontvangen van Mos: Bueno Mesquita, behelsende klacht van **overspel** en **bloedschande** tegen **Moses fernandes**.

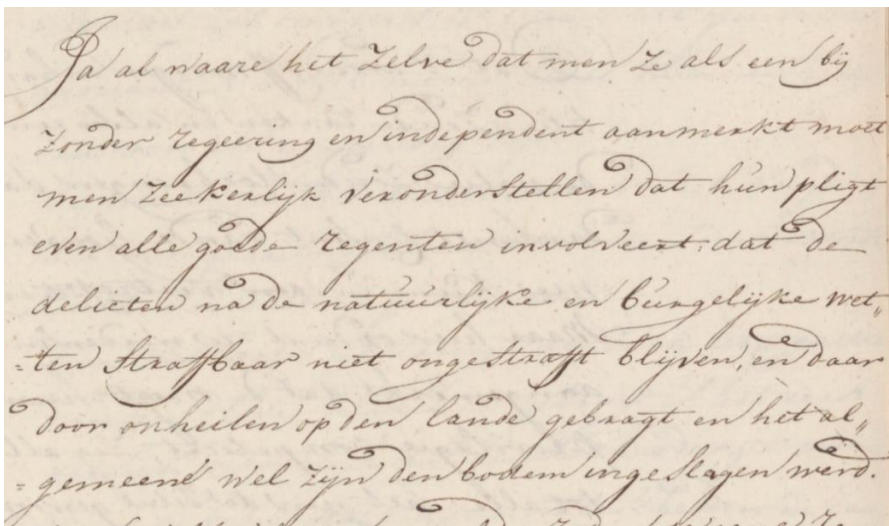
Zig bij non Sessie hadde geadresseert aan Zijn Wel Edele Gestrenge den Heer Gouverneur te Kennen gevende, dat in deelen bij de **Machamad** eenige onderzoek was gedaan, dat gemelde **fernandes** daar op **gestrafft gecorrigeert** Zijnde, die Stukken in handen van het officie fiscaal mogte werde gestelt, om daar uit te Kunnen Zien in hoe verre die actie was gefundeert of niet.’[17, nadruk NM]

Wichers was ook van mening dat zodra de Mahamad in de gaten kreeg dat het hier een officieel misdrijf betrof, men direct al de stukken ter hand van justitie had moeten stellen. Dat dit niet gebeurd was, beschouwde Wichers als een ondermijning van het officiële koloniale gezag dat te allen tijde voorrang moest krijgen bij het bestraffen van delicten tegen de ‘natuurlijke en burgerlijke wetten’:

Een Verzoek dat de memoriant dachte op fund
ament van rechter te zijn gegrond rest, dewijl
men veronderstellende dat de Regenten der
Joodsche natie de prima causae cognitie ku
nen neemen, Zij zo dra die Zaak een misdaad
involveert, daarvan direct, aan het officie fis
caal de noodige opening hadden moeten geven
maar die ingewonne informatie geensins
cacheteeren.

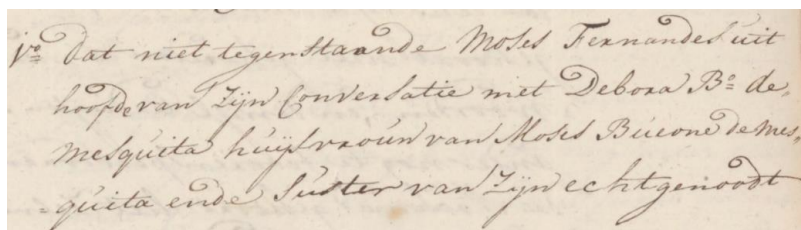
'Een verzoek dat de memoriant dachte op fundament van rechter te zijn gegrond rest, dewijl men veronderstellende dat de Regenten der Joodsche natie de prima causae cognitie k[...].nen neemen zo dra die zaak een misdaad involveert, daarvan direct aan het officie fiscaal de noodige opening hadden moeten geven maar die ingewonne informatie geensins cacheteeren.'

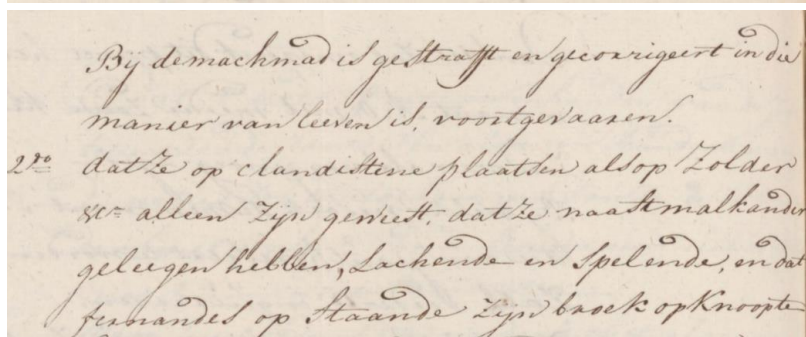
Ja al waare het Zelve dat men ze als een bij
Zonder regeering en independent aanmerkt moet
men zeekerlijk veronderstellen dat hun pligt
even alle goede Regenten involveert, dat de
delicten na de natuurlijke en burgerlijke wet,
ten Straffbaar niet ongestraft blijven, en daar
door onheilen op den lande gebragt en het al,
gesmeerd wel zijn den bodem ingeslagen werd.

'...Ja al waare het zelve dat men ze als een bij zonder regeering en independent aanmerkt moet, men zeekerlijk veronderstellen dat hun pligt even alle goede regenten involveert dat de delicten na de natuurlijke en burgerlijke wetten straffbaar niet ongestraft blijven, en daardoor onheilen op den lande gebragt en het algemeene wel zijn den bodem ingeslagen werd. [18]

Om de door de raad-fiscaal in de 'memorie en resolutie' aangehaalde reden, stelden de autoriteiten dat de ene regering (van de Joodse Natie) de andere (Sociëteit van Suriname) nooit een verzoek mocht weigeren om delinquenten of bewijzen over te dragen. Uiteindelijk werd de raad-fiscaal terdege geïnformeerd over de zaak zoals die onder beheer van de Mahamad was beoordeeld en over wat er later nog was gepasseerd:

1° dat niet tegenstaande *Moses Fernandes* uit hoofde van Zijn *Conversatie* met *Debora B^o* de *Mesquita* huysvrouw van *Moses Bueno de Mesquita* ende *Suster* van Zijn echtgenoot

Bij de *machmad* is gestrafft en gecorrigeert in dijn manier van leeven is voortgevaaren.
2° dat ze op clandestiene plaatsen als op Zolder etc. alleen Zijn geweest, dat ze naast malkander gelegen hebben, Lachende en spelende, en dat *Fernandes* op staande Zijn broek opknoopte

1. 'dat niet tegenstaande **Moses Fernandes** uit hoofde van Zijn **Conversatie** [coïtus] met **Debora B^o** de **Mesquita** huysvrouw van **Moses Bueno de Mesquita** ende **Suster** van Zijn echtgenoot Bij de **machmad** is gestrafft en gecorrigeert in die manier van leeven is voortgegaan.
2. dat ze op clandestiene plaatsen als op zolder alleen zijn geweest, dat ze naast malkander gelegen hebben, lachende en spelende, en dat **Fernandes** op staande zijn broek opknoopte.[19, nadruk NM]

Fernandes werd daarop door de Mahamad **geëxcommuniceerd** en door het gouvernement per 1779 permanent **verbannen** uit de kolonie. In 1780 probeerde **Moses Fernandes** echter weer het land in te komen als passagier van een Engels schip dat vanaf St. Eustatius ook Suriname aandeed. Het gouvernement besloot **Fernandes** direct in hechtenis te nemen om hem weg te sturen zodra diezelfde boot weer zou vertrekken:

gisteren gearriveerden Engelsche Bark
 van St Eustatius weeder is gekoomen den
 in den voorleeden Jaare door de familie
 versondene Moses Fernandes welkers
 crimineel Proces op die voorwaarden
 en dat hij niet weeder Soude koomen
 composibel is verklaard, verzoekende
 hij Raad Fiscaal de wel meening van
 deesen Hove hoe Sig al nu hier inne
 te gedragen.
 Is daar op bij den Hove goet gevonden
 van den Heere Raad Fiscaal te Authori-
 saceeren bij desen, omme den selve
 Moses Fernandes weeder te apprehen-
 deeren en in detentie te houden, tot
 het vertrek van de voorsz. Bark, om-
 me met deselve weeder weg te Senden.

Verslag van het hof, 25 maart 1780: 'gisteren gearriveerden Engelsche Bark van S:^t Eustatius weeder is gekoomen den in den **voorleeden Jaare** door de **famillie versondene Moses Fernandes** welkers Crimineel Proces op die **voorwaarden** en dat hij niet weeder Soude koomen Composibel is verklaard, verszoekende hij Raad Fiscaal de wel meening van deesen Hove hoe Sig al nu hier inne te gedragen. Is daar op bij den Hove goet gevonden van den Heere Raad Fiscaal te Authoriseeren bij desen, omme den Selve Moses Fernandes weeder te **apprehendeeren** en in detentie te houden, tot het vertrek van de voorsz: Bark, omme met deselve weeder **weg te Senden.**' [20, nadruk NM]

3.4 Fernandessen en de verbinding met Amsterdam: reizen en familiezaken

Bij de beschrijving van de Fernandes-plantage Uijtvlugt kwam al even aan bod hoe deze tak van de familie voornamelijk leefde van de handel en dat plantage-opbrengsten meer een bijzaak waren. Niet alleen Raphael Fernandes had een compagnieschap, ook zijn broers David de Abraham Fernandes en Mordechai Fernandes dreven in partnerschap handel met Suriname. In 1776 begonnen zij samen

met ene David Machorro een compagnieschap dat zij op 19 juni 1777 notarieel vastlegden:

Defer David Machorro, ter eenen
Defer David van Abraham Fernandes,
ter tweeder

Defer Mordechai Fernandes, ter der,
der Raetoten zyde

Indruende de Compagnies binnen degesta.

Enverklaciden zy Compagnies, met elckande
na te get by aangegang een Compagnieschap van
Negotie by duarwontene met elckandere, over
lange kormen by geacordeert te zyn, als by
Compagnies, overeenkomen by bevoordeert by
deze, opvolgende condities.

Dat deze Compagnieschap, die reeds op
den Leuten December des vrolieden Jaars 1776
een aanvang heeft genoomen, sal geduere, den
tyd van des Leuten volgende Jaars, te re-
kenen, van gemelde Leuten December Jaar toe
den

Dat deze Compagnieschap sal continue
in gaan op de Naamen, in firma van Machorro
& Fernandes, in welke Naam tekening doen
en yder der Compagnies sal mogen geschien
den.

De handelsfirma Machorro & Fernandes zag het licht medio 1777.[21]

Zowel over David als over Mordechai bezit het Stadsarchief van Amsterdam een honderden pagina's tellend dossier over alle zaken die zij in de stad en met Suriname hebben gedaan.[22] Overigens lijkt de kring van deze handelaren klein te zijn geweest in Amsterdam. De vader van Aron Jessurun junior, die samen met Raphael Fernandes een handelshuis had en plantage Uijtvlugt bestierde (zie 2.2.2.1), had ook een koopmanschap met David Machorro.[23]

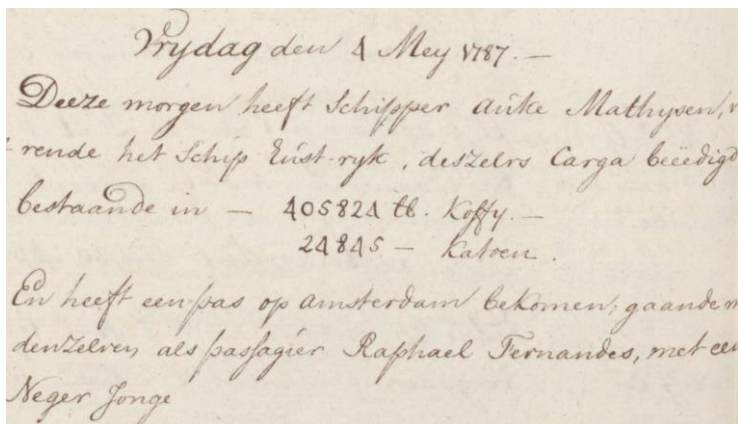
De gebroeders Fernandes delegeerden door de decennia heen hun zaken aan elkaar, als ook de zorg voor hun kinderen. Ze reisden veelvuldig heen en weer tussen Suriname, waar Raphael, Mordechay en Isaak woonden, en Amsterdam, waar broer David verbleef. In het Nationaal Archief in Den Haag bevindt zich een bestand van vijftien microfiches met de titel 'Europese Inwoners Suriname 1728-1781'. Dit bestand bevat op microfilm vastgelegde gegevens over schepen, hun vracht, kapiteins en passagiers, evenals soms vermeldingen van overleden koloniale inwoners. De gegevens zijn in het verleden door R.A.J. van Lier verzameld en door John H. de Bye digitaal beschikbaar gesteld.[24] Onder een totaal van 10.817 passagiersnamen bevindt zich in de periode 1734-1780 een aantal Fernandessen:

JAAR	NAAM	VOORNAAM	NAAR	VAN	OPMERKING
1732	Fernandes	Isaac		Amsterdam	
1748	Fernandes	Isaac de Abr.	Amsterdam		
1749	Fernandes	Isaac Mordechay		Amsterdam	
1749	Fernandes	Mordechay	Amsterdam		
1750	Fernandes	Mordechay		Amsterdam	
1754	Fernandes	Abraham Moses Isaac	Madeira		
1756	Fernandes	Raphael		Amsterdam	
1756	Fernandes	Raphael	Amsterdam		Lading suiker, koffie, cacao.
1758	Fernandes	Raphael		Amsterdam	
1759	Fernandes	Abraham	Amsterdam		
1760	Fernandes	Ester Isaac		Amsterdam	
1760	Fernandes	Isaac	Barbados		
1762	Fernandes	Ester	Amsterdam		
1764	Fernandes	?	Amsterdam		
1766	Fernandes	Moses	Barbados		
1766	Fernandes	Moses		Barbados	

JAAR	NAAM	VOORNAAM	NAAR	VAN	OPMERKING
1768	Fernandes	R.	Amsterdam		Met zijn neger Profijt en zijn negerin Amba.
1769	Fernandes	Mordechay	Amsterdam		Met zijn vier slaven: Cupido, Ismael, Sepherina en Jaba.
1769	Fernandes	Raphael		Amsterdam	Met zijn neger Profijt en zijn negerin Amba.
1770	Fernandes	Mordechay		Amsterdam	Met zijn negerjongen Cupido.
1771	Fernandes	Mordechay	Amsterdam		Lading koffie, cacao, katoen. Vermeld als Fernandez.
1772	Fernandes	Abr. de Mord.		Amsterdam	
1774	Fernandes	Abr. de Mord.	Amsterdam		
1774	Fernandes	R.	Amsterdam		
1774	Fernandes	Raphael		Amsterdam	Met dochter.
1777	Fernandes	Isaac	Amsterdam		Lading koffie, cacao, oud koper.
1778	Fernandes	Mordechay		Amsterdam	En zijn zoon Daniel Fernandes.
1779	Fernandes	Moses		St. Eustatius	
1779	Fernandes	Raphael	Amsterdam		En zijn neger Ismael.
1780	Fernandes	Raphael		Amsterdam	

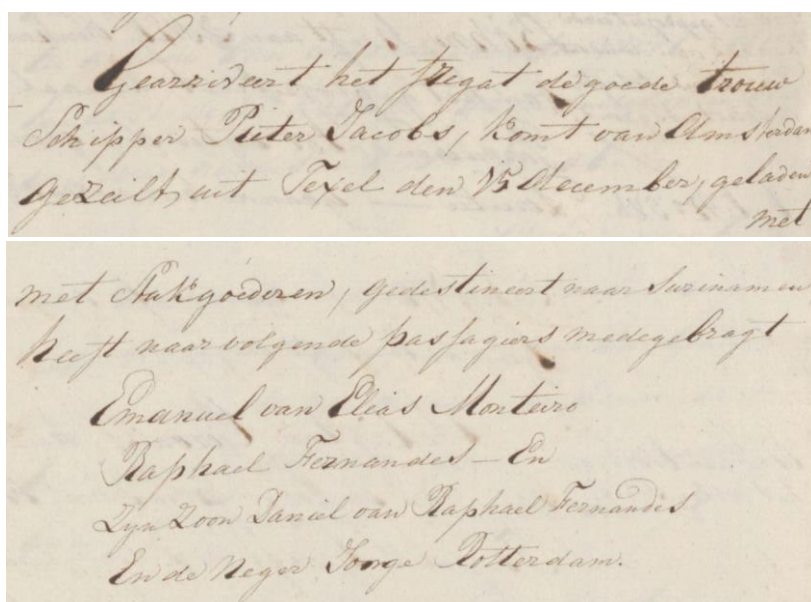
Een deel van de notities over deze reizen heb ik in de digitale archieven kunnen vinden en als ondersteunend bewijs opgenomen in bijlage 4. Ook na 1780 bleven de

Fernandes-telgen overigens heen en weer reizen, getuige diverse vermeldingen in de gouvernementsjournalen:

Vrydag den 4 Mey 1787. —
 Deze morgen heeft Schipper Auke Mathijssen, voerende het Schip Rust-ryk, deszelvs Carga beëdigd bestaande in — 405824 lb. Koffy. —
 24845 — Katoen.
 En heeft een pas op Amsterdam bekomen, gaande met denzelven als passagier Raphael Fernandes, met een Neger Jonge

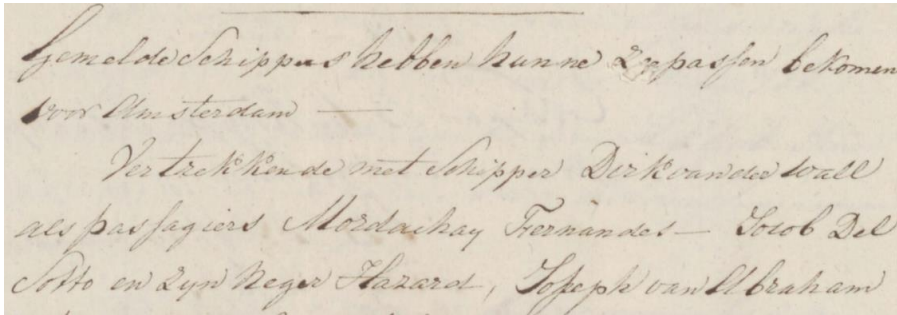
Journal, 4 mei 1787: 'Deeze morgen heeft Schipper Auke Mathijssen, voerende het schip Rust-rijk, deszelvs Carga beëdigd, bestaande in 405824 [...] Koffy 24845 — Katoen. En heeft een pas op Amsterdam bekomen, gaande met denzelven als passagier **Raphael Fernandes**, met een **Neger Jonge**.' [25, nadruk NM]

Gearriveert het fregat de goede trouw Schipper Pieter Jacobs, komt van Amsterdam gezeilt uit Texel den 15 December, geladen met
 met Stukgoederen, gedestineert naar Surinamen, heeft naar volgende passagiers medegebragt
 Emanuel van Elias Montaire
 Raphael Fernandes — En
 Zijn Zoon Daniel van Raphael Fernandes
 En de Neger Jonge Potterdam.

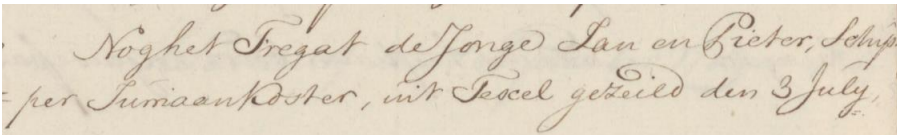
Journal, 13 februari 1788: 'Gearriveert het fregat de goede trouw Schipper Pieter Jacobs, komt van Amsterdam gezeilt uit Texel den 15 december, geladen met Stukgoederen, gedestineert naar Surinamen, heeft naar volgende passagiers

medegebragt,...**Raphael Fernandes** – En Zijn Zoon **Daniel** van Raphael Fernandes En de Neger Jonge **Rotterdam**. '[26, nadruk NM]

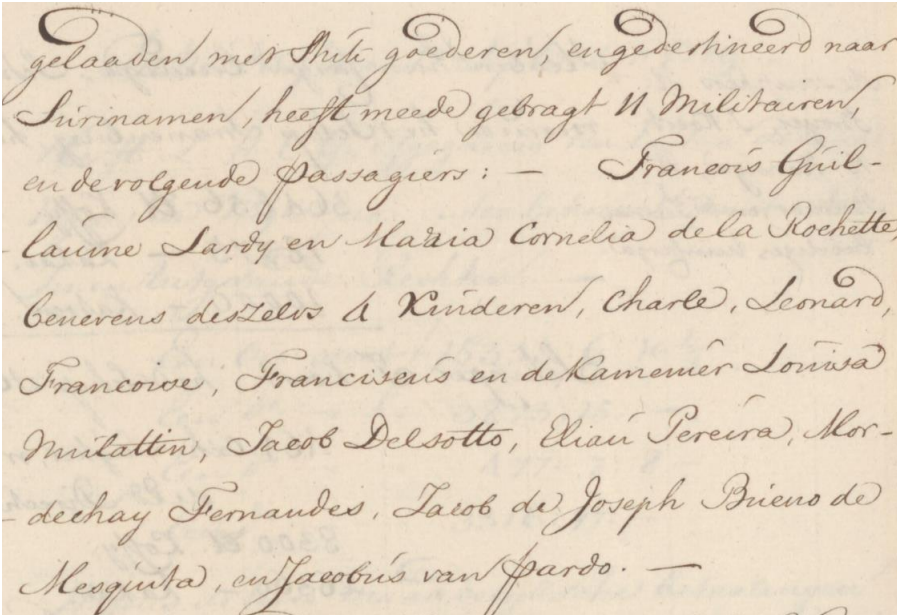

Gemelde schippers hebben hunne passagiers bekomen
voor Amsterdam —
Vertrokken de met schipper Dirk van der Wall
als passagiers Mordachay Fernandes — Jacob Del
Sotto en zijn Neger Elzard, Joseph van Abraham

Op 25 juli 1788 vertrok passagier Mordachaij Fernandes naar Amsterdam met schipper Dirk van der Wall, voerende het schip *De Claudius Civilis*. [27]

Noghet Fregat de Jonge Jan en Pieter, Schip-
per Jurriaan Koster, uit Texel geteild den 3 July.

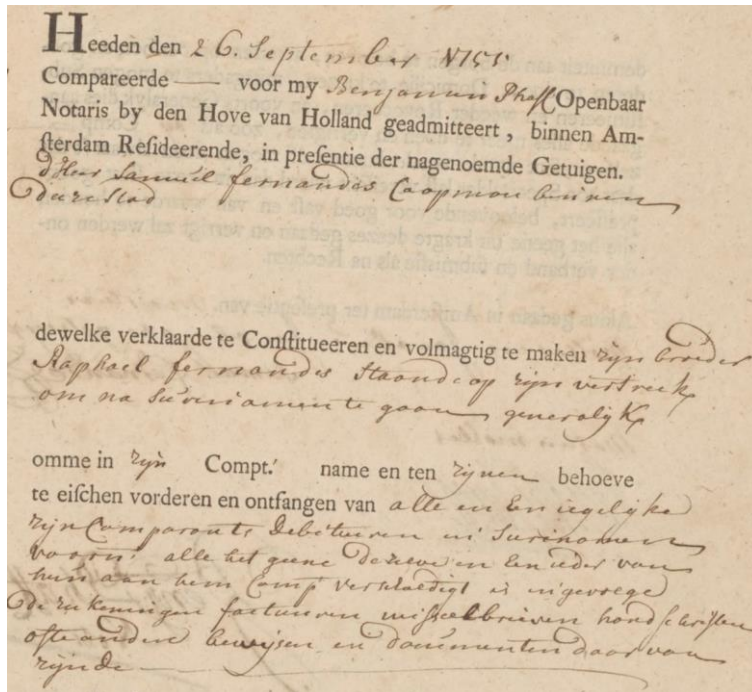

Gelaaden met Stuk goederen, en gedeestineerd naar
Surinamen, heeft medegebragt 11 Militairen,
en de volgende passagiers: — Francois Guil-
laume Lardy en Maria Cornelia de la Rochette,
Generens des Leys & Kinderen, Charles, Leonard,
Francoise, Franciscus en de Kammerier Louisa
Milattin, Jacob Delsotto, Elian Pereira, Mor-
dechay Fernandes, Jacob de Joseph Priens de
Mesquita, en Jacobus van Pardo. —

Passagier Mordachaij Fernandes arriveerde van Amsterdam op 8 september 1789, hij zeilde ruim twee maanden eerder, op 3 juli uit Texel met schipper Jurriaan Koster, voerende het fregatschip *De Jonge Jan en Pieter* met stukgoederen voor de kolonie. [28]

3.4.1 Broers Fernandes zorgen voor elkaars zaken en kinderen

De kern van de rijke Amsterdamse handelsfamilie De Abraham Fernandes bestond midden 18^e eeuw uit vijf broers die elkaar aan alle kanten hielpen: David, Raphael, Mordechai, Isaac en Samuel. In de archieven zijn hiervan vele aantekeningen en documenten terug te vinden.

Heeden den 26. September 1755
Compareerde — voor my Benjamin Shoff Openbaar
Notaris by den Hove van Holland geadmitteert, binnen Am-
sterdam Resideerende, in presentie der nagenoemde Getuigen.
Daer was
dewelke verklaarde te Constitueeren en volmagtig te maken zijn broeder
Raphael Fernandes staand op zijn vestreck
om na Surinam te gaan, generelyk
omme in zijn Compt. name en ten zijnen behoeve
te eischen vorderen en ontfangen van alle en by iegelyke
zijn Compagnie Debiteuren in Surinam
voort, alle het gene de deuren en in ieder van
hun aan hem Compt. Verklaardt is in gevreege
de toekomstige facturen mischebruyen hand schryf-
ten oft anderszins en documenten daarvan
rijnde

In september 1755 machtigde Samuel Fernandes, koopman in Amsterdam, zijn bloedverwant Raphael Fernandes, die op het punt van vertrekken naar Suriname stond, om zijn zaken aldaar te behartigen.[29]

Vanwege de vele reizen wezen de broers elkaar aan als zaakgelastigde in hun afwezigheid. Zo vertrok Isaac Fernandes in 1760 met zijn zus Ester naar Suriname. Voor vertrek regelde hij dat zijn broer David gemachtigd was al zijn belangen te behartigen in Amsterdam:

12 & 12 M.
N° 1092

Heeden den 31 Decem^{br} 1769.

Comparende voor mij Benjamin Phaff Openbaar Notaris
by den Gove van Holland geaccrediteert, binnen Am-
sterdam Residerende, in Presentie der nagenoemde
getuygen, zettel Isaac de Abraham Fernandes thant
Pheylt binnen deers. Had.

demelke by deesen verstaar deent se constitueeren en
magtig te maken de Heer David de Abraham Fernandes
wonderende om in zyn Constituanten naamen
van zynent weegen by zyn ~~aanwilt~~ Absentie
alle zyn ~~aanwilt~~ zaken recht en gerechtigeeden
open tegens een ijgelijke waar te neemen te vorderen
vervolgen en uit te voeren, vaneen ijgelijk zyn

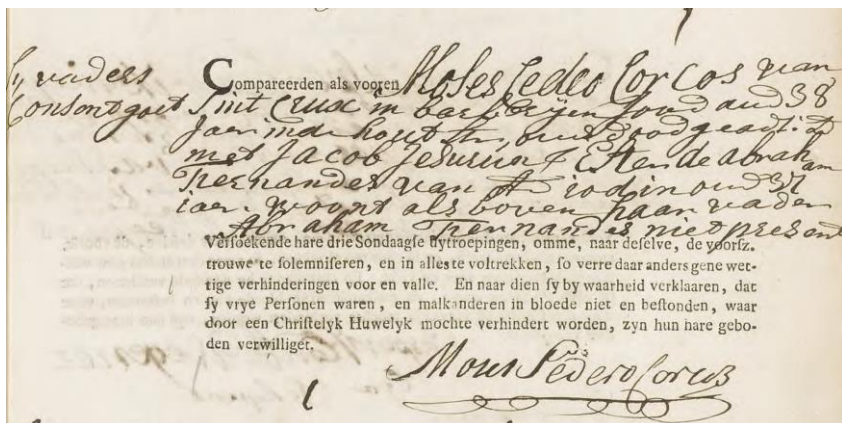
Deel van de akte waarme Isaac zijn broer David als zijn zaakwaarnemer aanwees.[30]

Ook zagen we dat Raphael Fernandes in 1768 naar Amsterdam vertrok met een van zijn slaven. Voor hij terugkeerde naar Suriname liet hij notarieel vastleggen dat zijn broer David voortaan zijn zaakwaarnemer in Amsterdam zou zijn:

Comparende
De Heer Raphael Fernandes koop-
man woonende tot Suriname
Benthams bevindende binnen
des. stad en staend op zyn vertrock
verwont
Davelde verklaarde op de kwijfste
wijze regelen duertlyk by deen te
constitueeren en magtig te maken
syn broeder, David d' Abraham
Fernandes koopman allere gene
wijze omme alle zyn ~~aanwilt~~
zaken affaires, recht en gerechtigeeden
te hem in zyn meen aengacide
als andere qualiteyten die hy coecht
is hebbende of mogte komen te
krygen en aenvelen, van allonane
en maten gevallen in des. Landen
woestencemen te bevorderen en
uytvaeren, als mede van alle

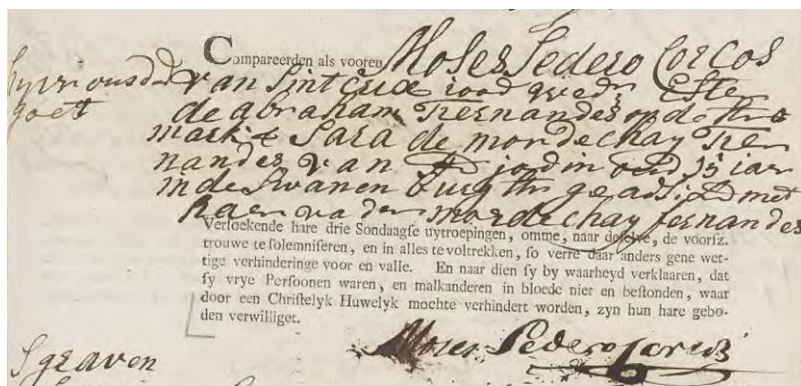
In oktober 1768 machtigde Raphael Fernandes, koopman in Suriname, zijn broer, koopman d'Abraham Fernandes, om al zijn zaken te behartigen.[31]

De gebroeders Fernandes hadden ook enkele zussen, onder wie Ester de Abraham Fernandes. Zij was woonachtig in Amsterdam en trouwde daar in 1769 met de koopman Moses Cedero Corcos:

Het huwelijk van Ester de Abraham Fernandes met Moses Cedero Corcos.[32]

In 1772 overleed Ester, [33] waarna Cedero Corcos in 1773 met een dochter van Esters broer Mordechai trouwde, genaamd Sara de Mordechai Fernandes.

De voorheen met zijn zuster getrouwde Moses Cedero Corcos huwde in 1773 met de dochter van Mordechai Fernandes.[34]

In 1771 machtigde Moses Cedero Corcos zijn toenmalige zwager Raphael Fernandes om in Suriname een schuld voor hem te innen:

De Heel Meester cedero foreer
Koopman binnen de stad aan
my luttaren bekeend

Derwelke verklaarde te constitueren en bij deen
magtig te maken De Heel Raphael
Fernandes Koopman te Suriname
omme in syn comparants naam en van synen
weegen van De Heel Salomon Salomons
mede Koopman sedert
off wie syn persoon mogte komen te represen-
teren te eyschen in te vorderen ende te ont-
fangen al it geen hy aan des Comparant
verschuldigt is volgens de bewijse
Daan van zynde

Raphael Fernandes diende een schuld te innen van koopman Salomon Salomons.[35]

Tijdens de lange periodes van afwezigheid zorgden de broers voor elkaars kinderen. Ook dit werd notarieel vastgelegd. In 1772 machtigde Mordechai Fernandes zijn broer Raphael om gedurende zijn verblijf Amsterdam als een soort voogd op te treden voor zijn zoon Abraham de Mordechai:

Compareerde
 De Heer Mordechay Fernandes, zijnde
 van de Portugeese Joodse Natie wonende
 te Suriname, dog thans zig bevindende
 binnen dese stad.
 Dewelke verklaarde te constitueren
 ende te volmagtigen, zulks doende
 mits deesen desselfs broeder de Heer
 Raphael Fernandes, wonende te Surina-
 me voornoemt, specialyke omme gedu-
 rende zijn comparants absentie van
 Suriname voormelt, het opzigt en direc-
 tie te houden over. Zijn minderjarige
 Zoon Abraham de Mordechay
 Fernandes, dezelve te doen onderwij-
 sen en bij zoodanige affaire te ~~aan-~~

'Compareerde

De heer Mordechay Fernandes zijnde van de Portugeese joodse Natie wonende te Suriname, dog thans zig bevindende binnen dese stad.

Dewelke verklaarde te constitueeren ende te volmagtigen, zulks doende mits deesen desselfs broeder de heer Raphael Fernandes, wonende te Suriname voornoemt, specialijk omme gedurende zijn comparants absentie van Suriname voormelt, het opzichten directie te houden over zijn minderjarige zoon Abraham de Mordechay Fernandes, dezelve te doen onderwijzen en bij zoodanige affaire te [...]' [36]

Raphael zou onder meer zorgen voor onderwijs en kleding, en mocht Abraham de Mordechay gaan trouwen, zou hij optreden als zijn vader en mocht hij overlijden, dan zou hij hem begraven. Klaarblijkelijk ging er in de periode dat deze machtiging van kracht was nog een verzoek uit om Abraham de Mordechay naar Nederland te

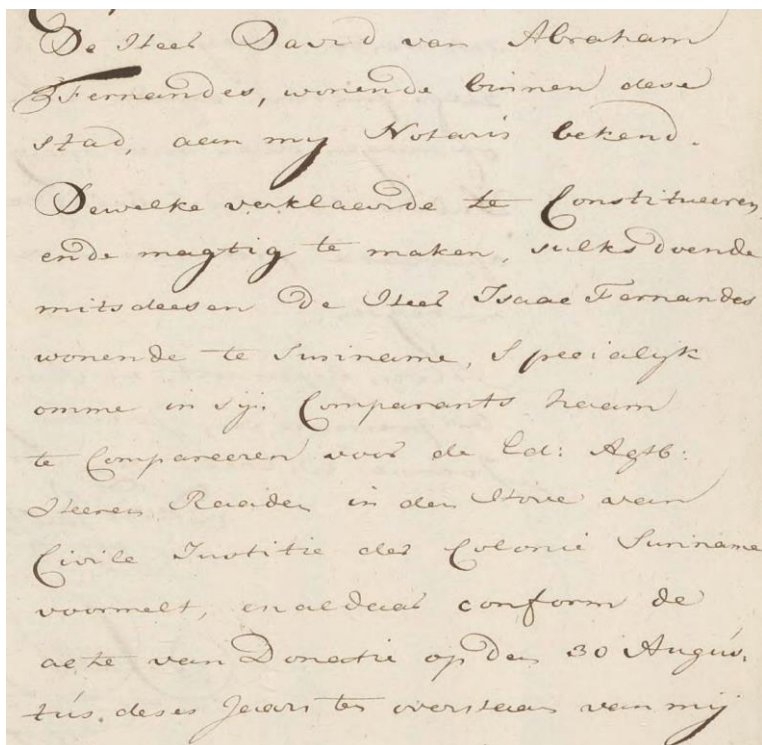
sturen, waaraan Raphael geen gehoor gaf. Op 8 juli 1773 trok Mordechai Fernandes daarom deze machtiging weer in en maakte ene Abraham de Vries verantwoordelijk voor het naar Holland zenden van zijn zoon:

Compoeneerde 865
De Heer Mordochaij Fernandes, zijnde
van de Portugeese Joodse Natie, wonende
~~te Suriname, dog thans zig bevindende~~
binnen dese stad.
Dewelke verklaarde so by aldien zijn
broeder de Heer Raphael Fernandes
wonnende te Suriname, ingebreeke mocht
zijn gebleven zijn comparant Zoon
Abraham de Mordochaij Fernandes
herwaerts over te zenden, de procuratie
Door hem comparant op den 25 Juny
1772. ten overstaen van mij Notaris
saeken getuigen gepasseert op
de vorms zijn broeder Raphael
Fernandes te revoceren en mit deese
de novo te constitueeren en magtig te
maken De Heer Abraham ^{de Vries} de Vries
mede te Suriname weonachtig omme
niet alleen het opri'gt en Directie te
houden over zijn opgem. mindejarige
Zoon Abraham de Mordochaij Fernandes
meer ook omme oecolue te de eerste
gelegenheid, met een van daer vertrekkende
scheepen, herwaerts over te zenden, en over
de fracht en passagie te accordeeren.

De Heer Mordochaij Fernandes, zijnde van de Portugeese Joodse Natie, wonende te Suriname, dog thans zig bevindende binnen dese stad. Dewelke verklaarde so bij aldien zijn broeder de Heer Raphael Fernandes wonende te Suriname, in gebreeke mocht zijn gebleven zijn comparantas Zoon Abraham de Mordochaij Fernandes herwaarts over te zenden, de procuratie door hem comparant

op den 25 junij 1772 ten overstaan van notaris en zekere getuigen gepasseert op de voorm.: zijn broeder Raphael Fernandes te revoceren en mits deesen de novo te constitueeren en magtigen de Heer Abraham Jacob de Vries mede te Suriname woonachtig omme niet alleen het opzigt en directie te houden over zijn minderjarige zoon Abraham de Mordechaj Fernandes, maar ook omme deselve bij de eerste gelegenheid meet een van daar vertrekkende scheepen, herwaarts over te senden en over de vragt en passagie te accordeeren.[37]

David de Abraham Fernandes had zelf geen kinderen en deed daarom met regelmaat een bijdrage in de zorg voor zijn neven en nichten. Behalve dat zij uitgebreid bedeed werden in zijn testament,[38] deed hij bijvoorbeeld in oktober 1774 een donatie ten behoeve van zijn nicht Sara Fernandes, dochter van zijn broer Raphael. De donatie bestond uit een half blok huizen aan de Waterkant te Paramaribo, gelegen tussen de huizen van juffrouw Van Dam en de heer Jeosua Robles de Medina:

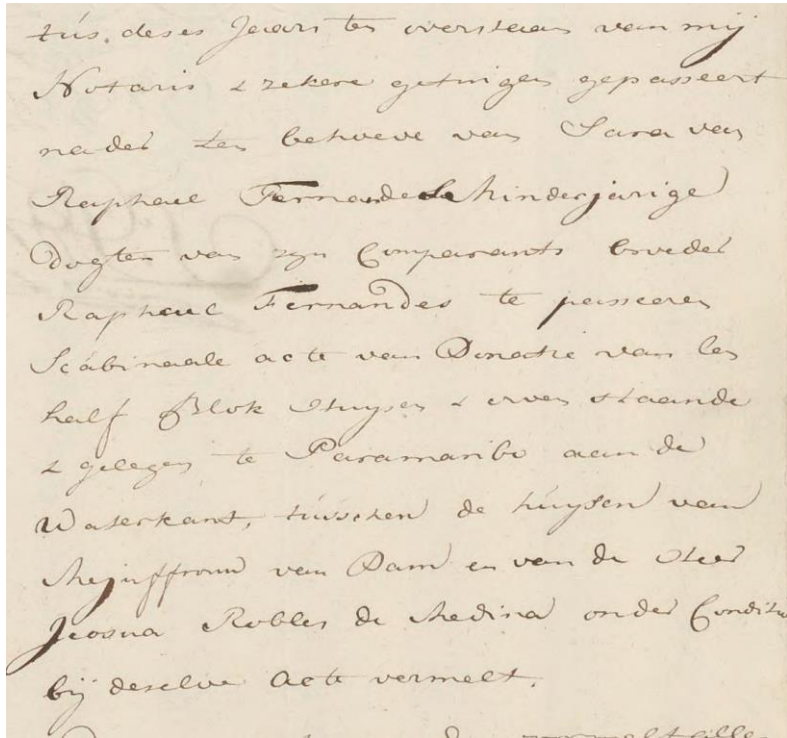

De Heer David van Abraham
Fernandes, wonende binnen dese
stad, aan mij Notaris bekend.
Dewelke verklaarde te Constitueeren,
ende magtig te maken, silks doende
mitsdeesen De Heer Isaac Fernandes
wonende te Suriname, Speciaelyk
omme in sijn Comparants heem
te compareeren voor de Col: Agt.
Heeren, Resident in den Stree areen
Civile Inotitie des Colonie Suriname
voormelt, en aldaar conform de
acte van Donatie op den 30 August.
tus. deses Jaars ten overstaan van mij

'De Heer David van Abraham Fernandes, wonende binnen dese stad, aan mij Notaris bekend.

Dewelke verklaarde te constitueeren en magtig te maken, silks doende mitsdeesen de heer Isaac Fernandes wonende te Suriname, speciaalijk omme in sijn comparants

naam te compareeren voor Ed: Agtb: Heeren Raaden in den Hove van Civile Justitie der colonie Suriname voormelt, en aldaar conform de acte van donatie op den 30 Augustus, deses Jaars ten overstaan van mij [..]

tús. deses Jaars ten overstaan van mij
 Notaris & zekere getuigen gepasseert
 nader ten behoeve van Sara van
 Raphael Fernandes de minderjarige
 Dogter van zijn Comparants broeder
 Raphael Fernandes te passeeren
 Scabinaale acte van Donatie van een
 half Blok Huysen & over staande
 & gelegen te Paramaribo aan de
 Waterkant, tusschen de huysen van
 Mejuffrouw van Dam en van de Heer
 Jeosua Robles de Medina onder Constu-
 eering bij deselve Acte vermeld.

'[..] Notaris & zekere getuigen gepasseert nader ten behoeve van Sara van Raphael
 minderjarige dogter van zijn comparants broeder Raphael Fernandes te passeeren
 scabinaale acte van Donatie van een half blok huysen & over staande 7 gelegen te
 Paramaribo aan de Waterkant, tusschen de huysen van Mejuffrouw van Dam en
 van de Heer Jeosua Robles de Medina onder constu[eering] bij deselve acte
 vermeld.' [39]

In 1789 machtigde Mordechai Fernandes vanwege zijn op handen zijnde vertrek naar Suriname zijn broer, David van Abraham Fernandes, om zijn zaken waar te nemen in Amsterdam:

Den Heer Mordechai Fernandes
 woonende te Zurinaamen, doch
 zich thans bevindende, binnen
 deese Stad.
 Dewelke verklaarde te constitue-
 ren en magtig te maaken bij
 deezen zijn broeder den heer
 David van Abraham Fernandes
 woonende alhier generalijk
 om alle zijn Comparants zaaken
 en affaires regten en gerechtighe-
 den op en jegens alle en een
 ijjelijk, zo hier te lande als
 elders waer te neemen, te bevor-

'Den Heer Mordochaij Fernandes woonende te Zurinaamen doch zich thans bevindende binnen deese stad.

Dewelke verklaarde te constitueeren en magtig te maaken bij deezen zijn broeder den heer David van Abraham Fernandes woonende alhier generalijk om alle zijn comparants zaaken en affaires regten en gerechtigheeden op en jegens alle en een ijjelijk; zo hier te lande als elders waar te neemen [..]'[40]

Behalve dat de broers Fernandes veelvuldig elkaars zaken waarnamen, werden zij ook regelmatig ingeschakeld door anderen. Een voorbeeld daarvan is de machtiging die de heer Abraham Aletrino in 1766 te Amsterdam verstrekke aan **Mordechai Fernandes, Raphael Fernandes en Joseph Jacobs Polak** om alles in het werk te stellen zijn zoon Juda Aletrino naar Holland te laten verscheppen:

15 Apr 1766 A28
 Compenceerde
 De Heer Abraham Aletrino
 woonend binne den
 Steet op d ^{Korte} ~~Wester~~ Reges
 gheest Ryd d weersper
 Straat

Op 15 april 1766 liet Abraham Aletrino de machtiging notarieel vastleggen.[41]

Dewelcke Verklaarde te constitu-
 eeren, en op de kragtigste wijze
 regtens doenlyk magtig te
 maeken, Sulx doende mits desen
 De Heeren **Mordochay Fernandes**
Raphael Fernandes, en
Joseph Jacobs Polak, tot
 Surinamen woonend, te
 Saemen & ieder in't besonde-
 omme inde naem ende Van
 wegen hem Comparant Sijn
 Compareerd ^{nigenderjarige} Zoon **Juda**
Aletrino Junior hem mede
 aldaer bevindende, hetzij in
 der minne, & door alle
 middelen Van Geregtsdwang
 te noodsaeken nadese Stad
 Amsterdam

'Dewelke Verklaarde te constitueeren, en op de kragtigste wijze regtens doenlijk
 magtig te maeken, Sulx doende mits desen De Heeren **Mordochaij Fernandes**,
Raphael Fernandes, en **Joseph Jacobs Polak**, tot Surinamen woonend, Saemen,
 en Jeder in't besonde omme inde naem ende Van wegen hem Comparant Sijn
 Compareerd minderjarige Zoon **Juda Aletrino Junior** hem mede aldaar bevindende,
 hetzij in der minne, & door alle middelen Van Geregtsdwang te noodsaeken nadese
 Stad Amsterdam te [Retourneeren]'[42,nadruk NM]

Een ander voorbeeld betreft het machtigen van Raphael Fernandes in 1784 door
 diverse Amsterdamse Joden om in Suriname namens hen een vordering te innen die
 zij wegens een erfenis hadden op ene Samuel Henriques Moron:

De Heeren Raphael de Moses Mendes da
 Costa
 Abraham de Moses Mendes da Costa
 Jacob de Moses Mendes da Costa
 Samuël de Moses Mendes da Costa
 Benjamin de Moses Mendes da
 Costa, alle wonende binnen deze Stad,
 Derwelke in kwaliteit als erfgenamen
 van wijlen den heer Moses de Rapha-
 el Mendes da Costa, gewoond hebbende
 en overleeden hier ter Steede, verklaard
 den te constitueren en magtig te maken
 bij deezen den heer Raphael Fernandes,
 wonende te Surinamen omme in de naamen
 en van wegens hun comparanten in qua-
 lité voorschreeve van den heer Samuel
 Henriques Moron in te vorderen, eischen
 en ontfangen, een Somme van acht hon-

'De Heeren Raphael de Moses Mendes da Costa

Abraham de Moses Mendes da Costa

Jacob de Moses Mendes da Costa

Samuel de Moses Mendes da Costa

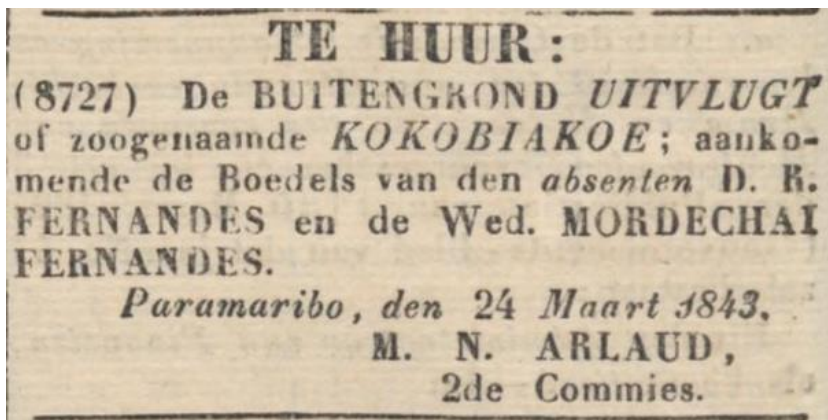
Benjamin de Moses Mendes da Costa,

alle wonende binnen deze stad.

Derwelke in qualiteit als erfgenamen van wijlden den heer Moses Raphael Mendes
 da Costa, gewoond hebbende en overleeden hier ter steede, verklaarden te
 constitueren en magtig te maken bij deezen den heer Raphael Fernandes wonende
 te Surinamen omme in de naamen en van wegens hun comparanten in qualite
 voorschreeve van den heer Samuel Henriques Moron in te vorderen, eischen en
 ontfangen zomma van achthon [..][43]

Hoofdstuk 4 Fernandessen in de 19^e, 20^e en 21^e eeuw

In de eerste helft van de 19^e eeuw laten de archiefstukken steeds vaker een beeld zien van de teloorgang van de geweldige rijkdom van onder meer Raphael Fernandes, zijn broers en hun nakomelingen. Het feit dat de grond Uijtvlugt rond 1840 in handen was van het Departement der Onbeheerde Boedels en Weezen omdat er geen Fernandes-telg meer was die er rechtmatig eigendom over kon claimen, spreekt in die zin boekdelen. In 1843 probeerde het departement de grond te verhuren:

Boedel wed. Mordechai Fernandes, grond Uijtvlugt (ook bekend als Koko Biakoe). (*Surinaamsche Courant*, 26 maart 1843).

De boedel van de afwezige D.R. Fernandes kwam op 27 oktober 1829 in handen van het departement.[1] De genoemde weduwe van Mordechai Fernandes was in 1836 overleden blijktens deze aantekeningen over haar graf en begraafing:

1836 Ontfangen van de Nedelandsche
 Juny 15 Portugesche Gemeente de Somme van
 vijfjudeus Lijn de voor t maken
 van t Graaff van de Overledenen.
 Mevrouw Dene: Mordey Fernandes
 Volaan
 Aron Jessurun

Op 15 juni 1836 betaalde de geautoriseerde J.B. Louzada van de gemeente B.V.S. (Bechara ve Shalom, Zegen en Vrede) f 5,- aan Aron Jessurun voor het laten maken van het graf van de overleden wed. Mordechai Fernandes.[2]

Nota van de Portugesche Synagoga
 April 20. Betaald aan En reger voor
 het Transport: van de draag bal
 ten begraven van t lyk van den
 Heil del Heer J. Afendanoord. f 0.32 C.
 Juny 15. Idem Idem van Mevr:
 de wed. Morde: Fernandes 0.32
 Imanuel de Meza f 0.64

Op 15 juni 1836 vervoerde een slaaf per draagbal de overleden wed. Mordechai Fernandes naar haar graf. Hiervoor betaalde de Joodse gemeente B.V.S. 32 cent aan Imanuel de Meza.[3]

4.1 Vele Fernandes-boedels onbeheerd in de eerste helft 19^e eeuw

Mordechais broer Raphael Fernandes was ook al overleden. Zijn boedel kwam op 7 mei 1838 in handen van het Departement der Onbeheerde Boedels en Weezen:

No		Dagteekening	
van	Naam des geslachten	naar op	
orde	van men de boedel afkomstig is	gedeverleerd.	
			1838
321	Ohlsen Ulrich	5 Mei	
322	Treurniet Johan Gottlieb	7 d.	
323	Fernandes Raphael	7 d.	

Wanneer Raphael Fernandes precies overleed, vermeldt de aantekening niet.[4]

In het 'Register van overledenen wier boedels aan de kamer zijn gekomen' van 1836 tot 1855 komt de naam Fernandes veelvuldig voor:

9	Josessa	L. H. van	1317	Jeanaberg	Peter
17	Fisco	Gyne Alvaender	1332	Federici	Sepher van Kine van
24	Fokke	Jo. Peter	1333	Fransje	Therulla Nithelunne
33	Feuchter	as getverreel	1392	Fransje	Leunika van
74	Fernandes get Henrica wed. Horderaai		1392	Fernandes wed. get. Horderaai	
77	Fark	St. Sants van	1406	St. Sants van	
131	Feuchter	Frans	1361	Lawell	Christoffer James
179	Federici	Lera van	1363	Fallenshad	Scham Christoffel
181	Frett	St. J. van Charlotte	1467	Lawrie van	Johannes Cornelis
197	Fuchs	Arone	1679	Federici de Sacel	Francis
251	Francis	Simon	1673	Fleisch	
265	Josyph	Alvaender	1714	Franses	Joseph Francois
323	Fernandes	Seppael	1724	Franses	William
346	Frischadler	Aban Nithelunne	1724	Franses	Charles
411	Fok. Horderaai	Charlotte		getverreel	
418	Franses	St. Maria Clara	1725	Franses	Gerard
431	Fichone	Christena	1739	Franses	Reyn
433	Feld	Lucretia van	1758	Flu	William Brand
441	Fick	Johannes Fick	1767	Franses	Lera van
441	Fernandes	St. J. van Charlotte	1778	Franses	getverreel
459	Fernandes	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
472	Fernandes	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
481	Fick	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
483	Fick	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
484	Fernandes	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
487	Federick	Matthew		Franses	getverreel
495	Josessa	Judith get. Horderaai		Franses	getverreel
497	Fernandes	Lera Nithelunne		Franses	getverreel
499	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
503	Flu	Martha van		Franses	getverreel
504	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
505	Flu	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
506	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
507	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
508	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
509	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
510	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
511	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
512	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
513	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
514	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
515	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
516	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
517	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
518	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
519	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
520	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
521	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
522	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
523	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
524	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
525	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
526	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
527	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
528	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
529	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
530	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
531	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
532	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
533	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
534	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
535	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
536	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
537	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
538	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
539	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
540	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
541	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
542	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
543	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
544	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
545	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
546	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
547	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
548	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
549	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
550	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
551	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
552	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
553	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
554	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
555	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
556	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
557	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
558	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
559	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
560	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
561	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
562	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
563	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
564	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
565	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
566	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
567	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
568	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
569	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
570	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
571	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
572	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
573	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
574	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
575	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
576	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
577	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
578	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
579	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
580	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
581	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
582	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
583	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
584	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
585	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
586	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
587	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
588	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
589	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
590	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
591	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
592	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
593	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
594	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
595	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
596	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
597	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
598	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
599	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel
600	Franses	St. J. van Charlotte		Franses	getverreel

Tien keer komt de naam Fernandes voor op de index van de door het departement overgenomen onbeheerde boedels tussen 1836 en 1855.[5]

(22595) De gevondene **KLOKKEN**,
HOROLOGIEN en andere Voorwerpen
in den Boedel **RAPHAEL FERNANDES**,
ingevolge gedane reclames op Woensdag
den 6den Junij e. k., des morgens om 8
uren in het loaal van het Departement
der *Onbeheerde Boedels en Weezen*, zul-
lende worden uitgereikt; zoo wordt daar-
van aan de belanghebbenden kennis gegeven.
Paramaribo den 28 Mei 1838.
M. N. ARLAUD,
2de Commies.

Teruggebrachte verloren klokken, horloges en andere stukken uit de boedel van o.a. Raphael
Fernandes. (*Surinaamsche Courant*, 1 juni 1838)

Een zoon van Raphael genaamd Abraham was al in 1801 overleden, getuige de
inventaris uit november van dat jaar.[6] In 1812 leverde zijn weduwe Sara Fernandes
nog houtproducten aan de Portugese Joodse gemeente B.V.S.:

1812 De Gemeent B.V.S. Aan de Wed. A. R. Fernandes. Debet.

65 p ^{te}	203 ^{te}	Van de sparren af 2. 10.	12. 10.
" 10 "	9 "	de de af 10.	10.
" 36 "	12 "	de de af 10.	36.
40	Bosjen piena.	af 10.	60.
			f 118. 10.

accorde
S. A. Demegutte
Voldaan
de wed. Sara Fernandes

In 1812 leverde Sara Fernandes, de weduwe van Abraham de Rafael Fernandes, verschillende
formaten ronde sparren aan de gemeente B.V.S. en ontving f 118,10.-[7]

Een andere zoon van Raphael, Daniel Raphael Fernandes, liet in 1820 de
inkomsten van het verhuren van zijn slaaf Hendrik aan de Joodse gemeente B.V.S.
uitbetalen aan zijn eigen zoon Abraham de Daniel Fernandes:

Ontvangen van 't gebet Huys S. V. S.
 Eene Somme van Twintig guldens Lijnde
 voor zes en twee derde dag huur loon van
 de neger Hendrik volgens bijgaande
 blijk van de Samas.

Parlam: den 12 Septem: 1820.

Per order van my vader
 den Heer. D. R. Fernandes

L. Fernandes
5.11.1820

D. R. Fernandes

Op 12 september 1820 ontving D.R. Fernandes (Daniel Raphael Fernandes) f 20,- van het gebedshuis S.V.S. voor zes en twee derde dag huur van zijn slaaf Hendrik.[8]

Nota van de Portugeesche Sinagoge
 Voor ge daane, Onkosten voor de eerste
 betaald voor Slaves huur tott aspeten
 van schoonmakke, van de koper goet
 voor de Sinagoge Slaves huur
 15 Dags a 32 Cents per dag. \$4.80
 ydem ydem beto voor schil
 dery voor de put met kalk, 1.00
 ydem voor het masfen van
 12 Coleete Lakke . . . = 50
 beto voor de Mesma voor
 het Transporten voor de Draag
 bal = van de overleden DeW.
 Raphael Fernandes - 65 =
 Par: den 5de ^{November} 1845. \$6.95
 fuit betalen
 Imanuel de Meza

Op 5 november 1845 ontving Imanuel de Meza f 6,95 van de gemeente B.V.S. voor de huren van slaven voor diverse werkzaamheden. Hierbij was ook de draagbal getransporteerd van de overleden 'DeW: Rapahel (Raphael) Fernandes'. [9]

4.2 De weduwe van Mordechai Fernandes en de grote stadsbrand van 1832

De boedel van de weduwe van Mordechai Fernandes, Abigaël de Miranda, kwam op 15 juni 1836 in handen van het Departement der Onbeheerde Boedels en Weezen:

69	Scheffer	Jurgen Fredent	1 ^e Juny	20 Juny
70	Mandt.	Swygh	2 d.	8 Juny
71	Hutbliek	Nicolaas	8 d.	25 July
72	Land	Rachel van het	14. d.	—
73	Hahnberg	Alexander	15 d.	25 July
74	Fernandes -gel Miranda	Mrd. Mordechai	15 d.	25 July

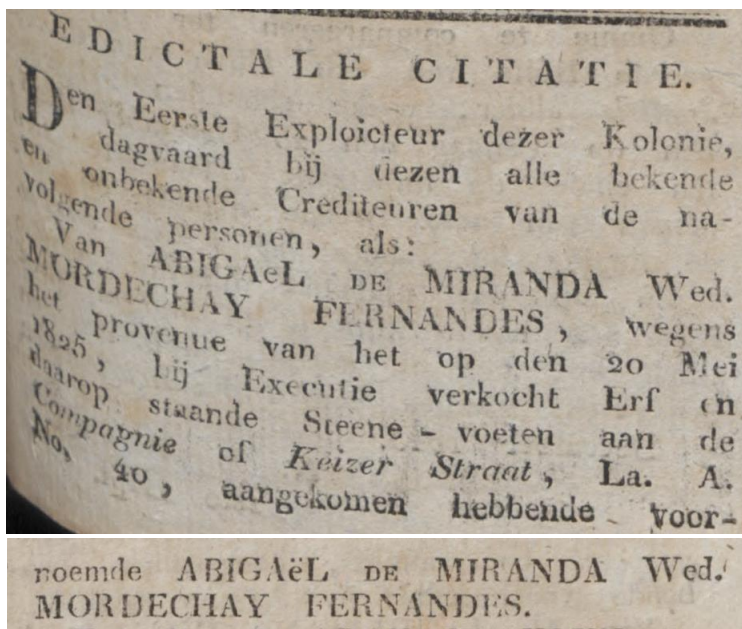
Op 25 juli 1836 zou de verkoop van roerende goederen van de weduwe van Mordechai Fernandes van start gaan.[10]

Ook de boedel van haar zoon, David Mordechai Fernandes, verviel enkele jaren later aan het departement:

268	Leibman Pierre Biny. L.	27 d.	20 Mei.
269	Fernandes David Mordech	27 d.	20 Mei.
270	Schelles Jason van	g. Mei	

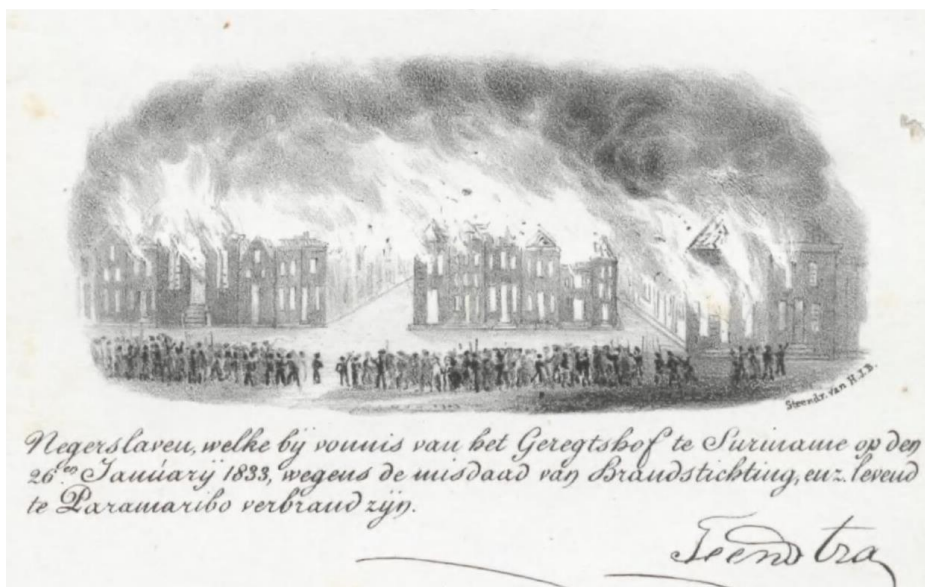
Per 20 mei 1842 droeg het departement zorg voor de nalatenschap van D.M. Fernandes.[11]

De weduwe van Mordechai Fernandes (geboren Abigaël de Miranda) woonde aan de Keizerstraat in Paramaribo. (Teenstra, 1842: 279) In 1825 echter werd dat huis geveild om schulden te kunnen voldoen.

Uit dit bericht blijkt dat de weduwe van Mordechai Fernandes, Abigael de Miranda, een erf had aan de Keizerstraat nr. 40. (*Surinaamsche Courant*, 13 december 1825)

Enkele jaren later was de weduwe het doelwit van de stichters van de beruchte stadsbrand in Paramaribo van 1832. De slaven **Cojo, Mentor en Present** lieten in de nacht van **3 op 4 september 1832** Paramaribo branden. Ten prooi aan de vlammen vielen vooral de mooie woon- en pakhuizen met zij- en achtergebouwen tussen de Knuffelsgracht en de Jodenbreestraat en verder de gebouwen tussen de Jodenbreestraat, de Steenbakkersgracht en de Maagdenstraat en de goed gevulde magazijnen van kooplieden. Er vielen geen doden of gewonden. Wel waren **46 woonhuizen verwoest** en **13 beschadigd**, die daarna werden afgebroken. (Teenstra, 1842: 187, 201)

Brandstichting door Cojo, Mentor en Present in 1832. (Teenstra, 1842)

Tijdens het proces werd duidelijk dat deze actie een geplande daad (van slavenverzet) was. **Na** hun daad van **3 op 4 september 1832** ondernamen ze wederom **enkele pogingen om brand te stichten**. Ook hielpen zij andere makkers om van hun eigenaren weg te lopen en in het bos onder te duiken. (Teenstra, 1842: 189-93) In november 1832 werden onder anderen Fredrik, **Cojo, Mentor en Present** gevangengenomen en verhoord voor de brandstichting. (Teenstra, 1842: 214-5) **Cojo** was eigendom van mejuffrouw **M.M. Smith**, een vrije slavin die sterk en streng was en die door hem 'missie Peggie' werd genoemd. Hij was een huisslaaf en net als zijn maten uitventer van koekjes en **broodjes** in de stad. Wegens een tekort van een **halve stuiver vreesde Cojo** voor straf en liep daarom weg om in het bos onder te duiken. In een kamp in het Picornabos ontmoette hij vijf lotgenoten, onder anderen de uitventers **Mentor en Present**. (Teenstra, 1842: 215-6)

De huisslaaf Cojo van de vrijgemaakte slavin M.M. Smith was net als deze vrouwen haar straathandelaar van etenswaren in Paramaribo. (Teenstra, 1842: 215-6) Zo moet Cojo als deze jongeman zijn werk hebben gedaan.

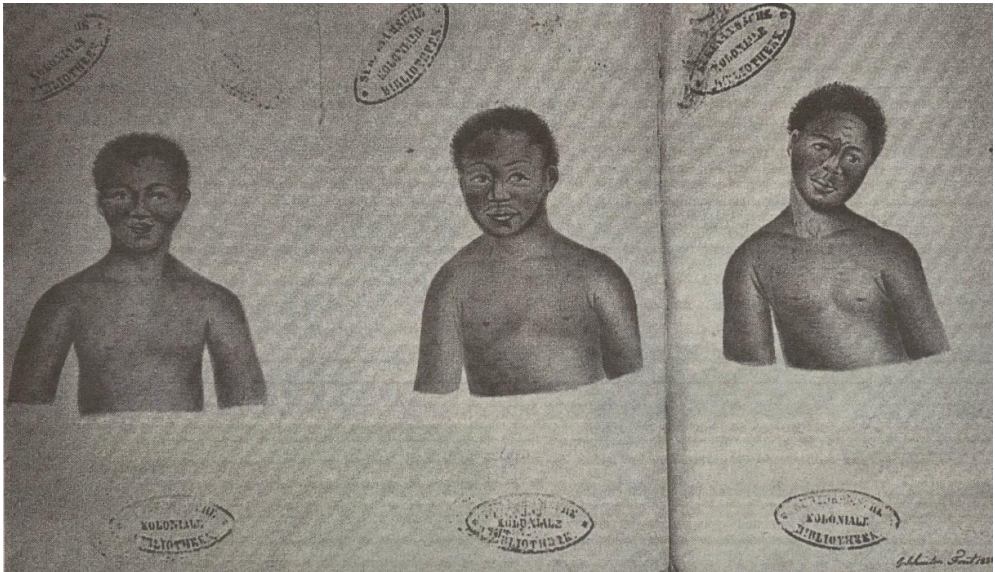
In Suriname gaf het gouvernement later een brochure uit met daarin een verslag van de gerechtelijke procedures waarin ook getuigenissen waren opgenomen van wat er nu precies was voorgevallen. De brochure haalde ook de kranten in Nederland. Uit het relaas wordt duidelijk dat de brandstichters tot tweemaal toe ook het huis van de weduwe van Mordechai Fernandes op de korrel hadden en dat zij bij de tweede poging alleen door de oplettendheid van een passant mogelijk aan een grote brand heeft kunnen ontsnappen. De passage in de brochure luidt als volgt:

‘Dat terwijl Frederik en Christiaan nog maar korte dagen in het kamp in het Picornobosch zich bevonden, door Cojo, Mentor en Present, is beraamd, om opnieuw brand te stichten, ten huize van de Wed. Fernandes, door de beklaagden en gearresteerden missie Bocco genaamd, in de Keizerstraat dezer stad; dat Cojo, Mentor, Present, Frederik en Christiaan, op zekeren avond, zonder dat zij zulks meer bepaaldelijk anders hebben kunnen aanwijzen, als dat dit een veertien dagen na de brandstichting ten huize van M. N. Monsanto zal geweest zijn, een geruimen tijd na bet vallen van bet wachtschot tot het

bewerkstelligen dier brandstichting zijn uitgegaan; dat de beklaagden en gearresteerden evenwel voor het huis van de Wed. Fernandes aangekomen zijnde, Present, de overige voornoemde beklaagden en gearresteerden, heeft weten over te halen om dien avond bij de Wed. Fernandes geen brand te stichten, en zulks naar voorgeven van hem Present, omdat hij daar ten huize dikwels tabak en drank kocht; — dat de beklaagden en gearresteerden in het kamp in het Picornobosch terug gekomen zijnde, Cojo met Present, hevige woorden heeft gehad, ter zake dat Present oorzaak was geweest dat Cojo, in zijn voornemen om dien avond bij de Wed. Fernandes brand te stichten niet was geslaagd; dat eenige dagen daarna Cojo, Mentor, Present, en Frederik en Christiaan, op nieuw een geruimen tijd na het vallen van het wachtschot, uit het kamp zijn gegaan, met het voornemen om aan het huis van de Wed. Fernandes brand te stichten; dat zij op de hoogte van het huis der voormelde Wed. Fernandes gekomen zijnde, Frederik, op de wacht is geplaatst aan den hoek der Watermolenstraat, op de hoogte van het huis, bewoond door zekeren S. Samson; Christiaan op de hoogte van het Waaggebouw, met last van de drie eerst genoemden om, indien er menschen mogten aankomen, dit door een afgesproken en door Frederik en Christiaan, in judicio aangeduid teken, bestaan hebbende in fluiten, te kennen te geven; dat Mentor, vervolgens door middel van een tonteldoos, welke het vuurslag en vuursteen, kort tevoren voor Christiaan, voor rekening van Mentor en Present, en wel bepaaldelijk voor de som van twee en dertig centen was aangekocht bij zekeren vettewarier J. Scheen, vuur heeft geslagen, waarna Cojo de brandstoffen, bestaande in kokosnoten-schillen, oude lompen, zwam en korenbladen heeft nedergelegd onder een plank aan de deur van de straatzijde en vervolgens die brandstoffen heeft trachten aan te steken j dat vermits dit niet spoedig genoeg wilde gelukken, Present eenige stukjes droog hout en krullen heeft bijeengezameld over liet huis van de Wed. Fernandes, in de nabijheid eener destijds nieuw gebouwd wordende keuken van het huis eener dochter van M. M. Smit, door hem missie Kettie Peggie genaamd; dat Cojo de ontvlambare stoffen door Present aangebragt, op nieuw heeft trachten aan te steken; dat deze brandstichting evenwel niet spoedig genoeg willende gelukken, de beklaagden en gearresteerden hieraan geen verder gevolg hebben gegeven, maar zonder de nedergelegde brandstoffen weg te nemen, weder naar het kamp in het bosch van Picorno zijn teruggekeerd,

hebbende Mentor in hel terug keeren naar het kamp nog een diefstal van twee kippen gepleegd, waarmede hij in bet kamp is terug gekomen: terwijl intusschen de dienaar der justitie Eudwigson, welke in zijne betrekking iets aan de Waterzijde te verrigten had, eene klein- vlam op den sloep van de woning der Wed. Fernandes ziende, derwaarts is gegaan , en de zich aldaar bevindende brandstoffen heeft uitgedoofd.’
(*Nieuwe Amsterdamsche Courant en Algemeen Handelsblad*, 20 juni 1833, p. 1)

Onder anderen Cojo, Mentor en Present kregen de doodstraf en werden levend verbrand aan de Heiligeweg. (Teenstra, 1842: 287-8, 300-1)

Cojo, Mentor en Present, voor brandstichting ter dood veroordeelde slaven.
Afbeelding: Gerrit Schouten, 1832, Surinaams Museum. (Teenstra, 1842)

Sinds de 20e eeuw worden Cojo, Mentor en Present door Surinamers als helden en verzetsstrijders tegen de Nederlandse slavernij in Suriname beschouwd en jaarlijks herdacht met kransleggingen en toespraken van organisaties.

Kodjo, Mentor en Present 190 jaar terug levend verbrand

PARAMARIBO- Gisteren was precies 190 jaar geleden dat Kodjo, Mentor en Present levend verbrand zijn op de plek aan de Heiligenweg welke naar hun is vernoemd. De Feydrasi fu Afrikan Srananman heeft in dat kader voor de 27ste keer een bloemstuk gelegd.

De dag is begonnen met een 'culturu begi' gedaan door Alphons Lenz, waarna men het volkslied heeft gezongen. Het geheel werd geleid door Cynthia Wimpel-Lapar. Clifford Anthoni, secretaris van de Feydrasi fu Afrikan Srananman, heeft namens de voorzitter die wegens ziekte niet aanwezig kon zijn, een toespraak gehouden.

Anthoni heeft aangegeven dat het 190 jaar geleden is dat deze verzetstrijders levend

zijn verbrand; ze zijn in 1833 levend verbrand. Voorts heeft hij meegedeeld dat het niet is gegaan zoals men gewild had dat ze reeds door de enorme rookontwikkeling door verstikking om het leven waren gekomen. De natuur heeft naar zijn zeggen ervoor gezorgd dat deze verzetstrijders niet hebben geleden, omdat ze in principe niets hadden misdaan. *"Din skin bron ma din no fir 'pijn"*, zei Anthoni. Hij geeft aan dat door des-

kundigen is vastgesteld dat de drie verzetstrijders op die plek zijn verbrand.

Kodjo, Mentor en Present hebben tijdens hun verzet grote delen van de stad in brand gestoken. Niemand is voorstander van brandstichting, maar voor de tot slaaf gemaakten was er geen enkele mogelijkheid om aandacht te vragen voor hun problemen en hebben zij door middel van brandstichting de enigste mogelijkheid gezien om

aandacht te vragen voor de mensonterende situatie waarin zijn leefden. Het is belangrijk om de goede daden die de voorouders van ons hebben gedaan te gedenken. "We moeten de dingen veranderen die de kolonisator voor ons heeft geschreven in de geschiedenisboeken. Anderen gaan onze geschiedenis niet schrijven op de wijze waarop het moet zijn, wij moeten het zelf doen. Zij gaan het op hun manier schrijven", stelde de secretaris.

Bron: *Times of Suriname*, 27-1-2023.

De eerste minuten bij de uitvoering van de verbranding:

De heren Cojo, Mentor en Present werden levend verbrand in 1833.

Afbeelding: N. Makdoembaks

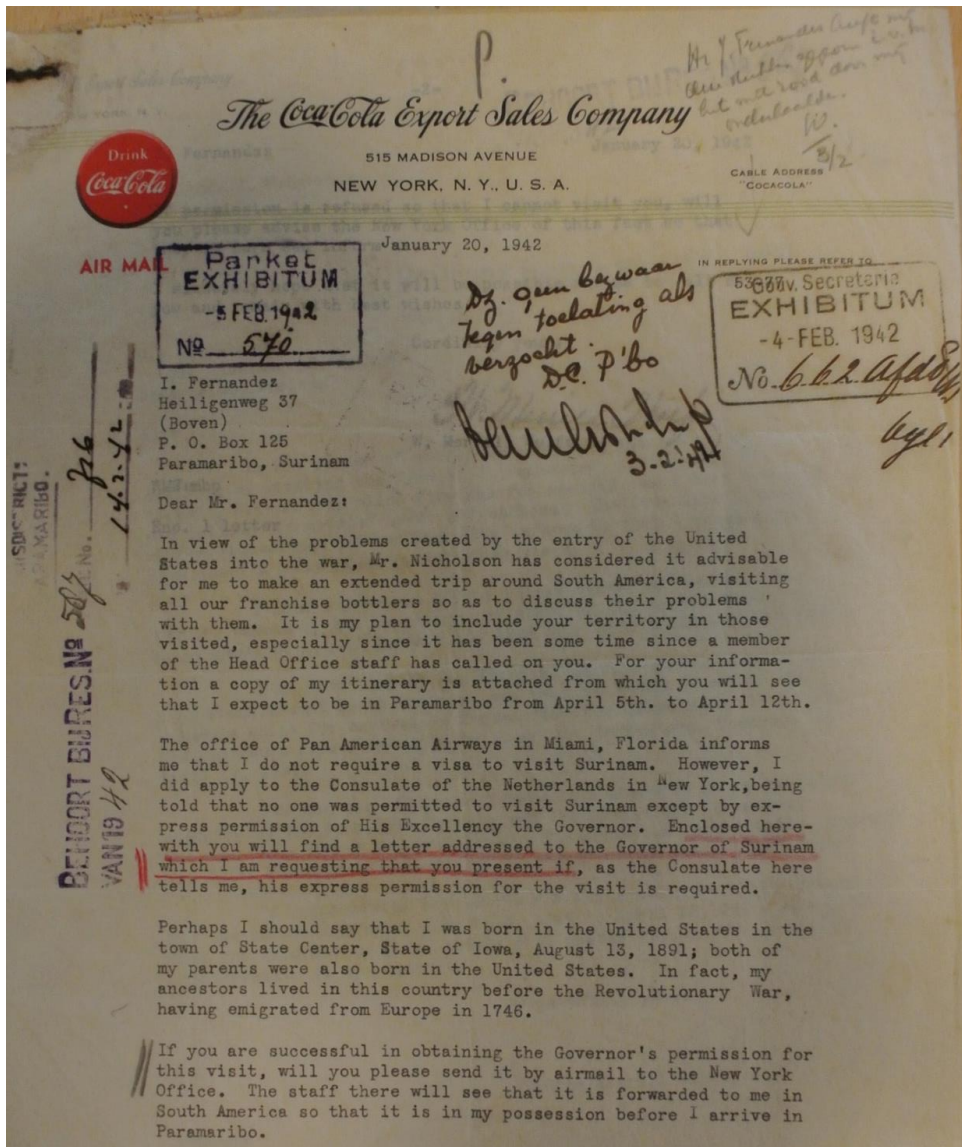
4.3 Het Fernandes-concern in de 20^e en 21^e eeuw

In 1918 richtten Isaak en Jule Fernandes **I. Fernandes & Zoon** op. De jonge Jule moest, zonder de kans te krijgen zijn middelbare school (Hendrikschool) af te maken, op 17-jarige leeftijd aan de slag in de winkel en meehelpen in de overige handelsactiviteiten. Het bedrijf bestond uit **een zeepfabriek, een bakkerij en houtzagerij**, en later ook uit **een ijsjes- en staafijsfabriek**. Ook **exploiteerde de familie een carrousel**. Het grote succes begon na het verkrijgen van het **alleenrecht om Coca-Cola te produceren** in Suriname en de opening van de **Coca-Inn**.

Colafabriek van I. Fernandes & Zoon in 1939.[12]

Nadat Amerika betrokken raakte in WO II, besloot de Coca-Cola Company te New York, alle 'franchise bottlers' in Zuid Amerika te bezoeken om hun eventuele problemen met hen te bespreken. Om deze reden bezocht de heer William Merrill Wolfe, agent van de Coca-Cola Company te New York, de heren Isaak en Jule Fernandes in Suriname in april 1942.[13] Van dit bezoek zijn enige documenten bewaard gebleven.

In januari 1942 berichtte William Merrill Wolfe van de Coca-Cola Company te New York wat zijn bedoeling was met het bezoek dat hij een paar maanden later wilde afleggen.[14]

Wolfe vroeg ook toestemming voor zijn bezoek aan bij het gouvernement:

The Export Sales Company
3 MADISON AVENUE
NEW YORK, N. Y.

COPY

CC: J. Fernandez

January 20, 1942

BEHOORT BIJ RES. N° 587 53-77
VAN 19 H2

His Excellency
The Governor of Surinam
Paramaribo, Surinam

Sir:

In the course of a trip around South America, I am desirous of visiting the firm of I. Fernandez, Heiligenweg 37, (Boven), Paramaribo, which firm has for several years been bottling and selling "Coca-Cola" under a franchise. The Consulate General of the Netherlands in New York City informs me that I require your Excellency's permission to make this visit.

I hold a passport of the United States of America, No. 724733, issued by the Department of State of the United States at Washington, D. C., on January 16, 1942 and valid until July 16, 1942.

I am traveling by Pan American Airways and have my ticket from Miami, around South America, and back to Miami, Florida. My schedule calls for arrival in Paramaribo from Belem on April 5, 1942 and departure from Paramaribo by plane for Georgetown, Demerara on April 12, 1942.

For the past 17 years I have been employed in an executive capacity by The Coca-Cola Company and its subsidiary Companies, The Coca-Cola Export Corporation and The Coca-Cola Export Sales Company. Mr. Jules Fernandez has known me through correspondence since 1939.

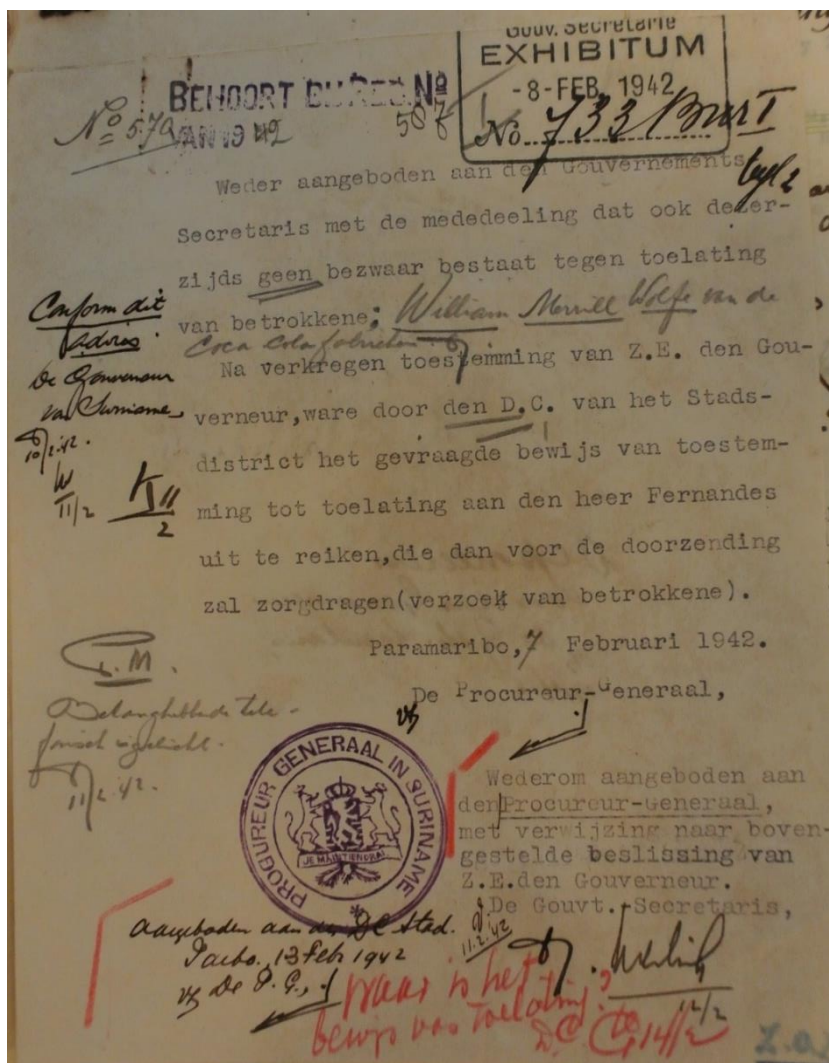
I respectfully request your authorization to visit Paramaribo for the period mentioned - April 5, 1942 to April 12, 1942 - and trust that the information given herein will enable you to give favorable consideration to my request.

Respectfully yours,

William Merrill Wolfe

Om toestemming voor zijn bezoek in Suriname te krijgen richtte de heer Wolfe zich ook tot de gouverneur. Hierbij schreef hij dat hij sinds 1939 correspondeerde met de heer Jule Fernandes.[15]

Procureur-generaal De Niet en andere autoriteiten hadden geen bezwaar tegen het aanstaande bezoek van de heer Wolfe:

Het visum voor Wolfe deed men hem via Fernandes toekomen.[16]

In 1944, toen Amerikaanse soldaten in Suriname gelegerd waren, werd de productie verder uitgebreid. Na enige tijd bracht het bedrijf zijn **eigen limonade** op de markt, **Fernandes**, die ook in Nederland populariteit genoot.[17] Van dit zoete frisdrankje dat de familie in 1939 bedacht, dronken de Surinamers in 2008 jaarlijks 12 miljoen liter. In Nederland was de start voor de Fernandes-limonade moeilijker.

Maar in 2008 werd er net zoveel afgezet dankzij een groeiende populariteit onder vooral jongeren.[18]

Bij het 75-jarig bestaan van het concern gaf men een gedenkboek uit met daarin de geschiedenis van Isaak Fernandes als grondlegger van het Coca-Cola-bedrijf, dat naar hem werd vernoemd:

'I. Fernandes & Son Bottling Company,' na enige tijd 'Fernandes Bottling Company, onderdeel van de Fernandes Group'. Het bottelen van 'de eerste flesjes Coca-Cola begon in het gebouw dat voorheen Novelty Store heette', aan de Klipstenenstraat te Paramaribo.[19]

EERSTE SURINAAMSE CONFECTIEBEDRIJF
NOVELTY STORE
KLIPSTENENSTRAAT

Pas ontpakt dames gepliceerde nylon rokken in alle maten en kleuren. Jongens schoolbroeken en hemden in alle maten en verschillende kleuren. Heren khakie broeken en hemden. Heren wit en gekl. sporthemden. Heren nylon hemden in alle maten en kleuren : Heren nylon broeken kreukvrij.
Al deze goederen zijn tegen zeer billijke prijzen verkrijgbaar bij NOVELTY STORE.

Advertentie in 1955 in het Joodse maandblad *Teroenga*. [20]

Voor de a.s. feest-
dagen bieden
wij U aan :
**Jongens en heren con-
fectie hemden**
Moderne jongens pakken.

AANBEVELEND :
Novelty Store KLIPSTEENENSTR. 9

Klipstenenstraat 9, centrum Paramaribo. [21]

de rode draad: dat na de komst van het Amerikaanse leger The Coca-Cola Company in Suriname op zoek ging naar een geschikt bedrijf, liefst een bestaande frisdrankfabrikant om het product te bottelen. Die werd niet gevonden, maar wel de persoon van Jule Fernandes die het heeft aangedurfd. Isaak Fernandes is de grondlegger van het bedrijf, dat ook naar hem vernoemd werd: I. Fernandes & Son Bottling Company, later Fernandes Bottling Company, onderdeel van de FernandesGroup. Dat de naam Jule Fernandes steeds als eerste genoemd wordt in relatie met Coca-Cola, komt doordat Jule zich vanaf het begin heeft ingezet voor de productie van Coca-Cola in Suriname. Na de verkregen franchise van Coca-Cola is hij op 19 maart 1938 begonnen met het bottelen van de eerste flesjes Coca-Cola in het gebouw, dat voorheen Novelty Store heette, op de hoek van de Keizer- en Klipstenenstraat. In september 1960 verhuisde de Bottling naar de Kernkampweg en in november 1977 naar het huidige adres aan de Indira Ghandiweg.

...Indira Ghandiweg.' Passage uit het gedenkboek. [22]

Jule (links) en Isaak Fernandes in het Gedenkboek Fernandes.[23]

Het Fernandes-concern stond ook al snel bekend als een sociaal bewogen bedrijf waar men niet alleen productie draaide, maar ook zorg droeg voor werknemers en een bewuste sociale positie innam in de maatschappij. De Fernandes-familie is al decennia van groot belang voor de Surinaamse economie. Wie in Paramaribo op straat loopt, kan niet om het familiebedrijf heen. De firma Fernandes telde in 2008 ongeveer **1100 werknemers** (volgens een vakbond ruim 1400 in 2023) en is ook actief als **auto-importeur, handelsmaatschappij, maker van aluminiumdeuren en ijzerhandel**.^[24] Nog steeds neemt het concern een belangrijke en sociale positie in binnen de Surinaamse samenleving.

De Fernandes Bakkerij vierde in 2023 zijn 60-jarig bestaan door een kerstbrood van 60 meter te bakken. Het brood, belegd met poedersuiker en kaas, werd gratis aangeboden aan bezoekers van een braderie. Aan deze Christmas Braderie namen alle businessunits van Fernandes Group en diverse externe verkopers deel.

Het evenement trok veel bezoekers, ondanks de felle zon. Hoe later op de dag, hoe drukker het werd. Behalve het kerstbrood waren er ook andere lekkernijen, producten en prijzen te winnen. Fernandes Bakkerij heeft gedurende november en december op verschillende locaties kerstbrood uitgedeeld: in totaal 120 meter, waarvan 60 meter op de braderie. (Bron: *Starnieuws* 3 december 2023)

In 2024 heropende Fernandes Bottling Company N.V. de vernieuwde productie-faciliteit van het bedrijf. President Santhoki hield daarbij een toespraak waarin hij het concern prees voor zijn bijdrage aan de gemeenschap en de economie. De fabriek was in juni 2021 door brand verwoest, maar werd volledig hersteld en gemoderniseerd.

Directeur Alvin Venetiaan sprak zijn tevredenheid uit over de wederopbouw en de belangrijke symbolische heropening. Hij bedankte de medewerkers voor hun inzet tijdens de moeilijke periode, waarin het bedrijf tijdelijk overging op importactiviteiten. De schade door de brand werd geschat tussen de 35 en 40 miljoen dollar, en het verlies aan productie leidde tot teruglopende verkoop en cashflowproblemen. Ondanks de uitdagingen is het bedrijf weer operationeel en ziet het een rooskleurige toekomst. Venetiaan benadrukte dat de onderneming nog niet op het gewenste niveau is, maar met goede hoop voor de toekomst door de ingezette nieuwe koers. (Bron: *Starnieuws* 27 maart 2024)

Nazaat van slaven in de felle zon: Fernandes-venter met koelwagentje. Foto: H.A. Wilmar, begin jaren 50. Nationaal Archief/Collectie Spaarnestad/H.A. Wilmar.

Hoofdstuk 5 – Hoe het de gemanumitteerde slaven van Fernandes verging

In hoofdstuk 1 zagen we hoe Isaak Fernandes' opa zijn slaven verdeelde over zijn kinderen en hoe die kinderen daar in aanloop naar de afschaffing van de slavernij mee omgingen. Anna Keetje Nandes, zelf voormalig slavin van opa Daniel, kwam te boek te staan als de eigenaresse van haar eigen kinderen en kleinkinderen, voor wie ze zelf de manumissie regelde. Ook zagen we hoe het gezin van Isaak met deze zaak niets te maken had, omdat daar slavin Doortje en haar kinderen terechtkwamen. Vader David Daniel kreeg de voorgeschreven vergoeding voor Doortje zelf, haar zoon Willem, haar dochter Badina en haar kleindochter Lotje. In dit hoofdstuk keer ik terug naar deze mensen en hun nakomelingen om hun lotgevallen te beschrijven, voor zover de archieven dat toelaten. Zeker onder de kleinkinderen ontstonden grote verschillen door het sociale milieu waarin zij terechtkwamen of waarin ze zich wisten te begeven.

Fatah-Black schreef in het dankwoord bij zijn boek *Eigendomsstrijd*:

'Het is nog altijd niet gebruikelijk om op zoek te gaan naar de geschiedenis van de personen die hun leven sleten in slavernij of die leefden op de grens van slavernij en vrijheid. De praktische vragen zoals 'Hoe (over)leefde men?' en 'Wat dacht men?' worden daardoor zelden gesteld. Er wordt zelfs gedacht dat ze door een gebrek aan bronnen onbeantwoordbaar zijn. Dat is zonde, want er blijven nu vele kilometers archief online vrij toegankelijk maar ongebruikt op de servers van het Nationaal archief staan.' (2018: 185)

Het is mij maar in beperkte mate gelukt die levens te volgen omdat de bronnen door de kolonisator als registratiemiddel vrijwel zonder uitzondering administratief zijn ingericht. Toch leverde de administratiedrift van het Nederlandse bewind zoveel kleine punten op dat die in sommige gevallen wel een verhaallijn vormen. De vele aktes van de burgerlijke stand bijvoorbeeld, leverden behalve geboorteaktes van de betrokken personen zelf, ook allerlei documenten op waarop zij als getuige staan vermeld. En van getuigen noteerde men in die tijd stevast leeftijd, woonplaats en beroep. Sommige nazaten van Anna Keetje en Doortje traden veelvuldig op als getuige en zijn daarmee enigszins te volgen door de geschiedenis.

Zo maakte Julius Alexander Nanref handig gebruik van de steeds grotere bewegingsvrijheid die voormalig slaven in de decennia na de afschaffing kregen: hij

liet Paramaribo achter zich door eerst landbouwer en later goudzoeker te worden. Zijn moeder Badina bleef daarentegen in de stad, had zelden langer dan 2 jaar een vaste verblijfplaats, kreeg gemiddeld iedere 1,5 jaar een kind waarvan velen binnen 2 jaar en de meesten binnen 12 jaar stierven.

Aan de Nandes-kant vond ik ook veel korte levens, weinig kinderen en veel stadse armoede. Maar ook het verhaal van Julia Wilhelmina Nandes, die huwde met een plantagedirecteur genaamd Johan Christiaan de Vries: hun leven zal er heel anders uitgezien hebben dan dat van haar broers en zussen, neven en nichten. Ik heb een bescheiden poging gedaan om dit in beeld te brengen met het beschikbare materiaal. Daar veel straatnamen van destijds inmiddels een andere naam dragen, beginnen we bij een beschrijving van hoe Paramaribo eruitzag in de tweede helft van de negentiende eeuw, aan de hand van enige historische kaarten.

5.1 Paramaribo rond en na de afschaffing van de slavernij

In 1828 kreeg Paramaribo een gemeentebestuur en daarmee ook de verplichting tot bevolkingsregistratie, waarvoor een degelijke wijcknummering noodzakelijk was. In 1837 was de stad dermate gegroeid dat men de indeling in 4 wijken uit 1828 verving door een indeling in 8 wijken (Gouvernementsblad no. 3, wet 24 april 1837), waarop in 1884 nog een wettelijke aanvulling kwam (Gouvernementsblad no. 20, wet 26 november 1884). Hoewel vele namen in de loop der eeuwen dus veranderden, is de kadastrale indeling van de historische binnenstad van Paramaribo in het algemeen nog dezelfde als in 1837/1884.[1]

Ao. 1884.

No. 20.

Gouvernementsblad

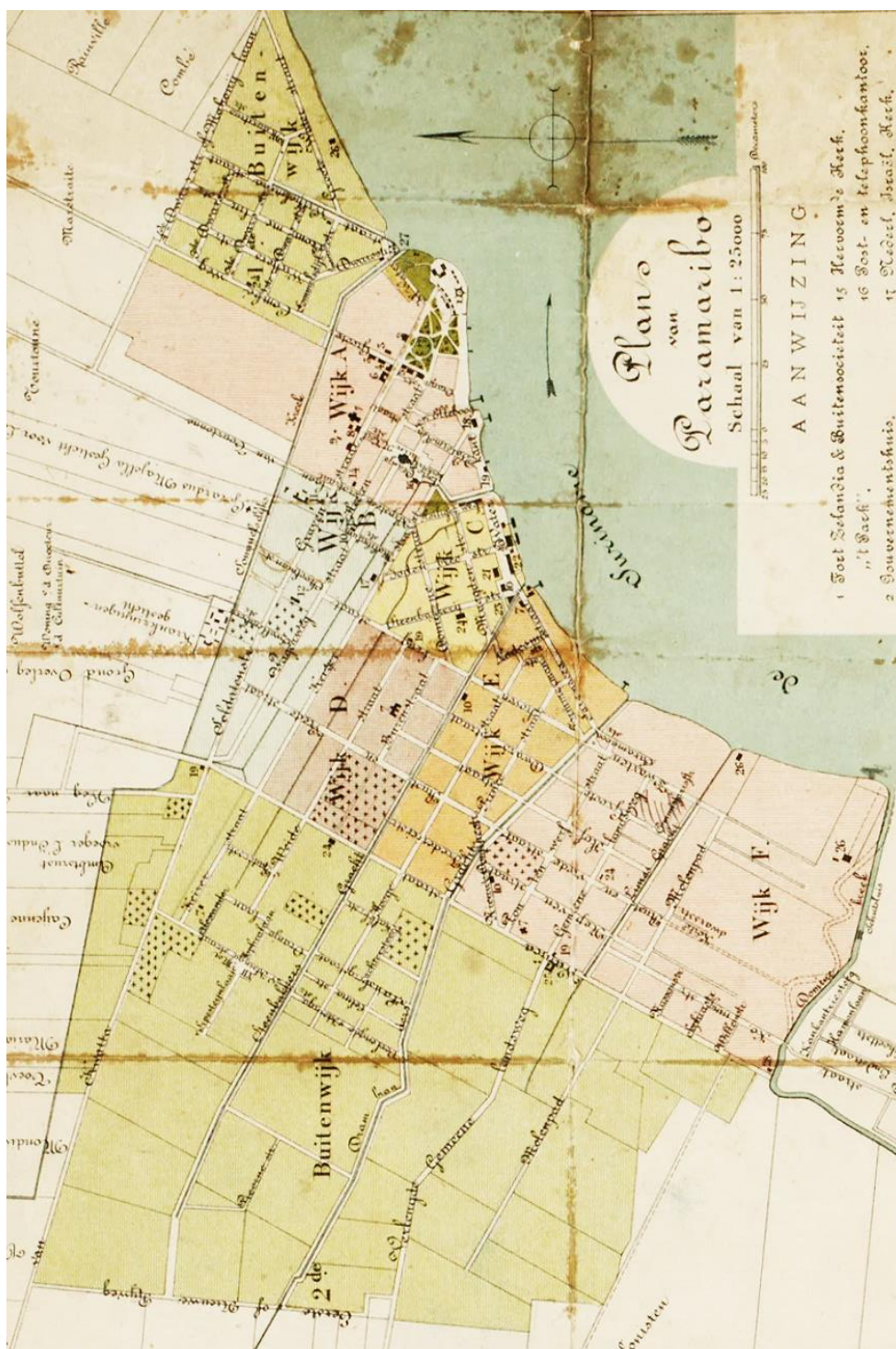
DER
KOLONIE SURINAME.

RESOLUTIE

van den 26n. November 1884,
*betreffende eene nieuwe onderverdeeling van Wijk
Ia. F en van de 1ste en de 2de Buitenwijk van
Paramaribo.*

Eind 1884 werden de wijk F en de 2 buitenwijken van Paramaribo opnieuw ingedeeld.[2]

In 1885 vervaardigde de belastingambtenaar A.J. Meyer negen gedetailleerde kaarten van de stad waarop de straatnamen en huisverwijzingen duidelijk terug te vinden zijn. De gehele verzameling heb ik opgenomen in bijlage 1. Hier volsta ik met deze overzichtskaart van de wijkindeling van Paramaribo uit 1898, die correspondeert met de situatie in 1885:

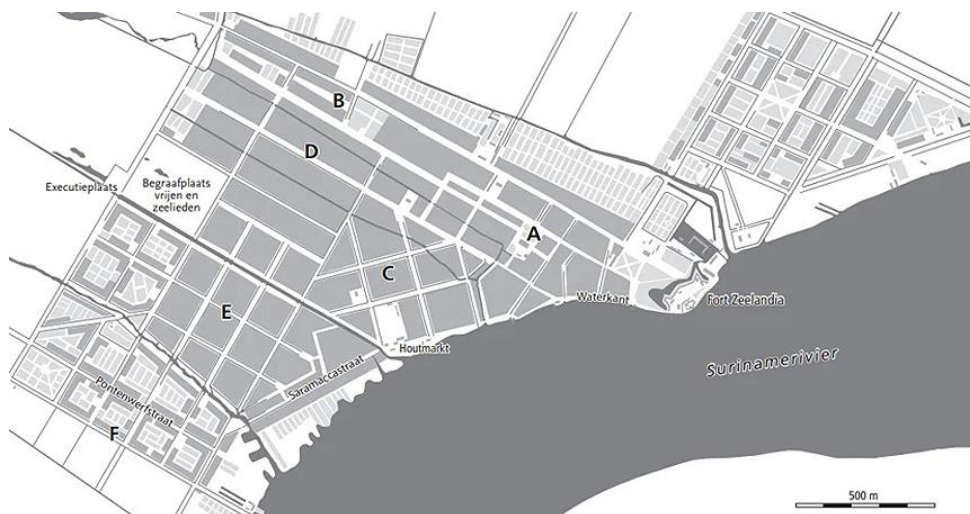
De wijkindeling van Paramaribo. (Loth 1904 (1898))

De wijk F en de 1^e en 2^e buitenwijk waren samen met wijk E in 1837 in het leven geroepen. De resolutie van 1837 bepaalde ook dat alle erven doorlopende nummers kregen en dat erven die opgedeeld waren hun nummer behielden, maar een lettertoevoeging kregen. Dit was van belang omdat de huizenindeling van Paramaribo werd getypeerd door het fenomeen dat op het achtererf van de huizen aan de straatkant vaak voormalige slavenwoningen stonden – huisjes die veelal bewoond bleven door de gemanumitteerden en hun nazaten. Het aantal woningen per erf kon, ook in de binnenstad, aanzienlijk zijn. In Paramaribo woonde iedereen door elkaar.

WET van den 24sten April 1837, houdende voorbereidende bepalingen tot invoering eener nieuwe Wijkverdeeling voor de Stad Paramaribo en haren omtrek, voor zoo verre die met de jaarlijksche opnemng van den Staat der bevolking in verband behoort te worden gebragt.	Ten zuiden, de <i>Steenbakkers Gracht</i>. Ten westen, de <i>Wanica Straat</i>. Ten noorden, de <i>Keizer Straat</i> tot aan de <i>Zwartenhovenbrug Straat</i>.
IN NAAM DES KONINGS.	5°. Wijk sub Litta. E. Ten oosten, de rivier <i>Suriname</i>. Ten noorden, de <i>Steenbakkers Gracht</i>. Ten zuiden, de <i>Drambranders Gracht</i>. Ten westen, de <i>Wanica Straat</i>.
DE GOUVERNEUR GENERAAL DER NEDERLANDSCHE WEST-INDISCHE BEZITTINGEN.	6°. Wijk sub Litta. F. Ten oosten, de rivier <i>Suriname</i>. Tennoorden, de <i>Drambranders Gracht</i>. Ten zuiden, de <i>Algemeene Landsweg</i>. Ten westen, de <i>Wanica Straat</i>.
Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, SALUT! doet te weten:	Art. 4.
In overweging genomen hebbende, dat de thans bestaande verdeeling der Stad <i>Paramaribo</i> in vier Wijken, zoo in het belang eener goede Policie, als van eene rigtige administratie, voor verbetering vatbaar is, en dat de daarstelling eener nieuwe Wijkverdeeling, in tijds, met andere daarmede in verband staande wettelijke bepalingen, in overeenstemming behoort te worden gebragt.	De twee Buitenwijken zijn de volgende: De eerste Buitenwijk zal bestaan uit de Voorstad <i>Zeelandia</i> of zoogenaamde <i>Combé</i>, en mitsdien bevatten alle daarin gelegen bebouwde en onbebouwde Erven; zullende ten oosten en noorden worden omgeven door de rivier <i>Suriname</i>, en de divisie <i>Para</i>, en ten westen en zuiden door de Binnenwijk sub Litta. A.
ZOO IS HET, dat Wij den Kolonialen Raad gehoord, hebben goedgevonden en verstaan, zoo als Wij goedvinden en verstaan bij dezen:	De tweede Buitenwijk zal in zich sluiten alle bebouwde en onbebouwde Erven, welke aan <i>geene zijde</i>, en mitsdien ten <i>westen</i> der <i>Wanica Straat</i>, en aan <i>geene zijde</i>, en mitsdien ten <i>zuiden</i> vanden zoogenaamden <i>Gemeenen Landsweg</i>, tot het Stads-District zijn behoorende.
Artikel 1.	Art. 5.
De thans bestaande verdeeling der Stad <i>Paramaribo</i> en haren omtrek in de Wijken sub Litta. A. B. C. en D. 1ste en 2de gedeelte, zal zoo spoedig doenlijk vervangen worden, door eene verdeeling der Stad zelve in zes Binnenwijken sub Litta. A. B. C. D. E. en F. en van haren omtrek in twee Buitenwijken, te onderscheiden door eerste en tweede, en zulks op zoodanig tijdstip, als nader van Gouvernementswege in de Koloniale Nieuwspapieren zal worden geadverteerd.	Met wijziging van art. 8 der Publicatie van 5/6 Maart 1828, (Gouvernementsblad sub n°. 4) zal de opschrijving, welke volgens die wet jaarlijks door de Wijkmeesters in de maand Januarij moet geschieden, voor het Jaar 1837, onder de navolgende bepalingen, in de maand Junij worden ver-

Een extract van de Wet van 24 april 1837 met rechts de omschrijvingen van de nieuwe wijken in de indeling van de stad: E, F, en twee buitenwijken.[3]

Fatah-Black nam een overzichtskaart van de wijkindeling op in zijn boek *Eigendomsstrijd*:

Overzicht van de wijken van Paramaribo zonder de buitenwijken. (Fatah-Black 2018: 9)

Het oude centrum omschrijft Fatah-Black als *'De straten van de oude stad tussen de Steenbakkersgracht, de Nieuwe Oranjetuin en exercitieveld bij Fort Zeelandia'* (Fatah-Black 2018: 84) wat grofweg overeenkomt met de wijken A en C op de overzichtskaart en in bijlage 1. Dat in Paramaribo iedereen door elkaar woonde, betekent niet dat er geen verschillen waren tussen de wijken:

'In het oude centrum was de leefruimte van de slaafgemaakten vanaf de straat niet zichtbaar. Langs de straatkant hadden de huizen tussen de voorgevels kleine poortjes, de 'negerpoorten', waardoor je toegang kreeg tot de baka – het achtererf. Op deze achtererfjes bestond een wereld op zich.' (Ibid.)

Die wereld op zich omschreef Anton de Kom in 1934 als een toonbeeld van de verwaarlozing waarin de gemanumitteerden zich veelal bevonden na 1863:

'Maakt, waarde Nederlanders, liefst op een droogen dag, een wandeling door de onbestrate maar breede en met tamarinde, oranje- en palmboomen beplante straten van Paramaribo. Bewonder de statige steenen heerenhuizen welke in verschillende eeuwen door de bezitters aan de straten gebouwd zijn en ga dan, indien gij den moed hiertoe kunt verzamelen, door de negerpoort het erf op.'

Weerzijds een modderig pad liggen de oude verwaarloosde eenkamerkrotwoningen der vroegere slaven, waar thans de vrije proletariërs van Suriname wonen. Geen rioleering, geen elektrische verlichting, geen waterleiding in de huizen.

Ergens aan het einde van het erf staat een wrak privaat.

Al wat gij ziet spreekt van armoede en ontbering. Slechts weinig is hier veranderd sedert de slavernij afgeschaft werd.' (De Kom 1934: 143)

'Erfwoningen tussen de Heiligenweg en het Neumannpad vroeger slavenhuizen.'

(Volders 1966: 27)

Al voor de afschaffing van de slavernij was met de sluiting van vele plantages een grote trek naar de stad begonnen:

'Het gevolg was dat ten tijde van de afschaffing van de slavernij reeds 39 % van de bevolking in Paramaribo woonde. Ook na 1863 bleef Paramaribo procentueel gezien sneller groeien dan de landsbevolking, met als gevolg dat in 1893 50 % van de gehele bevolking in Paramaribo gevestigd was.' (Dusseldorp 1963: 38)

Van deze stadsbevolking was veruit het overgrote deel creools, of wel zijnde gemanumitteerd of afstammend van slaven en/of gemanumitteerden. In 1910 was 88% van de bevolking van Paramaribo creools. (Ibid: 39) en dit percentage was anderhalve eeuw daarvoor ook al hoog: 76% in 1736. (Ibid.: 36) Men vreesde midden negentiende eeuw voor een enorme creoolse trek naar de stad na de afschaffing van de slavernij:

'Dit is, zeker in het begin, zeer meegevallen en vooral in de gebieden waar de Creolen gronden of plantages konden kopen zoals in Coronie, in de Para en langs de Saramacca en Nickerie-rivier legden zij zich toe op de kleinlandbouw en vooral op de cultuur van boomgewassen (cacao). Dit betekende dat men hen als arbeidskracht voor de plantages verloren had. Toen eventwel als gevolg van ziekten en plagen de cacao-cultuur geleidelijk te gronde ging zag men zich genoodzaakt elders werk te vinden. De opkomst van de balata- en goudwinning maakte dat velen het binnenland in trokken om daar hun brood te verdienen. Vrouw en kinderen liet men dan bij voorkeur in de stad achter. Toen ook deze bestaansmogelijkheden weg vielen keerde men naar Paramaribo terug.' (Ibid: 40)

TABEL 7. *De groei van Paramaribo.*

Jaar	Bevolking		% van de be-	Procentuele groei per jaar	
	Paramaribo	Suriname	volking wonende in Paramaribo	Paramaribo	Suriname
1787 *	9650	± 49000	20	—	—
1791	11500	55829	20	+4,79	+3,4
1830	15265	56198	27	+0,83	+0,01
1850	16338	52080	31	+0,35	—0,36
1860	17830	53017	34	+0,91	+0,37
1863	19347	49132	39	+2,83	—2,6
1873 **	21244	49484	43	+0,98	+0,07
1883	24485	51611	47	+1,52	+0,43
1893	29276	58866	50	+1,95	+1,40

Het 19^e-eeuwse deel van de groeitabel van Paramaribo. (Dusseldorp 1963: 37)

5.1.1 Een woord over Frimangron

Vanaf 1769 vond de stadsuitbreiding plaats die overeenkomt met de wijken B, D en E, richting F: *‘[...] naar het westen tot de Wanicastraat, en naar het zuiden tot de Drambrandersgracht.’* (Volders 1966: 19) Deze stadsuitbreiding ging gelijk op met de gestage toename van de groep vrije, niet-witte inwoners van de stad, die in de nieuwe wijken ook niet langer verstopt zaten achter de mooie façades van de woningen aan de straatkant:

‘De straten hadden voor een groot deel dezelfde ruime opzet als in de binnenstad. In de nieuwere straten waren de huizen echter lager en smaller, waardoor de woningen losser naast elkaar stonden. Vanaf de straat kon je de erfjes achter de huizen zien liggen.

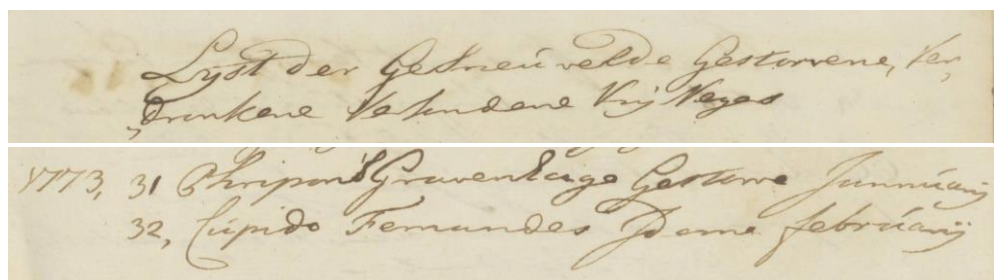
[..]

De gronduitgifte zorgde ervoor dat buiten het oude centrum van de stad arm en rijk en zwart en wit naast elkaar konden wonen. In de Saramaccastraat lag het landje van de vrije Charlestown naast dat van de gevestigde Joodse familie Robeles, dat weer naast het perceel van de vrije Chocolaat lag.’ (Fatah-Black 2018: 84-5)

Het gebied van wijk F was in wezen een stuk weiland tussen de Drambrandersgracht en de Limesgracht dat in de volksmond Koeiknie heette omdat de koeien er tot hun knieën in de modder stonden. Het was ook het stukje land waar de eerste stadsgemeenschap van vrije zwarte mensen ontstond: Frimangron. (Fatah-Black 2018: 17)

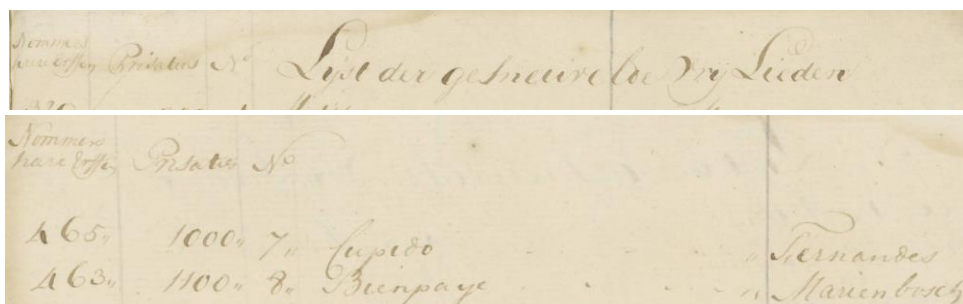
van Saramaccastraat naar de nieuwe Landsgrond. Pas eind 1773 was men zover dat de bouwblokken en erven met witte palen waren aangegeven en de erven op basis van een kaart met perceelindeling konden worden verloot onder de vrije mannen. Er was nu haast bij, zodat ieder zijn eigen erf kon cultiveren en schoonhouden, want het voortdurend opkomende onkruid zou de erven snel in kapoeweri doen veranderen. Op 12 december 1773 vond te Paramaribo de verloting van de 300 erven plaats onder de mannen van het Vrije Corps.’ (2021: 29)

Ook hier lijkt de chronologie niet helemaal te kloppen, aangezien de vrije Cupido van Fernandes, die we in hoofdstuk 2 al tegenkwamen, ook een perceel werd toebedeeld. Maar hij was bij genoemde loting op 12 december 1773 al overleden:

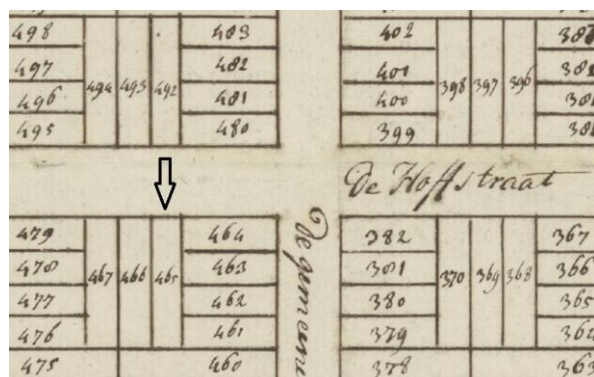
Lijst van gestorven redimoesoos d.d. 14 december 1778: nr. 32 Cupido van Fernandes stierf in februari 1773.[4]

In december 1779 werd een lijst opgesteld van de manschappen van het Vrije Corps alsook van de gesneuvelde vrije mannen. Op die lijst is vermeld welk perceel bij welke redimoesoe hoorde. Cupido van Fernandes komt op die lijst voor bij nummer 465:

Cupido van Fernandes, aangekocht voor 1000 gulden, was eigenaar van erf 465.[5]

Het nummer van Cupido betrof een stukje grond aan de Hofstraat zoals te zien op de plattegrond van de Frimangron-plannen, die Lieftinck al in augustus 1772 tekende:

Hofstraat 465 op de schetskaart van Lieftinck.[6]

Later voegden zich bij de redimoesoes in Frimangron steeds meer vrijgekomen slaven, en ook na de afschaffing in 1863 was de aantrekkingskracht van deze wijk groot.

5.2 Gemanumitteerde slaven in de stad, 1863-1900

Uit het slavenbezit van de grootouders van Isaak Fernandes zijn dus twee geregistreerde Surinaamse families voortgekomen bij de afschaffing van de slavernij: de familie Nanref en de familie Nandes, beide eenoudergezinnen van, respectievelijk, moeder Doortje en moeder Anna Keetje. In de jaren rond de afschaffing en daarna werden nieuwe kinderen en kleinkinderen geboren. Beide gezinnen kwamen in Paramaribo vrij en bleven ook in de stad om een bestaan op te bouwen. Omdat het er in de stad rond de afschaffing van de slavernij anders aan toe ging dan op de plantages ga ik kort in het algemeen in op de situatie daar en hoe Paramaribo zich ontwikkelde in de tweede helft van de 19^e eeuw.

Het is mijn stellige overtuiging dat wij niet zouden moeten spreken van de afschaffing van de slavernij in 1863. Dit zou 1873 moeten zijn aangezien de in 1863 'vrij' gekomen slaven verplicht werden zich nog tien jaar via contracten aan plantages te verbinden. Hierop werd toegezien door de overheid, waardoor dit onderdeel van de Nederlandse afschaffing van de slavernij bekend kwam te staan als het Staatstoezicht:

‘Het staatstoezicht betekende dat de vrijgemaakten die voorheen als slaven op het veld of in de kookhuizen hadden gewerkt nog tien jaar tot plantagearbeid werden verplicht, ook al kregen zij voortaan loon voor hun werkzaamheden en mochten zij contracten sluiten op een plantage naar keuze. De contracten konden voor één, twee of drie jaar worden vastgelegd en moesten door alle vrijgemaakten tussen de vijftien en zestig jaar worden aangegaan. Degenen die buiten deze leeftijdsgroep vielen werden overigens niet geheel vrijgesteld van arbeidsverplichting. Zij moesten loonarbeid verrichten in zoverre hun krachten en bekwaamheden dat toelieten. De planters waren verplicht om hun onder staatstoezicht gestelde arbeiders te voorzien van woonruimte, medische voorzieningen en een kostgrondje.’ (Klinkers 1997: 108)

Deze regeling was bedoeld om te voorkomen dat de plantages zonder arbeiders kwamen te zitten en failliet zouden gaan aan de afschaffing van de slavernij. Voor de slaven in de stad, voornamelijk huisslaven en werklieden, konden ook andere regels gelden:

‘De vrijgemaakten die geen veldslaven waren geweest behoorden tot een aparte categorie, met andere verplichtingen. Deze groep bestond voornamelijk uit de vroegere stadsslaven, maar ook de ambachtslieden en het huispersoneel op de plantages vielen onder deze categorie. Zij moesten in de stad of op de plantages arbeid of diensten verrichten voor een periode van minstens drie maanden tot hoogstens één jaar. Als zij aan konden tonen dat zij zelf een beroep of ambacht uitoefenden werden zij vrijgesteld van de verplichting om werkovereenkomsten te sluiten.’ (Klinkers 1997: 109)

Evengoed bleven vele slaven in het stadsdistrict, dat ruimer was dan Paramaribo zelf, ook vallen onder het regime van het Staatstoezicht. Een van de manieren om hieraan te ontsnappen was uitzonderlijk goed gedrag vertonen. De gouverneur had het recht om mensen te ontheffen van het toezicht. In de praktijk maakte men hier echter maar zelden gebruik van. In de kranten van de jaren na 1863 zijn enkele individuele gevallen gemeld. Intussen werd het wel gebruikelijk om bij de verjaardag van de koning meerdere van dergelijke ontheffingen tegelijk te verlenen:

Paramaribo, 28 Februari 1871.

Op heden is de geboortedag van Z. K. H. WILLEM, FREDERIK KAREL Prins der Nederlanden, Oom des Konings, op de gebruikelijke wijze herdacht geworden.

Ter gelegenheid van den verjaardag van Z. M. den Koning zijn door Z. Exc. den Gouverneur de hierna te melden Vrijgemaakten van het Staatstoezigt ontslagen, met bepaling dat dit ontslag wordt gerekend integraan op den dag, waarop hunne werkovereenkomsten zullen zijn verschenen.

In het Stadsdistrict.

J. A. Stijnberg, kostplanter; H. F. Hassel, E. G. Dorff, J. E. Bornett, J. Treenhorst, A. C. Stamhoef, C. F. Repman en F. C. Long, timmerlieden; A. H. Loobat, waschvrouw; M. A. Ricket en G. Neslo, huisbedienden; A. Somwel, karreman; E. F. Juri-aans en T. M. Hamtor, kindermeiden; M. Kemel, visscher; F. Barkhuizen, roeijer; N. G. Vijver, metselaar.

Ter gelegenheid van den verjaardag van Z. M. den Koning zijn door Z. Exc. den Gouverneur de hierna vermelde vrijgemaakten van het Staatstoezigt ontslagen, overminderd hunne verplichting om hunne loopende werkovereenkomsten na te komen.

In het Stadsdistrict:

D. M. Staak, P. L. Ons, A. L. Burgrast, R. Wijkse, W. B. Distel, A. C. Nede, J. Bierman, G. Blijd, R. van der Kam, C. M. Menckeberg, J. A. Schoonhoven en A. J. Brouwers, huisbedienden, G. Frederikszoen, D. van der Kam en F. G. Opheim, bedienden, A. J. Roulein, kleermaker, F. Spaarzaam, smid, P. Goeder, schilder, E. C. Camtel, W. A. Elmont, P. Arjstal en W. E. Uilenbeek, timmerlieden, R. van Reij, visscher, T. J. van Bremen, karreman, J. R. Lelie, C. H. Perts en W. A. Wittenberg, sjouwers, K. Hunsel en P. Caper, veldarbeiders, M. M. Dijker, uitventster, G. I. Stol, kindermeid, A. Domburg, keukenmeid, A. Ardem, waschvrouw, J. M. Ferzoe, marktvrouw en hare kinderen Adolf Selfried, Herman Adriaan, Frederika Jeannette, en Julius Frits, V. H. M. B. Roemer, St. Augustinus Roemer, schepelingen.

Gemanumitteerden die in 1870 en 1871 werden vrijgesteld van de verplichtingen van het Staatstoezicht in Paramaribo (links: *Suriname*, 1 maart 1871, p. 3; rechts: *Surinaamsche Courant en Gouvernements advertentieblad*, 20 februari 1872, p. 2)

De namen van de voormalige slaven van de familie Fernandes ben ik in dit verband niet tegengekomen. De meesten bleven in de stad en hielden zich voornamelijk op in de wijken B, C en E. Een jongeman beproefde zijn geluk eerst als landbouwer en later als goudzoeker en één van de dochters kwam via haar huwelijk vanuit de stad op een plantage terecht.

5.2.1 Kindersterfte hoger in Paramaribo en onder eenoudergezinnen

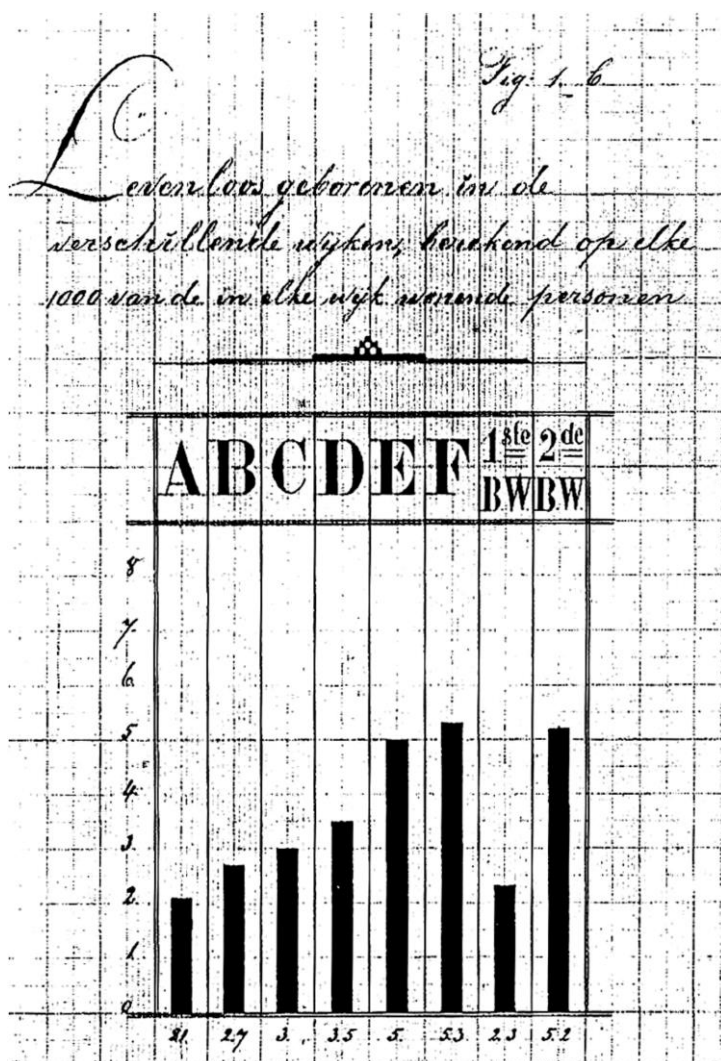
Een opmerkelijk detail dat naar voren kwam bij het nazoeken van de slaven van Fernandes was dat sommigen met hoge kindersterfte kampten. In 2014 publiceerde ik een lezing van prof. dr. P.C. Flu over dit onderwerp. Die lezing hield Flu in 1910 en de tekst is nimmer gepubliceerd tot ik hem vond bij mijn archiefonderzoek en als arts een link legde met de kindersterfte in Suriname die de hele 20^e eeuw hoog bleef. Flu deed in 1910 al aanbevelingen die, mits ze waren geïmplementeerd, veel hadden kunnen veranderen aan die situatie. De wetenschapper Flu toonde met zijn cijfers echter ook duidelijk aan dat de kindersterfte het hoogst was onder de lagere sociale klassen. Na aanvullend onderzoek kwam ik tot twee conclusies: de hoogte van de kindersterfte onder de lagere klassen – veelal (nakomelingen van) voormalige slaven – werd sterk beïnvloed door factoren die diep in de samenleving geworteld waren

vanuit de slavernij en, na de afschaffing daarvan, was men niet van zins hoge kosten te maken voor deze mensen. In 2014 verwoordde ik het zo:

'In dit boek heb ik een aantal duidelijke oorzakelijke verbanden gelegd tussen de hoge kindersterfte aan het begin van de 20ste eeuw en het slavernijverleden. Gezien de behandeling die Flu en de door hem voorgedragen oplossingen ten deel viel, kan ik niet anders dan concluderen dat ook op bestuurlijk niveau de oude patronen sterker waren dan de moderne behoeften. De grotendeels arme Afrikaanse bevolking van Suriname moest vooral niet teveel kosten, in het bijzonder qua sociale voorzieningen en zorg.' (Makdoembaks 2014: 84)

Een van de feiten die Flu met zijn onderzoek constateerde en in zijn lezing naar voren bracht, was dat de kindersterfte in Paramaribo duidelijke verschillen vertoonde verdeeld over de wijken. Flu:

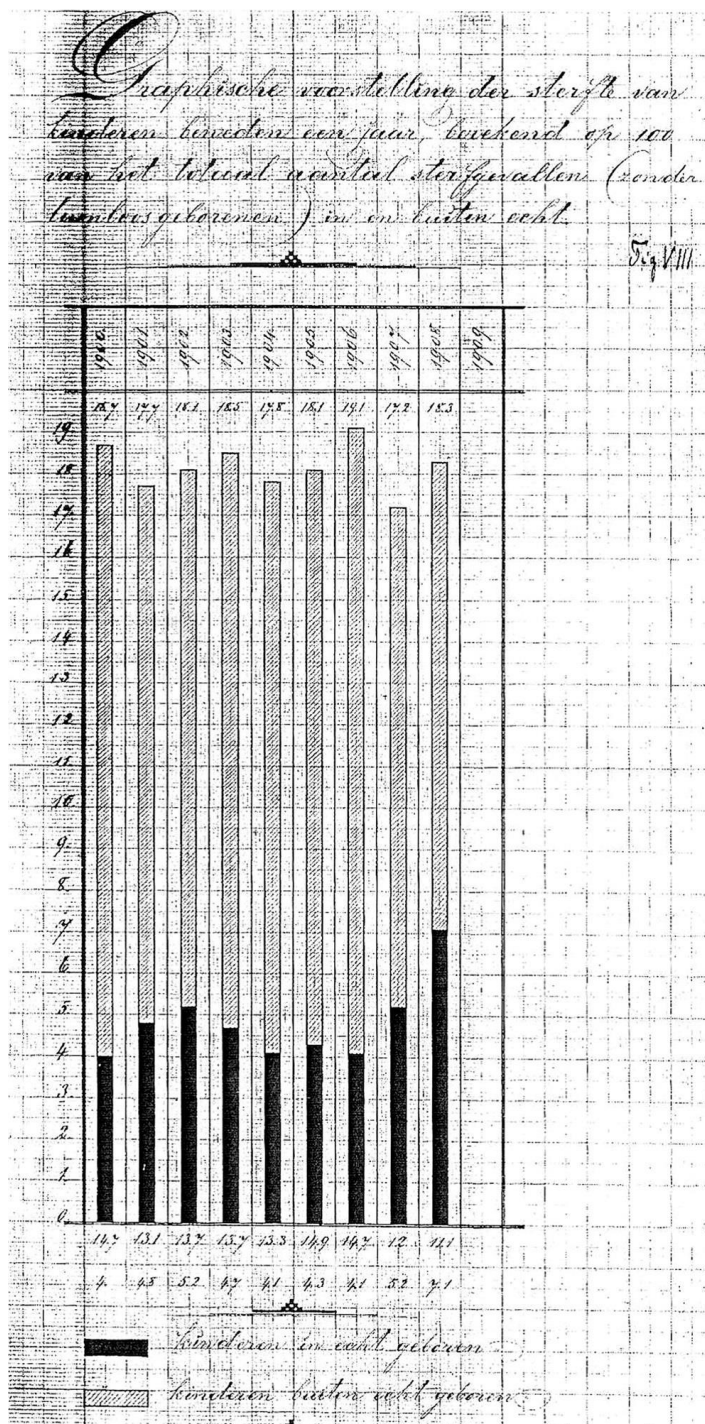
'Bij het zoeken naar de reden der hoge sterftcijfers in de wijken E. en F. de 1e en de 2e B.W. komen wij tot de ontdekking, dat deze cijfers in hoofdzaak hun verklaring vinden in de grotere kindersterfte in deze wijken.' (Flu, in: Makdoembaks 2014: 32)

De wijken E, F en de 2^e Buitenvijk vertoonden duidelijk de hoogste kindersterfte van de stad.

(Makdoembaks 2014: 33)

Flu droeg onder meer als oorzaken voor die hoge sterfte aan: slechte behuizing, beperkte zorgtoegang, ongezonde voeding, het rondgaan van seksueel overdraagbare aandoeningen, oude gebruiken rondom zuigelingenverzorging en verwrongen gezinsrelaties. Zijn cijfers lieten zien dat wie buitenechtelijk geboren werd nog minder kans maakte op een volwaardig leven. Dit werd op anekdotisch niveau bevestigd door mijn onderzoek naar de voormalige slaven van Fernandes. Degenen die een gezinslijn wisten voort te zetten in de 20^e eeuw waren gehuwd en behoorden tot de middenstand.

Aanzienlijk hogere sterfte onder buiten echt geboren kinderen. (Makdoembaks 2014: 84)

Bij voorgaande figuur VIII schreef Flu het volgende:

‘Evenzo als ons zo even de ongunstige positie der buiten echt geboren en levend ter wereld te komen, bleek, tonen staat V en fig. VIII ons voor de buiten echt geboren kinderen zeer ongunstige sterftecijfers gedurende het 1ste jaar.’
(Flu, in: Makdoembaks 2014: 84)

In zijn betoog stelde Flu dat stabiele gezinsstructuren een belangrijke rol spelen in het verlagen van sterftecijfers. Echter, het stichten van stabiele gezinnen was in zijn tijd niet vanzelfsprekend, wat deels te wijten is aan de erfenis van de slavernij:

‘Veel jonge meisjes konden later makkelijk als bijzit klaargestoomd worden omdat ze in hun kinderjaren onthecht geraakt waren door de aard van de slavernij. Zo werkten de mechanismen van de slavernij, altijd door economische motieven aangedreven, elkaar in de hand bij het ondermijnen van de Afrikaanse bevolking van Suriname. [...] Tijdens de slavernij frustreerden de autoriteiten de ontwikkeling van hechte sociale en familiebanden.’ (Makdoembaks 2014: 60-2)

Slaven die niet mochten trouwen, het tegenwerken van zwangerschappen, het veelvuldig in concubinaat leven van witte mannen met zwarte vrouwen, misbruik en verkrachting, het scheiden van slavengezinnen – het waren allemaal praktijken die in de 17^e, 18^e en 19^e eeuw via de slavernij zo ingebed raakten in de Surinaamse samenleving dat van een gezonde praktijk van gezinsvorming voor velen geen sprake kon zijn, ook niet na de afschaffing van de slavernij. Dit alles werd versterkt door economische motieven van de kolonisator, die ook na de afschaffing van de slavernij de sociale verhoudingen en kansen voor de Afro-bevolking bleven ondermijnen.

5.3 Naamgeving: Nanref en Nandes

Zowel het gezin van slavin Doortje als het gezin van slavin Anna kreeg een achternaam die verwant was aan die van hun voormalige eigenaren, de familie Fernandes. Zolang mensen slaaf waren, hadden zij alleen een voornaam, die zij kregen van hun eigenaren. De naam zij in Afrika ooit droegen, wiste men uit met de brandmerken die zij zowel voor als na verscheping naar Suriname kregen. (Dierick 1985: 86-88) Als vrije burgers, echte mensen in plaats van levende have, dienden zij echter toch een achternaam te hebben. Dit stond in het reglement op manumissie

zoals gepubliceerd in Gouvernementsblad no. 2 van 1832, waarin ook de regels rondom die naamgeving waren opgenomen. Die golden 30 jaar later nog steeds:

‘Bij de vrijmaking van de slaven in 1863 zou – volgens het wetsontwerp uit 1858 – bij wet geregeld worden dat “alle vrijgemaakte slaven eenen geslachtsnaam (aan moeten nemen), welke op de kinderen overgaat”. In de wet van 1862 vinden we deze tekst niet terug, maar de naam-geving vond wel plaats.’ (Ipenburg 2015: 237)

Op de website van het Nationaal Archief staan de regels van 1832 samengevat:

‘Bij manumissies van vóór 1832 stond geen familienaam in de manumissiebrief vermeld. Dat wil niet zeggen dat gemanumitteerden toen geen achternaam droegen. Deze was echter (op dat moment) nog niet officieel. De meeste gemanumitteerden kozen in die tijd voor de zogenoemde ‘van’-namen, waarbij achter het voorzetsel ‘van’ de naam van de voormalige eigenaar valt te herkennen. In tegenstelling tot dit gebruik stelde artikel 22 van het Manumissiereglement 1832 dat bij het verlenen van de achternaam juist niet de familienaam van de voormalige meester mocht worden gebruikt. Zelfs het gebruik van de familienaam ‘van eenig in de respectieve koloniën woonachtig geslacht of individu’ moest men vermijden. Dit zelfde verbod gold ook eventuele (latere) naamsveranderingen. De regel dat geen bestaande naam toegekend mocht worden, ging echter niet op als de vrijlater verwant was aan de gemanumitteerde. Anderzijds mochten vrijgelaten ‘onwettige’ kinderen, waarvan de natuurlijke vader gehuwd was, zijn naam niet dragen.’ [5]

De regel dat niet de familienaam van de slaveneigenaar mocht worden gebruikt, werd op grote schaal ontdoken met de zogenaamde van-constructie:

‘Een slaaf b.v. van de familie Eijma kreeg bij de emancipatie den naam Piet van Eijma enz., zoodat op deze wijze een groot aantal Nederland-sche familienamen in Suriname zijn blijven voortleven.’ (Oudschans Dentz 1941: 58)

Oudschans Dentz telde 7 manieren waarop familienamen voor vrijgemaakten tot stand kwamen, te weten:

‘1. de omgekeerde namen, 2. de namen met letteromzetting, 3. de namen met lettergreepverwisseling, 4. de afgekapte namen, 5. de namen met toegevoegde

letters(s), 6. de namen, waarin letters zijn weggelaten, en 7. de namen met de verwisselde letters L, R, G en K.’ (Ibid.)

Colin Nassy deed in de jaren negentig onderzoek naar naamgeving door Joodse eigenaren en schreef in de 2^e editie van OSO uit 2000 dat hun slaven doorgaans op 5 manieren een achternaam vormden of aangemeten kregen:

1. de ‘van’-constructie,
2. volledige naamsoverdracht,
3. de ‘omgedraaide achternaam’-constructie,
4. overname van de identiteit van de plantage of eigenaar,
- en
5. onderscheidingsnaam. (Nassy 2000: 361)

In dezelfde editie van OSO haalde Ten Hove het voorbeeld aan van de achternaam ‘Landé’: de voormalige slaaf die deze naam droeg, was voordien overheidsbezit geweest. Ook beschrijft Ten Hove een voorbeeld van het derde type achternaam van Nassy, de omkering, en voegde daar een mogelijk motief aan toe voor dat type naamgeving:

‘In 1851 manumitteerde de slaveneigenaar Limes een aantal personen die daarna de familienaam Semil kregen. Het was in Suriname verboden dat voormalige slaven een familienaam kregen die ook onder de Europeanen bestond. Stel het geval dat de planter Limes een kind had verwekt bij zijn slavin en hij moeder en kind manumitteerde, dan mocht zijn eigen kind nooit de naam Limes dragen. Hoogstwaarschijnlijk duidt een omdraaiing naar Semil op dit soort relaties.’ (Hove 2000: 285)

Het was niet te achterhalen of tussen de slavenmoeder Doortje of haar dochter Badina een dergelijke relatie bestond met eigenaar David de Abraham Fernandes of later Daniel David Fernandes. Feit is dat Doortje en haar kinderen en kleinkind bij hun manumissie door Daniel hun achternaam volgens principes omkering en weglating kregen: Nanref. In de archieven is te zien hoe men dit regelmatig abusievelijk als ‘Naref’ noteerde en in het geval van één na de manumissie bij Badina geboren dochter zelfs als ‘Nalif’. Anna Keetje en haar nageslacht kregen via het principe van weglating eveneens een achternaam verwant aan de eigenaren: Nandes.

Familienamen en voornamen
van
gemanumitteerden

Namen waaronder
de gemanumitteerden
vroeger als slaven
bekend zijn geweest

Namen van vorige
meesters of
eigenaars van
gemanumitteerden

Nandes.	Julia Wilhelmina	Julia	het Edele A.K. Nandes
Nandes	Isaac Abraham	Isaac	A.K. Nandes
Nandes	Isaac	Jacob	derzelfde
Nandes	Henry	Henry	derzelfde
Nar	Paulina Henrietta	Henriette	H. J. Blanche
Nevel	George Hendrick	George	S. Lacombe
Nandes	Christe Jacobina	Christe	A.K. Nandes
Nandes	Antje Maria	Antje	derzelfde

Registratie van de manumissie van enkele kinderen en kleinkinderen van A.K. Nandes.[6]

SLAVENNAAM	KIND VAN	EIGENAAR I	EIGENAAR II - bij testament DdAF	MUTATIE VOORAFGAAND AAN MANUMISSIE	EIGENAAR BIJ MANUMISSIE	MANUMISSIE NAAM	MANUMISSIE
Nancy		OPA VAN ISAAK David de Ab. Fernandes (DdAF)	VADER EN TANTES VAN ISAAK nvt	overleden voor manumissie kon plaatsvinden			
Anna	nvt	David de Ab. Fernandes	boedel weduwe DdAF	DdAF en weduwe overleden, boedel nog niet verdeeld	boedel weduwe DdAF	Anna Keetje Nandes	1850
Saartje	Anna	David de Ab. Fernandes	nvt	overleden voor manumissie kon plaatsvinden			
Antje	Anna	David de Ab. Fernandes	Rachel de David Fernandes	1852 verkocht aan haar moeder 'voor den vrijdom'	Anna Keetje Nandes	Antje Maria Nandes	1852
Pierre	Anna	David de Ab. Fernandes	Judith & Rachel de David Fernandes	1858 verkocht aan zijn jongere zus 'voor den vrijdom'	Antje Maria Nandes	Richard Pierre Nandes	1858
Eduard	Anna	David de Ab. Fernandes	Judith & Rachel de David Fernandes	1860 verkocht aan Da Silva, echtgenoot van zus Esther	J. da Silva	Eduard Anthonie Nandes	1860
Chrisje	Anna	David de Ab. Fernandes	Esther da Silva Fernandes	1852 verkocht aan haar moeder 'voor den vrijdom'	Anna Keetje Nandes	Chrisje Jacqueline Nandes	1852
Bebe	Anna	David de Ab. Fernandes	Judith de David Fernandes	1853 verkocht aan haar moeder 'voor den vrijdom'	Anna Keetje Nandes	Elisabeth Nandes	1854
Julia	Bebe	David de Ab. Fernandes	Judith de David Fernandes	1851 verkocht aan haar oma 'voor den vrijdom'	Anna Keetje Nandes	Julia Wilhelmina Nandes	1851
Isaak	Bebe	David de Ab. Fernandes	Judith de David Fernandes	1851 verkocht aan haar oma 'voor den vrijdom'	Anna Keetje Nandes	Isaak Abraham Nandes	1851
Jacob	Bebe		Judith de David Fernandes	1851 verkocht aan haar oma 'voor den vrijdom'	Anna Keetje Nandes	Jacob Nandes	1851
Henry	Bebe		Judith de David Fernandes	1851 verkocht aan haar oma 'voor den vrijdom'	Anna Keetje Nandes	Henry Nandes	1851
Doortje		David de Ab. Fernandes	Daniel de David Fernandes	nvt	Daniel de D. Fernandes	Doortje Nanref	1863
Willem	Doortje	David de Ab. Fernandes	Daniel de David Fernandes	nvt	Daniel de D. Fernandes	Willem Nanref	1863
Badina	Doortje	David de Ab. Fernandes	Daniel de David Fernandes	nvt	Daniel de D. Fernandes	Badina Nanref	1863
Lotje	Badina		Daniel de David Fernandes	Geboren in eigendom van Daniel de D. Fernandes	Daniel de D. Fernandes	Lotje Nanref	1863

Overzicht van het slavenbezit van de familie David de Abraham Fernandes, opa van Isaak, ten tijde van de afschaffing van de slavernij.

5.4 Doortje Nanref, haar kinderen en kleinkinderen

Op het moment van manumissie in oktober 1862 had slavin Doortje twee kinderen, een dochter van 18, Badina, en een zoon van 16, Willem. Badina was in datzelfde jaar bevallen van een dochter, Lotje, die een half jaar oud was toen de vier vrijkwamen. Waar ze heen gingen, is niet bekend, en ook weten we niet of ze voor de Fernandessen bleven werken. Het gezin van Daniel David Fernandes woonde in 1862 aan de Keizerstraat volgens de geboorteakte van zoon Abraham, één van Isaak Fernandes' oudere broers.[7] Daarvoor en daarna woonden ze aan de Dominéstraat, waar Isaak werd geboren, en later aan de Hofstraat.[8] Badina Nanref raakte in de jaren na haar vrijlating regelmatig zwanger en op de geboorteaktes is te zien dat zij niet op een achtererf van de Fernandessen was blijven wonen. Uit diverse aktes waarop Badina is terug te vinden blijkt dat zij achtereenvolgens woonde aan de Burenstraat (1866), de Zwartehovenbrugstraat (1867), de Saramaccastraat (1867-'69), de Ladesmastraat (1873-'74) en later de Gravenstraat (1879).

Overzicht Badina Nanref		
Voormalig slavin van de vader van Isaak Fernandes	huisbediende 1866-1869	Burenstraat - 1866 Saramaccastraat - 1867-'69
Levensjaren 1844-1881	wasvrouw 1873-1881	Ladesmastraat - 1873-'74 Zwartenhovenbrugstraat - 1876 Gravenstraat 1879-'81

De Gravenstraat ca. 1885 (bron: J.E. Muller collectie KITLV).

Het laatste adres, aan de Gravenstraat, komt van de overlijdensakte van haar moeder Doortje, het enige spoor dat ik van deze vrouw kon vinden:

FOTIO. 139 181

Op den tienden dag der maand Maart
a honderd negenen teventig is voor mij Henrick van Meerten
Plaatsvervanger ambtenaar van den Burgerlijken
Stand te Paramaribo verschenen

Doortje Nanref
oud veertig jaren, van beroep Wachter
wonende aan de Gravenstraat
Dochter van de na te noemen overledene
dewelke in tegenwoordigheid van Emile Richard Hermelijn
oud duizend jaren, van beroep ambtenaar
wonende aan de Paramaribostraat
en van Herman Richard Hermelijn
oud veertig jaren, van beroep Wachter
wonende aan de Gravenstraat
als getuigen, heeft verklaard dat op zaterdag dag den tienden
Maart a honderd negenen teventig
des namiddag te twaalf ure, in het huis aan de Graven
Straat bekend onder Letter en Nummer Om te twintig
is overleden

Doortje Nanref, ongehuwd
oud veertig jaren, van beroep Wachter
getrouwd te Paramaribo gewoond
hebbende te Paramaribo
in leven dochter van de overledene

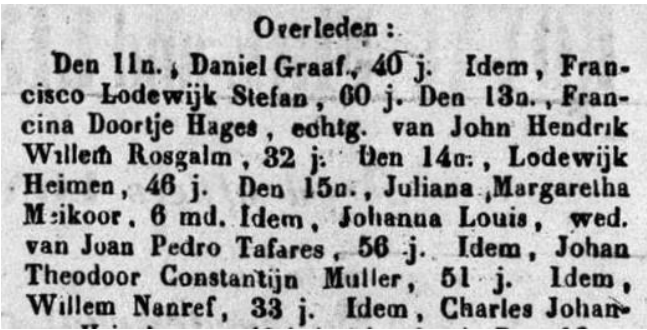
Van welke verklaring wij hebben opgemaakt deze akte, die door de
comparante, de getuigen en ons, na gedane voorlezing, is onderteekend, verklarende
de comparante het schrijven niet te kennen
Gedagkend de derhalve van twee woorden.

Henrick van Meerten
Herman Richard Hermelijn

Overlijdensakte Doortje Nanref, voormalig slavin uit het gezin waarin Isaak Fernandes werd geboren.[9]

Doortje overleed op 22 maart 1879 'in het huis aan de Gravenstraat bekend onder Letter A Nummer 23', mogelijk het huis waar Badina op dat moment woonde. Dit zou erop kunnen wijzen dat moeder, dochter en kleinkinderen door de jaren heen samen zijn blijven wonen en leven.

Over Doortjes zoon Willem Nanref vond ik geen andere informatie dan dat hij overleed op 15 september 1879, hij was op dat moment 33 jaar oud:

Surinaamsche Courant en Gouvernements Advertentieblad, 20 september 1879, pagina 3.

DE FAMILIE NANREF (NAREF/NALIF)		
Doortje 1808-1879		
dochter	Badina 1844-1881	
	dochter	Lotje 1862-1866
	zoon	Joseph Adriaan 1864-1869
	dochter	naamloos, dood geboren, 1866
	dochter	Cecilia Carolina, 1868-1868
	dochter	Julia Amalia 1870-1870
	dochter	Johanna Albertina 1871-1874
	zoon	Julius Alexander 1873-[onbekend]
	dochter	Catherina Martha 1876-1887
	dochter	naamloos, dood geboren 1879
zoon	Willem 1846-1879	

5.4.1 Badina Nanref, haar kinderen en kleinkinderen

De beschikbare data over de kinderen van Badina staan in bijlage 2. Het gezin van Badina Nanref kende veel kindersterfte. Tussen haar 16^e en 35^e vond ik 8 geboortes, waarvan 2 levenloze kinderen, in 1866 en 1879, voor wie zij geen naam opgaf. Van de overige 6 kinderen stierven er 4 voor hun vierde verjaardag. Onder hen was Lotje, Badina's eerste kind:

No. _____

FOLIO. 116.

Tob.

In het jaar Achtien Honderd Zestig den Dertiensten
dag der maand Februarij compareerde voor mij Jaerel Francois
Tribunaris, Rijtuig Ambtenaar van den Burgerlijken Stand
der Kolonie Suriname,

Badina Naref

oud wettelijk jaren, van beroep macheraar
woonschtig aan de Burenstraat
doeder van de natenoomen overledene
deswelke ten overstaan van Cornelis Johannes & Hart
oud wijpen dertig jaren, van beroep Ten Thaan
wonende aan de Manicaaststraat en
Johannes Gier die oud wijpen twintig
jaren, van beroep parreman wonende
aan de Grammastraat als getuigen,
verklaarde dat op zater dag den tienden
Februaris Achten Honderd Zes en zestig
des namiddags ten twee ure, des heere
aan de Burenstraat No. 104 overleden is

Lotti Naref

oud drie jaren en zes maanden van beroep
gewoond habbende an geboren
in Suriname in leven drechte van

Badina Naref

wonende alhier
voor aankomst binnen deze Kolonie het laatst gewoond
heb ende

En is hiervan deze Acte opgemaakt en door den oomparant, de
getuigen en ons, na godans voorlezing, onterteekend.

C. J. Tribunaris
J. F. L. S. M. v. d. W.
J. F. L. S. M. v. d. W.
J. F. L. S. M. v. d. W.

door den trouwsgewone wijzen
handteeken. Verklard de k.
Scheyen niet te kennen.

J. F. L. S. M. v. d. W.
J. F. L. S. M. v. d. W.
J. F. L. S. M. v. d. W.

het mek is gestelt
door de langere te verklaare
har d'elke een ander
klarende dit verstaand
te kennen.

Lotje Nanref, overleden op 10 februari 1866, oud 3 jaar en 7 maanden.[10]

Badina was op dat moment wasvrouw, woonachtig aan de Burenstraat D. 104 en zij was het schrijven niet machtig, getuige de uitleg bij het +-teken rechtsonder op de overlijdensakte van Lotje. Lotje kreeg twee jaar voor haar overlijden een broertje: Joseph Adriaan Nanref. Hij is de enige van de kinderen van Badina van wie een mogelijke vader in beeld komt:

No. _____ FOLIO. 182.
LWB

In het jaar Aelttien Honderd veertien Zestig den negenen twintigsten
dag der maand Maart — compareerde voor mij Jacob Fransz
Sch. Vanier, Adjunct Ambtenaar van den Burgerlijken Stand
der Kolonie Suriname, —

Joseph Adriaan Weiden —

op der — jaren, van beroep Timmerman
woonachtig in de tuin Spitweg
dewelke ten overstaan van Johan Goltfrid Keen —
oud acht en dertig — jaren, van beroep Kleedermaker
wonende aan de Hooge Staat — en
Marius Christiaan Rhysius — oud acht en twintig
jaren, van beroep Kleedermaker — wonend
aan de Hooge Staat — als getuigen,
verklaarde dat Badina Nanref, wonende alhier, op
Vrijdag den Vyftien twintigsten Maart
achtien honderd veertien Zestig —

des namiddags ten ten — ure. in het Huis La. C
No. 337 is bevallen van een kind van het manneljk geslacht
aan hetwelk zulkis gegeven worden de voornamen van:

Joseph Adriaan —

En is hiervan deze Aete opgemaakt en door den comparant, de
getuigen en ons, na gedane voorlezing, ondertekend.

J. G. Keen W. Keen
M. C. Rhysius J. H. van der

Geboorteakte van Joseph Adriaan Nanref, geboren 25 maart 1864.[11]

Ene Joseph Adriaan Weidum deed aangifte van de geboorte van Joseph Adriaan Nanref. Het feit dat zij dezelfde voornaam hadden zou erop kunnen wijzen dat Weidum de vader was van dit kind van Badina.

Uit de manumissie-database blijkt dat Weidum een zoon was van Elisabeth Doortje Weidum, voor wie eenzelfde constructie was opgetuigd als voor de familie Nandes: op het moment van manumissie was de vrije E.D. Weidum (slavennaam: Doortje) zelf de eigenaresse van haar kinderen. Joseph Adriaan Weidum (1832) had in ieder geval één zus, Francina Adriana (1837), en één broer, Johannes Nicolaas (1839). Alle kinderen kwamen vrij in 1853.[12] De timmerman Joseph Adriaan was officieel gehuwd met Catrijntje Redressie Walbia. Deze 'veldmeid' van de plantage Maria Petronella in Matapicca was onder haar slavennaam Redressie in bezit van de familie Planteau, en werd in 1863 gemanumitteerd.[13] Of Catrijntje en Joseph Adriaan Weidum al getrouwd waren op het moment dat hij aangifte deed van zijn naamgenoot, kind van Badina Nanref, heb ik niet kunnen achterhalen. Zeker is dat Weidum overleed op 29 november 1868 (op 36-jarige leeftijd, gezien de op de aangifte genoteerde leeftijd; 47 is naar alle waarschijnlijkheid een misdruk):

Overleden :
Den 27 Nov. , Daniel Zwaartekracht , 70 j.
Idem , Frederik Gerhardus Johanzoon . 64 j.
Den 28 , Hentje de Nijs , 41 j. Idem , Europa
Hermua Tuinier , 54 j. Idem , Adriana Judith
van Viliam , 48 j. Den 29 , Joseph Adriaan
Weidum , echtg. van Catrijntje Redressie
Walbie , 47 jaren. Den 30 , Eiza Paulina

Bron: *Surinaamsche Courant en Gouvernements Advertentieblad*, 5 december 1868, p. 4.

Een inventaris van zijn nalatenschap die gezworen klerk Samuel Henriques de Granada opmaakte kort na zijn overlijden bevestigt de sterfdatum.[14] Joseph Adriaan en Catrijntje waren lid van de Evangelische Broedergemeenschap en getrouwd in gemeenschap van goederen. Uit de inventaris blijkt wel hoe weinig aardse bezittingen de voormalige slaven soms hadden. Deze timmerman bezat niet veel meer dan een mand en een kist gevuld met wat kleding, huisraad en één zaag:

geïnventariseerd, bestaande in het volgende,
 als: _____
 ✓ Een pagaal, _____
 _____ waarin _____
 ✓ Een zwart lakenschel rok _____
 ✓ een dito jas, _____
 ✓ een dito broek, _____
 ✓ een dito broek, _____
 ✓ drie morgen jaspen, _____
 ✓ een kabaatje in _____
 ✓ een grijs broek _____
 Voorts een zaag _____
 ✓ drie defecte Schilderijen in _____
 ✓ een paar schoenen _____
 ✓ Een eiderhouts kist, _____
 _____ waarin _____
 ✓ Een zwart lakenschel jas, _____
 ✓ Een dito broek, _____
 ✓ twee dito vesten, _____
 ✓ een zwarte stroochoed _____
 ✓ een defecte Sopuskeelder _____
 ✓ een pelm in _____
 _____ een _____
 ✓ een defecte akenkast _____
 De opgeefster verklaart: _____
 Niet te weten of er schulden zijn ten laste of
 er andere zaken zijn ten voordele van de onder
 verpelyken gemeenschoppelyken boedel _____

Het schamel bezit van Joseph Adriaan Weidum bij zijn overlijden:

*'[..] Een pagaal
waarin
Een zwartlakensche rok
een dito jas
een dito broek
drie morgen jassen
een kabaatje en
een grijze broek
voorts een zaag
drie defecte schilderijen en
een paar schoenen.
Een cederhouten kist*

*waarin
Een zwartlakensche jas
een dito broek
twee dito vesten
een zwarte stroohoed
een defecte sopieskelder
een peluw en
een defecte eetenskast*

*De opgeefster verklaart:
Niet te weten of er schulden zijn ten laste of
er andere baten zijn ten voordeele van de onder
werpelijken gemeenschappelijken boedel [..]' [15]*

In 1868 beviel Badina begin januari van een dochter die zij Cicilia Carolina noemde en die vijf maanden later overleed. Van Cicilia Carolina Nanref zijn geen aktes bewaard gebleven, maar twee kranten vermeldden haar overlijden op 8 mei 1868:

Overleden:

Den 8. Frederika Catharina Goede, 81 j. en 7 m. Idem, Johannis Carel de Leon, 49 j. Idem, Martha Naarstig, n. g. 70 j. Idem, Cicilia Carolina Naref, 5 m. Idem, Johanna Mag-

Surinaamsche Courant & Advertentieblad, 16 mei 1868, p. 3.

Overleden ;

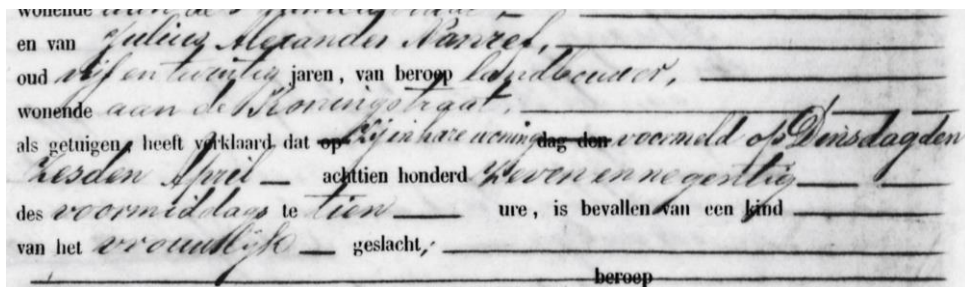
Den 8. Frederika Catharina Goede, 81 j. en 7 m. Idem, Johannis Carel de Leon, 49 j. Idem Martha Naarstig, n. g. 70 j. Idem. Cicilia Carolina Naref, 5 m. Idem, Magdalena Dollart, 4 j. Idem 9. Margaretha Dorothea Walloe, 17

De Kolonist, 17 mei 1868, p. 3.

5.4.2.1 Julius Alexander en goud

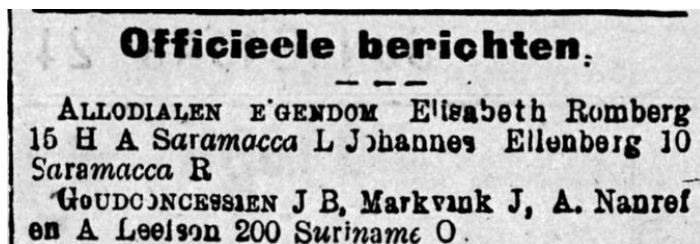
Julius Alexander was dus het enige kind van Badina Nanref dat de volwassenheid bereikte. Hij werd geboren op 29 oktober 1873. Het gezin was op dat moment woonachtig aan de Ladesmastraat, letter E, nummer 382:

Julius Alexander duikt weer op in de archieven als hij 25 is en getuigt bij de aangifte van een geboorte. Hij woonde destijds aan de Koningsstraat, gelegen nog buiten Frimangron in wijk F (zie bijlage 1) en was landbouwer van beroep:

Geboorteakte van Maria Magdalena Adolphina Tolk d.d. 9 april 1897, Julius Alexander getuigde.[17]

Vijf jaar later stond zijn naam in de krant vanwege een goudconcessie die hij samen met compagnons Julius Benjamin Markvink en Augustus Leefson verkreeg op 24 april 1902:

De Nieuwe Surinaamsche Courant van 24 april 1902 vermeldde dat het om een goudconcessie voor een perceel aan de Surinamerivier ging (p. 2).

De compagnon van Julius Alexander, Julius Benjamin Markvink, was al langer werkzaam in de goudindustrie. Vanaf 1887 komen we zijn naam regelmatig tegen in de krant:

De West-Indiër, 10 juli 1887, p. 3

In de jaren daarvoor had het goud zoeken op een deel van de bevolking van Suriname een grote aantrekkingskracht gekregen:

In recentere studies is de duur van de periode van goudkoorts in Suriname veel langer:

‘Na de afschaffing van de slavernij (1863) moedigt de Nederlandse koloniale overheid de ontwikkeling van de goudindustrie aan om werkgelegenheid te bieden aan voormalige plantageslaven. Onder andere dankzij deze stimulans ontstaat er aan het eind van de 19e eeuw een goudrush (1890-1910). [...] De productie van artisanale goudzoekers groeit gestaag in het begin van de 20ste eeuw en bereikt in 1908 een hoogtepunt van 1,209 kg/jaar. In 1901 werken er 5,551 geregistreerde arbeiders, van wie het merendeel uit andere Caribische landen komt, in de goudvelden [...]’ (Heemskerk 2009: 8)

Goud zoeken anno 1893, door het met water en kwik uit te wassen.[19]

Met steeds nieuwe compagnons verkreeg Markvink om de zoveel tijd concessies voor ‘placers’ ofwel goudvindplaatsen (Dalhuisen & Hassankhan 2018: 89) ten oosten of westen van de Surinamerivier:

29 Juli 1892 La. B No. 5315 is voor een jaar concessie verleend aan J. B. Markvink en K. Vrede tot ontginning van delfstoffen in of op een terrein groot 200 H. A. gelegen ten Oosten van de rivier Suriname.

De West-Indiër, 7 augustus 1892, p. 3

23 December 1892 La. B No. 8732 is voor een jaar concessie verleend aan J. B. Markvink, W. Bruine en T. Roos tot ontginning van delfstoffen in of op een terrein groot 200 H. A. gelegen ten Westen van de rivier Suriname.

De West-Indiër, 1 januari 1893, p. 3

Officeele Berichten
— — 0 — —
KLEIN' LANDBOUW: F. G. Fantan, 4 Maro-
wijne W.
Goudconcessiën A. de Kom en L. Vient,
200, Saramacca W.; — D. Kampenhout,
A. Kadronen Th Ford, 250 Suriname O; —
J. B. Markvink en M. P. Cleyn, 200, Surina-
me O; — A. Johnson en W. Johnson, 600,

De Nieuwe Surinaamsche Courant, 10 november 1895

In 1897 werkte Markvink tijdelijk voor zichzelf:

Concessie tot ontginning van delf-
stoffen verleend aan:
Kuiper, H. J. 200 H.A. Lawa W.
Markvink, J. B. 200 « Suriname W.
Robertson, J. B. 28000 « Saramacca O.

Suriname, 19 februari 1897, p. 1.

Vanaf 1898 had hij weer nieuwe compagnons, te weten Anna H.L. Johnson geboren Rietwijk en ene F. Bietwijk (mogelijk een zetfout voor Rietwijk). Wat deze constante wisseling van compagnons te betekenen had, is onduidelijk.

Goudindustrie.

Aangevoerd goud te PARAMARIBO
gedurende het eerste kwartaal 1898,
afkomstig van de placers van
orderstaande ontginners.

Aant. gr.

Anna H. L. Johnson geb. Rietwijk, Jacob F. Bietwijk en Julius B. Markvink	154
---	-----

De Nieuwe Surinaamsche Courant, 24 april 1898, p. 2.

In mei 1903, net een jaar nadat hij met Nanref en Leefson in zee was gegaan, verkreeg Markvink weer op eigen naam een concessie:

— 17 Mei —

CONCESSIE tot ontginning van
delfstoffen verleend aan:

Adney c. s., H. E. V.	200	H.A. Sar.	O.	
Bottse c. s., W. A. D.	400	«	Mar. W.	
Bradley c. s., W. H.	200	«	Idem.	
Markvink, J. B.	200	«	Sur. O.	
Veldboom c. s., J.	500	«	Tap. O.	

Suriname, 15 mei 1903, p. 2.

Twee maanden later blijkt dat goudzoekers Markvink, Nanref en Leefson een gemachtigde hadden, genaamd Jacques Kalop, die deze rol niet langer zal vervullen:

De ondergeteekende geeft hierbij kennis,
dat hij geen gemachtigde meer is van
**Julius Benjamin Markvink, Julius
Alexander Nanref en Augustus Leefson.
Jacques Kalop.**

Bron: De Surinamer, 19 juli 1903, p. 4.

Wat exact de achtergrond is van het beëindigen van deze samenwerking heb ik niet kunnen achterhalen. Ook waarom Markvink ineens weer alleen werkte vanaf

dat voorjaar is niet duidelijk geworden. Van Julius Alexander Nanref is na 1903 geen spoor meer te vinden in de archieven of historische kranten.

Uit het eerste spoor dat ik van Badina Nanref vond na haar manumissie bleek dat er medio jaren zestig nog contact bestond tussen de voormalige slavenfamilies van de Fernandessen. Eduard Anthonij Nandes, zoon van Anna Keetje en op dat moment 37 jaar en boodschappenloper van beroep, trad op als getuige bij de aangifte van het levenloos geboren meisje dat Badina aangaf op 10 oktober 1866 (zie bijlage 2). In later jaren was van enig contact tussen beide gezinnen niets terug te vinden.

5.5 Anna Keetje Nandes en haar kinderen en kleinkinderen

Het verging de familie Nandes anders dan de familie Nanref. Ten eerste maakte de manumissie van de leden van de Nandes-familie geen deel uit van de afschaffing van de slavernij. Isaak Fernandes' tantes hadden de slaven die zij uit de erfenis van hun ouders kregen al in de jaren 50 doorverkocht (of -gegeven) aan moeder en oma Anna Keetje, 'voor den vrijdom'. Het lukte Anna Keetje om haar kinderen en kleinkinderen allemaal voor 1863 al in vrijheid te laten leven. De kinderen en kleinkinderen Nandes bleven over het algemeen langer leven, gingen relaties en huwelijken aan en kregen zelf kinderen en kleinkinderen.

Dit verliep wel via de vrouwelijke lijn van nageslacht, waardoor de naam Nandes intussen bijna niet meer te vinden is. Een snelle scan van apps als Facebook en LinkedIn gaf maar enkele hits van personen met deze achternaam woonachtig in Suriname. In de archieven duikt de naam Nandes nog op bij de Surinaamse Volktelling van 1950. De registratie van Christine Jacqueline de Vries vermeldt haar moeder: Julia Wilhelmina Nandes, een kleindochter van Anna Keetje Nandes, voormalig slavin van de familie Fernandes.

PERSOONSKAART VROUW ☒ W ☒ T ☒ Z		TELRESSORT: 1-122	NR: 26	PAR: 9
3 GESLACHTSNAAM OP 31-10-1950: VRIES HE		✓		
4 GESLACHTSNAAM OP 31-7-1921: DE VRIES		✓		
6 VOORNAMEN: CHRISTINE JACQUELINE		✓		
7 WOONPLAATS: DOMINESTRAAT 28b		✓		
WOONDISTRICT: ☒ I ☒ II ☐ III ☐ IV ☐ V ☐ VI ☐ VII	HANDTEKENING: C. J. de Vries		DATUM: 13/II/50	

18. OUDERS: ✓		19. ECHTGENOOT(E): ✓ <i>OVERLEDEN</i>								
NAAM EN VOORNAAM VADER: <i>VRLES DE JOHAN CHRISTIAAN</i>		NAAM EN VOORNAMEN: <i>ESSED EDUARD</i>								
NAAM EN VOORNAAM MOEDER: <i>NANDES JULIA WILHELMINA</i>		HUWELIJSdatum: <i>30-X-95</i>								
GEB. JAAR VADER: <i>- 7</i> MOEDER: <i>- 7</i>		WOONPLAATS:								
		WOON-DISTRICT: <table border="1"><tr><td>I</td><td>II</td><td>III</td><td>IV</td><td>V</td><td>VI</td><td>VII</td></tr></table>		I	II	III	IV	V	VI	VII
I	II	III	IV	V	VI	VII				

20. BURGERLIJKE STAAT: ✓		21. KINDEREN: ✓															
GEHUWD: ☒ A.H.R. ☐ SAMENL. ☐ ALLEENL. ☒ BETROKKENE <i>WAS VOOR HET HUIDIG HUWELIJK IS ALS ONGEHUWDE THANS</i> JONGEMAN ☐ WED. ☒ GESCH. ☐ VERSTOTEN ☐ JONGEDOCHTER ☒ UIT: ☒ 2° ☐ 3° HUWELIJK THANS GEHUWD MET OF IN SAMENLEVING MET JONGE-MAN: ☐ WED. ☐ 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 JONGE-DOCHTER: ☐ GESCH. ☐ PERS. STAAT: ☐ GODSDIENST: ☐ VERST. ☐ 1 2 3 4 5 6 <i>PROTEST.</i>		GEBORTEN: <table border="1"><tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td><td>8</td><td>9</td><td>10</td><td>11</td><td>12</td><td>13</td><td>14</td></tr></table> LEEFTIJD: <i>25 24 23 22 21 20 19 18 17 16 15 14 13 12 11 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1</i> LEVEND: <i>V V M M V M</i> GEBOREN: <i>V V M M V M</i> DOOD: <i>V V M M V M</i> GEBOREN: <i>H H H H H H</i> HUIWELIJK: <i>H H H H H H</i> UIT: <i>H H H H H H</i> SAMENL.: <i>H H H H H H</i> VADER(S): <i>1 1 1 1 1 1</i> OVERLIJDEN: <i>1</i> AFGEBOKEN: <i>1</i> ZWANGERSCHAP: <i>1</i>		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14				

Op de persoonskaart van 1950 noteerde men Jacqueline abusievelijk zonder c.[20]

Christine Jacqueline was de weduwe van de apotheker Eduard Essed, met wie zij in 1895 was getrouwd. Zij kregen 6 kinderen, van wie de geboorteaktes zijn terug te vinden in de archieven van de Burgerlijke Stand van Suriname. In ieder geval een van hen ging naar Nederland. Henri Adolf Essed (1900) huwde in 1928 met de Amsterdamse Maria Wilhelmina Bakker.[21] Eduard Essed bleek ook een achterneef te zijn van de bekende Surinaamse politicus Frank Essed, over wie meer in paragraaf 5.6. In deze paragraaf behandel ik de Nandes-lijn vanaf Anna Keetje tot haar kleinkinderen.

DE FAMILIE NANDES			
Anna Keetje			
dochter:	Bebe 1818		
	dochter:	Julia Wilhelmina 1847	
		dochter:	Elisabeth Koosje 1872
		dochter:	Christine Jacqueline 1874
		dochter:	Jeane Marie 12-08-1875
		zoon:	Marinus Edward 1877
		zoon:	Rudolph Henri 1879
	zoon:	Izak Abraham 1849	
	zoon:	Jacob 1851-1897	
	zoon:	Henry 1851	
zoon:	Richard Pierre 1828		
dochter:	Chrisje Jacqueline 1831		
	tweeling, dochter:	Esther 1863	
	zoon:	Isaac 1863	
	dochter:	Elisabeth Maria 1865	[in 1888 erkend door Simson Labato]
zoon:	Eduard Antonie 1836		
dochter:	Antje 1839		

Moeder, oma en overgrootmoeder Anna kwam vrij op 7 februari 1850:

Den 7 february 1850. aan de Slavin
 Anna toebehoord hebbende aan David
 Fernandes.
 12 Anna Keetje Nandes

Anna Keetje Nandes in het manumissieregister.[22]

Zoals te zien in het overzicht opgenomen in 5.3 was Anna Keetje tussen 1851 en 1860 eigenaresse van al haar op dat moment levende kinderen en kleinkinderen, behalve haar zoon Eduard. In diezelfde periode slaagde zij erin al haar nageslacht in haar bezit gemanumitteerd te krijgen. Eduard werd door de echtgenoot van Esther Fernandes gemanumitteerd. Deze gebeurtenissen zette men voor de afschaffing van de slavernij nog uitgebreid in de krant:

Den 10. Aan de slavenkinderen: Celia,
 oud 4 jaren, dochter van Bebe,
 en hare broeders: Isaak, oud 2
 jaren, Jacob oud 2 weken en Henrij,
 oud 2 weken; toebehoord hebbende
 voor den vrijdom aan A. K. Nan-
 des.

De bevrijding van kinderen en kleinkinderen van Anna Keetje in *Surinaamsche Courant & Gouvernements en Advertentieblad*, 3 januari 1852, p. 1, kleindochter Julia stond abusievelijk als Celia vermeld.

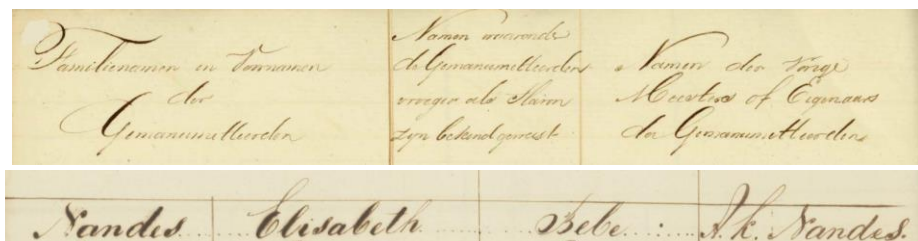
Anna Keetje kon in 1872 de geboorte van haar eerste achterkleinkind, Elisabeth Koosje de Vries-Nandes, nog meemaken. Een jaar later overleed zij:

Overleden:
 Den 6den, Elisabeth Cromwell, echtgenote
 van Petrus Cromwell, 50 jaren. — Den 7den,
 Johan Willem Menschoon, 1 week. — Idem,
 Maria Robles de Medina, weduwe van David
 Robles de Medina, 83 jaren. — Idem, Charlotte
 Johanna Grunberg, 84 jaren en 6 maanden. —
 Den 8den, Jan Johannes Loenen, 25 jaren. —
 Idem, Jacques Lodewijk Uitwijk, 3 jaren. —
 Den 9den, Sophie Nelsen, 18 jaren. — Idem,
 Keetje Anna Nandes, 75 jaren. — Idem, Martha
 Darson, 30 jaren — Idem, Cornelia Maria Petro-
 nella Barkhausen, 8 maanden. — Den 10den,

De *West-Indiër* van 16 maart 1873 berichtte over het overlijden van Anna Keetje Nandes op 9 maart 1873.

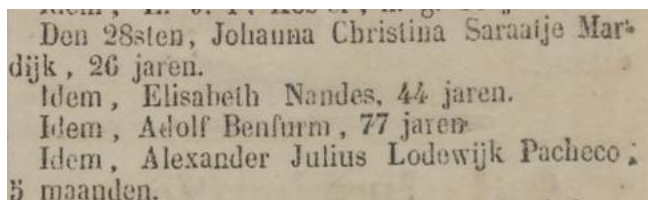
5.5.1 Dochter Elisabeth (Bebe) Nandes

De kinderen van Anna Keetje Nandes werden allemaal geboren voor de afschaffing van de slavernij. Er zijn dan ook geen geboorteaktes of andere documenten met informatie over hen beschikbaar. Hun leven in de koloniale administratie begint bij de manumissie. Bebe werd drie jaar na haar kinderen gemanumitteerd:

Elisabeth Nandes in het Manumissieregister, 1854.[23]

Alle kinderen van haar die in de archieven terug te vinden zijn, waren op dat moment al geboren en zij komen later nog aan de orde. Over Elisabeth zelf is verder niets bekend, behalve dat zij op 28 januari 1865 stierf in een huis aan de Heerenstraat. De volledige overlijdensakte is opgenomen in bijlage 3.

De West-Indiër, 5 februari 1865, p. 2.

5.5.2 Kleinzoons Jacob en Henry Nandes

In 1851, vlak voor het gezin werd gemanumitteerd, beviel Elisabeth Nandes, die toen nog Bebe heette, van een tweeling van het mannelijk geslacht. Van Henry heb ik geheel niets terug kunnen vinden. Jacob echter bleek, via een overlijdensadvertentie geplaatst door zijn zus Julia Wilhelmina, te traceren naar de goudvelden van Demerara. Mogelijk zijn de beide broers al vroeg in hun leven samen naar Demerara gegaan. Dat zou de afwezigheid van ieder spoor van hen kunnen verklaren:

Gisteren bracht mij de mail
het treurige bericht van den dood
van-mijn geliefden broeder
JACOB J. NANDES
in de goudvelden in Demerara.
Wed. J. C. de VRIES.
Paramaribo 10 April 1877.

Jacob Nandes stierf op 46-jarige leeftijd te Demerara (*De Surinamer*, 11 april 1897, p. 3).

Ook in Demerara bleek, voor zover digitaal beschikbaar, niets te vinden over Henry. Jacob Nandes duikt echter wel een aantal keer op in de *Berbice Gazette* en ook in de *British Guyana Directory*, het equivalent van de *Surinaamsche Almanak*, van 1880 en 1882. Uit deze laatste bronnen valt op te maken dat ene Jacob Nandes in die jaren woonachtig was in Berbice en als opzichter werkte op de plantage Everton. Het is aannemelijk dat het hier om dezelfde Jacob Nandes gaat omdat Nandes een niet voorkomende achternaam was in Brits Guyana en de geschatte leeftijd aansluit bij het overlijdensbericht. Jacob Nandes lijkt een actief lid van de samenleving te zijn geweest:

WE append a list of the Jurors summoned to attend at the next Session of the Supreme Criminal Court, to be held at NEW Amsterdam, Berbice on 9th proximo:—
Joseph F. Armstrong, George Maximilian Bethune, Edward Cadogan, George De Vry, Matthew Fairbairn, Thomas Green, Charles Henry Hughes, David Isaacson, William Jansen, Henry Lowenfield, Frank LaRose, Manoel de Mendonça Junior, Jacob Nandes, Clement Robert Payne, Manoel Pereira Santos, Theophilus G. Thompson, Adolphus Wainwright, George Austin, Henry Edward Bullock, Robert Percy Clements, John Daniel, William Forsyth, Jacob Hicken, Edward G. L. Mason, William Pimbury, Howell Rickford, Jacob Stewart, Edward Westmorland, John Alexander, Alexander Bristol, Evan D. Collins, Edward Daw, Joseph E. Holford, James Mavor, Joseph Matthias Timmers, Robert C. Williams.

THERE was held at the Lodge Room, in Main Street on Friday 25th instant, an extraordinary general meeting of the "Berbice Branch of the Workman's Helping Hand Society." The ostensible object of the meeting was for the election of Office-bearers for the current half year.
The following gentlemen without a dissentient voice were elected to the following offices:
President; C. E. Hooton,
Vice President; Thomas Howard,
Secretary; Samuel W. Ford,
Assist. Secretary; W. T. Belgrave, Jr.
Treasurer; W. T. Belgrave, Snr.
Trustees; E. A. Buntin, S. Herbert, John Walls.
Marshal; Israel S. Parkinson,
R. S. to President; A. M. Browne
L. S. " ; Jacob Nandes
R. S. Vice " ; T. G. Thompson,
L. S. " " ; Ed. Hilburn.

Jacob Nandes in *The Berbice Gazette* van 25 februari 1880 vermeld als jurylid (p. 3) en 2 februari 1882 als lid van een arbeidersorganisatie. (p. 2).

Volgens een krantenbericht uit 1886 werden alle bezittingen van Jacob Nandes onder curatele geplaatst vanwege ongeoorloofde afwezigheid zonder zaakwaarneming:

ABSENTEE.

JACOB NANDES, of New Amsterdam, in the County of Berbice, in the Colony of British Guiana, being absent from the Colony without being represented by an Agent or Attorney therein, I, the undersigned Acting Administrator General of British Guiana, do hereby give notice that I have taken possession of all the property and effects in this Colony belonging to the said Jacob Nandes

W. F. BRIDGES,

Acting Administrator General.

Administrator General's Office,
New Amsterdam, 23rd August, 1886.

The Berbice Gazette, 28 augustus 1886, p. 2.

In die periode werd een huis dat Nandes kocht in 1882 door de voormalige eigenaresse aan een derde partij verkocht, ondanks dat het in beheer was bij de Administrateur-Generaal. Na terugkeer in de kolonie spande Nandes hierover een rechtszaak aan tegen de eigenaresse. Uit verslagen van die zaak blijkt dat Nandes langdurig afwezig was omdat hij naar Suriname was gegaan en daar door een ongeluk veel langer moest blijven dan voorzien:

NANDES v BURNS.

In this case Jacob Nandes sued Mrs. Burns for the recovery of \$240, in full satisfaction of \$260, being amount paid by plaintiff on account of the purchase money of a property, which it was alleged defendant had sold to another. Mr. de Groot appeared for plaintiff, and defendant appeared in person.

Counsel for the plaintiff, in opening his case, stated that the plaintiff on the 29th July 1882 bought a house and land on Lot 19 Smythstown, New Amsterdam, for the sum of \$350, under a written agreement dated 29th July 1882. In pursuance of the agreement plaintiff paid \$260 towards the purchase money. Shortly afterwards plaintiff was compelled to leave the colony on business, and meeting with an accident while absent in Surinam, he was detained longer than he expected. During plaintiff's absence, the Administrator General issued a notice that he had assumed the possession of his estate, but although that notice was issued the Administrator General neglected to protect the plaintiff's property, for Mrs. Burns sold this very property to another person. Counsel contended that his

The Berbice Gazette, 13 juni 1888, p. 3.

De zaak werd op 10 oktober 1888 niet ontvankelijk verklaard. Daarna verdwijnt ieder spoor van Jacob Nandes tot het overlijdensbericht van 1897.

5.5.3 Kleindochter Julia Wilhelmina Nandes en J.C. de Vries

Anna Keetjes kleindochter Julia kwam ter wereld in 1847 terwijl het gezin nog in slavernij leefde. In 1851 werd zij gemanumitteerd als Julia Wilhelmina Nandes.

Folio 2296

Fernandes

NAMEN DER SLAVEN.	GESLACHT.		MOEDERS NAMEN.	DATUM VAN AANKOMST DER SLAVEN.			VER.	
	Mannelijk.	Vrouwelijk.		Jaar.	Dag.	Maand.	Geboorte.	Aankomst of andere titel.
<i>Bebe</i>		1	<i>1818</i>	<i>Anna / wijf /</i>	<i>11/12</i>	<i>20</i>	<i>December</i>	
<i>Julia</i>		1	<i>1847</i>	<i>Bebe</i>	<i>11/12</i>	<i>24</i>	<i>December</i>	

Julia en haar moeder Bebe in het slavenregister.[26]

Waar zij in de jaren daarna woonde, is niet bekend, maar vanaf 1871 duikt zij weer op, als verloofde van ene Johan Christiaan de Vries:

Surinaamsche Courant & Gouvernements Advertentieblad, 31 november 1871, p. 1.

Het echtpaar De Vries kreeg tussen 1874 en 1881 zeker 5 kinderen en verhuisde ergens tussen 1875 en 1877 van Mon Tresor naar de Keizerstraat Let A nr. 149. Via de geboorteaktes zijn de woonplaatsen van het gezin te volgen.[27] Een overzicht:

Julia Wilhelmina Nandes		
Voormalig slavin van tante van Isaak Fernandes (Judith)	[huisvrouw]	Jodenbreestraat – 1874 Plantage Mon Tresor - 1875 Keizerstraat - 1877-'81 's Gravendijkwal, Rotterdam - 1908 Heerenstraat - 1921-'29
Levensjaren 1847-1929		

De vermelding van Rotterdam vond ik terug op de gezinskaarten van die stad:

Model 1.

VOLGNUMMER.	N A A M.	VOORNAMEN.	GESLACHT.	BETR. TOT HET HOOFD VAN HET GEZIN.	GEROORTE-TIJD.	GEBOORTEPLAATS (met aanwijzing der provincie, van het land voor vreemdelingen.)	BURGER-LIJKE STAAT H (gehuwd) W (weduwenstaat) S (gescheiden van echt).	Kerk-genoot-schap.	BEROEP.
1	De Vries	Julia Wilhelmina	v	h	1/2 1848	Suriname	W		Me
2	De Vries	Elizabeth Koosje	v	ch	1/8 1872	"			Leit

VOLGNUMMER.	H U I Z I N G.	Dagt. en jaar van inschrijving.	VORIGE WOONPLAATS (met aanwijzing der provincie, van het land voor vreemdelingen).	Dagt. en jaar van vertrek.	WAARHEEN VERTROKKEN (met aanwijzing der provincie, van het land voor vreemdelingen).	Dagt. en jaar van overlijden.	OPGAVE WETTIG DOMICILIE.
x	Gravendijkwal 105 ^a	26/1908	Suriname	25/5 '12	ambt. h. Contr. n. Suriname		
3		"	"	"	"		

In 1908 verbleef Julia Wilhelmina de Vries-Nandes met haar dochter Elizabeth Koosje tijdelijk in Rotterdam. [28]

Eén van de kinderen van het echtpaar De Vries-Nandes, hun dochter Christina Jacqueline, trouwde in 1895 met Eduard Essed, een achterneef van de bekende politicus Frank Essed.

De vader in het gezin stierf al vroeg, op 12 januari 1881:

Op heden den Derhonden dag der maand January
 achttien honderden en acht is voor mij Leenijh. Carol. Ratenburg
gequalificeerde ambtenaar van den Burgerlijken
 Stand te Amamario verschenen

Abraham Gustaaf Fernandes
 oud argentin jaren, van beroep schrijver
 wonende aan de Wagengstraat
 bekende van de na te noemen overledene
 dewelke in tegenwoordigheid van Theodorus Hugo Mansanto
 oud en achtig jaren, van beroep lydbelager
 wonende aan de Wagengstraat
 en van Thomaas Bernardus Berkenmeyer
 oud representant jaren, van beroep Rece
 wonende aan de Wagengstraat
 als getuigen, heeft verklaard dat op voens dag den praalfen
January achtien honderd en acht
 des aan vog te acht ure, in het huis aan de Reizen
straat bekend onder Letter 6 Nummer 222 op
 is overleden

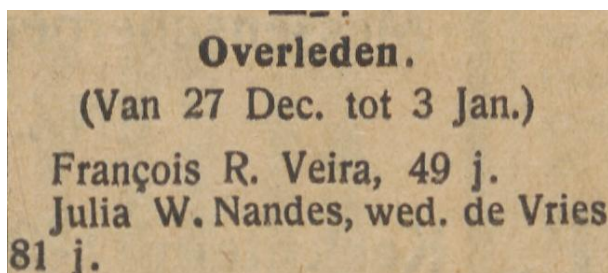
Johan Christiaan de Vries acht ogenoet
van Julia Dethelmina Fernandes
 oud veertien jaren van beroep Planten
 geboren te Amamario gewoond
 hebbende op plantage Montreux distriet Boneden Commengne
 in leven Koon van nijlen Christina Elisabeth
Heester

Van welke verklaring wij hebben opgemaakt deze akte, die door den
 comparant, de getuigen en ons, na gedane voorlezing, is ondertekend.

Theodorus Hugo Mansanto Abramo
W. Berkenmeyer L. C. Ratenburg

Overlijdensakte van Johan Christiaan de Vries.[29]

Julia Wilhelmina hertrouwde niet en stierf zelf in 1929:

De West, 7 januari 1930, p. 3.

De exacte datum van haar overlijden was 27 december 1929 en het gebeurde aan de Heerenstraat 28 beneden, zij was 81 jaar. (zie bijlage 3)

5.5.3.1 Johan Christiaan de Vries

Bij het uitzoeken of Johan Christiaan de Vries wellicht familie was van de bekende Surinaamse zakenman H.J. de Vries die in 1934 de West-Indische Export Maatschappij oprichtte, bleek dat hij net als zijn echtgenote in slavernij geboren was. Daarin was geen relatie met H.J. de Vries te ontdekken.

Johan Christiaan was hoogstwaarschijnlijk een buiten de echt geboren kind van plantage-eigenaar Abraham Mozes de Vries. Dit viel te traceren via zijn moeder Christina Elisabeth Heester, die vermeld staat op de overlijdensakte van Johan Christiaan. Christina Elisabeth Heester werd in 1848 onder die naam samen met haar kinderen gemanumitteerd door eigenaar Abraham Mozes de Vries:

		ANNO 1838									
NUMMER											
aan Opgaaf.		Vries / Moses Abraham de /									
NAMEN.	GESLACHT.		OUDERDOM.	DATUM VAN AANGIFTE DER MUTATIE.			MUTATIE EN DERZELVER RESULTATEN VAN VERMEERDERING VERMINDERING				Aanmerkingen.
	Mannelijk.	Vrouwelijk.		Jaar.	Dag.	Maand.	SOEK				
							Gebroete.	Aankoop of andere titel.	Overlijden.	Verkoop of andere titel.	
Christina Elisabeth Christina Elisabeth Johanna Christina Johanna Christina Soem als voren Soem als voren Soem als voren		X		1848	12	Maart	Vrij gouverneur en goederen.				van de mylons
							Christina Elisabeth Heester.	S. /			voor de mylons
				9	9	9	Johanna Christina Heester.	S. /			voor de mylons
							Soem als voren.				voor de mylons
		X		1848	30	April	Cornelia Johanna Heester.	S. /			van de mylons
Stephani											van de mylons

Manumissie van Christina Elisabeth, Johan Christiaan en Cornelia Johanna Heester.[30]

In 1864 besliste de gouverneur dat Johan Christiaan Heester de achternaam De Vries mocht gaan voeren (Gouvernementsresolutie 1655, d.d. 27 oktober 1864); vandaar het vermoeden dat Abraham Mozes mogelijk zijn vader was.

Johan Christiaan trad veelvuldig op als getuige of aangever en zijn levensloop is daardoor aardig te volgen via de archieven van de burgerlijke stand van Suriname. Op het moment dat hij officieel de naam De Vries mocht gaan voeren, was hij gezagvoerder op de plantage Zoelen aan de Commewijnerivier, terwijl hij voorheen het beroep 'schrijver' uitoefende.[31] In het jaar 1867 werd hij in de loop van februari gezagvoerder op plantage Mon Tresor, zoals op te maken valt uit deze twee aangiften van overleden veldarbeiders op deze plantages:

In het Jaar Achttien Honderd ~~Tien~~ Zestig den ~~eersten~~
dag der maand ~~Februarij~~ compareerde voor mij ~~is door mij~~
~~Samuel Oshantoff~~ Ambtenaar van den Burgerlijken Stand
der Kolonie Suriname, in het district ~~Peraden~~
~~Commune~~ ontvangen een verklaring
van ~~Johan Christiaan de Vries~~,
waarop het exhibitum gesteld.
oud ~~een~~ ~~in~~ ~~de~~ ~~stij~~ jaren, van beroep ~~Gezagvoerder~~
woonachtig ~~op de plantage~~ ~~Soelen~~
van de natenoemen overledene

Gezagvoerder Johan Christiaan de Vries kwam het overlijden van een arbeider op plantage Zoelen opgeven op 1 februari 1867.[32]

In het Jaar Achttien Honderd ~~Tien~~ Zestig den ~~twaalfden~~
dag der maand ~~Maart~~ compareerde voor mij ~~is door mij~~
~~Samuel Oshantoff~~ Ambtenaar van den Burgerlijken Stand
der Kolonie Suriname, in het district ~~Peraden~~
~~Commune~~ ontvangen een verklaring van
~~Johan Christiaan de Vries~~, waarop het
exhibitum gesteld.
oud ~~een~~ ~~in~~ ~~de~~ ~~stij~~ jaren, van beroep ~~Gezagvoerder~~
woonachtig ~~op de plantage~~ ~~Mon Tresor~~
van de natenoemen overledene

Gezagvoerder Johan Christiaan de Vries kwam het overlijden van een arbeider op plantage Mon Tresor opgeven op 12 maart 1867.[33]

Uit de overlijdensakte van zijn moeder is te herleiden dat zij met het gezin De Vries-Nandes op Mon Tresor woonde:

Op heden den Portogalen der maand September
 achttien honderd achtentwintig is voor ons
Salem Chavarrun
 Ambtenaar van den Burgerlijken Stand in het district Benenden gemeente
ingeworpen een schriftelijke aanvraag van
Joop van Christman de Vries
 oud achtentwintig jaren, van beroep planter
 wonende op de plantage Montevor, welke aangehouden door
Abraham Moises Loraada
 oud aan en vijftig jaren, van beroep planter
 wonende op de plantage Anden Lijst
 en door Joef Rudolf Chinkayk
 oud negentien jaren, van beroep planter
 wonende op de plantage Schmaar
 als getuigen, heeft verklaard dat op Sater dag den Voortenden
 der maand September achttien honderd achtentwintig
 des morgens — to half elf ure voorstreeks
 op — de — plantage Montevor
 is overleden

Christina Elisabeth Heester
 oud twintig jaren. — van beroep Geen
 geboren te Suriname
 gewoond hebbende op de plantage Montevor
 in leven dochter van onbekend

Van welke verklaring, waarjeden ons het Exhibitum is
 gesteld, wij deze acte hebben opgemaakt en ondertekend, met goed-
 keuring der doorzaking van twee wonden.
Schmaar

Christina Elisabeth Heester woonde bij haar overlijden op Mon Tresor.[34]

5.5.4 Kleinzoon Isaak Abraham Nandes

De jongere broer van Julia Wilhelmina, Isaak Abraham Nandes, werd geboren in 1849:

Folio 2296

Fernandes

NAMEN DER SLAVEN.	GESLACHT		GEBORTJAAR Geest of Bekeerd.	MOEDERS NAMEN.	DATUM VAN AANGIFTE DER BETIJDEN.			
	Manlijk.	Vrouwlijk.			Jaar.	Dag.	Maand.	Gedachte.
<i>Bibi</i>		1	1818	<i>Anna / vyf</i>	1818	30	December	
<i>Julia</i>		1	1847	<i>Bibi</i>	1847	29	December	
<i>Isaak</i>	1		1849	<i>Isaak</i>	1849	27	December	
					1849	30	December	
					1849	25	December	

De tweejarige Isaak werd in 1851 gemanumitteerd.[35]

Als vrij man werd Isaak Abraham eerst schoenmaker en later ziekenoppasser. Hij getuigde veelvuldig bij aangiftes van geboorte en overlijden, waardoor zijn levensloop enigszins te volgen is.

Tussen 1867 en 1871 verhuisde hij van de Klipsteenstraat naar de Herenstraat, en tussen 1871 en 1874 naar de Jodenbreestraat.[36] Tussen 13 en 26 maart 1874 veranderde hij van beroep:

Twee overlijdensaktes waarop Isak Abraham vermeld staat als getuige, op 13 maart nog schoenmaker, op 26 maart ziekenoppasser.[37]

Dit beroep bleef hij daarna uitoefenen. Tussen juli en augustus 1875 verhuisde hij van de Jodenbreestraat naar de Maagdenstraat.[38] En tussen kerst 1875 en maart 1876 verhuisde hij nogmaals, nu naar de Timmermanstraat.[39] Of hij een gezin had of buitenechtelijke kinderen en wanneer hij is overleden, heb ik niet kunnen achterhalen.

5.5.5 Zoons Richard Pierre en Eduard Anthonie Nandes

Zoals eerder aangegeven, werd de stamboom van de familie Nandes uitgebreid langs de vrouwelijke lijn. Voor zover ik kon achterhalen (en hoewel dit vreemd was voor die tijd), bleven de zoons van Anna Keetje kinderloos ondanks dat ze allebei wel huwden.

Folio 2298. *Fernandes*

NAMEN DER SLAVEN.	GESLACHT.		GEBORTEJAAR Gegist of Bekend.	MOEDERS NAMEN.	DATUM VAN AANGIFTE DER MUTATIEN.			VER	
	Mannelijk.	Vrouwelijk.			Jaar.	Dag.	Maand.	Geloofte.	Aankoop of andere titel.
<i>Pierre</i>	1		1828	<i>Anna Keyf</i>	1850	30	<i>December</i>	—	1
<i>Eduard</i>	1		1836	<i>id</i>	1850	30	<i>December</i>	—	1
					1850	30	<i>December</i>	—	1

Pierre en Eduard werden respectievelijk geboren in 1828 en 1836.[40]

90

<i>Familienamz in Comaroz</i>	<i>Anna, waeromke</i>	<i>Anna, des vroege</i>
<i>der</i>	<i>de germanuomittler</i>	<i>meesters of lige</i>
<i>Comarumittler</i>	<i>de vroege ab</i>	<i>maars der ge</i>
	<i>waren Egu teke</i>	<i>Germanuomittler</i>
	<i>gevoerd</i>	

Nandes.	Richard Pierre.	Pierre.	Ab. Nandes.
Naharen.	Augustus Albertus.	Albertus.	R. Janszgeb. Nahar.
Nottbar.	Emmanuel Stephen.	Stephen.	Loe. Burnett.
Nooldorp.	Williams Emelius.	Emelius.	M. Kopsgeb. Nedra geb. Kaas.
Nesia.	Johanna Angelica	Rosalina	F. L. Konescio.
Noordpool.	Rosalina	Hendrik.	J. C. Smokes.
Nyvers.	Hendrik.	Franciscus.	C. M. Meester.
Nagelbloem.	Franciscus.	Antje.	A. B. Bibas.
Nyblons.	Charlotte Antje.	Dionti.	S. Minerva.
Normac.	Gereardina Tharina.	Catharina.	R. Ammon.
Nerglae.	Catharina Elisabeth.	Venus.	J. F. Calgren.
N. Monbwg.	Magnolia Jacoba.	Clasna.	M. de Montel.
Nersj.	Frederica Clasna.	Sabana.	M. K. Komenoff.
Nandes.	Christiana Sabana.	Eduard.	H. S. Smad.
	Eduard Antonie		L. de Silva.

De manumissie van slaven Pierre en Eduard; zij werden burgers Richard Pierre Nandes en Eduard Anthonie Nandes.[41]

Uit diverse aktes waarop hij getuigde, is op te maken dat Richard Pierre zijn hele leven schilder was en het grootste deel van die tijd woonde aan de Saramaccastraat. Pas in 1877, het jaar dat hij ging trouwen en zijn broer Eduard Anthonie overleed, verhuisde hij naar de Maagdenstraat.[42] Eduard overleed in juni (zie bijlage 3) en in november was het voorgenomen huwelijk tussen Richard Pierre en Elisabeth Minerva gepland:

De West-Indiër 18 november 1877, p. 2.

Richard Pierre overleed nog geen twee jaar later op 12 april 1879. Hij werd 54 jaar oud:

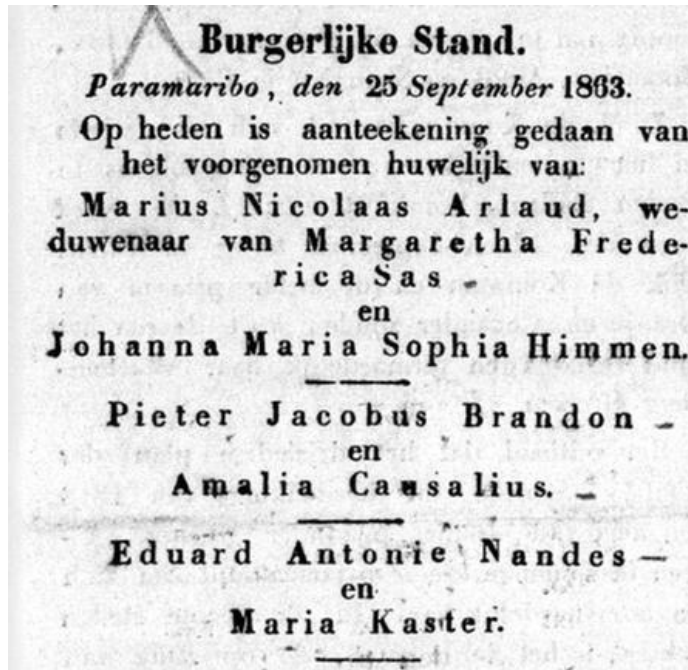

Suriname: koloniaal nieuws- en advertentieblad 22 april 1879, p. 2.
Zijn echtgenote overleed bijna 7 jaar daarna, op 4 februari 1886.[43]

Eduard Anthonie Nandes was afwisselend schilder en boodschappenloper. Mogelijk hadden hij en zijn broer samen een schildersbedrijfje, dit heb ik niet met zekerheid kunnen achterhalen. Ook hem kunnen we volgen via de aktes waarop hij getuigde:

Eduard Anthonie Nandes[44]		
Voormalig slaaf van tantes Isaak Fernandes (Judith & Rachel Fernandes)	schilder 1863-65 schilder/boodschappenloper 1865-1866 boodschappenloper 1866-68	Wagenwegstraat 1863 Waterkant 1865-1874 Wagenwegstraat 1876-1877
Levensjaren 1836-1877	schilder 1872-1877	

In 1863 huwde hij Maria Kaster:

Surinaamsche Courant & Gouvernements Advertentieblad, 26 september 1863, p. 1.

Mogelijk was dit de voormalige slavin Antje van plantage Dijkveld. Zij werd bij de afschaffing van de slavernij gemanumitteerd als Maria Kaster. Er is weinig over haar bekend, behalve dat zij een nicht was van ene Joseph Kaster en verder ook verwant aan andere Kastors, te weten Thomas, Dorothea, Salomé, Elisabeth, Jeanne en Simon Kaster. Allen waren slaven op Dijkveld die onder deze naam werden gemanumitteerd. In de manumissieregisters staat Maria's geboortejaar vermeld als 1821, maar blijkens het borderel was dat 1818.[45] Eduard Anthonie overleed op 17 juni 1877 aan de Wagenwegstraat Lett. B no. 167, voor zover bekend hadden hij en Maria Kaster geen kinderen. (zie bijlage 3)

5.5.6 Dochters Antje Maria en Chrisje Jacqueline Nandes

Over Anna Keetjes dochter Antje heb ik niets kunnen vinden, behalve het bericht van haar manumissie en van haar overlijden.

Folio 2297.

Fernandes

NAMEN DER SLAVEN.	GESLACHT.		GEBORTEJAAR Gegist of Bekend.	MOEDERS NAMEN.	DATUM VAN AANGIETE DER MUTATIE.		
	Mannelijk.	Vrouwelijk.			Jaar.	Dag.	Maand.
Antje			1 1839	Anna	1852	30	Decemb.

Antje werd geboren in 1839.[46]

In 1852 werd zij gemanumitteerd onder de naam Antje Maria Nandes:

en 7o. Aan de slavin *Antje*, oud 13 ja-
ren, dochter van *Anna*; toebehoord
hebbende voor den vrijdom aan
A. K. Nandes.

En dat gemelde gemanumitteerden
voortaan de namen zullen voeren, van:

- 1o. *Louis Jacobus Polsij.*
- Johannes Polsij.*
- 2o. *Lodewijka Maria de Vreugd.*
- Jacoba Anna Wilhelmina de Vreugd.*
- Johannes Cornelis de Vreugd.*
- Paulus Theodor de Vreugd.*
- Jacobus Frans de Vreugd.*
- Anna Magdalena Gerhardina de Vreugd.*
- 3o. *Anthoinetta Esther Roblek.*
- 4o. *Johanna Adolphina Strijk.*
- 5o. *Adriana Sophia Wolsum.*
- 6o. *Saraatje Jacoba Sijnas.*
- En 7o. *Antje Maria Nandes.*

Bij indispositie van den Gouvernements-
Secretaris,
De Hoofd - Kommissie,
J. E. WESENHAGEN.

Surinaamsche Courant en Gouvernements Advertentieblad, 18 augustus 1852, p. 1.

Antje Maria Nandes overleed op 20 september 1891 aan de Wagenwegstraat Lett. A no. 256A. Volgens de overlijdensakte was zij ongehuwd gebleven. (zie bijlage 3)

Over Anna Keetjes andere dochter, Chrisje, was meer te vinden. Zij was in eigendom van Isaak Fernandes' tante Esther da Silva geb. Fernandes:

Folio 2299 *Silva geboren Fernandes*

NAMEN DER SLAVEN.	GESLACHT.		GEBORTEJAAR Gegist of Bekend.	MOEDERS NAMEN.	DATUM VAN AANKOEP DER MUTATIE.			VER	
	Manlijk.	Vrouwlijk.			Jaar.	Dag.	Maand.	Geborte.	Aankoop of andere titel.
<i>Chrisje</i>			<i>1831</i>	<i>Anna / vy</i>	<i>1830</i>	<i>30</i>	<i>December</i>	<i>—</i>	<i>1</i>

Chrisje werd geboren in 1831.[47]

Zoals ik eerder aangaf, verkocht Esther da Silva haar slavin Chrisje aan haar moeder Anna Keetje voordat zij in 1852 werd gemanumitteerd onder de naam Chrisje Jacqueline Nandes:

<i>Nandes.</i>	<i>Chrisje Jacqueline</i>	<i>Chrisje</i>	<i>Atk Nandes.</i>
<i>Nandes.</i>	<i>Antje Maria</i>	<i>Antje</i>	<i>chrilper.</i>

De vierde kolom vermeldt de eigenaar bij manumissie, haar eigen moeder.[48]

Hoewel Chrisje Jacqueline ongehuwd bleef, kreeg zij drie kinderen. Eerst op 4 mei 1863 een tweeling, een jongen en meisje, genaamd Isaac en Esther. En twee jaar later beviel zij op 4 juni 1865 van een dochter die zij Elisabeth Maria noemde. Op de geboorteakte van deze laatste dochter is aangetekend dat zij stierf op 21 nov 1929. De geboorteaktes van alle drie deze kleinkinderen van Anna Keetje heb ik opgenomen in bijlage 3. Alle drie de aktes bevatten dezelfde aantekening, namelijk dat de kinderen in 1888 door ene Simson Lobato erkend werden als zijn natuurlijke kinderen:

Bij akte ingeschreven in het register van geboorten van Paramaribo op den een en twintigsten september achttienhonderd achtentachtig end folio zevenhonderzeventwintig is Esther [ook Isaac en Elisabeth Maria, zie bijlage 3] hierin genoemd door Simson Lobato als zijn natuurlijk kind erkend. - De ambtenaar van den burgerlijke stand,

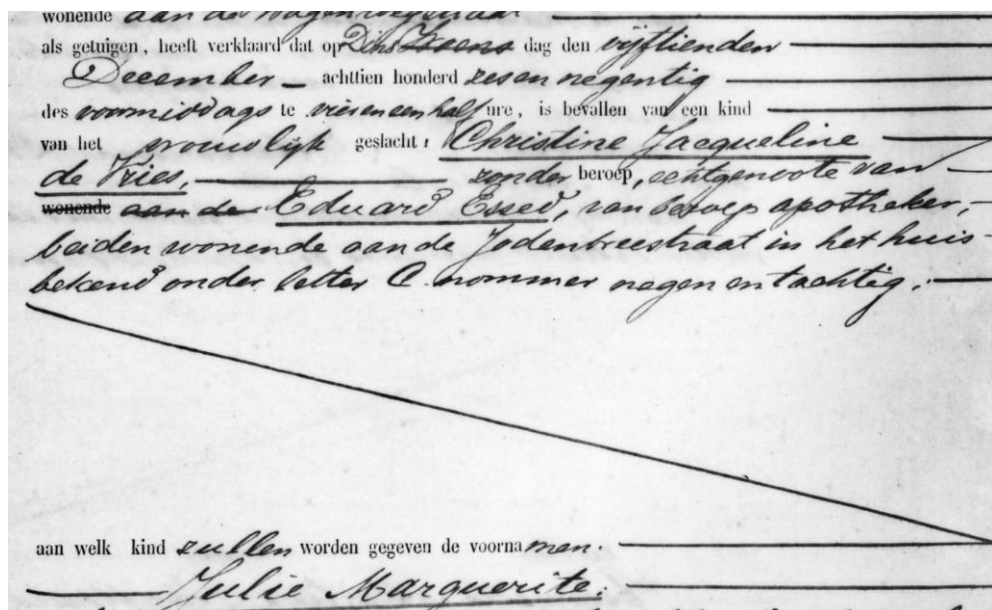
‘Bij akte ingeschreven in het register van geboorten van Paramaribo op den een en twintigsten september achttienhonderd achtentachtig end folio zevenhonderzeventwintig is Esther [ook Isaac en Elisabeth Maria, zie bijlage 3] hierin genoemd door Simson Lobato als zijn natuurlijk kind erkend.

De ambtenaar van den burgerlijke stand’[49]

Chrisje Jacqueline Nandes stierf op 30 juni 1891 aan de Heerenstraat A nr. 90b. De akte vermeldt dat zij ongehuwd was. (zie bijlage 3).

5.6 De lijn naar Frank Essed

Toen ik de naam Essed tegenkwam in de geschiedenis van de familie Nandes heb ik uitgezocht of er lijnen waren met de bekende Surinaamse politicus Frank Essed - en deze gevonden. Zoals gezegd in 5.5.3 trouwde Christine Jacqueline de Vries, achterkleinkind van Anna Keetje Nandes, met ene Eduard Essed. Op de geboorteakte van hun eerste kind in 1896 staat het huwelijk vermeld:

'[...] Christine Jacqueline de Vries zonder beroep, echtgenoot van Eduard Essed, van beroep apotheker, beiden wonende aan de Jodenbreestraat [...]'[50]

Deze Eduard Essed blijkt een kleinkind van de in 1854 gemanumiteerde Anna Antoinetta Essed. Zij was een slavin van A. Dessé. Plantage-eigenaar Anthonij Dessé bezat ten tijde van deze manumissie drie katoenplantages in Coronie en Nickerie: Leasowes & Clyde (322 slaven), Good Intent (141 slaven), en Inverness (56 slaven). Antoinetta werd samen met haar drie kinderen gemanumiteerd. Haar oudste zoon kreeg de naam Hendrik Eduard Essed:

130. Aan de slavin *Antoinetta*, geboren in 1828, dochter van *Amba*, en hare kinderen: *Eduard*, geboren in 1849, *George*, geboren in 1852, en *Frederica*, geboren in 1854, toebehoord hebbende voor den vrijdom aan *A. Dessé*.

130. *Anna Antoinetta Essed.*
Hendrik Eduard Essed.
Paulus George Essed.
Lisetta Frederika Essed.

Surinaamsche Courant & Gouvernements Advertentieblad, 17 oktober 1854, p. 1.

Deze Hendrik Eduard Essed trouwde in 1871 met Albertina Margaretha Wiggen:

Burgerlijke Stand.
District Matappica.
 Op den Zeventienden Februarij 1800 Een en zeventig is aangifte gedaan van het voorgenomen huwelijk van:
Hendrik Eduard Essed en Albertina Margaretha Wiggen.
De Districts Commissaris,
Ambtenaar van den Burgerlijken Stand,
N. VAN DEN BRANDHOF.
Eerste kennisgeving.

Surinaamsche Courant & Gouvernements Advertentieblad, 21 februari 1871, p. 1.

Tien maanden later kregen zij een zoon:

Burgerlijke Stand.
 Van den 14n. tot den 21n. dezer zijn alhier ingeschreven als
 Bevallen :
 Den 14n., Rachel Samuels, echtg. van Abraham da Silva, z. Den 16n., Cornelia M. Dunbasu, echtg. van George Eduard Teague, d. Den 17n., Jacqueline Antoinette Philippine Taverne, echtg. van Fredrik Nicolaas Knoch, d. Den 18n., Jacoba Charlotte Prudence Elder, echtg. van William Henrij Karel Nielo, d. Den 17n., Albertina Margaretha Wiggen, echtg. van Hendrik Eduard Essed, z. Den 19n., Jacqueline Elise Coerlande, echtg. van Felix Jahl, d.

Surinaamsche Courant & Gouvernements Advertentieblad, 26 december 1871, p. 4.

De tweede dochter van Eduard Essed en Christine Jacqueline de Vries werd door haar vader aangegeven op 22 augustus 1898. Hij was op dat moment 26 jaar en deze leeftijd sluit aan bij de eerder vermelde zoon van Hendrik Eduard Essed:

Op heden den twee en twintigsten dag der maand Augustus -
 achttien honderd acht en negentig, is — voor ons Cornelis -
 Frederik van Weede, — ambtenaar van den Burgerlijken —
 Stand te Paramaribo, verschenen :
 — Eduard Essed, —
 oud zes en twintig jaren, van beroep apotheker, —
 wonende aan de Godenbreesstraat, —

Eduard zou later in het jaar, op 17 december, 27 worden.[51]

De oma van Eduard Essed, Anna Antoinetta, kreeg na haar manumissie als vrije vrouw nog een dochter die zij Leentje noemde:

aan de paramaribo, — als getuigen,
 verklaarde dat Anna Antoinetta Essed, wonende
 alhier, op honderd en vier en twintigste Mei 1857
 te hien honderd en vier en twintigste Mei 1857
 des morgens ten drie — ure, in het Huis La. A —
 No. 145, is bevallen van een kind van het vrouwengeslacht
 aan hetwelk zal gegeven worden de — voornaam van:
 Leentje.
 En is hieraan deze Acte ontfangen en door den comparent, de

Leentje Essed werd geboren op 14 mei 1857.[52]

Op haar beurt kreeg Leentje Essed in 1880 een zoon die zij Frederik Samuel noemde:

als getuigen, heeft verklaard dat op Dinsdag dag den 24sten entwintig
24sten January achttien honderd en tachtig
des voormiddags te 12 ure, is bevallen van een kind
van het Mannelijk geslacht Leentje Essed
van beroep hulpsbediende
wonende aan de Weidestraat in het huis bekend
onder letter D nummer vijs entachtig

aan welk kind na worden gegeven de voornamen
Frederik Samuel

Frederik Samuel Essed werd geboren op 24 januari 1880.[53]

In 1937 erkende deze Frederik Samuel Essed zijn in 1919 geboren zoon Franklin Edgar:

Bij akte verleden voor den Ambtenaar van
den Burgerlijken Stand te Paramaribo den 31^{en}
Maai 1937 is het in legendeakende akte genoemd kind
door Frederik Samuel Essed als zijn na-
tuurlijk kind erkend. De Ambtenaar van den
Burgerlijken Stand, C. J. J. J.

Bijz. akte verleden voor den Ambtenaar van den Burgerlijken Stand te Paramaribo den 19den Maart 1919.
 is het in tegenwoordige akte genoemd kind door 216
 Cornelia Catharina Werners als haar natuurlijk kind erkend. — De Ambtenaar van den Burgerlijken Stand,

Heden den een en twintigsten April
 negentien honderd negentien verscheen voor mij Cornelia
Frederik van Weede Ambtenaar van den Burgerlijken

Stand te Paramaribo:

Helena Cargaanna Ruine,
 oud acht en dertig jaren, van beroep moederworf,
 wonende aan het Parkplein,
 die verklaarde, dat op Maan dag den een en twintigsten
April negentien honderd negentien des na middags
 ten een en een half ure in het huis aan de Prinsessestraat
 bekend als letter 13 nummer elf en dertig
 is geboren een kind van het manlijk geslacht, uit

Cornelia Catharina Werners, zonder
beroep, wonende in voormeld huis,
 aan welk kind word en gegeven de voorna men van:

Franklin Edgar,
 hebbende de compagnie capite overkissend
 dat hij bij de geboorte is tegenwoordig overkissend
 van Julius Jacobus Martialis Ekelson,
 oud veertien jaren, van beroep Schijver,
 wonende aan de Vraagdenstraat,
 en van William Cornelis Maasroos,
 oud veertien jaren, van beroep Schijver,
 wonende aan de Prinsessestraat.

Waarvan akte, welke overeenkomstig de wet is voorgelezen

Julius
Martialis

H. G. Ruine
Prinsesse

De geboorteakte van Franklin Edgar Essed, de latere politicus: hij werd geboren op 21 april 1919 aan de Prinsessestraat te Paramaribo.[54]

In het volgende overzicht heb ik de voorgaande stukken samengevat om te laten zien hoe Eduard Essed een achterneef van Franklin Edgar Essed was:

FAMILIELIJNEN NAAR DE SLAVERNIJ GERELATEERD AAN VOORMALIG NPS MINISTER FRANK ESSED (1919-1988)						
		OVERGROOTMOEDER				
		Anna Antoinetta Essed				
		geboren 1828				
		oudoom	voormalig slavin Anthonij Dessé; manumissie 1854	OMA		
		Hendrik Eduard Essed		Leentje Essed		
		geboren 1849		geboren 1859		
		voormalig slaaf Anthonij Dessé; manumissie 1854; huwde in 1871: Albertina Margaretha Wiggen	voormalig slavin Anthonij Dessé; manumissie 1854			
ACHTERNEEF					VADER	
Eduard Essed					Frederik Samuel Essed	
geboren 19dec1871					geboren 24jan1880	
[geen akte, gezien leeftijd en naam hoogstwaarschijnlijk Eduard]					huwde: Cornelia Catharina Werners aka "tante Corrie"	
huwde in 1895;						ZOON
Christine Jacqueline de Vries, geb. Nandes						FRANK ESSED geboren 21apr1919
						erkend door moeder in 1921 en door vader in 1937

Conclusie

In dit boek probeer ik een beter inzicht te geven in de geschiedenis van de familie Fernandes en hun betrokkenheid bij de slavernij, evenals de nasleep van de afschaffing daarvan en de oprichting van het succesvolle concern door hun nakomelingen. Daarnaast heb ik nadruk gelegd op het belang van het verkennen van de geschiedenis van de voormalige slaven van Fernandes en hun nakomelingen, wat vaak over het hoofd wordt gezien in de geschiedschrijving van de slavernij.

Isaak Fernandes, geboren in 1866, was de oprichter van het Fernandes-concern, dat wereldwijd bekend werd door zijn frisdrankmerk. Hij was de zoon van een familie met diepe roots in het Suriname van voor de afschaffing van de slavernij. Isaaks vader Daniel ontving betaling van de Nederlandse staat voor de vrijlating van enkele slaven bij de afschaffing in 1863. Isaak zelf begon zijn bedrijf pas in de vroege 20e eeuw.

De cijfers liegen er niet om. In 1863 werd de slavernij officieel afgeschaft met een clause dat slaven die op de plantages werkten nog 10 jaar onder contract moesten blijven doorwerken. In wezen was de slavernij dus pas in 1873 echt afgeschaft. In de 160 jaar die de slavernij geduurd had, werden 300.000 mensen ontvoerd uit Afrika. Bij de afschaffing werden 35.000 slaven vrijgemaakt via manumissie. De wrede behandelingen, het dodelijke werk en de hoge kindersterfte lieten weinig over van de enorme aantallen slaven, terwijl ook na de afschaffing armoede en hoge kindersterfte hoorden bij het dagelijks leven van veel voormalige slavengezinnen.

De Portugees-Joodse Fernandes-familie speelde en speelt een belangrijke rol in de Surinaamse samenleving. Veel 18^e-eeuwse voorvaderen bezaten slaven en waren actief in verschillende beroepen zoals bakkers, handelaren en plantagehouders. De verschillende families Fernandes, mogelijk met dezelfde verre voorvaderen, waren goed ingebed in de Surinaamse economie. Dit boek begon dan ook met een onderzoek naar de vraag in hoeverre het succes van het huidige Fernandes-concern te danken zou kunnen zijn aan fortuin dat in de slavernijtijd werd vergaard.

Het genealogisch onderzoek naar de familie wees uit dat de oprichter van het concern, Isaak Fernandes, geen directe relatie had met Fernandessen die in 18^e en begin 19^e eeuw plantages en slaven bezaten. Ook kwam daarbij naar voren dat er niet direct sprake was van een fortuin dat door Fernandes-telgen vanuit de slavernij werd meegenomen naar de nieuwe tijd na de afschaffing. De twee belangrijkste plantages, een houtgrond aan de Marechalkreek en plantage Uijtvlugt achter Paramaribo, waren voor 1840 al niet meer in het bezit van enige Fernandes.

Bij het onderzoek naar het slavenbezit van directe familie van Isaak Fernandes bleek dat er veel meer informatie over de gemanumitteerde mensen te vinden was dan verwacht. Op basis van slavenregisters, manumissieregisters en de archieven van de burgerlijke stand konden we de levenslopen volgen van de voormalige slaven uit het gezin waarin Isaak werd geboren. Er bleken grote verschillen te bestaan in de levens van deze mensen. Sommigen waren het begin van een uitgebreide stamboom, anderen ondergingen veel kindersterfteleed, sommigen leefden in armoede, maar enkelen wisten zich daaraan te onttrekken.

Frappante details waren dat de nieuwe gezinnen die gevormd werden door de afschaffing van de slavernij, de families Nandes en Nanref, alleen via de vrouwelijke lijn tot ver in de twintigste eeuw terug te vinden waren. De mannen kregen veelal geen kinderen of die kwamen niet in de koloniale administratie terecht. De beide nieuwe achternamen, afgeleid van de naam van hun voormalige eigenaren, zijn dan ook vrijwel niet meer terug te vinden in Suriname. Echter, we konden wel lijnen naar de slavernij leggen voor de families De Vries en Essed, waarin het vrouwelijk nageslacht van de familie Nandes een belangrijke rol speelde.

Bij het onderzoek kwam aan het licht dat de grootvader van Isaak gebruikmaakte van een maas in de wetgeving rond het niet mogen scheiden van slavenmoeders en hun kinderen om zijn slavenbezit bij erfenis over zijn eigen kinderen te kunnen verdelen. De ooms en tantes van Isaak zorgden echter ervoor dat de verspreid geraakte kinderen en kleinkinderen weer bij hun moeder en/of oma terecht kwamen. Het lijkt erop dat zij hun vader niet wilden volgen in deze op oude leest geschoeide behandeling van de slavegezinnen.

De Nandes-familie was al midden jaren 50, ruim voor de officiële afschaffing van de slavernij, gemanumitteerd. De vader van Isaak manumitteerde het gezin Nanref direct in 1863. Het Fernandes-concern dat Isaak had opgericht, heeft vrijwel altijd bekend gestaan als een sociaal bedrijf met hart voor werknemers en een goede rol in de samenleving die hand in hand meegroeide met het economische succes. Zowel hijzelf als zijn zoon Jule stond zeer goed bekend bij hun medewerkers en in de samenleving.

In Memoriam.

Op 25 September 1949 (2 Tisjsrie 5710) overleed in de ouderdom van 82 jaar Isaak Fernandes, oud-Voorzitter van de Kerkeraad der Ned. Port. Isr. Gemeente.

De overledene was in elk opzicht een self-made man. Man van initiatief en doorzicht stichtte hij een zeepfabriek en was later eigenaar van een bakkerij en een houtbedrijf.

Jacques Fernandes zoals hij algemeen genoemd werd, was een philanthroop in de beste zin van het woord en geen arme die zijn hulp zocht ging ongetroost heen.

Zijn nagedachtenis zal bij de Joodse gemeenten in Suriname in hoge ere blijven.

Overlijden van Isaak, ook bekend als Jacques Fernandes, op 25 september 1949, in de leeftijd van 82 jaar. Hij was een religieuze man, naast zijn bedrijfsactiviteiten was hij ook actief als voorzitter van de kerkenraad in de Portugees-Joodse gemeente.[1]

Jule Fernandes was de man die destijds de Coca-Cola-concessie binnenhaalde, waarmee het concern exponentieel begon te groeien. In het Gedenkboek Fernandes sprak zijn kleindochter lovende woorden:

Jule Fernandes, de grote geest achter Coca-Cola in Suriname, wordt door zijn kleindochter beschreven als een goed mens, een persoon met een hoge moraal, respect voor het leven en voor anderen, en liefde voor zijn familie. Wat verschillende generaties bij Fernandes Bottling over Jule Fernandes zeggen, wordt door zijn kleindochter – die hem een groot deel van haar leven heeft mogen meemaken – bevestigd: "Opa was voor alle mensen als een broer, coach of een vader. Hij had enorm veel respect en liefde voor de mensen in zijn omgeving en met wie hij werkte. Zijn sociale aard kenmerkte zich in daden, zoals het doen van giften en het helpen van mensen die het moeilijk hadden. Jule wilde echter nooit dat hieraan publiciteit werd gegeven omdat dat niet in zijn aard lag, en nog minder zijn bedoeling was. "Ik moet zeggen dat die eigenschap stilzwijgend binnen de FernandesGroup is overgenomen. Ik weet uit de verhalen van de gepensioneerden dat hij als hij 's avonds de fabriek bezocht, koekjes en beschuit met kaas meenam voor de avondploeg."

Passage van kleindochter Maureen Fernandes uit het Gedenboek Fernandes.[2]

In 1745 werd het Daniel de Abraham Fernandes toegestaan bakker te worden in de kolonie Suriname. De huidige bakkerij Fernandes bestond in 2023 60 jaar, wat gevierd werd met een speciaal kerstbrood van 60 meter lang:

'Fernandes luidt kerst in met 60 meter kerstbrood', *Starnieuws*, 3 december 2023.

De bakkerij is gevestigd aan de Kernkampweg, die in de tijd van de slavernij bekend stond als de 1^e Rijweg. Op de kruising van de Gemenelandsweg en de 1^e Rijweg begon een perceel dat genaamd was Uijtvlugt, een plantage in bezit van Mordechai en Raphael Fernandes. Zij waren weliswaar geen voorvaders van de familie die het 20^e-eeuwse concern oprichtte, maar frappant genoeg ligt op die kruising waar de Fernandes-plantage begon nu al heel lang de succesvolle Fernandes-bakkerij.

Het bottelbedrijf van Coca-Cola was in eerste instantie gevestigd in het centrum van Paramaribo aan de Klipstenenstraat en later aan de rand van de stad, ook aan de Kernkampweg. Advertenties in het maandblad *Teroenga*.^[3]

De slavernij is in Suriname nooit ver weg en de effecten en doorwerkingen ervan zijn nog altijd voelbaar. Veel onderzoek richt zich terecht op de rol van de kolonisator in deze processen. Maar er ligt ook een deel van de eigen geschiedenis in de archieven. Surinaamse families die groot zijn geworden in de koloniale periode, slaven, gemanumitteerden en hun nazaten die de samenleving hebben bevolkt en mede vormgegeven en gebracht tot waar ze nu is. Het post-slavernijonderzoek richt zich vaak direct op het begin van de contractarbeid. Meer historisch onderzoek naar grote Surinaamse concerns en families en meer onderzoek naar gemanumitteerden

en hun nageslacht kan volgens mij een sterke impuls geven aan de geschiedschrijving vanuit Surinaams perspectief, zelfs al blijven de bronnen veelal koloniaal.

Noten

Voorwoord

1. Zie: <https://www.kersten.sr/about-us/>, laatst geraadpleegd 24-5-2024.
2. NL-HaNA, Sociëteit van Suriname, 1.05.03, inv.nr. 206, 20 juli 1770, p. 934-5.
3. NL-HaNA, Raad van Politie Suriname, 1.05.10.02, inv.nr. 100, 7 januari 1778.
4. Ibid.
5. Ibid.
6. NL-HaNA, Ministerie van Koloniën, 2.10.02, inv.nr. 5521, Litt. B, no 34/290, 21 september 1900.
7. Anonymus. Advertentie C. Kersten & Co. *Teroenga*, maandblad der Israëlietische gemeenten in Suriname, Paramaribo: S.M. Jamaludin, 7^e jaargang, no. 5, maart 1946.
8. Bron: *Starnieuws*, 20 juni 2023.

Inleiding

1. Anon. In Memoriam. *Teroenga*, maandblad der Israëlietische gemeenten in Suriname, Paramaribo: S.M. Jamaludin, 11^e jaargang, 1949, p. 7.
NB. De leeftijd van Isaak Fernandes staat in dit IM abusievelijk vermeld als 82. Hij was 83 jaar toen hij stierf, zie: Nationaal Archief, Den Haag, Microfiches Burgerlijke Stand Suriname: Geboorteregisters van Paramaribo, en Erkenningenregisters van Paramaribo, nummer toegang 2.10.61, inventarisnummer 1244, folio 523.
2. Deze beroepen staan vermeld op de aangiftes van geboorten van hun kinderen, zie: NL-HaNA, Microfiches BS Suriname, 2.10.61, inv.nr. 2, 38 en 42.
3. NL-HaNA, Microfiches BS Suriname, 2.10.61, inv.nr. 1470, folio's 46-47.
4. NL-HaNA, Microfiches BS Suriname, 2.10.61, inv.nr. 1080, folio 981.
5. NL-HaNA, Microfiches BS Suriname, 2.10.61, inv.nr. 108, folio 1045 & inv.nr. 110, folio 1002.
6. *Nieuwe Surinaamsche Courant*, 4 augustus 1898, p. 2.
7. *Suriname*, 15 november 1904, p. 1.
8. *De West*, 10 september 1912, p. 2.
9. *De West*, 12 oktober 1909, p. 2.
10. Nationaal Archief, Den Haag, Kaarten Leupe, nummer toegang 4.VEL, inventarisnummer 1756, 7 maart 1787. Project kaart van de landen welke aan de doorgetrokken weg van 't pad van Wanica na Pararacs Creeq nog onbegeven zyn openleggende enz. 1786. Vervaardigd door J.H. Moseberg. Gezw. Landm.
11. NL-HaNA, Kaarten Leupe, 4.VEL, inv.nr. 1679A, Nieuwe speciaal kaart van de Colonie Suriname met de tot de cultuure gebragd zynde Landen en Plantagien. 1801.

12. Zie onder meer het laatste testament van David van Abraham Fernandes, opgesteld tezamen met zijn echtgenote Judica (Judith) Alpuin, bron: Stadsarchief Amsterdam, Notariële archieven Deel: 10888, Amsterdam, 18 augustus 1777, Notariële archieven, aktenummer 365368.

Hoofdstuk 1

1. Bron: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Isaak_Fernandes.png, laatst geraadpleegd 17-6-2024.
2. Bron: <https://www.geni.com/people/Isaac-Fernandes/6000000031728212512>, laatst geraadpleegd 17-6-2024.
3. Anonymus. In Memoriam van Isaak Fernandes, in: *Teroenga, maandblad der Israëlietische gemeenten in Suriname*, Paramaribo: S.M. Jamaludin, 11e jaargang, december 1949.
4. NL-HaNA, Microfiches BS Paramaribo, 2.10.61, inv.nr. 40, scan 0143.
5. NL-HaNA, Microfiches BS Paramaribo, 2.10.61, inv.nr. 1470, folio 46.
6. NL-HaNA, Microfiches BS Paramaribo, 2.10.61, inv.nr. 1504, folio 114.
7. Noord-Hollands Archief te Haarlem, BS Huwelijk burgerlijke stand van de gemeente Amsterdam, Archiefdeel van (dubbele) registers van huwelijken v..., Amsterdam, archief 358.6, inventarisnummer 2940, 23-02-1927, Huwelijksakten van de gemeente Amsterdam, 1927, aktenummer Reg. 4 fol. 49v.
8. De namen van de drie kleinzoons van Isaak en Augusta zijn terug te vinden in verscheidene krantenartikelen. Hun geboortecertificaten zijn nog beperkt openbaar, maar hun geboortes werden wel anoniem in de kranten gemeld:
Harold de la Fuente, 6 februari 1927, zie: *De Surinamer*, 17 februari 1927, p. 4.
René Fernandes, 14 februari 1928, zie: *De Surinamer*, 23 februari 1928, p. 4.
Jack Fernandes, 26 januari 1934, zie: *De West*, 5 februari 1934, p. 4.
9. NL-HaNA, Microfiches BS Paramaribo, 2.10.61, inv.nr. 108, folio 1045.
10. NL-HaNA, Microfiches BS Paramaribo, 2.10.61, inv.nr. 117, folio 1002.
11. Bronnen sterfdata achtereenvolgens:
NL-HaNA, Microfiches BS Paramaribo, 2.10.61, inv.nr. 1237, folio 202.
IM Mevrouw Tilly de la Fuente-Fernandes, *Nieuw Suriname*, 8 februari 1963, p. 1.
Overleden, *Nieuw Suriname*, 23 februari 1963, p. 4.
12. Bron: Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, rekentool Historical Prices and Wages, zie: <https://iisg.amsterdam/nl/onderzoek/projecten/hpw/calculate.php>, laatst geraadpleegd 14-6-2024.
13. Nationaal Archief, Den Haag, Algemene Rekenkamer CB (Comptabel Beheer), nummer toegang 2.02.09.08, inventarisnummer 231, scans 0084-5.
14. Ibid., scans 0085-6.
15. De basis voor deze stamboom is de webpagina

<http://eaglesbase.nl/webtrees/index.php?route=%2Fwebtrees%2Ftree%2Ftree1%2Findividual%2FI3068%2FDavid-de-Abraham-Fernandes>, laatst geraadpleegd 15-6-2024, waar mogelijk zijn Wijkregisters en andere archieven gebruikt om namen en data te verifiëren, zie ook bijlage 4.

16. Nationaal Archief, Den Haag, Digitaal Duplicaat: Suriname na 1828: Gemeentebestuur, nummer toegang 1.05.11.09, inventarisnummer 58, scan 0052.
17. NL-HaNA, Gouv.-Gen. West-Indische Bezittingen [digitaal duplicaat], 1.05.08.01, inv.nr. 689.
18. NL-HaNA, Microfiches Wijkregister Paramaribo, 2.10.77, inv.nr. 1.
19. NL-HaNA, Microfiches Wijkregister Paramaribo, 2.10.77, inv.nr. 3.
20. NL-HaNA, Slavenregister, inv.nr. 15, folio 2300.
21. Nationaal Archief, Den Haag, Digitaal Duplicaat: Suriname: Notarieel Archief vanaf 1828, nummer toegang 1.05.11.15, inventarisnummer 10, scan 0233.
22. Ibid. inv.nr. 15, scan 0198.
23. NL-HaNA, Slavenregister, inv.nr. 37, folio 0480.
24. Ibid.
25. Stadsarchief Amsterdam. Notariële archieven, archiefnummer 5075, inventarisnummer 10841, aktenummer 242221, scannummers NOTA01458000530 t/m NOTA01458000532, 17 oktober 1768, no 951.
26. NL-HaNA, Slavenregister, inv.nr. 38, folio 1956.

Hoofdstuk 2

1. De basis voor dit overzicht is de webpagina <http://eaglesbase.nl/webtrees/index.php?route=%2Fwebtrees%2Ftree%2Ftree1%2Findividual%2FI3068%2FDavid-de-Abraham-Fernandes>, laatst geraadpleegd 13-12-2024.
2. SAA 334 invnr. 697 p. 330-39.
3. NL-HaNA, Nederlands-Portugees Israëlitische Gemeente Suriname [digitaal duplicaat], 1.05.11.18, inv.nr. 409, scan 0239.
4. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 247, 28 maart 1720, scan 0032, p. 27.
5. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 137, 21 februari 1745.
6. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 139, 20 en 27 februari 1747.
7. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 37, 23 november 1747, p. 205.
8. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 276, 7 december 1745, scans 0943-5, p. 964-6.
9. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 133, 24 juli 1736, scan 0582.
10. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 149, 20 december 1757.
11. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 149, 30 december 1757.
12. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 153, 17 december 1761.
13. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 167, 8 augustus 1775.
14. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 172, 25 mei 1780.
15. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 206, 18 en 27 augustus 1770, p. 949 en 957.
16. Ibid.

17. NL-HaNA, Kaarten Leupe, 4.VEL, inv.nr. 1728, Liefstinck 1770.
18. NL-HaNA, Kaarten Leupe, 4.VEL, inv.nr. 1756, Moseberg 1787.
19. Surinaamsche Almanak voor het jaar 1843. Paramaribo: E.Beijer.
20. Zie: noot 17.
21. NL-HaNA, Kaarten Leupe, 4.VEL, inv.nr. 1729, Heneman 1884.
22. NL-HaNA, Kaarten Leupe, 4.VEL, inv.nr. 1696, Helleday 1785.
23. NL-HaNA, Kaarten Leupe, 4.VEL, inv.nr. 1679A, Moseberg 1801.
24. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 369, p. 19-24, p. 33-43, 1 januari tot en met 31 december 1778.
25. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 376, 30 juni 1782.
26. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 199, 28 oktober 1744, p.604-5.
27. Ibid.
28. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 275, 1744, p. 557-8, scan 0577 en 0582.
29. Nationaal Archief, toegangsnummer 2.10.36.04 inv.nr.3011.
30. NL-HaNA, Kaarten Leupe, 4.VEL, inv.nr. 1756.
31. NL-HaNA, Kaarten Leupe, 4.VEL, inv.nr. 1678, 78-79.
32. NL-HaNA, Kaarten Leupe, 4.VEL, inv.nr. 1679A, Moseberg 1801.
33. https://www.dutchjewry.org/sephar_tim/pers/768pers.shtml, laatst geraadpleegd 14-12-2024.
34. SAA 5075 invnr. 10888, aktenr. 365368, scannrs. 334-8.
35. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 205, 8 juni 1765, p. 857.
36. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 206, 27 januari 1770, p. 179.
37. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 162, 26 februari 1770.
38. SAA 5075 invnr. 13650, scannr. 1262.
39. NL-HaNA, Notarissen Suriname tot 1828 [digitaal duplicaat], 1.05.11.14, inv.nr. 695, scan 0139.
40. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 358, 21 en 24 augustus 1748.
41. Ibid.
42. NL-HaNA, Nederlands-Portugees Israëlitische Gemeente Suriname [digitaal duplicaat], 1.05.11.18, inv.nr. 2, 26 juni 1781, p. 21, scan 0027.
43. NL-HaNA, Nederlands-Portugees Israëlitische Gemeente Suriname [digitaal duplicaat], 1.05.11.18, inv.nr. 203, 3 december 1801, scan 0420-1.
44. NL-HaNA, Nederlands-Portugees Israëlitische Gemeente Suriname [digitaal duplicaat], 1.05.11.18, inv.nr. 204, 29 november 1802, scans 0256-7.
45. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 158, 21 augustus 1766.
46. Ibid.
47. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 160, 7-8 december 1768.
48. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 164, 17 december 1772.
49. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 167, 19 december 1775.
50. Ibid.
51. Ibid.

52. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 180, 2 september 1790.
53. Ibid.
54. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 381, 19 maart 1784, p. 301.
55. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 180, 22 februari 1790.
56. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 210, 12 maart 1790, p. 460.
57. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 157, 19 februari 1765.
58. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 164, 15 juli 1772, scan 133-4, scan 138-9.
59. Ibid.
60. Ibid.
61. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 164, 3 augustus 1772.
62. Zie: noot 58.
63. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 170, 15 december 1778.
64. Pierre Jacques Benoit (1782-1854) was een Belgische schilder die Suriname tussen 1829 en 1830 bezocht.
65. Zie: noot 58.
66. Ibid.
67. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 369, 23 maart en 1 september 1774, p. 172-4; NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 369, 12 februari 1776, p. 181; NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 369, 27 januari en 25 februari 1777, p. 187-9.
68. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 377, 15 december 1782.
69. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 184, 1 juni 1792, 27 augustus 1793, 1 december 1794.
70. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 163, 16-22 januari 1771.
71. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 170, 12 december 1778.
72. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 167, 21 juli 1775.
73. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 361, 15 februari 1777, p. 298.
74. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 169, 24 juli 1777.
75. Ibid.
76. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 362, 20-22 augustus 1777, p.593-4.
77. Ibid.
78. Ibid.
79. Ibid.
80. Ibid.
81. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 169, 21 en 27 augustus 1777.
82. Ibid.
83. Ibid.
84. Ibid.
85. Ibid.
86. Ibid.
87. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 169, 10 en 18 september 1777.
88. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 364, 4 december 1777, p. 420.
89. Ibid.

90. Ibid.
91. Ibid.
92. NL-HaNA, Nederlands-Portugees Israëlitische Gemeente Suriname [digitaal duplicaat], 1.05.11.18, inv.nr. 2, juli 1782, p. 71-5, scan 0077-81.
93. Ibid.
94. NL-HaNA, Nederlands-Portugees Israëlitische Gemeente Suriname [digitaal duplicaat], 1.05.11.18, inv.nr. 2, 4 augustus 1782, p. 77-81, scan 0083-7.
95. Ibid.
96. Ibid.

Hoofdstuk 3

1. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 149, 24 juni en 21 juli 1757.
2. Ibid.
3. Ibid.
4. Ibid.
5. Ibid.
6. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 205, 30 juni 1762, p. 304-5.
7. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 159, 15 september en 4 oktober 1767.
8. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 206, 10 februari 1768, p. 364-5.
9. Ibid.
10. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 334, 24 februari 1768, p.183.
11. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 334, 9 en 10 februari 1768, p. 187-8.
12. Ibid.
13. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 162, 7 mei 1770.
14. Ibid.
15. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 365, 2 maart-1 juli 1778, p. 463-77 en p. 639-97.
16. Ibid.
17. Ibid.
18. Ibid.
19. Ibid.
20. Ibid.
21. SAA 5075 invnr. 15308, aktenr. 415, scans 153-6.
22. SAA 334 invnr. 697, dossier David de Abraham Fernandes; SAA 334 invnr. 698 - dossier Mordechai Fernandes.
23. SAA 5075 invnr. 12721, aktenr. 84, scans 261-2.
24. <https://www.johndebye.com/scheepsregisters/schip.htm>, laatst geraadpleegd 16-1-2025.
25. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 209, 4 mei 1787, p. 764.
26. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 209, 13 februari 1788, p. 966-7.
27. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 210, 25 juli 1788, p. 92-4.

28. NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 210, 8 september 1789, p. 330-1.
29. SAA 5075 invnr. 10273, aktenr. 409596, scannr. 981.
30. SAA 5075 invnr. 10290, aktenr. 1097.
31. SAA 5075 invnr. 10841, aktenr. 256233, scannrs. 501-2.
32. SAA Ondertrouwregister, archiefnummer 5001, inventarisnummer 745, blad p.163
33. SAA DTB Begraven, archiefnummer 5001, inventarisnummer 1143, blad p.62vo en p.63, aktenummer DTB 1143.
34. SAA Ondertrouwregister, archiefnummer 5001, inventarisnummer 747, blad p.79
35. Stadsarchief Amsterdam. Notariële archieven, archiefnummer 5075, inventarisnummer 10858, aktenummer 264537, scannummer NOTA01469000415, 24 mei 1771, no 508.
36. SAA 5075 invnr. 10864, aktenr. 683, scannr. 808.
37. SAA 5075 invnr. 10871, aktenr. 295347, scannr. 141.
38. SAA 334 invnr. 697, p330-39.
39. Zie: noot 37.
40. SAA 5075 invnr. 15452, aktenr. 514213, scannr 020.
41. SAA 5075 invnr. 10826, aktenr. 240631, 15 april 1766.
42. Ibid.
43. SAA 5075 invnr. 15398, aktenr. 515542, scannrs 083-4.

Hoofdstuk 4

1. NL-HaNA, Nieuwe Weeskamer Suriname vanaf 1828 [digitaal duplicaat], 1.05.11.13, inv.nr. 281, scan 0114.
2. NL-HaNA, Nederlands-Portugees Israëlitische Gemeente Suriname [digitaal duplicaat], 1.05.11.18, inv.nr. 233, 15 juni 1836, scans 0102 en 0108-9.
3. Ibid.
4. NL-HaNA, Nieuwe Weeskamer Suriname vanaf 1828 [digitaal duplicaat], 1.05.11.13, inv.nr. 282, scan 0072.
5. NL-HaNA, Nieuwe Weeskamer Suriname vanaf 1828 [digitaal duplicaat], 1.05.11.13, inv.nr. 282, scan 0012.
6. NL-HaNA, Notarissen Suriname tot 1828 [digitaal duplicaat], 1.05.11.14, inv.nr. 294, scans 0745-61.
7. NL-HaNA, Nederlands-Portugees Israëlitische Gemeente Suriname [digitaal duplicaat], 1.05.11.18, inv.nr. 216, 1812, scan 0195.
8. NL-HaNA, Nederlands-Portugees Israëlitische Gemeente Suriname [digitaal duplicaat], 1.05.11.18, inv.nr. 222, 12 september 1820, scans 0339-40.
9. NL-HaNA, Nederlands-Portugees Israëlitische Gemeente Suriname [digitaal duplicaat], 1.05.11.18, inv.nr. 238, 5 november 1845, scan 0627.
10. NL-HaNA, Nieuwe Weeskamer Suriname vanaf 1828 [digitaal duplicaat], 1.05.11.13, inv.nr. 282, scan 0038.

11. NL-HaNA, Nieuwe Weeskamer Suriname vanaf 1828 [digitaal duplicaat], 1.05.11.13, inv.nr. 282, scan 0128.
12. Nationaal Archief Suriname, de Gouverneur van Suriname, 1846-1957, nummer toegang 9.01.01, inventarisnummer10209, resolutienummer 587.
13. Ibid.
14. Ibid.
15. Ibid.
16. Ibid.
17. Gedenkboek Fernandes, 75 jaar Coca Cola in Suriname, 1939-2014; Wandeling Paramaribo – Jewish Cultural Quarter, <https://jck.nl/en/node/3950>, laatst geraadpleegd, 6-3-2023.
18. Anonymus. Mierzoet Surinaams succesverhaal. *de Volkskrant*, 19-1-2008. <https://www.volkskrant.nl/cs-b5cfceee>, laatst geraadpleegd, 6-3-2023.
19. Gedenkboek Fernandes, 75 jaar Coca Cola in Suriname, 1939-2014.
20. Anonymus. Advertentie 'Novelty Store'. *Teroenga*, maandblad der Israëlitische gemeenten in Suriname, Paramaribo: S.M. Jamaludin, 16e jaargang, no. 3, januari 1955.
21. Anonymus. In Memoriam van Isaak Fernandes, meer bekend als Jacques Fernandes, overleden op 25 september 1949, 82 jaar oud. *Teroenga*, maandblad der Israëlitische gemeenten in Suriname, Paramaribo: S.M. Jamaludin, 11e jaargang, december 1949.
22. Gedenkboek Fernandes, 75 jaar Coca-Cola in Suriname, 1939-2014.
23. Ibid.
24. Anonymus. Mierzoet Surinaams succesverhaal. *de Volkskrant*, 19-1-2008. <https://www.volkskrant.nl/cs-b5cfceee>, laatst geraadpleegd, 6-3-2023.

Hoofdstuk 5

1. Zie: <https://www.concordansparamaribo.info/historie>, laatst geraadpleegd 9-8-2024.
2. Gouvernementsblad van de Kolonie Suriname, no. 20, 1884.
3. *Surinaamsche courant*, 30 april 1837, p. 1.
4. NL-HaNA_1.05.10.02_103_0491.
5. <https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/zoekhulpen/suriname-vrijgelaten-slaven-manumissies-1832-1863>, laatst geraadpleegd 18-7-2024.
6. NL-HaNA, Suriname / Controleur-Generaal Financiën [digitaal duplicaat], 1.05.11.07, inv.nr. 129.
7. NL-HaNA_2.10.61_36_0074-Abraham 1862.
8. NL-HaNA_2.10.61_29_0032-Rachel 1856; NL-HaNA_2.10.61_38_0282-Alexander 1864; NL-HaNA_2.10.61_40_0143-Isaak 1866; NL-HaNA_2.10.61_42_0299-Marianne 1868.
9. NL-HaNA_2.10.61_1039_0072.
10. NL-HaNA_2.10.61_1012_0061.
11. NL-HaNA_2.10.61_38_0091-JosAdr geb 1864.
12. Slavenregister_InvNr_39_FolioNr_2142-groot.

13. NL-HaNA_2.02.09.08_226_0049-53 Borderel plantage Maria Petronella.
14. NL-HaNA_1.05.11.13_2869_0001-4.
15. NL-HaNA_1.05.11.13_2869_0002-3.
16. NL-HaNA_2.10.61_51_0327.
17. NL-HaNA_2.10.61_97_0173.
18. Bijzondere Collecties van de Universiteit van Amsterdam: UBM 1100 F 42, krt. na p.268 (Kaart), Surinamica, Universiteit van Amsterdam, Amsterdam.
19. Bijzondere Collecties van de Universiteit van Amsterdam: UBM H 98-2045, pl. 12. (Foto), Surinamica, Universiteit van Amsterdam, Amsterdam.
20. Nationaal Archief te Den Haag, Volkstelling Suriname 1950, Suriname, archief 2.10.19.02, inventarisnummer 250, scans 763-4.
21. Noord-Hollands Archief te Haarlem, BS Huwelijk, burgerlijke stand van de gemeente Amsterdam, Archiefdeel van (dubbele) registers van huwelijken v..., Amsterdam, archief 358.6, inventarisnummer 3009, 22-03-1928, Huwelijksakten van de gemeente Amsterdam, 1928, aktenummer Reg. 5A fol. 25v.
22. NL-HaNA_1.05.11.07_126_0190.
23. NL-HaNA_1.05.11.07_129_0178.
24. De inwonelijsten van deze Guyanese almanakken waaruit de informatie over Jacob Nandes afkomstig is zijn getranscribeerd beschikbaar gemaakt op de website: <https://sites.rootsweb.com/~nyggbs/Transcriptions/BGAlmanacks.htm>, laatst geraadpleegd 13-12-2024.
25. *The Berbice Gazette*, 10 oktober 1888, p. 2-3.
26. Slavenregister_invnr_15_folionr_2296.
27. NL-HaNA_2.10.61_49_0154 dochter 1872 Elisabeth Koosje, geboren op Mon Tresor; NL-HaNA_2.10.61_52_0247 dochter 1874 Christina Jacqueline geboren op Mon Tresor; NL-HaNA_2.10.61_1299_0074 dochter 1875 Jeane Marie gestorven in haar eerste levensjaar, op Mon Tresor; NL-HaNA_2.10.61_55_0252 zoon 1877 Marinus Edward, geboren aan de Keizerstraat; NL-HaNA_2.10.61_57_0325 zoon 1879 Rudolph Henri, geboren aan de Keizerstraat.
28. Stadsarchief Rotterdam te Rotterdam, Bevolkingsregister. Archief van de Gemeentesecretarie Rotterdam, afdeling Bevolking: bevolkingsboekhouding van Rotterdam, archief 494-03, inventarisnummer 851-516, 1880, Gezinskaarten Rotterdam, de Vries - de Vries, 1880-1940, aktenummer 559539.
29. NL-HaNA_2.10.61_1043_0036.
30. Slavenregister_InvNr_11_FolioNr_2147a-manumissie 17 maart 1848.
31. zie respectievelijk NL-HaNA_2.10.61_1009_0377 en NL-HaNA_2.10.61_29_0136.
32. NL-HaNA_2.10.61_1279_0133.
33. NL-HaNA_2.10.61_1279_0140.

34. NL-HaNA_2.10.61_1308_0040.
35. Zie noot 26.
36. SR-NA_2.10.61_1015_0260 & SR-NA_2.10.61_48_0041.
37. SR-NA_2.10.61_1029_0145 & SR-NA_2.10.61_1029_0163.
38. SR-NA_2.10.61_1031_0302 & SR-NA_2.10.61_1031_0323.
39. SR-NA_2.10.61_53_0342 & SR-NA_2.10.61_54_0104.
40. Slavenregister_InvNr_15_FolioNr_2298.
41. NL-HaNA_1.05.11.07_129_0182.
42. SR-NA_2.10.61_54_0162 & SR-NA_2.10.61_1035_0116 & SR-NA_2.10.61_1036_0252.
43. SR-NA_2.10.61_1054_0052.
44. SR-NA_2.10.61_37_0214 & SR-NA_2.10.61_39_0192 & SR-NA_2.10.61_1010_0144 & SR-NA_2.10.61_54_0224.
45. <https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/index/nt00341/5adc1c0c-bd40-44e4-b9bc-d7fd3b93cbb1?searchTerm=maria%20kaster>, laatst geraadpleegd 14-12-2024.
46. Slavenregister_InvNr_15_FolioNr_2297.
47. Slavenregister_InvNr_15_FolioNr_2299.
48. NL-HaNA_1.05.11.07_129_0176.
49. SR-NA_2.10.61_37_0091.
50. SR-NA_2.10.61_96_0144.
51. SR-NA_2.10.61_101_0128.
52. SR-NA_2.10.61_31_0088.
53. SR-NA_2.10.61_58_0028.
54. NL-HaNA_2.10.61_162_0125.

Conclusie

1. Anonymus. In Memoriam van Isaak Fernandes, meer bekend als Jacques Fernandes, overleden op 25 september 1949, 82 jaar oud. *Teroenga*, maandblad der Israëlietische gemeenten in Suriname, Paramaribo: S.M. Jamaludin, 11^e jaargang, december 1949.
2. Gedenkboek Fernandes, 75 jaar Coca Cola in Suriname, 1939-2014.
3. Advertentie Coca-Cola, I. Fernandes & Son, Klipstenenstraat. *Teroenga*, maandblad der Israëlietische gemeenten in Suriname, Paramaribo: S.M. Jamaludin, 18^e jaargang, no. 8, augustus 1957 & Anonymus. Advertentie Coca-Cola, I. Fernandes & Son, Kernkampweg. *Teroenga*, maandblad der Israëlietische gemeenten in Suriname, Paramaribo: S.M. Jamaludin, 22^e jaargang, no. 2, december 1960.

Literatuur

Anon. Ter herdenking van het 150-jarig bestaan der zendingsfirma C. Kersten & Co. Paramaribo, Suriname, 1918.

Bhikhie, A. Nazaten noemen excuses 'historisch', maar er klinkt ook kritiek: 'Mooie woorden, maar de mensen geloven die niet.' de Volkskrant, 19-12-2022.

Buddingh', H. De geschiedenis van Suriname. Amsterdam: Uitgeverij Rainbow, 1995.

Cohen, R. Jews in Another Environment: Surinam in the Second Half of the Eighteenth Century. Leiden: E.J. Brill, 1991.

Cohen, J-M. De tentoonstelling Joden in de Cariben. Vier eeuwen geschiedenis in Suriname en Curaçao is in 2015 gehouden in het Joods Historisch Museum in Amsterdam. De tentoonstelling is onderdeel van het project 'Ontdek Joods Suriname!', een initiatief van het Joods Cultureel Kwartier, 2015.

Dalhuisen, L., & Hassankhan, M. (eds) Geschiedenis van Suriname. Zutphen: Walburg Pers, 2018.

Dewulf, J. Grijs slavernijverleden: over zwarte militie en redimoesoedrag. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2018.

Dierick, W. Een merkwaardige koloniale erfenis: een en ander over Surinaamse familienamen, in: OSO Tijdschrift voor Surinaamse Taalkunde, Letterkunde, Cultuur en Geschiedenis, 4:1, 1985 pp. 85-91.

Dikland, P. De buitengrond Uitvlugt aan de Wanicastraat. 2012.
<https://www.suriname-heritage-guide.com/>, laatst geraadpleegd 25-3-2025.

Eekhout, J.J.W. Heeft Suriname een toekomst? Indisch Genootschap. 's Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1926. Vergadering van 10 december 1926, p. 101-35.

Fatah-Black, K. Eigendomsstrijd. De geschiedenis van slavernij en emancipatie in Suriname. Amsterdam: Ambos | Anthos, 2018.

Fernandes Bottling Company NV (FBC, eds), Gedenkboek Fernandes, 75 jaar Coca-Cola in Suriname, 1939-2014. Paramaribo, 2014.

Galen, van, C.C.W. 'Wat zal er met ons gebeuren als wij geen slaven meer hebben?' De EBG in de Surinaamse slavenregisters, 1830-1863, in: Egas, J. et al. (eds) *Hernhutters in beweging*. Utrecht: KokBoekencentrum, 2019, pp. 95-110.

Heemskerk, M. *Kleinschalige goudwinning in Suriname. Een overzicht van sociaaleconomische, politieke, en milieu-aspecten*. Amsterdam: Centrum voor Studie en Documentatie van Latijns Amerika (CEDLA), 2009.

Heijer, den, H., e.a. *Grote Atlas van de West-Indische Compagnie II. De Nieuwe WIC/The New WIC, 1674-1791*, 2012. (Inventaris van een gedeelte van het archief van het Nationaal Archief, vanaf 2002. Toegangsnummer 2.14.97, inventarisnummer 24.2).

Hoëvell, van, W.R. *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet*. Zaltbommel: Joh. Noman en Zoon, 1855.

Hove, ten, O. De Surinaamse slavernij. Gescheiden verkoop van moeder en kind(eren), in: *OSO, Tijdschrift voor Surinaamse Taalkunde, Letterkunde, Cultuur en Geschiedenis*. 15:1, 1996, pp. 41-55.

Hove, ten, O., & Hoogbergen, W. De opheffing van de slavernij in Suriname. Het archief van de Algemene Rekenkamer in Nederland, in: *OSO Tijdschrift voor Surinaamse Taalkunde, Letterkunde, Cultuur en Geschiedenis*, 19:2, 2000 pp. 278-87.

Ipenburg, B. *Joden in Suriname, 400 jaar Surinaams Jodendom, aankomst, glorie tijd, neergang*. Elburg: Uitgeverij Frontisterion, 2015.

Klinkers, E. *Op hoop van vrijheid. Van slavensamenleving naar Creoolse gemeenschap in Suriname, 1830-1880*. Utrecht: Bronnen voor de studie van Afro-Surinaamse samenlevingen, deel 18, proefschrift 1997.

Lindhout, S. Paramaribo wil slavernij-excuses op Surinaamse bodem en vraagt aandacht voor contractarbeiders. *de Volkskrant*, 24-3-2023.

Loth, W.L. *Beknopte aardrijkskundige beschrijving van Suriname*. Amsterdam: De Bussy, 1904 (1898).

Makdoembak, N. *Kindersterfte in Suriname, een erfenis uit de slavernij*. Verzwegen werk van prof. dr. P.C. Flu. Zierikzee: Uitgeverij de Woordenwinkel, 2014, waarin verwerkt: Nationaal Archief Suriname, Gouvernementssecretarie 1829 - 1954,

Secretariebrieven 1851 - 1954, nummer toegang 1.01.01, inventarisnummer 123, lezing P.C.Flu, Kindersterfte in Paramaribo, 8 november 1910.

Makdoembaks, N. Polaks slavernijverleden en Beekes genitaal verminkte Sophia. Zierikzee: Uitgeverij De Woordenwinkel, 2023.

Makdoembaks, N. Coffij Makka Makka en het verzet van de Kwinti. Zierikzee: Uitgeverij De Woordenwinkel, 2023.

Muntjewerff, H. 'Het beloofde land, de lotgevallen van de vrije mannen van Frimangron', in: Wirutu, juli 2021, pp. 27-39. Het volledige onderzoeksproject en de data zijn te vinden op: <https://www.allesurinamers.org/databestanden-met-zoekfunctie/#berbice>, laatst geraadpleegd 17-12-2024.

Nassy, D. Geschiedenis der kolonie van Suriname. Amsterdam: S. Emmering, 1788 (1974).

Nassy, C. Berichten: De namen van Joodse slaven, in: OSO Tijdschrift voor Surinaamse Taalkunde, Letterkunde, Cultuur en Geschiedenis, 19:2, 2000 pp. 361-3.

Neslo, E. Een ongekende elite. De opkomst van een gekleurde elite in koloniaal Suriname 1800-1863. Utrecht: Universiteit Utrecht, promotie, 2016.

Oudschans Dentz, F. 1941. De geschiedenis van de burgerlijken stand en van eenige familienamen in Suriname. W.I.G. XXIII: 51-59.

Polak, J.A. Historisch overzicht van de goud-industrie in Suriname, 's Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1908.

Stipriaan, van, A. Surinaams contrast. Leiden: KITLV Uitgeverij, 1993.

Volders, J.L. Bouwkunst in Suriname: driehonderd jaren nationale architectuur. Hilversum: G. van Saane, Lectura Architectonica, 1966.

Lijst van Bijlagen

Bijlagen hoofdstuk 1

Bijlage 1 – Het geboortegedin van Isaak Fernandes in historische documenten

Bijlage 2 – Het geboorteged jaar van Isaaks broer, Uriah Fernandes

Bijlage 3 – De ware afkomst van Phili en Coenraad Fernandes

Bijlage 4 – Het gezin David & Rachel Fernandes in Paramaribo, 1807-1846

Bijlage 5 – Het testament van David de Abraham en Rachel Fernandes, 1830

Bijlage 6 – De inventaris van de boedel van David en Rachel Fernandes, 1831

Bijlagen hoofdstuk 2

Bijlage 1 – Rapport Joan H. van Meel, directeur Amsterdamse sociëteit van Suriname, over regelingen betreffende emigratie van arme Portugese Joden naar Suriname, 1733.

Bijlage 2 – Rapport betreffende plantage Uijtvlugt, 1840

Bijlage 3 – Factuur van door Fernandes & Jessurun verscheepte goederen

Bijlage 4 – De reizen van Fernandes-telgen

Bijlagen hoofdstuk 5

Bijlage 1 – De wijken van Paramaribo in 1885 in 9 kaarten vervaardigd door A.J. Meyer.

Bijlage 2 – Het gezin van Badina Nanref

Bijlage 3 – Het gezin en de nakomelingen van Anna Keetje Nandes

Bijlagen hoofdstuk 1

Bijlage 1 – Het geboortegezin van Isaak Fernandes in historische documenten

No. _____ FOLIO. 63. *J. S. 17*

In het Jaar Achttien Honderd *Zeven* Vijftig den *Levenentwintigsten*
dag der maand *Maart* compareerde voor mij *Isaak Fernandes*
van Amsterdam, bejaard Ambtenaar van den Burgerlijken Stand
der Kolonie Suriname,

David David Fernandes

oud *twien* *derde* jaren, van beroep *Lehy* *wer*
woonachtig *aan de Dominie Staat*
dewelke ten overstaan van *David Vello*
oud *Zeven* *vijftig* jaren, van beroep *Boekbinder*
wonende *aan de Dominie Staat* en
Joseph Mattheus Schaarwaf oud *achtentwintig*
jaren, van beroep *Jehinjer* wonende
aan de Hooge Staat als getuigen,
verklaarde dat *zijn echtgenoot Sally* *Levens* *nuente*
achter op Woensdag den Zesden twintigsten
Maart Achtteenhonderd Zeven vijftig

des vintienste ten *negen* ure, in het Huis La. C No. 37. –
is bevallen van een Kind van het *mannelike* geslacht
aan hetwelk zal gegeven worden de, voornaam van:

Rachel

En is hiervan deze Acte opgemaakt en door den comparant, de
getuigen en ons, na gedane voorlezing, onderteekeend.

D. Vello
J. S. 17

J. S. 17
J. S. 17

Geboorteakte Rachel, bron: NL-HaNA, Microfiches BS Geboorten Paramaribo, 2.10.61, inv.nr.

29 scan 0032.

In het Jaar Achtien Honderd twee en Zestig den Leven en Lantjes den
 dag der maand elke compareerde voor mij Jacob François
Jacob François, Algemeen Ambtenaar van den Burgerlijken Staat
 der Kolonie Suriname,

David David Fernandes,

oud achtentwintig jaren, van beroep schryver
 woonachtig aan de keizer straat

deswelke ten overstaan van Simon Conrad Gomperts
 oud veertig jaren, van beroep taarbaanwerker
 wonende aan de waterkant

Guichet Simon oud vijftig en
 jaren, van beroep gen wende
aan de keizer straat als getuigen

verklaarde dat zijn echtgenoot Sara Lyons zich schry-
vende Chilly Lyons wonende aan de waterkant op zondag
den vijftien twintigsten elke achtentwintig honderd
twee en Zestig

des namiddagen drie ure, in het huis No. 33

No. 255 is bevallen van een kind van het manneljk geslacht
 aan hetwelk Kal gegeven worden de voornaam van:

Abraham

En is hiervan deze Aete opgemaakt en door den comparant, de
 getuigen en ons, na gedane voorlezing, ondertekend.

Algemeen
Simon

D. D. Fernandes

Jacob François

Geboorteakte Abraham, bron: NL-HaNA, Microfiches BS Geboorten Paramaribo, 2.10.61,
 inv.nr. 36, scan 0074.

Daniel David Fernandes

des avonds ten tien _____ ure, in het Huis La. e _____
No. 55 is bevallen van een kind van het mannelijk geslacht
aan hetwelk zal gegeven worden de voornaam van:

Alexander _____

En is hiervan deze Acte opgemaakt en door den comparant, de getuigen en ons, na gedane voorlezing, ondertekend.

W. H. H. Kerner
H. J. J. Saffin
20 W. Hornum
H. J. J. Saffin

EEN GESCHIEDENIS VAN DE JOODSE FAMILIE FERNANDES EN HUN SLAVEN | 295 |

110. 2010. 0299

In het Jaar Achtien Honderd achtien Zestig den zesentwintigsten
der maand October comparerde voor mij Maria
Marnerend. Signat. Ambtenaar van den Burgerlijken Stand
der Kolonie Suriname,

Daniel David Fernandes

veertig jaren, van beroep Societijthouder
woning aan de Hoofdweg
welke ten overstaan van Jacob Biens de Mesquita
veertig jaren, van beroep Grondbezitter
woning aan de Hoofdweg en
David Naber oud veertig
jaren, van beroep Schryver wonende
aan de Hoofdweg als getuigen
verklaarde dat Sara Biens
zesentwintigsten October achtien honderd
veertig

des morgens ten halfnegene, in het Huis 13
No. 266 is bevallen van een kind van het vrouwelijke geslacht
na hetwelk dat gegeven de voornaam van

Marianna

En is hiervan deze Acte opgemaakt en door den comparant, de
getuigen en ons, na gedane voorlezing, ond. teekend.

Marnerend. Signat. 2010. 0299

Geboorteakte Marianne, bron: NL-HaNA, Microfiches BS Geboorten Paramaribo, 2.10.61,
inv.nr. 42, scan 0299.

Bijlage 2 – Het geboortjaar van Isaaks broer, Uriah Fernandes

Op geni.com staat Uriah Daniel Fernandes vermeld als zijnde geboren in 1860:

Uriah Fernandes

Datum van Geboorte 1860

Plaats van geboorte: Paramaribo, Suriname

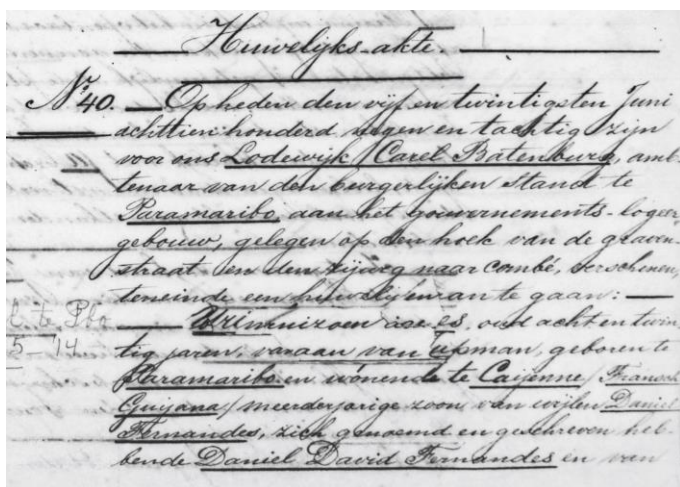
Overlijden:

Naaste familie: Zoon van [Daniël David Fernandes](#) en [Sara Urie Lyons](#)

Man van [Sara Helene Gomperts](#)

Bron: <https://www.geni.com/>, laatst geraadpleegd 16-6-2024

Echter, er is in het archief van de Burgerlijke Stand Suriname van 1860 geen Uriah Fernandes te vinden (zie: NL-HaNA, Microfiches BS Geboorten Paramaribo, 2.10.61, inv.nr. 34). Uit aktes die wel te vinden zijn, zoals die van zijn huwelijk (ibid., inv.nr. 1454) en zijn overlijden (ibid., inv.nr. 1138) blijkt dat zijn geboortjaar 1861 zou kunnen zijn. Op de akte van zijn huwelijk met Sera Helena Gomperts d.d. 25 juni 1889 staat genoteerd dat hij op dat moment 28 jaar was. Zijn geboortjaar zou dan 1861 kunnen zijn, in plaats van 1860. Dit wordt beaamd door de akte van zijn overlijden: daarop liet aangever Isaak Fernandes op 20 mei 1914 noteren dat Uriah 53 jaar oud werd. Het is niet ondenkbaar dat Uriah in beide jaren nog jarig moest worden en dat daarmee zijn geboortjaar toch in 1860 ligt. Echter, aangezien zijn geboortecertificaat niet in de map van 1860 zit en de verzameling certificaten van 1861 in de archieven ontbreekt, lijkt het toch het meest aannemelijk dat Uriah werd geboren tussen 1 januari en 20 mei 1861.

Uriahs naam is onleesbaar, maar zijn leeftijd was 28 jaar toen hij trouwde.

welke, na voorlezing, door De G. de com-
parante en den vader van de comparante,
 de getuigen en is onderteekeud.
 De ambtenaar van
 de burgerlijke stand,
 L. C. Bahnburg
 J. H. Gomperts
 J. C. Gomperts
 J. P. Channels
 A. L. H. Gomperts

Bron: NL-HaNA, Microfiches BS Geboorten Paramaribo, 2.10.61, inv.nr. 1454.

Op heden den twintigsten dag der maand Mei
negentien honderd veertien, is _____ voor ons comité
Frederik van Weede, Ambtenaar van den Burgerlijken
Stand te Paramaribo, verschenen: _____

Israh David Fernandes, _____

oud vijf en veertig jaren, van beroep goudsmid,
wonende aan de Willemstraat, _____

bekende van de na te noemen overledene _____

die, in tegenwoordigheid van Salomon Juda Samuels,
oud veertig jaren, van beroep Israhwaarnemer, _____

wonende in de Grootste Buitenvijk, _____

en van Egbert Johan Ireland, _____

oud drie en vijftig jaren, van beroep ambtenaar, _____

wonende aan de Gravensstraat, _____

als getuigen, heeft verklaard dat op _____ Dinsdag den 4 negentienden

Mei _____ negentien honderd veertien

des _____ na middags te tien ure, in het huis _____ aan _____ de Joos

Bree straat bekend als letter C nummer drie en veertig

_____ is overleden _____

Uriah Fernandes weduwnaar van
Sara Helena Gamperts, _____

oud drie en vijftig jaren, _____

van beroep slager, _____

geboren te Paramaribo, _____ gewoond _____

hebbende te Paramaribo, _____

in leven koen van Daniel Fernandes en van _____

Sara Lyons beiden overleden. _____

Van welke verklaring wij hebben opgemaakt deze akte, die door den
comparant, de getuigen en ons, na gedane voorlezing, is ondertekend.

Salomon Juda Samuels

E. J. Ireland

Y. M. Fernandes

Israh David Fernandes

Op de overlijdensakte van Uriah noteerde men dat hij 53 jaar was geworden.

Bron: NL-HaNA, Microfiches BS Geboorten Paramaribo, 2.10.61, inv.nr. 1138.

Bijlage 3 – De ware afkomst van Phili en Coenraad Fernandes

Op genealogiewebsites zoals geni.com staan Phili en Coenraad Fernandes vermeld als zonen van Daniel en Sara, broers van onder anderen Isaak. Hun geboorteaktes laten echter zien dat zij zoons van David jr. waren.

Phili (Philip) Fernandes

Datum van Geboorte geschat tussen 1833 en 1891
Overlijden:
Naaste familie: Zoon van Daniël David Fernandes en Sara Urie Lyons
 Broer van Rachel Pinto; David Fernandes, Jr;
 Alexander Fernandes; Isaac Fernandes; Uriah

Coenraad Fernandes

Datum van Geboorte geschat tussen 1833 en 1891
Overlijden:
Naaste familie: Zoon van Daniël David Fernandes en Sara Urie Lyons
 Broer van Rachel Pinto; David Fernandes, Jr;
 Alexander Fernandes; Isaac Fernandes; Uriah

Bron: <https://www.geni.com/>, laatst geraadpleegd 16-6-2024

Algemeen Handelsblad, 7 april 1930, p. 8.

Op heden den Verantwoordelijke dag der maand November
 achttien honderd 1895 is voor mij David
 ambtenaar van den Burgerlijken

Stand te Paramaribo verschenen

Abraham Fernandes
 oud 25 jaren, van beroep geen
 wonende aan de Opleidingstraat
 die in tegenwoordigheid van David
 oud 25 jaren, van beroep geen
 wonende aan de Opleidingstraat
 en van David
 oud 25 jaren, van beroep geen
 wonende aan de Opleidingstraat
 als getuigen, heeft verklaard dat op 8 dag den
November achttien honderd 1895
 des achttien te 1895 ure, is bevallen van een kind
 van het mannelike geslacht Abraham
 wonende aan de Opleidingstraat
 geboren aan de Opleidingstraat
 hetwelk aan de Opleidingstraat
 is geboren, getuigen van David
Fernandes van David
 woonende te Paramaribo

aan welk kind al worden gegeven de voorna men

Coenraad

Van welke verklaring wij hebben opgemaakt deze akte, die door den
 comparant, de getuigen en ons, na gedane voorlezing, is onderteekend.

David
Fernandes

David
Fernandes

Coenraad werd geboren op 8 maart 1895 als kind van David Fernandes jr. en Selina Philip.

Bron: NL-HaNA, Microfiches BS Geboorten Paramaribo, 2.10.61, inv.nr. 70.

55

FOLIO 200.

Op heden den elfden dag der maand Februarij 1895
 achttien honderd vijfen negentig, is voor ons Cornelis
Frederik van Nijdes, ambtenaar van den Burgerlijken
 Stand te Paramaribo verschenen :

David Fernandes;

oud zevenendertig jaren, van beroep koopman,
 wonende aande Swastenhout brugstraat Watermolenstraat
 die, in tegenwoordigheid van Salomon Juda Samuel,
 oud zeven en twintig jaren, van beroep (geen),
 wonende aande Grootte Hofstraat
 en van Egbert Johan Arlaud,
 oud drieëndertig jaren, van beroep Candidaat notaris,
 wonende aande Griavenstraat

als getuigen, heeft verklaard dat op Vrij dag den achtsten
Maart achttien honderd vijfen negentig
 des namiddag te zeven ure, is bevallen van een kind
 van het manlijk geslacht, zijne echtgenoot:
Selina Philip Emanuel, van beroep (geen),
 wonende aande Watermolenstraat in het huis
bekend onder letter A. nummer twee honderd
sestien;

aan welk kind zal worden gegeven de voornaam :

Phili.

Van welke verklaring wij hebben opgemaakt deze akte, die door den
 comparant, de getuigen en ons, na gedane voorlezing, is ondertekend. in waaren
zijn doorgehaald dien oordeelen schrift

Salomon J. Samuel Phili. Egbert J. Arlaud David Fernandes

Phili werd geboren op 8 maart 1895 als kind van David Fernandes jr. en Selina Philip.
 NL-HaNA, Microfiches BS Geboorten Paramaribo, 2.10.61, inv.nr. 91.

Bijlage 4 – Het gezin David & Rachel Fernandes in Paramaribo, 1807-1846

Op Hoeden den 3 July 1807
 Zyn ten Overstaan Vanden Wel Edele Achtbare
 Heer D. F. S. Was Raad inden Hove Van Politie
 en Levensrechts Justitie der Colonie Nieuw
 Amsterdams Edele Sacetaris na bevolenlyke
 afzending in den Koninklyken Raat in den
 Raad by bevestiget.
 David Fernandes Jongman Van de Prater
 Joodsche Joodsche Katis And 21 Jaaren geboren
 en Woonacht alhier, overleegende fonsent Van
 der Zelfs Hoeden Wed. H. Fernandes, als ook
 Effraim Revolutie Vandeeds Hove de dato 18
 Maig 1807 was uit blyft by David Fernandes
 Velle om Lynde Vande heer matenens
 Rachel Fernandes gedispenseerd Zyn gewor
 den Van alle Zondanige Wotten & Placcaten
 Waerby Naech Vakening is Vanden geprohibi
 t
 Rachel Fernandes Jonge Dochter meede
 Vande Portugesche Joodsche Katis And 17 Ja
 ren meede Woonacht & geboren alhier be
 leggende Onder handele fonsent Van heer de
 Heer D. F. Fernandes & Edele Fernandes
 Inaan den dato Utroepen.
 my present
 H. F. S. Schep.
 H. F. S. Schep.

**3 juli 1807 – Het Hof van Justitie verleende toestemming voor het huwelijk tussen oom en nicht
Fernandes, de grootouders van Isaak Fernandes.**

Bron: NL-HaNA, DTB Suriname [digitaal duplicaat], 1.05.11.16, inv.nr. 6, scan 0168.

2

Actum Proamaribo dato Utsofria.

W. A. Hewitt

F. L. Schaf

|306| EEN GESCHIEDENIS VAN DE JOODSE FAMILIE FERNANDES EN HUN SLAVEN

WIJK LITT ^a . <i>Gravestraat Regt.</i>					
NUMMER VAN HET HUIS.	B E W O N E R S.				
	N A A M.	VOORNAAM.	OUDERDOM.	BEROEP.	RELIGIE.
48.	Fernandes.	David	42	Kastelen Portug Straat	
	Fernandes	Rachel	36		id
	Fernandes	Judith	20		id
	Fernandes	Abraham David	19	Schryver	id
	Fernandes	Rachel David	17		id
	Fernandes	Daniel David	6		id
	Fernandes	Elther David	3		id
	Fernandes	Geer David	7/16.		id

1828 – Het gezin woont aan de Gravestraat 48 met een pasgeboren broertje, Geer, dat niet zou overleven.

WIJK LITT ^a . <i>Klipsteene Straat Links</i>					
NUMMER VAN HET HUIS.	B E W O N E R S.				
	N A A M.	VOORNAAM.	OUDERDOM.	BEROEP.	RELIGIE.
19	Fernandes	David	44 Jaar	Koch Leeu	id
		Rachel David	32		
		Judith David	22		
		Abraham David	20		
		Rachel David	18		
		Daniel David	7		
		Elther David	5		
		Benjamin David	1/2		

1830 - Het gezin is verhuisd naar de Klipsteenestraat 19. Ook de jonge Benjamin, hier een half jaar oud, zal niet overleven.

N° 67

In het Jaar Achttien honderd *Negen, Twintig* den *Leventen*
dag der Maand *Aprils*
Compareerde voor my *G. A. Rijnisch Schepel Tweede*
Kommies by his Gemeente Borsum
David Fernandes, th, Bercep teghy Suis hoes
dewelke verklaarde, dat *dezelv's Huisvrouw Rachel*
Fernandes
op de *Steden bezet* des middags ten *Heer ure*
in het Huis, Wyk Litt. C N° 19, is bevallen van een *Leen*
aan denwelken *Sal gegeven word* den naam van *Benjamin*
Fernandes

En is hiervan deze Acte opgemaakt; en door ons en den Comparant
na gedane voorlezing onderteekeend.

David Fernandes
G. A. Rijnisch Schepel
2e Commis

De geboorteakte van Benjamin David Fernandes uit 1829.

N°. 110

In het Jaar Achttien Honderd *Overig* — den *Overig*
dag der Maand *Juny*.

Compareerde voor mij *G. A. Röhnisch Schepers Tweede*
Kommies by het Gemeente-Bureau
David Fernandes van beroep Eoffyhuus
houder.

dewelke verklaarde, dat *deijels Huisvrouw Rachel*
Fernandes, op den

Twee Overig *dege* des avonds ten *acht* uren
in het Huis, Wijk Litt. B N°. 79, is bevallen van een *Dochter*
aan denwelken zal gegeven worden den naam van *Ribca*

En is hiervan deze Acte opgemaakt, en door ons en den Comparant
na gedane voorlezing onderteekend.

David Fernandes
G. A. Röhnisch Schepers
2de Com.

In 1830 wordt nog een zusje geboren, Ribca David Fernandes. Zij overleed ook als zuigeling en komt in de wijkregisters niet voor.

WIJK LITT ^a . B <i>Heeren Straat, Linkel</i>					
NUMMER VAN HET HUIS.	B E W O N E R S.				
	N A A M.	VOORNAAM.	OUDERDOM.	BEROEP.	RELIGIE.
79.	<i>Fernandes.</i>	<i>David</i>	<i>45 Jaar.</i>	<i>Kastelen</i>	<i>Port. J.</i>
	<i>d</i>	<i>Rachael</i>	<i>30.</i>	<i>"</i>	<i>"</i>
	<i>d</i>	<i>Judith</i>	<i>25.</i>	<i>"</i>	<i>"</i>
	<i>d</i>	<i>Abraham</i>	<i>21.</i>	<i>"</i>	<i>"</i>
	<i>d</i>	<i>Rachel David</i>	<i>14.</i>	<i>"</i>	<i>"</i>
	<i>d</i>	<i>Ethel</i>	<i>6.</i>	<i>"</i>	<i>"</i>
	<i>d</i>	<i>Daniel</i>	<i>9.</i>	<i>"</i>	<i>"</i>
	<i>geb. de Lint</i>	<i>Jack Arnold</i>	<i>"</i>	<i>"</i>	<i>"</i>

1831 – Het gezin is verhuisd naar de Heerenstraat 79, Benjamin en Ribca zijn overleden.

WIJK LITT ^a . C <i>Heeren Straat</i>					
NUMMER VAN HET HUIS.	B E W O N E R S.				
	N A A M.	VOORNAAM.	OUDERDOM.	BEROEP.	RELIGIE.
51	<i>Fernandes</i>	<i>Rachel Fernandes</i>	<i>38 Jaar</i>	<i>Sluiper</i>	<i>Port. J.</i>
		<i>Judith David</i>	<i>24.</i>	<i>"</i>	<i>"</i>
		<i>Abraham David</i>	<i>22.</i>	<i>"</i>	<i>"</i>
		<i>Rachel David</i>	<i>19.</i>	<i>"</i>	<i>"</i>
		<i>Daniel David</i>	<i>7.</i>	<i>"</i>	<i>"</i>
		<i>Ethel David</i>	<i>6.</i>	<i>"</i>	<i>"</i>

1832 – Het gezin is verhuisd naar nummer 51, vader David de Abraham Fernandes is overleden.

WIJK LITT ^a . <i>J. Heunstraat.</i>					
NUMMER VAN HET HUIS.	B E W O N E R S.				
	N A A M	VOORNAAM.	OUDERDOM.	BEROEP.	RELIGIE.
51	<i>Fernandes.</i>	<i>Rachie Fernandes W. A. Fernandes</i>	<i>25</i>	<i>W. A. Fernandes</i>	<i>Christ.</i>
		<i>Judith David</i>	<i>25</i>		
		<i>Abraham David</i>	<i>25</i>		
		<i>Rachie David</i>	<i>24</i>		
		<i>Daniel David</i>	<i>10</i>		
		<i>Esther David</i>	<i>8</i>		
		<i>Judith Kou</i>	<i>18</i>		

1834 – Nichte Judith van Aron de Abraham Fernandes (een directe broer van David) kwam bij het gezin inwonen.

NIEUWE WIJK SUB L ^a . <i>93 (Vorstend.) Klipsteen Straat of Graacht.</i>													
Opneming van den Staat der bevolking der Stad Paramaribo, gedaan in 1831													
NIEUW NUMMER TOEGE- VOEGD TE PLAATSEN.	HOOFD- EN ANDERE VRIJE BEWONERS.							Slaven, welke zich op het Erf van den Hoofd-Bewoner bevinden, het zij eigene slaven, het zij gekochte slaven, het zij van enige Plant, of Grond, het zij van andere, of uit enige andere oorzak, op 't Erf woonachtig.					
	N A A M.	VOORNAAM.	Haar.	Kind.	Wijf.	Gez.	Ouderdom.	Beroep.	Goedhuut.	KLEURLINGEN.			
										Man.	Vr.	Jong.	Meisj.
15	<i>Fernandes W. A. David</i>		1	—	—	—	<i>44</i>	<i>W. A. David</i>		1	2	3	2
	<i>Fernandes Judith D.</i>		1	—	—	—	<i>27</i>			—	—	—	—
	<i>Fernandes W. A. D.</i>		1	—	—	—	<i>22</i>			—	—	—	—
	<i>Fernandes Rachie D.</i>		1	—	—	—	<i>24</i>			—	—	—	—
	<i>Fernandes Daniel D.</i>		1	—	—	—	<i>11</i>			—	—	—	—
	<i>Fernandes Esther D.</i>		1	—	—	—	<i>10</i>			—	—	—	—
	<i>Fernandes Judith D.</i>		1	—	—	—	<i>17</i>			—	—	—	—
26	<i>Clemon A. L.</i>		—	—	—	—	<i>33</i>	<i>Lusth.</i>		—	—	—	—

1837 – Het gezin is verhuisd naar de Klipsteenstraat 78, er is ene A.L. Cleman in komen wonen en ook de slaven staan hier vermeld, zij het alleen in aantallen.

WIJK SUB L ^A . B.										Klipstenen Straat of Graecht.																						
Opneming van den Staat der Bevolking der Stad Paramaribo,																																
gedaan in 1846.																																
HOOFD- EN ANDERE VRIJE BEWONERS.										Slaven, welke zich op het Eet van den Hoofd-Bevoner bevinden: hetzij eigene Slaven, hetzij gekochte Slaven, hetzij van eenige Plant of Grond, hetzij van elders, of uit eenig ander oorzak, op 't Eet woonachtig.																						
NIEUW NUMMER		N A A M.		V O O R N A A M.		B L A N S.		H E T E L.		V R I J E B E W O N E R.		O U D E R D O O P.		H E R O E P.		G O O D S D I E N S T.		Aanmerkingen.														
										KLEURLINGEN.					NEGERS.																	
										Mans.		Vr.		Jonge.		Meisj.		Mans.		Vr.		Jonge.		Meisj.								
78		Fernandes		Indith David		4		.		.		56		—		—		1		2		2		2		1						
				Indith David		4		.		.		54		—		—																
				Indith David		4		.		.		28		—		—																
		Polak.		Indith David		4		.		.		28		—		—																
				Indith David		4		.		.		72		—		—																
OUD NUMMER.																																
L. C. 51.																																

1846 – Na het overlijden van hun moeder bleven de overgebleven drie kinderen, hun nichtje en I.A. Polak in het huis aan de Klipstenenstraat 78 wonen.

Bronnen:

Wijkregisters 1828-1832:

NL-HaNA, Suriname / Gemeentebestuur [digitaal duplicaat], 1.05.11.09, inv.nrs. 58, 59, 63 & 68.

Wijkregisters 1833-1845:

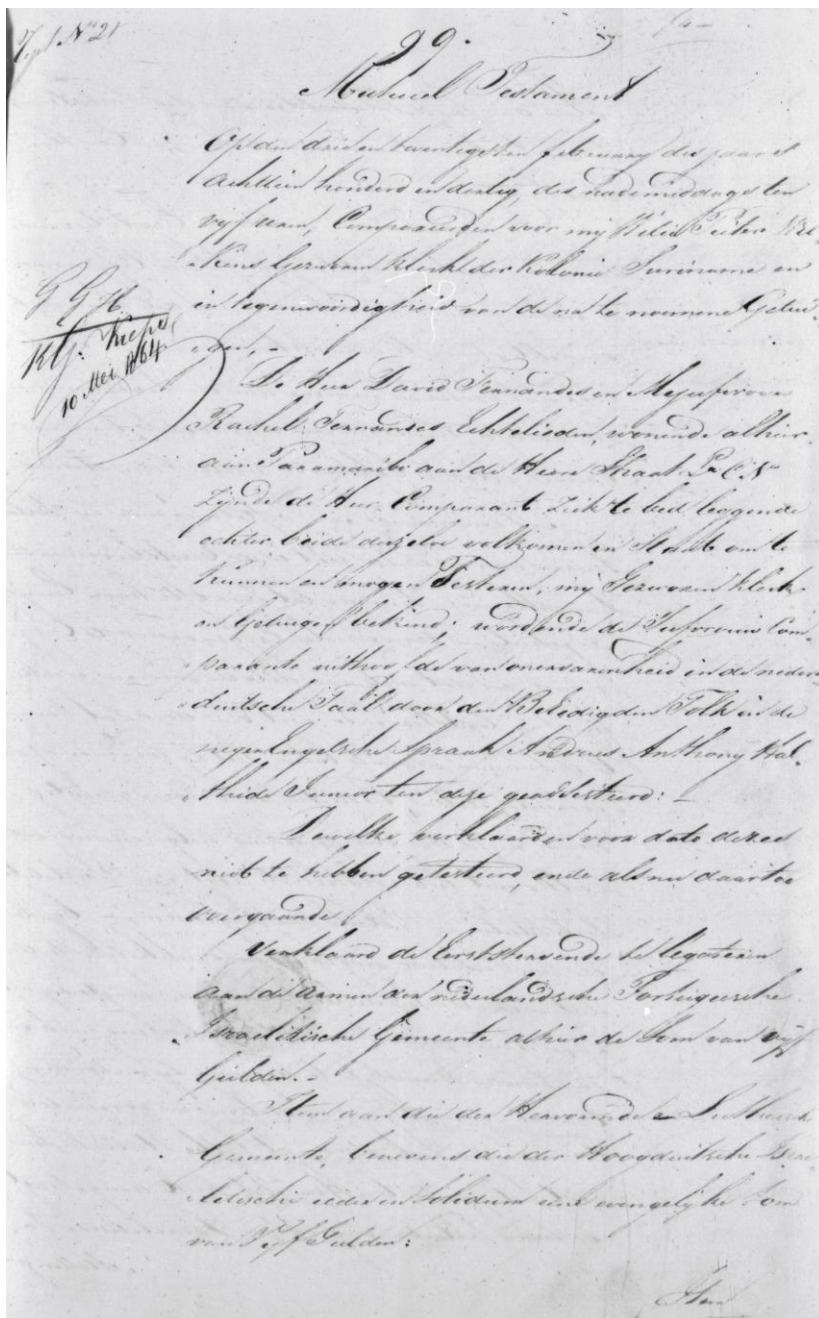
NL-HaNA, Gouv.-Gen. West-Indische Bezittingen [digitaal duplicaat], 1.05.08.01, inv.nrs. 636, 646, 666 & 689.

Wijkregister 1846:

NL-HaNA, Microfiches Wijkregister Paramaribo, 2.10.77, inv.nr. 3.

Geboorteaktes:

NL-HaNA, Microfiches BS Geboorten Paramaribo, 2.10.61, inv.nr. 2 & 3.

Am van Jiddish dochter van des Testators
Herrn von Fernandus de Souda van Souda
dort geboren;
De Testator (dat is de Eerststervende
Souda) verklart tot zijn of hare Effenamen
te constitueren zijne Success en het Huwelyk
van welk of wy te verweken kinderen doch
voet niet souden en moeden dat de Successie pos-
sie betref, kinderen en de Wilske hunner
Success volgens Effenamen wullen Constitueren.
Nominerende en Constituerende zy Testa-
tor over en voren dat is de Eerststervende de
Langstlevende Souda tot zijn of hare Enge-
el geborene tenvervalle Effenamen ofte Enge-
el name, en dat wel van alle de goederen welke
hy of zy eerststervende met den dood zal komen
te constitueren en na te laten, het zy toevoegende of on-
verminderd, Actief, Creditief en anderszins ge-
voerd, niet te verzekeerende en gesceidende, onder
welke met het uitschietste deel van Constitutie
Substitutie, en Poteste van Eigendom; - bygevoegde
de de Testator voertang uitdrukkelijk te wille
dat ingevalle hy de eerststervende mochte zijn of
zijne Heirappens name te constitueren en in
en kinderen Huwelyk te bequeem, zy in levende
Cas al zijn en hy van versterken van versterken
Causen en ook alzo zal het te contenten
met het gelyk te Huwelyk heeft aangebracht
by hare Relieve ingevolge Israëlitische In-
stellingen

Sie alles mit aller verbündeter Unterstützung
von der Kaiserin desolate aufsprühende Wunden
Kam es an alle andere öffentliche Autoritäten
So hier als Ucker! -

Het voormiddende verklaande de Testa-
 menten te zijn, kinderloos en kindloos Testament
 van de overleden Wille, bevestigende dat het ge-
 noemde Testament is overleden door een lang
 leven punctueel, dat wederom achtprocent
 is aangekomen, het is als Testament, ten
 minste als Redicel, oft is een in de over-
 als het ge- en in het best bestaan van
 de overleden overstaande enige Commissie
 heeft, en ploegende ten dien fine het Redicel
 de Commissie in het best te mogen genieten -

de

de Roede wonnende aan de Graven of Soldaten
 Straat No. 4. Ben. Jacobus Olivier Hlaas,
 wonnende aan de Wagening Straat No. 121
 beide Schuyver van Genaep als Getuigen, de
 welke brieven bevestigen de Particulieren, de
 voorzoonde. Volk en my Gezworen klerk de
 Minde hebben ingeteken,

L. G. Roche

J. O. Aklaid

David Fernandes

+ Nieuwstaande kerk,
 te much is door de Part.
 Luitenant, hard gevore
 naantekening ter reden
 gesteld - my Gezw.
 J. W. W. W. W.
 Gezw. klerk

A. A. Halfhuid J.
 Beled. Volk

Gevoel een ander herten te herten en
het herten. Als

In the Lygonia.

Erst Bureau, daraufte dem m., so entzogen, an Ort
barmy, an der Göttingen so bebleben. Erst hat Drang
den Göttinger m. an der Göttinger Göttinger Göttinger
Schon den is bebleben.

in Keschau.

Personen en bezitten van een ieder van Enkelen
 en half Slaven en kinderen te Paramaribo wandel
 door van de Heeren en Kleppchen teken boken
 in den Letter te Paramaribo.

Dear Patrick, I have been thinking of you
very much, and I am sure you are
very well.

Dear friends,
 Enclosed I have by Shute's direction
 three new, beautiful & comfortable red and green
 I have done

To the Honorable Mr. Raphael L. Johnson, Secretary of the
 State of New York, Albany, New York.
 Sir, I have the honor to acknowledge the receipt of your letter of the
 10th inst. in relation to the application of the State of New York
 for the purchase of the land of the State of New York, and in reply to
 inform you that the same has been forwarded to the proper
 authorities for their consideration. I am, Sir, very respectfully,
 Your obedient servant,
 John C. Smith, Secretary of the State.

Dr. J. St. Louis & Charles von Dr. Ferdinand
L. Kammbeiderische Deckerhölzer aus dem
Kammbeiderische

Ein Paket an die Ee Koenigin, den he harron
Mrs. Koenigsdorff

een by Keweenaw de Leeuwing en de haren van
malakene en tot linton Id No Queros,
Jeroe Id. Keweenaw halde. P. 1000 1800

Bergs und Oskinsens Separates Geden

In het Dierkond
 een grote Dilland Diefel van Comen hant met
 vinnen laken bekleed, en kunnen de klee d.
 Oetzig Antio Kien
 Twee Lansen dte
 Twee Lijfoppen
 een Lijf
 dte Lijf
 een Man Kien dte.
 een Dilland Diefel met 11 Lijf met glad
 Lijf Kien Lansen
 Oetzig hant laken
 een Ende Lijf laken
 Twee Dierkond Diefel
 Dierzig. Dierkond met 11 Lijf Lijf
 een Dierkond en Dierkond Lijf
 Lijf hant hant Dierkond Lijf
 een Kien Dierkond met 11 Lijf
 Dier Dierkond
 een Dierkond Dierkond
 Dier Dierkond
 een Kien dte
 een Dierkond
 een Dierkond Lijf
 Twee Lijf Lijf
 Dier Dierkond Lijf
 In de kelder
 Licht Dierkond Lijf Dierkond
 Twee Dierkond Lijf Dierkond Lijf
 Dier Dierkond Lijf Dierkond Lijf
 Dier Dierkond Lijf Dierkond Lijf
 Oetzig Dierkond Lijf Dierkond Lijf
 Dierkond Dierkond Lijf Dierkond Lijf
 een een Dierkond Lijf Dierkond Lijf
 Dierkond Lijf Dierkond Lijf
 Dierkond Lijf Dierkond Lijf
 een een Dierkond Lijf Dierkond Lijf
 een Dierkond Lijf Dierkond Lijf
 een Dierkond Lijf Dierkond Lijf
 Oetzig Dierkond Lijf Dierkond Lijf

In blaauw Dingen glad.
 Nieuwen Grot Pindam Gonden
 degt grote vultte Ote
 een grote Kinnar Sucka Katal
 Oliva Kinnar tultbne's panna
 Nieu Bto Kellm Katalo.
 een Goudsmith glade Katal
 een Goudsmith en Goudsmith en Goudsmith
 Meent de feet.
 degt Sucka Kinnar Potten.
 een Goudsmith Katal en Goudsmith en Goudsmith
 een Goudsmith en Goudsmith
 twee Goudsmith
 een Goudsmith en Goudsmith.

Tassen
 de Goudsmith Anna M. C. Sucka Kinnar Katal
 Sucka Kinnar Potten en Goudsmith
 de Goudsmith Potten
 de Goudsmith Anna M. C.

In Rijkdom en Rijkdom

Overeenkomst Goud.
 In Rijkdom en Rijkdom en Rijkdom en Rijkdom
 de Goudsmith Anna M. C. Sucka Kinnar Katal
 de Goudsmith Anna M. C. Sucka Kinnar Katal
 de Goudsmith Anna M. C. Sucka Kinnar Katal

de Goudsmith Anna M. C. Sucka Kinnar Katal
 de Goudsmith Anna M. C. Sucka Kinnar Katal
 de Goudsmith Anna M. C. Sucka Kinnar Katal

In Rijkdom en Rijkdom en Rijkdom en Rijkdom
 de Goudsmith Anna M. C. Sucka Kinnar Katal
 de Goudsmith Anna M. C. Sucka Kinnar Katal
 de Goudsmith Anna M. C. Sucka Kinnar Katal

Daen Ambliere, haren Zoon de Heerdelijk
In de Zoon verklaring de Heerdelijk, Ma
Solemnale Edele bevestiging, en doot al hang
leken.

Ad. Fernandes

For de Invenantische veldt Zoon, een
Vincato, is de Heerdelijk Gerloren

He is in bezitting van de Zoon
Invenantische in de Heerdelijk Allen, de
den met de Zoon Schreien, en de Parman to
reken, de cent van de Heerdelijk, en de
tand de van de. Zoon de Zoon hangt als ge
gen, de van de Zoon hangt me 4 en de van de
Zoon, te in de Zoon hangt de de Men
Solam in de te hangt.

J. C. A. A. A.
A. B. Allen

For de Invenantische veldt Zoon, een
Vincato, is de Heerdelijk Gerloren
He is in bezitting van de Zoon
Invenantische in de Heerdelijk Allen, de
den met de Zoon Schreien, en de Parman to
reken, de cent van de Heerdelijk, en de
tand de van de. Zoon de Zoon hangt als ge
gen, de van de Zoon hangt me 4 en de van de
Zoon, te in de Zoon hangt de de Men
Solam in de te hangt.

Bijlagen hoofdstuk 2

Bijlage 1 – Rapport Joan H. van Meel, directeur Amsterdamse sociëteit van Suriname, over regelingen betreffende emigratie van arme Portugese Joden naar Suriname, 1733.

In manieren & Opfordereen naar volgende zijn de Ed. Achtbaren Heeren Directeuren van de Sociëteit van Suriname ter anne, en de Sarnasjem & oudste van de Portugeische joodische Sate alhier ter Stede ter anden zijde met den anderen gecorencieerd & verdragen.

Eendelike dat volgen: Heeren Directeuren ten haven kosten naar Suriname van tijd tot tijd zullen doen transverteren en overvoeren zedderige families van de Portugeische joodische natie. Als door Sarnasjem van derelke Sate alhier ziele, ten worden aangegeven, dat ten dien einde door meerga: Heeren order zal worden gestelt dat desebe families het noodig gemak en koopstien luycken der in de Schepen hebben, alsmede het noodige Scheps Provisien; behalve vleesch en kaas waarnan zy zich zelfs zullen overdueren; en zal naar gepen, mitteend zijn voor ader sonder voor bagagie mede te nemen, een kist van elf voet lang, twee voet breed, en twee voet hoog.

Ten treden zullen de Heeren Directeuren ~~aan~~ aan Sarnasjem van de Portugeische joodische natie ginnen en in alle, dele eigendomme uitgeven een quantiteit van ryff en twintig Duizend akkers land gesitueert aan den zijde van de Sarnasjem berg, het zy aan deze of te aan de overzijde van de rivier Suriname daar derelke te behouden. En nog overnemen, zullen zijn, doch zoo naederendelyk aan de joodische sij, nageque van de Suriname, en by der andere gelegen als me, gelijc zal zijn omme tegens den aanval van der miggeloozene Slaven gesecueret te zijn.

De werre uitgifte zal ten protocolle van de Colonie geregistreert worden en de naam van Sarnasjem van de Portugeische joodische Sate tot Amsterdam, derelke aan ieder families van 5 personen by forme van een achtherten Twee Honderd en vyftig akkers van de bovengamelde verzonde Landen zullen afstaan zonder aan enige betaling of regis, treringe daarvan te behouding subject te zijn, maar derelke op de naam van dedderige familie in een particulier Belveet mogen doen registreren met en behoudensijpe.

NL-HaNA, Dig. Duplicaat Suriname: Nederlands-Portugees Israëlitische Gemeente in Suriname, nummer toegang 1.05.11.18, inventarisnummer 25, scan 385-8, p. 1 van 4.

ciaal Rijpeltuck op zoodanige percelen landes ten behooren
van Parnasjem weersaemt ter tyden mylen door dezelve
families; die hietzelve zal hebben gecultiveerd veldaan
zal zyn al het geen by Parnasjem tot haar etablisse-
ment aldaar zal meren opgeschoten, als manneer en ar-
der nut zoodanige Twee honderd Vijftig akkers aan de
Planters zo vryen ugeadom zal overquere; Klinkende
zich Parnasjem gane van de woery haar te vergaannen
landen direct of in direct te zullen verkoopen; wel min
van haar hout te bereoven; hietzelve te alienaren ofte als
ackterlenen af te staan en registreren als alleen aan
zoodanige arme families welke ten dien einde van
hier overgevoert zullen worden, en zullen derhalve ge-
commiteerdens telkens en zoo dikwils zulk by den Heer
Gouverneur werd gerequireert moeten exhiberen; haar
particulier protocol hier vooren vermeld.

Ten derde, het uitkiezen en opnemmen van het woery
land zal door Parnasjem alhier commisie worden gege-
ven aan Parnasjem van de Synagoge van de Kana-
na aldaar, ten einde benevens gecommiteerd, van
den Heer Gouverneur zorg te dragen dat de matenige
behoorlijk geschiedde, in gevolge van de order, die de
Edel. Sch. H. Min. Directeuren ten dien einde aan-
dezelve zullen afzenden, en zullen de woery ge-
commiteerdens dan ook toezien dat aan ieder van de
over te weeren families zyn 250 Akkers behoorlijk
worden aangewezen en vervolgens uitgegeven.

Ten vierde, naar het uitkiezen en opnemmen van
het woery land invoezen als vooren zal het de weenis
Parnasjem rygstaen; door haar gecommiteerdens het
zy niet negers van de Societ, in gevallen zulk buiten
prejudicee van de Societ merken kan geschieden; ofte
wel met die van particuliere planters opieder van 250
Akkers zoudt wor. ant de noodige Akkers te later
toewaken, opdat de overige arme families

haar onderhoud op dezelve mogen vinden als mede
de noodige huizes te doen opstaan om zich te huis-
neden, zullende in het eerste geval door den Heer
Gouverneur aan dezelve Barnasjen of te dezelve
gecommitteerde de noodige bekwaame negers van de
Societeit werden toegestaan mits voor dezelve betalen
de telkens 12 Sluivers licht geld daghuur voor ieder
werkdag. -

Men rijffen zullen de Heeren Directeuren aan de
familien, die zich zullen laten overvoeren, toestaan,
dat dezelve in de Colonie eenig ambagt of handwerk
en zonder verhandelingen van iemand zullen me-
gen doen, zelfs om brood te bakken en te verkoopen.

Men zaden zullen de nieuw overgevoerde familie-
jouwersen van zoodanige Teen sange exemptie van
lasten als alle andere Coloniars volgens den Oetroye
Compelart. -

Endelyk zal dit contract niet langer duren nog dat
houden, als tot dat alle de boven geno: vijf en twintig
duzend akkers land, door haar bij percelen van twee
Henders vijftig akkers of mouders zullen wezen geëxtradeert
en zullen nyders deze arme familien by dezelve aan-
komst in de Colonie, door den Heer Gouverneur, gelijc de
andere Coloniars worden gehandhaaft en geprotectiert, en
worden benavens de Portugesche Jooden in de Colonie van
de vrijheid van haar Godsdienst jouwersen, gelijc mede
van de privilegien door de Edel: Achtb: Heeren Directeurs
op den 10 December 1615 aan dezelve Natie geconfermeert
en na der by resolutie van haar Hoog Mogt gestrein-
gert, onderwerpende zich de voorz. jooden verder aan de
Orders & placaten zoo van haar Hoog Mog: de Heeren
Directeuren van de Societeit van Suriname, mitsga-
dens de regeringen naar te lande Moets gepasert

ter goede trouwe zonder ang of lit en hier van gemacht
twee allieblinden. Binnen Amsterdams den 3 july 1733
De Directeuren van de Societeit van Suriname:
inderstond
Per Ordonnantie van deselve
was getekend Joen H. van ^{Wid.}
Lagerstond. ^{Reel}

NL-HaNA, Dig. Duplicaat Suriname: Nederlands-Portugees Israëlitische Gemeente in
Suriname, nummer toegang 1.05.11.18, inventarisnummer 25, scan 385-8, p. 4 van 4.

Bijlage 2 – Rapport betreffende plantage Uijtvlugt, 1840

Goddang vaartug; han de 1ste overtocht aan boord
 te verscheenen.
 April 14 NOV 82
 Gelezen een request van Edo Roperhoff Feige
 enaar vanden grond L'Hermitage gelegen aan
 het pad van Wanica, daartoe in substantie noch be-
 klagen, dat hy in zyne rechte op gemelden grond
 aanmerkelijk benadeeld wordt door huanwille-
 gen welke zich oopen naart aangelegen perceel op-
 houden, zonder dat het bekend zy of zyeingeregt
 op dat perceel hebben, en verzoeken de nu te dien, dat
 het ons moge behagen, het noodig onderzoek te laten
 doen aan wien hetzelfde perceel, na der ingedrukt
 by een figurative kaart vanden landmeter H.
Weyers, behoort, en by alden het mooglyken
 dat de eigenaar niet bekend is, alsdan den alle-
 dickele eigenaar daarvan aan hui te verschee-
 nen, ten einde aanden grond L'Hermitage
 te worden by getrokken.
 Tekenen het hierop ingewonnen rapport van feige
 en gronde Curators en weesmeesters dat 11 deen
 maand 1838, houdende in substantie, dat het
 merktichste perceel, bekend onder den naam
 van Uijtvlugt, ook wel onder den van Koko
 biako

NL-HaNA, Koloniën, 1814-1849, 2.10.01 inv.nr. 3388, scan 0060, rechter pagina.

Liako promptief heeft toegehoord aan wijlen Da-
vid van Abraham Fernandes, vervolgens
aan diens kinderen Mordechai en Raphaël
Fernandes, en eindelijk door de ontbinding van
D. B. Fernandes, een der kinderen van Ra-
phaël Fernandes, voor $\frac{1}{8}$ en door het over-
lijden van de weduwe Mordechai Fernan-
des, voor het geheel onder beheer van opge-
meld Departement gedwolsceerd;

Dat de eigenaren van de onvrijd. all. v. niet on-
bekend zijn, het Departement echter bij gemis aan
de bewijzen van eigendom om de juiste evenredig-
heid aantekennen waarin ieder der Effenamen
van Mordechai en Raphaël Fernandes
kinderen, zwaargheden heeft gevonden in den
publieken verkoop, weshalve zij op authorisatie
van het College, denzelven geend hebben verhuurd
aan personen Sacch Samuel Tshurun, die
reeds als fungerende Curators later zijn bevestigd
gekomen, onderscheidene stukken daarvan aan
andere personen heeft afgestaan enz.

Vrouwende over de concessie van het Hute-
land, inden gegeven Stand van Zaker niet
door het Gouvernement ten behoeve van derde

kan

kan beschikt worden, het Departement der onbeker-
de boedels als de eigenaars representerende nog.
Aankomsten behoort te maken tegen den bru-
ker welke van den geond wordengemaakt, daar
in der regel niemand den huur vanceen ome-
vonds goed aan anderen mag overdoen, zonder voor-
kennis en toestemming van den verhuurder.

Goedgewonden in Verstaan

a De fungerende Curator by extract dezer uitte-
snoedigen om nader onderzoek te doen omtrent
de overdracht van huur welke hier schijnt te
hebben plaats gehad, en meer orde daarop te stellen;
komende ont de geoffende twaalfheid tegen den ver-
blijken verkoop van den geond niet geheel aamer-
melijk wor, daar, by gemis aan juiste aanwijzing
der aandelen van de afgenamen van nyle etlor.
dechar in Rapphael Tennantes, de verkoop-
ten beheere der huizen zonder aanwijzing daaron-
der, waaren ieder heideert zonde kunnen
plaats vinden, al naarmet degenen welke ver-
meenen aanspraak op het geveene te hebben, hun
recht daarop zullen moeten beuzen.

b Aan den Heer G. L. Roperhoff als de possee
op zijn request by Extract dezer te kennen te geven

dat,

dat, hoewel opzyn verzoek om den alledaalen
eigendom van het meer bedoeld stuk land met
gunstig kan beschikt worden, de Gouverneur
Generaal verkiest dat de bewaaren fondere ken-
slaan gemaakt, spoedig zullen ophouden.
April 14 1783

NL-HaNA, Koloniën, 1814-1849, 2.10.01 inv.nr. 3388, scan 0062, linker pagina.

Bijlage 3 – Factuur van door Fernandes & Jessurun verscheepte goederen

N° 1

Amsterdam 18 October 1762

Factuur van de onderstaande Goederen
Gelaaden door Jacob Jessurun & David Machorro
per el. Schip D. G. D. de Jonkvrouw Leysbenta bekennende
Capt. Jacob de Vries, Consignment aan de Heeren
Nathanael Fernandes & Jacob Jessurun Junior Gemeen
en genomen te l^es Jⁿ Margie

1 MRN^a Een kas met 50 Schokk. Natilles

2 Een kas met 50 dito } Roysaale

3 Een kas met 50 dito }

4 Een kas met 50 dito }

5 Een d. met 15 P^t Maasellie
en 64 1/2 Stukke holands Linnen
4 Woll. deekens

6 Een kas met Neegers haede

7 Een kas met 10 P^t Wile Ombroek
20 P^t Witte Blaauw
2 P^t Camelot
2 Woll. deekens

8 Een kist met 42 P^t Siamoizen
26 Pakjes Siamoizen
2 Woll. deekens

9 Een kist met 40 P^t Siamoizen
2 Woll. deekens

10 } Vier Vaaten of Ligers met Woll. deekens

11 }

12 }

13 }

14 Een kist met 3 Pakjes holands
206 Paar Schoenen Jⁿ doorten

15 Een kist met 65 P^t Friese bont
4 Woll. deekens

16 Een kist met 63 P^t Friese bont
4 Woll. deekens

17 Een kist met 81 P^t Bonke
4 Woll. deekens

18 Een kist met 15 P^t Friese bont
46 P^t Saare bont
12 Duryn Leepels

19 Een kist met 60 P^t Bruyn Blaauw Caben
40 P^t dito
4 Woll. deekens

SAA 5075 - 12721 - 84 - 263

N ^o 20.	Eenpak met	120 @ Blaauwe Noemals 60 P ^r dito
21.	Eenpak met	4 P ^r V.L. Linnen 8 Wollen deekens
22.	Eenpak met	12 P ^r Onabroek 6 Wollen deekens
23.	Eenpak met	8 P ^r Tyl 6 Wollen deekens
24.	Eenkist met	10 P ^r Linnen 6 1/2 P ^r dito 16 P ^r Nieuwdoeke 22 P ^r Schitte Een party messen
25.	Eenkist met	24 P ^r V.L. Linnen 10 P ^r Scholematt 30 Duryn Spiegeltyes
26.	Eenkist met	3 P ^r V.L. Bont 33 P ^r Capene bont
27.	Eenkist met	92 P ^r Surats 66 Duryn Spiegeltyes
28.	Eenkist met	87 Blaauwe Franse Nieuwdoeke 54 Regier Boekjes 14 Duryn Spiegeltyes
29.	Eenkist met	71 Pakjes Saarenseuse 15 Klyne Spiegel 1 Doosje met Hante
30.	Eenkist met	48 P ^r Lemeniase 80 Spiegel 2 Wollen deekens
31.	Eenkist met	74 P ^r Lemeniase
32.	Eenkist met	42 P ^r Lemeniase 6 P ^r Tafeta Broche 7 P ^r Schitte Witte Grond 2 P ^r Tafeta Broche 5 P ^r Schitte Witte Grond 8 P ^r Witte Grond 4 P ^r fyn Blaauwe Surats 15 flakjes Spiegel 6 Groote Spiegel

SAA 5075 - 12721 - 84 - 264 links

- N° 33. . . Een kist met 13 Pakjes met 106 P. Schits
4 Wollē Deckens
34. . . Een kist met 3 pakjes met 24 P. Schits
22 P. dito
30 p. Rooden Blaau
16 P. Dyn Blaau Surah
3 P. Swarte Grond
6 P. Witte Grond
7 p. dito
12 Klesteeren
2 Wollē Deckens
35. . . Een kist met 22 P. Blaau Cooper Slet Schits
15 dito Witte Grond
14 d. Blaau Surah
3 d. Swarte Grond
12 p. Catoen
16 P. Camerdoek
2 Casjes met 2 d. Druyn farmozijn
Rode Zyde Neufdoeke
20 P. Geruyte Doek Linnen
8 P. Terlamde Chamoise
3 P. Biesmake
12 P. Franse Doeke
12 P. dito
2 P. Camelot
2 p. 1/4 Seruete
10 alve Catoene Roemaes
37. . . Een pak met Roeden Hoet sklyn
38. . . Een pak met een Tyne Raare kas 159 Wollē Deckens
39. . . Een kist met 56 P. Catoene Bont
1 Casje met 1 d. Goud Wat Zyde
4 Wollē Deckens
40. . . Een kist met 16 P. Frans Linnen
6 Pakken Catoen
5 Wollē Deckens
41. . . Een pak met 20 P. Blaau Catoen
19 P. Roode Schits

IM

N° 46 Vier kisten Porcelijn
5 a 16 Drien kisten 2 Manden Clarde Weat
19 a 20 Twee kisten Pyren
21 a 22 Een kist & een Vat Ton
23 a 34 Twalf Vaates Bootes

II. N° 44 Vier & Veertig Vaates & Kistjes Spykers
Vier hondert Vijftig Exerepotten
Vyftig Losse Kaazen

F N° 30 Deeltg Des Kelders met Sanever
31 a 35 Vyff Vaates dito

R N° 42 Een Pull Top & Brier

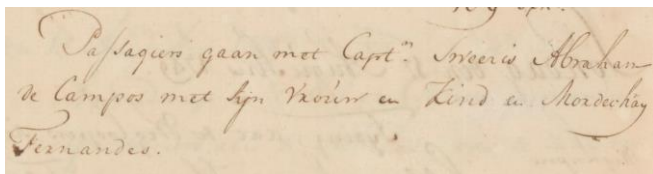
Beloopende te Saamen een Soma Van
Veertig duysent neegen hondert drie neegen
49. Suldans Twee Huyvers & acht penningen
Lynde Wegens 16 Portie Voor Rekening van
Jaer 1793: 10 Amsterdam
Den 11. Maart 1769

SAA 5075 - 12721 - 84 - 265

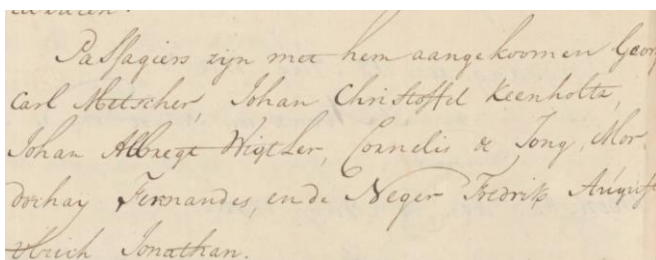
Bijlage 4 – De reizen van Fernandes-telgen

Van een aantal van de reizen vermeld in het overzicht in 3.4 kon ik de vermeldingen terugvinden in de intussen gedigitaliseerde archieven:

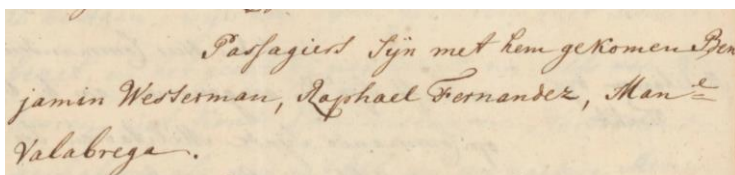
Op 19 augustus 1749 vertrok Mordechai Fernandes met het schip *De Johanna Charlotta* van kapitein Andries Sweeris uit Paramaribo.

Bron: NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 201, 19 augustus 1749, p. 295-6.

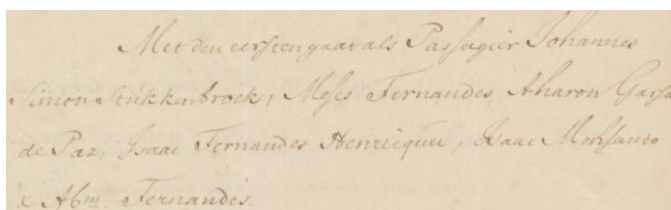
Mordechai Fernandes keerde in augustus 1750 met kapitein Daniel Benedictus op het schip *Jean François* van terug in Paramaribo.

Bron: NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 201, 20 augustus 1750, p. 518.

Op 24 februari 1756 kwam Raphael Fernandez [sic] uit Amsterdam met het schip *De Anna Maria*, gevaren door kapitein Willem Jacobsen, in Paramaribo aan.

Bron: NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 203, 24 februari 1756, p. 351-2.

Op 1 juli 1754 vertrok kapitein Thomas Vardili met de passagiers Isaac Fernandes Henriquez, Moses – en Abm. (Abraham) Fernandes van Paramaribo naar Madera (Madeira). Bron: NL-

HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 202, 1 juli 1754, p. 672-3.

Als Passagier gaat met Capitein Valkenburg Raphael Fernandez.

Raphael Fernandes vertrok op 30 juni 1756 als passagier met kapitein Auke Valkenburg naar Amsterdam.

Bron: NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 203, 30 juni 1756, p. 539 - 41.

*Capitein
Passagiers gaan met den Eersten Joen Frederic
en een Meiser jonge met den Tweeden Abm. Jo
de Vries & 2 kinderen, Machiel & Chelip
Abm van Mo: d: Fernandes & 2 Slaeven, en met
den Derden Hendrik Weijer*

Op 28 april 1764 vertrokken onder anderen passagier Machiel Philips Abm. (Abraham) van Mord: Fernandes en twee slaven.

Bron: NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 205, 28 april 1764, p. 678.

*Passagiers gaan met den Eersten, Johan Fred: Wlf
Johan Jahn, C. W. Schulte met deffelt: Mulatto
Jonge Matthijs, Fr. J. Richar, R. Fernandes met de
zelf: Meiser & Meiserin Profijt en Amba, en self: Meiser*

Op 18 mei 1768 vertrokken vanuit Paramaribo per schip Raphael Fernandes en zijn slaven de heer Profijt en mevrouw Amba met kapitein Jacob de Vries naar Amsterdam.

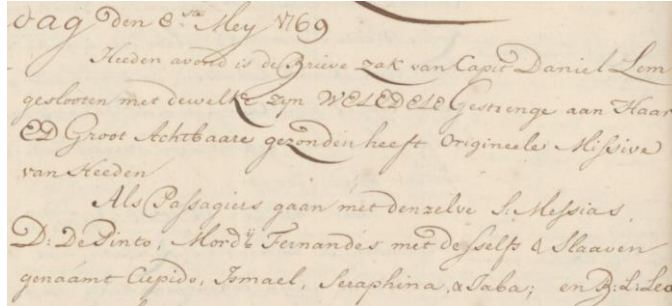
Bron: NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 206, 18 mei 1768, p. 427.

*Hieden zijn voor Paramaribo gearriveert
de Captijns Andries Schotling voerendes het Schip
de jonge Jan Frederic en Jacob de Vries
voerendes het Schip de jonkvrouwe Gijbetta petronella*

*Passagiers met den Eersten, waaren: Johannes
Jacobus Woltphart, met den tweeden Joh: Henning
Jantz Houtag Collemos, August Waenke, Dierdrik
Vrederman, Christoph: Tutenier, David & Josas
Olivier, Raphael Fernandes zijn Meiser profijt
en Meiserin Amba*

Op 19 januari 1769 keerden Raphael Fernandes en zijn slaven Profijt en Amba met kapitein Andreas Schotling op het schip *De jonge Jan Frederik* terug in Paramaribo.

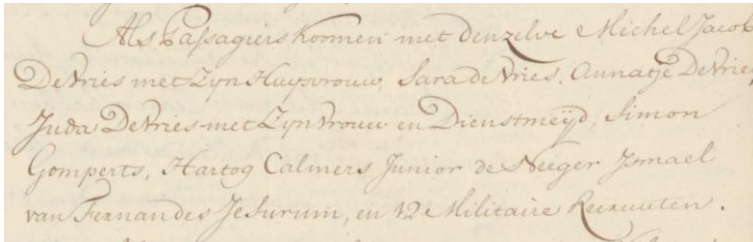
Bron: NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 206, 19 januari 1769, p. 585-6.

dag Den 8ten May 1769
 Hierden avonds is de Griene Sak van Capite Daniel Lem
 gesloten met dewelke Zyn W^{el}E^{de}E^{de}E^{de} Gescrevenge aan Haer
 E^{de} Groot Achtbaare gezonden heeft Origineels Missive
 van Aceden
 Als Passagiers gaan met denzelve L. Missias,
 D. De Pinto, Morde Fernandes met deszelfs 4 Slaaven
 genaamt Cupido, Ismael, Seraphina, & Jaba; en J. L. de

Op 8 mei 1769 vertrok kapitein Daniel Lem met onder anderen de passagiers Mordechai Fernandes met zijn vier slaven, Cupido, Ismael, Seraphina en Jaba.

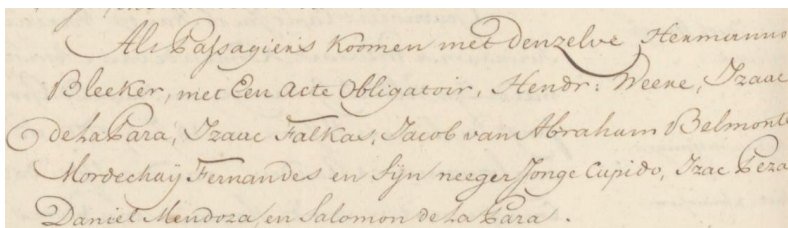
Bron: NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 206, 8 mei 1769, p. 675.

Alle Passagiers kormen met denzelve Michel Jacob
 De Vries met Zyn Huysvrouw, Sara de Vries, Annage De Vries,
 Juda De Vries met Zyn Vrouw en Dienstmeijde, Simon
 Gomperts, Hartog Calmers Junior de Neiger Ismael
 van Fernandes Jesurun, en 12 Militaire Recruten.

Op 15 augustus 1770 keerde slaaf Ismael van Fernandes terug in Paramaribo met het schip *De Vrouwe Jacoba*, gevoerd door kapitein Nicolas Hermans.

Bron: NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 206, 15 augustus 1770, p. 945.

Alle Passagiers kormen met denzelve Heermanns
 Bleeker, met Een acte Obligatoir, Hendr. Meene, Graac
 de la Bara, Graac Fatkar, Jacob van Abraham & Belmonte
 Mordechay Fernandes en Zyn neeger jonge Cupido, Graac Gera,
 Daniel Mendoza en Salomon de la Bara.

Op 15 oktober 1770 keerde slaaf Cupido met Mordechai Fernandes terug in Paramaribo met het schip *De Vrouwe Maria*, gevoerd door kapitein Klaas Bas.

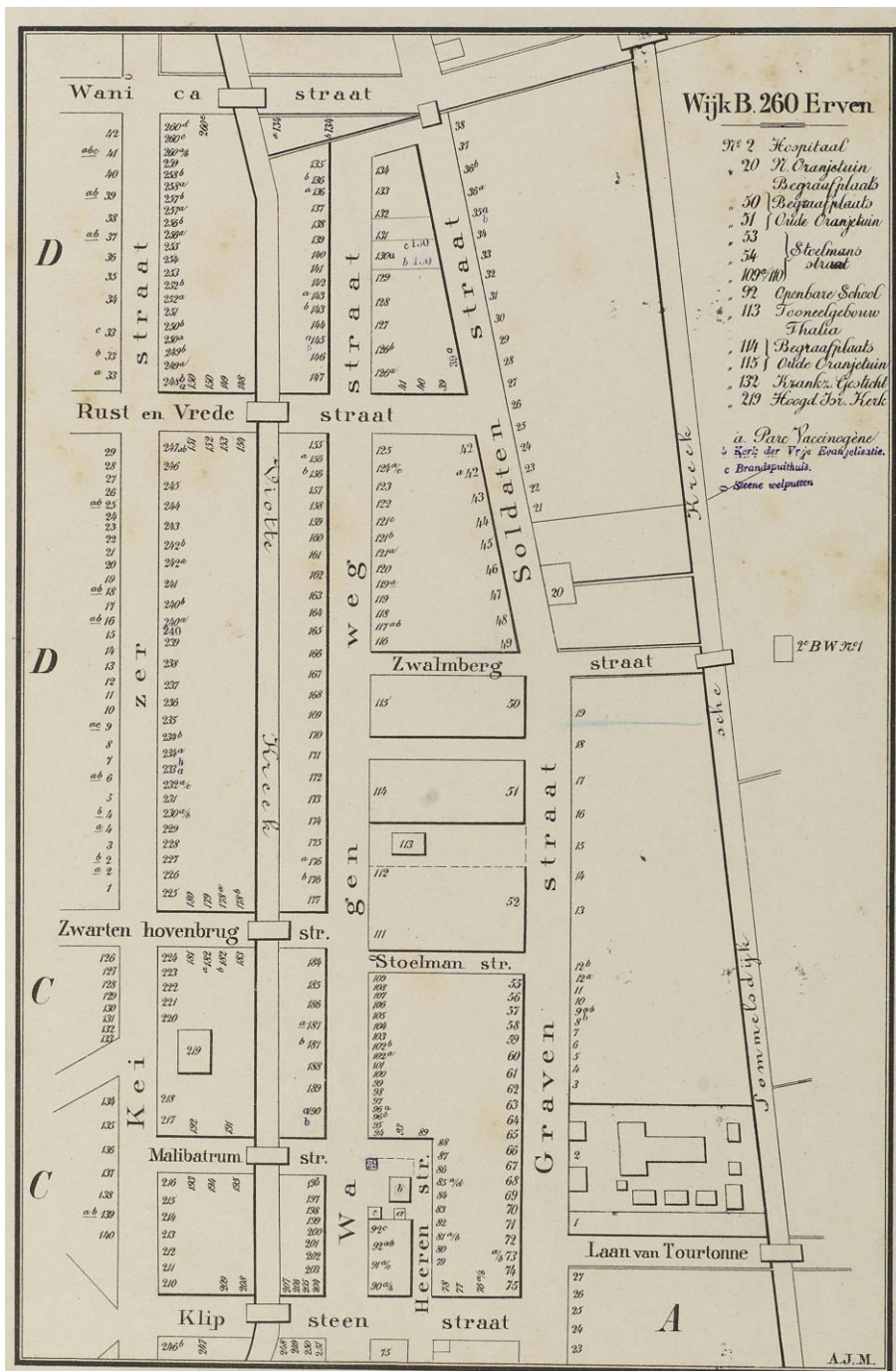
Bron: NL-HaNA, SvS, 1.05.03, inv.nr. 206, 15 oktober 1770, p. 984.

Bijlagen hoofdstuk 5

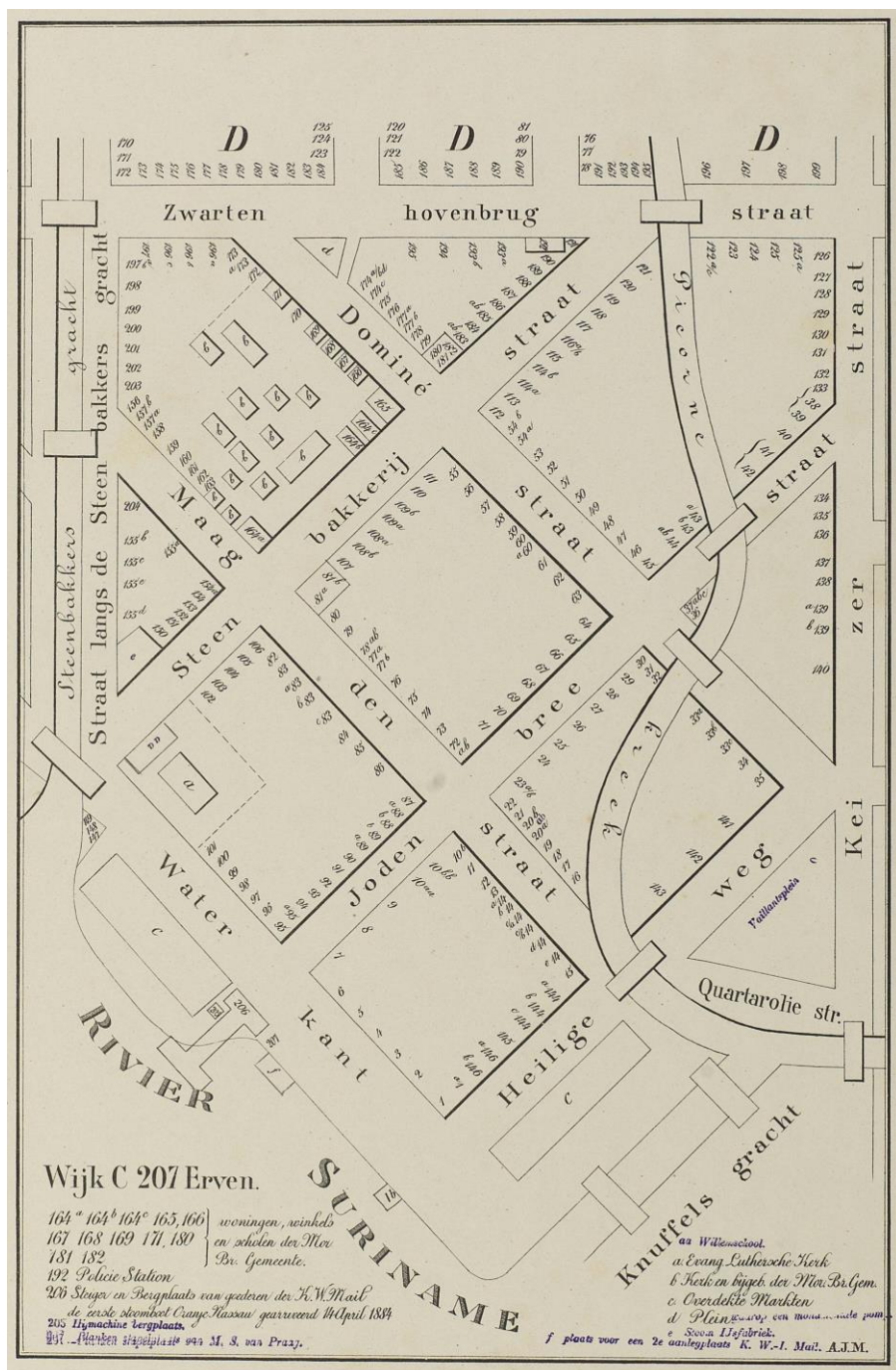
Bijlage 1 – De wijken van Paramaribo in 1885 in 9 kaarten vervaardigd door A.J. Meyer.

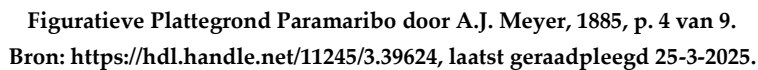
Figuratieve Plattegrond Der Stad Paramaribo (Kolonie Suriname, Zuid-Amerika) / Door A.J. Meyer, Ambtenaar Bij de Belastingen. Paramaribo ; Meyer, 1885, p. 1 van 9. Bron: <https://hdl.handle.net/11245/3.39624>, laatst geraadpleegd 25-3-2025.

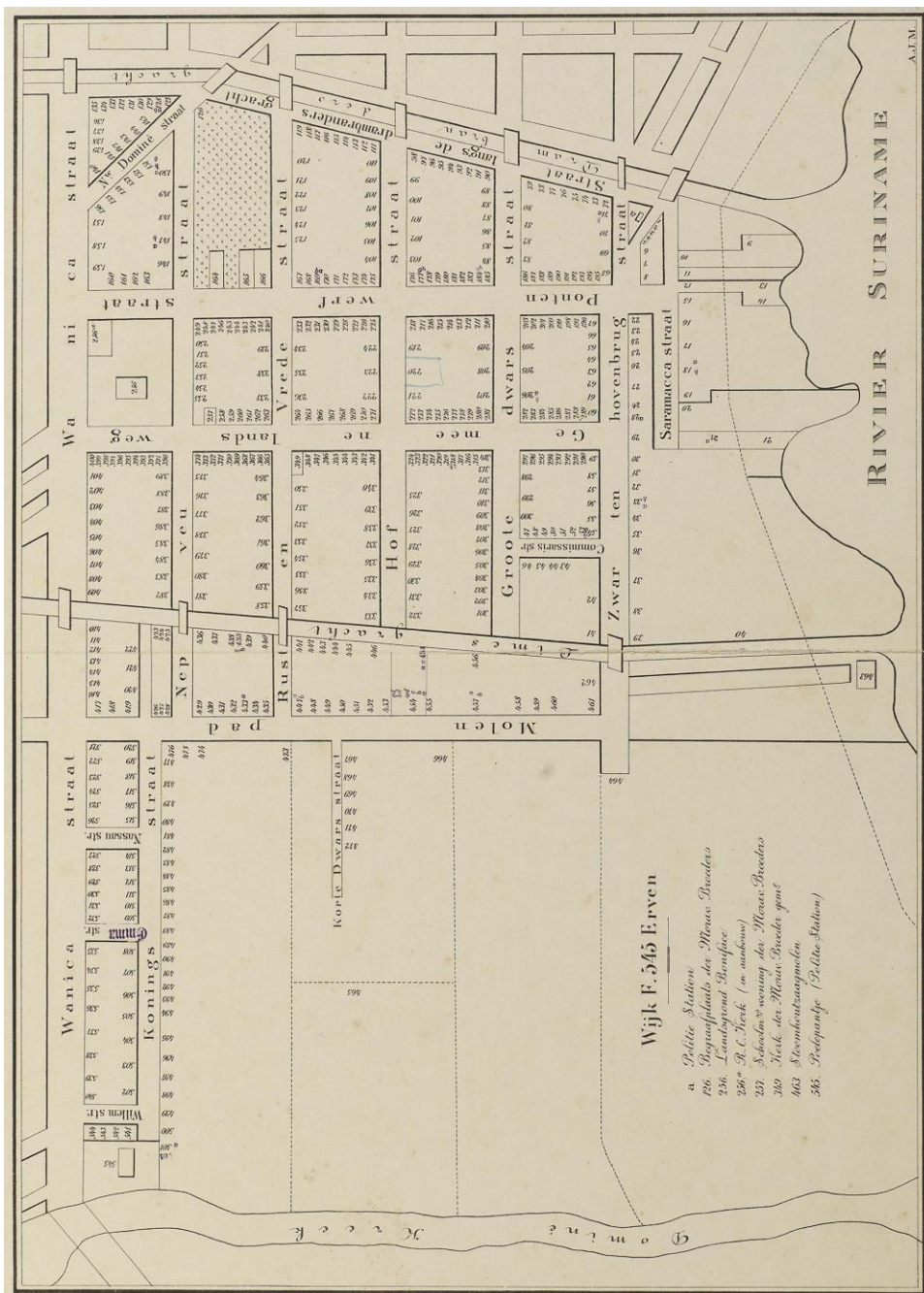

Figuratieve Plattegrond Paramaribo door A.J. Meyer, 1885, p. 2 van 9.
 Bron: <https://hdl.handle.net/11245/3.39624>, laatst geraadpleegd 25-3-2025.

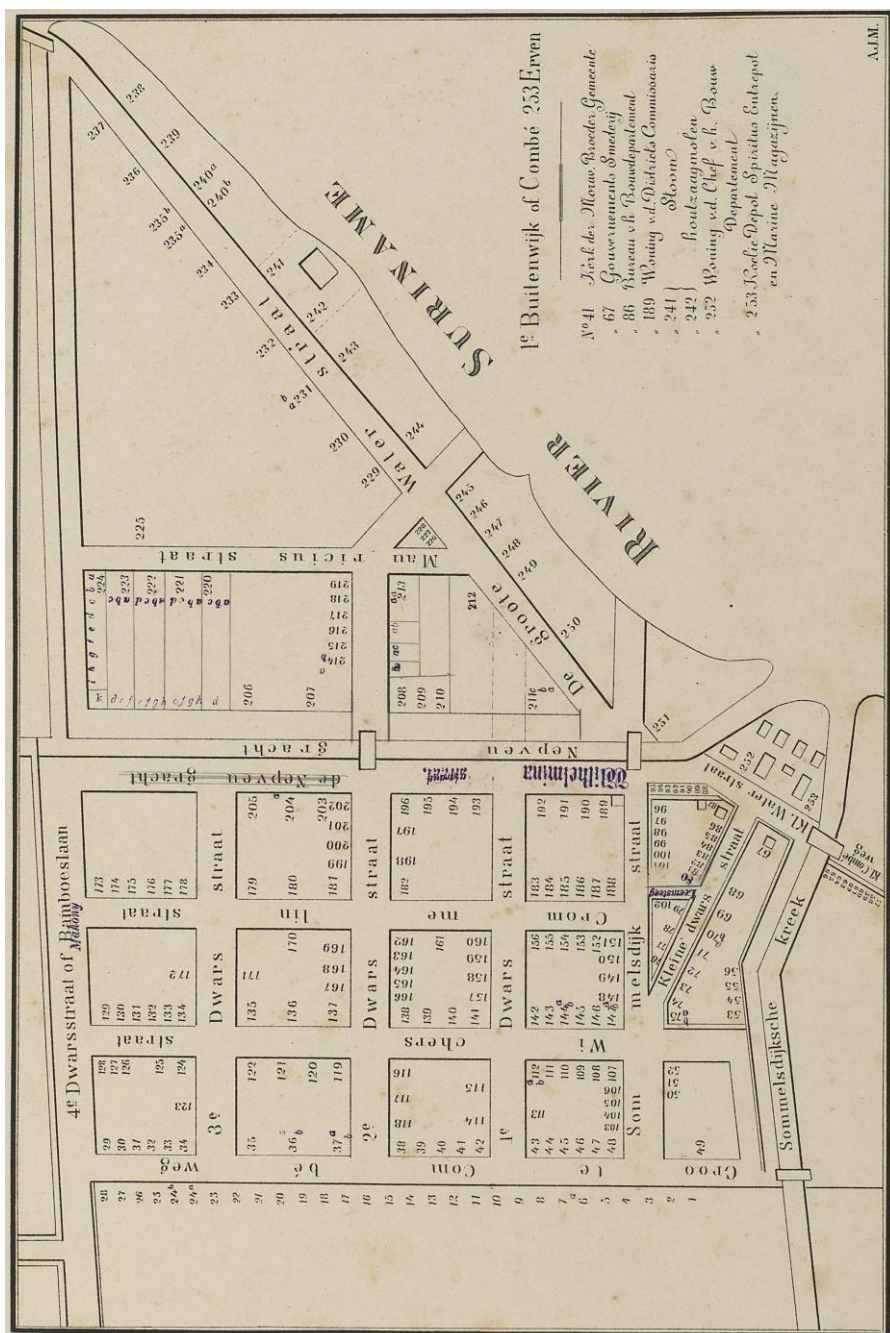

Figuratieve Plattegrond Paramaribo door A.J. Meyer, 1885, p. 3 van 9.
 Bron: <https://hdl.handle.net/11245/3.39624>, laatst geraadpleegd 25-3-2025.

Figuratieve Plattegrond Paramaribo door A.J. Meyer, 1885, p. 6 van 9.
 Bron: <https://hdl.handle.net/11245/3.39624>, laatst geraadpleegd 25-3-2025.

Bijlage 2 – Het gezin van Badina Nanref

No. _____ FOLIO. 116.

In het jaar Achttien Honderd veertien den veertien den
dag der maand Februarij compareerde voor mij Jacob Francis
Juli Vanier, Adjunt Ambtenaar van den Burgerlijken Stand
der Kolonie Suriname,

Badina Nanref

oud veertien jaren, van beroep huishoudster
woonachtig aan de Burenstraat
dochter van de natenoomen overledene
oud veertien jaren, van beroep huishoudster
wonende aan de van der Meerstraat en
Johannes Hierdes oud veertien jaren, van beroep huishoudster
aan de Grauwstraat als getuigen,
verklaarde dat op zaterdag dag den veertien
Februarij Achtien Honderd veertien
des namiddags ten twee ure, in het huis
aan de Burenstraat No. 104 overleden is

Lotje Naref

oud veertien jaren en veertien maanden, van beroep _____
gevoond hebbende en _____ geboren
in Suriname in leven docht van

Badina Naref

wonende hier
voor _____ aankomst binnen deze Kolonie het laatst gevoond
hebbende _____

En is hiervan deze Acte opgemaakt en door den comparant, de
getuigen en ons, na goddane voorlezing, ondertekend.

Lotje Naref door de comparant te voorlezen
klarnde het veertien over
te kenaren.

J. H. Vanier
J. H. Vanier

Overlijdensakte van Lotje Naref [Nanref], geboren medio 1862.

Bron: NL-HaNA, Microfiches BS Geboorten Paramaribo, 2.10.61, inv.nr. 1012, scan 0061.

In het jaar Achttien Honderd *Vier en Zestig* den *Negen en twintig*
dag der maand *Maart* — compareerde voor mij *Jacob Francisco*
Saül Vanier, *Adjunt* Ambtenaar van den Burgerlijken Stand
der Kolonie *Suriname*,

Joseph Adriaan Weiden —

op *duizig* — jaren, van beroep *Timmerman*
woonachtig in de *tuin van Brittenryk* —
dewelke ten overstaan van *Johan Götfrid Kiehn* —
oud *acht en duizig* — jaren, van beroep *Kleedermaker*
wonende aan de *Hooge Straat* — en
Marius Christiaan Rhymer — oud *acht en twintig*
jaren, van beroep *Kleedermaker* — wonende
aan de *Hooge Straat* — als getuigen,
verklaarde dat *Basilia Nanref*, wonende *afkier*, op
Vrydag den Vyf en twintigsten Maart
achtien honderd Vier en Zestig —

des *namiddags* ten *twee* — ure. in het Huis *La. C.*
No. 337 is bevalen van een kind van het *mannelyk* geslacht
aan hetwelk *zullen* gegeven worden de voornamen, van:

Joseph Adriaan —

En is hiervan deze Acte opgemaakt en door den comparant, de
getuigen en ons, na gedane voorlezing, ondertekend.

J. G. Kiehn
M. C. Rhymer
Basilia Nanref
Paul van der

Op 25 maart 1864 werd zoon Joseph Adriaan Nanref geboren.

Bron: NL-HaNA, Microfiches BS Geboorten Paramaribo, 2.10.61, inv.nr. 38, scan 0091.

No.

FOLIO. 129.

In het Jaar Achtien Honderd negen en Zestig den Twintigsten
 dag der maand Januarij — compareerde voor mij Jacob Francis
 Jule Vanier, Adjunct Amtenaar van den Burgerlijken Stand
 der Kolonie Suriname, —

Bedina Nanref —

oud Twintig jaren, van beroep Huishoudster —

woonachtig aan de — — — — —

van de natennoemen overledene —

dewelke ten overstaan van — — — — —

oud acht en dertig jaren, van beroep — — — — —

wonende aan de — — — — — en

Christoffel Johannes Gysberts, oud Officier —

jaren, van beroep — — — — — wonende

aan de — — — — — als getuigen

verklaarde dat op Dinsdag — dag den Twintigsten

Januarij — Achtien Honderd negen en Zestig

des namiddags ten twee — ure, in het huis van

de Twintigjarige — — — — — overleden is

Joseph Nanref —

oud — — — — — van beroep —

gewoond hebbende in — — — — — gehoreu

in Suriname — — — — — in leven aan van

Bedina Nanref —

wonende alhier —

voor — — — — — aankomst binnen deze Kolonie het faatst gewoond

hebbende — — — — —

En is hiervan deze Acte opgemaakt en door den comparant, de
 getuigen en ons, na gedane voorlezing, onderteekend.

J. de Ruyter
 C. J. J. van der

De getuigen en de comparant hebben de
 kennis verklaard dat het
 hierboven vermeldde is
 de overledene.

Overlijdensakte Joseph [Adriaan] Nanref, sterfdatum 28 januari 1869.

Bron: NL-HaNA, Microfiches BS Geboorten Paramaribo, 2.10.61, inv.nr. 1019, scan 0074.

Burgerlijke stand.

Van den 24sten tot den 31sten Maart zijn alhier ingeschreven, als

Bevallen :

Den 27sten, Christina Caroline Cordua, echtg. van Johannes Jacobus Pierre Wessels, dochter.
Den 28sten, Sara Benedictus Alexander Samuels, echtg. van Cos Leefmans, dochter.

(Buiten echt geboren : 6 jongens en
1 meisje.)

Overleden :

Den 24sten, Karel Gottlieb van Leeuwaarde, 61 j. Den 25sten, Eva Isaj Abrahams, echtg. van Andries Daniel Charlouis, 47 j. Idem, Carolus Hendrik Daaltens, 16 d. Den 26sten, Gerhardina Eleonora Pellet, 1 m. en 20 d. Idem, Elisabeth Elvader, 41 j. (verdrongen) Idem, Jacobus Eduard Nilda, 5 w. Idem, Helena Magdalena Mesquita, 60 j. Den 27sten, Jacob Theodorus de Bas, 52 j. Idem, Hermanus Sillij, 50 j. Idem, Willem Anthonie Roosblad, 27 j. Den 28sten, Julia Amalia Nanref, 2 weken. Idem, Christina van Hecker, 58 j. Idem, Paulina Elisabeth

Dochter Julia Amalia Nanref overleed toen zij 2 weken oud was.

Bron: *Surinaamsche Courant & Advertentieblad*, 2 april 1870, p. 4.

Burgerlijke Stand Suriname

Plaats: _____

Jaar: 1870 (I)

- ☐ Geboorten *Folio 16/m 600*
- ☐ Huwelijken *niet verfilmd*
- ☒ Overlijden *ZWAAR beschadigd*
- ☐ Geb/Huw/Ovl
- ☐ Huwelijksbijlagen
 - ☐ geboorten
 - ☐ huwelijken
 - ☐ overlijden
- ☐ _____

Aktes van Julia Amalia's geboorte of sterven zijn niet toegankelijk.

Bron: NL-HaNA, Microfiches BS Geboorten Paramaribo, 2.10.61, inv.nr. 1021, scan 0000.

Op heden den *Deertigsten* dag der maand *October*
 achtien honderd *negentig* is voor mij *Paulo Maria da Silva*
 van *Alphonsus da Silva* ambtenaar van den Burgerlijken
 Stand *de Paramaribo* verschenen
Pierre E. da Silva
 oud *een en dertig* jaren, van beroep *ambtenaar*,
 wonende *aan de Hoofdwijk*
 dewelke in tegenwoordigheid van *John Rudolphe van der*
 oud *veertien* jaren, van beroep *ambtenaar*,
 wonende *aan de Hoofdwijk*
 en van *Pierre E. da Silva*
 oud *een en dertig* jaren, van beroep *ambtenaar*,
 wonende *aan de Hoofdwijk*
 als getuigen heeft verklaard dat op *Woens* dag den *negentien*
sten October achtien honderd *negentig*
 des *namiddags* te *half* ure, is gevallen van een kind
 van het *mannelike* geslacht *Badrina Maria*,
 van beroep *ambtenaar*,
 wonende *aan de Hoofdwijk* en het huis bekenend
 onder het n. nummer *deur* *in* *toe*
in *toe*.

aan welk kind *Julius Alexander* worden gegeven de

voorlezen:

Julius Alexander
teuten. Van welke verklaring wij hebben opgemaakt deze akte die door
compromis, de getuigen en ons, na gedane voortzetting, is ondertekend
verlezen, de de *compromis* en de *trude*
getuigen het *schrijven* met *tekenen*.
Handtekening de *ambtenaar* van *deur*
Ketters in de *bejegening* van een *noor*.
J. A. da Silva *Vandephen*

Op 29 oktober 1873 werd Julius Alexander Nanref geboren.

Bron: NL-HaNA, Microfiches BS Geboorten Paramaribo, 2.10.61, inv.nr. 51, scan 0327.

FOLIO, 238.

Op heden den Tiensten dag der maand April
 achttien honderd zeventig is voor mij Antonijs van Nalif
 Stand te Paramaribo ambtenaar van den Burgerlijken
 verschenen
Robertus Branst
 oud honderd jaren, van beroep Wettelijke
 wonende aan de Hooftweg Maak
 dewelke in tegenwoordigheid van Alphonsus Verkant
 oud honderd jaren, van beroep Wettelijke
 wonende aan de Hooftweg Maak
 en van Alphonsus Verkant
 oud honderd jaren, van beroep Wettelijke
 wonende aan de Hooftweg Maak
 als getuigen, heeft verklaard dat op zaterdag acht
April acht honderd achttien
 de maand to uren, is bevallen van een kind
 van het geslacht Badina Nalif
 wonende aan de Hooftweg Maak
 welke bekeerd in de kerk
 nummer honderd veertig en acht

aan welk kind gegeven is de voorna men
Catherina Martha

Van welke verklaring wij hebben opgemaakt deze akte, die door den
comparant de getuigen en ons, na gedane voorlezing, is ondertekend. rukla
ten de comparant en de getuigen
mette handen
gegeven is de verklaring
van af te tekenen
aan de comparant en de getuigen

Op 8 april 1876 werd Catherina Martha Nanref geboren. De achternaam van Badina werd abusievelijk als Nalif gespeld. Bron: NL-HaNA, Microfiches BS Geboorten Paramaribo, 2.10.61, inv.nr. 54, scan 0127.

Op heden den duaalfen
 achttien honderd veertien tochtig

dag der maand April
 is voor mij Lothar Carl Potenburg
 ambtenaar van den Burgerlijken

Stand te Paramaribo verschenen

Dr. Wilhelm Friedrich Hermann Schelkly

oud derf jaren, van beroep officier van gezondheid de eerste klas
 wonende aan de Gramstaad
Cornelis van de na te noemen overledene

die in tegenwoordigheid van Ante Richarda Hermelijn

oud derf jaren, van beroep ambtenaar

wonende aan de Spamaarstaad

en van Cornelis Hendrik van Wude

oud twee en dertig jaren, van beroep ambtenaar

wonende aan de Klipstemschacht

als getuigen, heeft verklaard dat op haler dag den negenenden

April achttien honderd veertien tochtig

des namiddags te halver twaalf ure, in het huis aan de Gram

kracht bekend onder letter B Nummer twee militair hospitaal

is overleden

Catharina Martha Kolif

oud tien jaar

Land beroep

geboren in Suriname

gewoond

hebbende te Paramaribo

in leven dochter van (den afgezuurde onbekende)

Van welke verklaring wij hebben opgemaakt deze akte, die door den
 comparant, de getuigen en ons, na gedane voorlezing, is ondertekend.

Dr. Hermelijn
Paulsen

Mr. C. C. C.
L. C. Potenburg

Dochter Catharina Martha werd 10 jaar oud. Zij stierf in het Militair Hospitaal op 9 april 1887.

Bron: NL-HaNA, Microfiches BS Geboorten Paramaribo, 2.10.61, inv.nr. 1058, scan 0140.

Op heden den Tiensten dag der maand Februarij
 achttien honderd negenen reventig is voor mij Andriek van der Meer
 Plaatsverdragend ambtenaar van den Burgerlijken
 Stand te Paramaribo verschenen

Badina Aarif

oud achtentien jaren, van beroep Wachmeester
 wonende aan de Gravenstraat
~~van de na te noemen overleden~~

de welke in tegenwoordigheid van Heer Lodewijk Paul Scheffel

oud achtentien jaren, van beroep Opzichter

wonende op den Landgrond van de

en van Herman Reinhard Binkmeijer

oud zeven en veertig jaren, van beroep Wede

wonende wonende aan de van je straat

als getuigen, heeft verklaard dat op zaterdag den

Februarij achttien honderd negenen reventig

des middernacht te twalf ure, in het huis aan de

gravenstraat bekend on er Letter Nummer zeven en vijftig

is overleden volled van een levenloze kind van Badina Aarif

gestaakt Badina Aarif van beroep Wachmeester woonende

te Paramaribo

oud van beroep

gewoon te gewoont

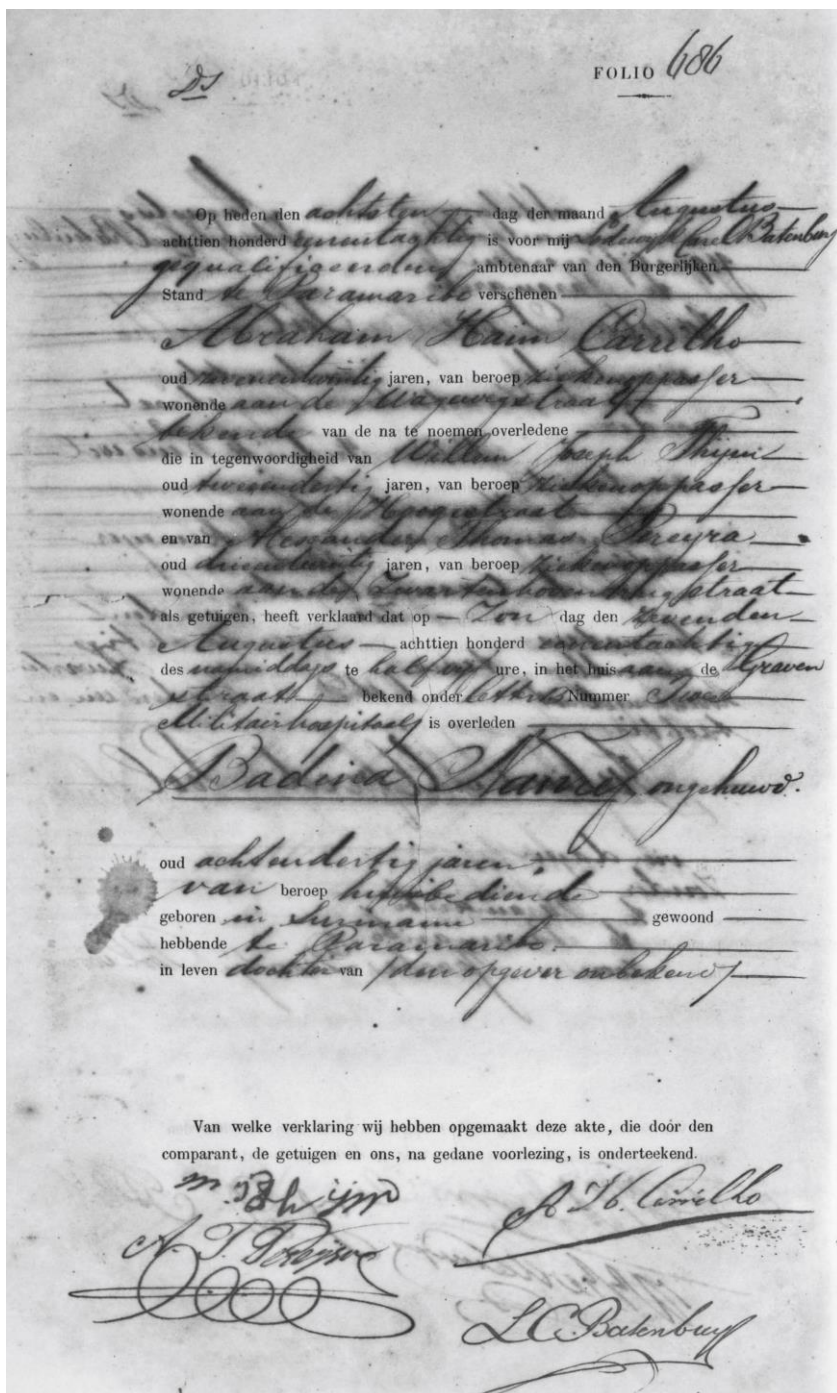
hebbende

in leven van

Van welke verklaring wij hebben opgemaakt deze akte, die door den
 comparant, de getuigen en ons, na gedane voorlezing, is ondertekend, verklaard
 des comparants het schrijven met te handteeken
 Gesigneerd de doorbaling van getuigen voren.

J. S. K. Scheffel
H. Binkmeijer
van der Meer

Geboortekte levenloze naamloze dochter van Badina, geboren 8 februari 1879.
 Bron: NL-HaNA, Microfiches BS Geboorten Paramaribo, 2.10.61, inv.nr. 1039, scan 0032.

Op 7 augustus 1881 overleed Badina Nanref in het Militair Hospitaal. Haar zoon Julius Alexander en haar dochter Catharina Martha waren op dat moment nog in leven.
 Bron: NL-HaNA, Microfiches BS Geboorten Paramaribo, 2.10.61, inv.nr. 1044, scan 0110.

Bijlage 3 – Het gezin en de nakomelingen van Anna Keetje Nandes

No. _____

FOLIO: 90.
Liss

In het jaar Achtien Honderd tyfsw Vestig den in w dertigsten
dag der maand Januarj compareerde voor mij Jacob Francois
Park van der, Algemeen Ambtenaar van den Burgerlijken Stand
der Kolonie Suriname, _____

Willem Pierre Mensvrie

oud veertig jaren, van beroep Schryver
woonachtig aan de Heerendijk straat _____
beken de _____ van de natennoemen overledens
dewelke ten overstaan van Jak de Sina junior
oud veertig jaren, van beroep ambtenaar
wonende aan de Heerendijk _____ en
Henry Louis de Sina junior oud veertig
jaren, van beroep ambtenaar _____ wonende
aan de Heerendijk _____ als getuigen
verklaarde dat op _____ dag den acht en veertigsten
Januarj _____ Achtien Honderd tyfsw Vestig
des overledens van _____ ure, in het huis aan de Heerendijk
straat N. 48 overleden is

Elisabeth Mandes, ongehuwd

oud veertig jaren _____ van beroep _____
gewoond hebbende en _____ geboren
in Suriname _____ in leven decht van
duw op geveer ou bekend

wonende _____
voor _____ aankomst binnen deze Kolonie het laatst gewoond
hebbende _____

En is hiervan deze Acte opgemaakt en door den comparant, de
getuigen en ons, na gedano voorlezing, onderteekend.

J de Sina Jr
W. van der
J. van der
J. van der

Ovelijdensakte Elisabeth Nandes, dochter van Anna Keetje.

Bron: NL-HaNA, Microfiches BS Geboorten Paramaribo, 2.10.61, inv.nr. 1010, scan 0046.

Heden den achten twintigsten December
negentien honderd negenen twintig verscheen voor mij

Henry François Esch Ambtenaar van den Burgerlijken

Stand te Paramaribo;

Jacques Johannes Vlijtershuis,
oud achten vijftig jaren, van beroep simmermans
wonende te Paramaribo,

bekende van de na te noemen overledene,

die verklaarde, dat op Vrij dag den zevenen twintigsten
December negentien honderd negenen twintig des na middags

ten acht ure aan de Gleerestraat in het
huisnummer achten twintig beneden is overleden

Julia Wilhelmina Nandes, weduwe
van Johan Christiaan de Vries,

oud zeven en achtig jaren, van beroep geen,

geboren te Paramaribo,

gewoond hebbende te Paramaribo,

in leven dochter van Elisabeth Nandes,
overleden

Gedaan in tegenwoordigheid

van Godlieb Anton Michael Ples,

oud viereen veertig jaren, van beroep ambtenaar,

wonende te Paramaribo,

en van Cornille Erneste Roel Kreps,

oud vijfen twintig jaren, van beroep ambtenaar,

wonende te Paramaribo.

Waarvan akte, welke overeenkomstig de wet is voorgelezen

J. J. Vlijtershuis
Ples

J. J. Kreps

De overliddensakte van Julia Wilhelmina de Vries-Nandes.

Bron: NL-HaNA, Microfiches BS Geboorten Paramaribo, 2.10.61, inv.nr. 1187, scan 0172.

Op heden den achtentiensten dag der maand Junij
 achtien honderd veertig is voor mij Agnès van Nandes
 Plaatsverwiegend ambtenaar van den Burgerlijken
 Stand te Paramaribo verscheuen

Richard Pierre Nandes
 oud aan veertig jaren, van beroep Schilder
 wonende aan de Hooftstraat
 hebbende van de na te noemen overledene
 dewelke in tegenwoordigheid van Benjamin van Nandes
 oud aan dertig jaren, van beroep Handwerker
 wonende aan de Hooftstraat
 en van Agnes van Nandes
 oud aan dertig jaren, van beroep Schilder
 wonende aan de Hooftstraat
 als getuigen, heeft verklaard dat op den dag den veertiensten
van Junij achtien honderd veertig
des aan de Hooftstraat te Paramaribo ure, in het huis aan de
Weg bekend onder Letter B Nommer aan de
 is overleden

Eduard Anthonij Nandes
 met van Maria Nandes

oud aan dertig jaren, van beroep Schilder
 geboren te Paramaribo
 hebbende te Paramaribo gevoerd
 in leven van van Nandes
Nandes

Van welke verklaring wij hebben opgemaakt deze akte, die door den
comparant, de getuigen en ons, na gedane voorlezing, is onderteekend, akla-
rende de comparant het schrijven met
te Paramaribo

Goed getuurd de den aan de
van van van

Be Nandes
M. E. A. Guel
van Nandes

Be Nandes
M. E. A. Guel
van Nandes

Overlijdensakte van Eduard Anthonij Nandes, die stierf op 17 juni 1877.

De aangifte werd gedaan door zijn broer Richard Pierre.

Bron: NL-HaNA, Microfiches BS Geboorten Paramaribo, 2.10.61, inv.nr. 1036, scan 0252.

Op heden den een en twintigsten dag der maand September
 achttien honderd een en negentig is — voor mij als Cornelis
 Fredrik van Meide ambtenaar van den Burgerlijken
 Stand te Paramaribo verschenen :

— Theodorius Hoge Monseant —
 oud twee en vijftig jaren, van beroep redacteur bij de Persbode
 wonende aan de Weststraat
 bekende van de na te noemen overledene
 die in tegenwoordigheid van Abraham Salomon
 oud een en dertig jaren, van beroep
 wonende aan de Wageningenstraat
 en van Jacques Cornelis Nieuw
 oud twee en vijftig jaren, van beroep
 wonende aan de Maagdenstraat
 als getuigen, heeft verklaard dat op den — dag den twintigsten
 September — achttien honderd een en negentig
 des avonds — te klein — ure, in het huis aan de
 Wageningenstraat bekend onder letter — Nummer twee honderd zes en
 vijftig — is overleden.

— Antje Maria Nandes — meekamer

oud twee en vijftig jaren
 zonder beroep
 geboren in Suriname
 hebbende te Paramaribo
 in leven dochter van wijlen Anna

Van welke verklaring wij hebben opgemaakt deze akte, die door den
 comparant, de getuigen en ons, na gedane voorlezing, is ondertekend, en waarin is
 aangehaald en word in druk.

Abraham Salomon

J. C. Nieuw

Theodorius Hoge Monseant
 Paramaribo

Overlijdensakte van Antje Maria Nandes.

Bron: NL-HaNA, Microfiches BS Geboorten Paramaribo, 2.10.61, inv.nr. 1068, scan 0046.

Byzakte ingescreven in het register van geboorten van
Paramaribo op den een en twintigsten September aachtien
honderd acht en tachtig sub folio twee honderd zeven en
tweintig is Isaac Nandes geboren, folio 187 door
Simão Lobato als zijn natuurlijk kind
erkend.

De ambtenaar van den burgerlijken stand,
Paramaribo

In het Jaar Achtien Honderd twee, Zestig den Achtsten
dag der maand Mei compareerde voor mij Jacob François
Silva vanier, Adjunct Ambtenaar van den Burgerlijken Stand
der Kolonie Suriname,

David de Silva

oud Twintien jaren, van beroep gene
woonachtig aan de Kruisstraat

dewelke te overstaan van Christiaan Gerrit Kieps,

oud Vyftientig jaren, van beroep Ambtenaar

wonende aan de Gravenstraat en

Isaac de Ruda Junior oud drie en dertig

jaren, van beroep Schryver

aan de Hoge straat

als getuigen

verklaarde dat Chrisje Jacqueline Nandes,

wonende alhier op Maandag den Vierden

Mei achtien Honderd twee en Zestig

des morgens ten acht ure, in het Huis La B

No. 147 is bevallen van een kind van het mannelijk geslacht

aan hetwelk zal gegeven worden de voornaam van:

Isaac

En is hiervan deze Acte opgemaakt en door den comparant, de
getuigen en ons, na gedane voorlezing, onderteekend.

C. G. Kieps

David de Silva

J. de Ruda Jr

Jacob François
Silva vanier

Isaac Nandes' geboorteakte, tweelingzoon van Chrisje Jacqueline Nandes.

Bron: NL-HaNA, Microfiches BS Geboorten Paramaribo, 2.10.61, inv.nr. 37, scan 0090.

Bij akte ingeschreven in het register van geboorten van
Paramaribo op den een en twintigsten des elftenden eeddien
honderst acht en veertig, uit folio desden hondert **FOLIO. 178.** twee en
trentig ^{No.} is Esther, Meerij geboren, door Simão Cabato
als zijn natuurlijk kind erkend.

De Ambtenaar van den burgerlijken stand,
Forrester

In het jaar Achtien Honderd drie Zestig den achttienden
dag der maand Mai compareerde voor mij Jacob François
Saële vanier, Ambtenaar van den Burgerlijken Stand
der Kolonie Suriname,

David da Silva

oud Leventien jaren, van beroep gren
woonschtig aan de Kierkerstraat
de welke ten overstaan van Christiaan Christ Kieps
oud Wien veertig jaren, van beroep ambtenaar
wonende aan de Gravenstraat en
Isak de Pina Junior oud drie indertig
jaren, van beroep schryver wonende
aan de Hooge Straat als getuigen
verklaarde dat Christe Jacquetina Nandes
wonende alhier op Woensdag den vierden
Mai achtien honderd drie en Zestig

Des vormdags ten halfnegent ure, in het Huis La. B.
No. 147 is bevallen van een kind van het vrouwlijk geslacht
aan hetwelk zal gegeven worden de voornaam van:
Esther

En is hiervan deze Akte opgemaakt en door den comparant, de
getuigen en ons, na gedane voorlezing, onderteekend.

C. Kieps
J. de Pina Jr.

David da Silva
Saële vanier

Esther Nandes' geboorteakte, tweelingdochter van Chrisje Jacquelina Nandes.
Bron: NL-HaNA, Microfiches BS Geboorten Paramaribo, 2.10.61, inv.nr. 37, scan 0091.

— Anton Pierre Nassy

is overleden : *Christie*
Christie *Jacquelina* *Mendes* onge-
huwd

oud zestig jaren
~~Londra~~ berope
 geboren in Siamame
 hebbende te Pranarab
 in leven dochter van willem Anna

gewoond

Van welke verklaring wij hebben opgemaakt deze akte, die door den _____
comparant, de getuigen en ons, na gedane voorlezing, is onderteekend, en waarin
is doorgeshaald een woord en stuk

of M. Sumner.

Incassamento

J. A. Vasey

Pennace

Bron: NL-HaNA, Microfiches BS Geboorten Paramaribo, 2.10.61, inv.nr. 1067, scan 0115.